

Titel: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2

Citation: "Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_002-shoot-d1e494.pdf (tilgået 17. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Om Philopatreias trende Anmærkninger. I et Brev til En høi herre fra

F * * * g.

Gud velsigne Kongen, at det maa gaae Landet vel.

Kiøbenhavn 1770.

Selges for 8 ß, Adresse-Contorets Syge- og Spiisnings-Casse til Fordeel.

2
3

Deres Excellence & c.

Naadige Herre!

Den Befaling at igiennemlæse Philopatreins trende Anmerkninger & c. og skriftlig sige Dem mine Tanker om dem, bør jeg adlyde. Men mit Brev vil Deres Excellence have i Morgen, og da tillige mine Forklaringer — herudi har jeg maattet overvinde mig selv, Vel sandt, Deres Excellence vil besinde at der hø-

4

rer intet mindre end Eftertanke og Overlæg til at dømme dette Skrift. Forfatteren opholder sig kun ved Barren og det yderste af Tingene; man behøver derfor kun et maadeligt Syn til at overse og indsee alle hans Sætninger. Det er altsaa ikke for Skriftets Skyld jeg frygter at sende mine Tanker. Men hvad jeg skriver, det skal læses af en oplyst og eftertænsom Herre, af en Herre med Deres Excellences Indsigt og Tænkemaade, af Deres Excellence selv. Jeg bevidner i Sandhed at der behøves just Deres Excellences

egen Høie Befaling til at bringe mig hertil, og derfor med desto større Haab beder jeg underdanigst at Deres EXCELLENCE tilgiver de heri forefundne Mangler, hvori den mig forelagte Tids Korthed og har Skyld. Det er i den Henseende Umueligt for mig at optage Alting fra Grunden af. Jeg maa derfor i Forveien erindre at Deres Excellence maa ikke vente andet end de almindeligste og allermeest bekiendte Sandheder; for at føl-

5

ge min Mand behøver jeg ikke at gaae videre. Han seer kun paa Skallen og Tingenes Overflade; det vil derfor i disse Linier kun blive mit Øiemeed at undersøge om han der seer rigtig eller ikke. Men jeg troer at jeg har sagt nok til at haabe Deres Excellences naadige Overbærelse med dette mit ufuldkomne Svar.

Jeg har da læst dette Skrift — Philopatreiastrende Anmerkninger : 1. Om de dyre Tider, og Handelens Svaghed. 2. Om Rettergang, 3. Om Geistlighedens Indkomster. Kortelig : Om tre vigtige Stats-Artikler skriver denne Forfatter. Neppe saae jeg Titlen førend jeg ønskede, at det maatte være got, og jeg haabede det. Jeg fornøiedes over Fortalen, den smagde af idel Patriotisme, Redelighed, Kierlighed til Sandhed, jeg begav mig nu til Skriftet selv; jeg læste som den der venter at finde noget got, som den der har allerede sat sig for at samtykke og beundre. Men Deres

6

Excellence forestiller sig ikke, hvor Meget jeg blev nedslaaet. Ach! tænkte jeg, er der een iblant os, som offentlig tør skrive os disse Ting for, og endda give sig ud for Landsmand, Patriot, Fædernelandes Ven! Er det

mueligt at denne elsker Sandhed, at han vil os alle vel. Det var kun lidet, at jeg forestillede mig ham som et ubesindigt og selvklogt Menneske, som havde nogen Vittighed uden Erfaring, som havde været hældig nok til at kaste sig løs fra nogle plumpe Fordomme, men som ikke havde Kundskab, ikke Indsigt nok, ikke Sandheder nok til at bøde paa det Tomme, som ved Fordommenes Bortjagelse var blevet i hans Forstand. Thi jeg troer, Naadige Herre! at naar et Menneske arbejder paa at gjøre sig løs fra Fordomme, at stille sig ved indgroede Vanesætninger, da gjør han det store Skridt til, enten at blive klog, om han tillige skaffer sig Kundskab, eller til at blive øer i Hovedet, om han lader det beroe med Forstandens Dyrkelse. Saa mildt tænkte jeg om ham i Førstningen,

7

men omsider, Ja, Deres EXCELLENCE! omsider gruede jeg; thi jeg afsener den, som for det ærværdige Publicum tør fremkomme med afskyelige Principer, ugudelige Sophisterier, Usandfærdigheder, og fornærmende Beskyldninger imod Personer, Stænder, Embedsmænd. Sandt nok; hans Skrift indeholder nogle Sandheder, nogle gode Sandheder, som han har den Fortieneste at han dristigen har sagt offentlig. Men skulde man ikke kunde foreene samme Dristighed med Hiertets gode Egenskaber, med Sanddruhed og Redelighed, da gid ingen Dansk have saadan Dristighed. Han dadler vore Feil, laster vore Urigtigheder, seer alt, tør alt, og Tak være vore mange Uordener, han har ofte Ret. Men nogle af hans Lægemedler ere forfærdelige, hans Tanker uoverlagte, hvert Skridt ubesindigt, og hans Gang overalt tumlende. Men jeg vil begive mig til Skriftet. Der staaer da om de dyre Tider nogle rigtige Sætninger, men han fortienner ingen Tak for Opdagelserne. Alle

8

have i lang Tid hørt disse Klager, og Forfatteren har maaskee selv hørt dem 100 Gange. Det er ingen Fortieneste at skrive dette, men det er en Fortieneste at raade Bod derpaa og at give Forslage dertil. Han vil da ogsaa have Denne Fortieneste. S. 11. begynder han sine Underviisninger. Vi vide alle hvor vel vor Konge saae til for os, da han forbød Kornets Udførsel, og alle Undersaatter brændte af Erkiendtlighed imod denne faderlige Omsorg. Saa vise Anstalter vil vist fremdeles standse den dyre Tid, som faa længe har plaget os uden Misvæxt og Uaar. Men om der derfor var got at tillade Kornets frie Indførsel, behøver vel meer til Beviis, end en simpel Forsikring. Jeg tør derfor ikke med denne Mand ønske at Det maatte behage Kongen at tillade Kornets frie Indførsel, og han burde ikke offentlig have gjort dette Ønske, uden han tillige havde, med meget og vigtigt, forklaret sine Tanker. Er det got, da gid det maa behage Kongen, men det vil da vist blive undersøgt først. Han

9

indvender imod sig selv at adskillige Jordegodseiere vilde blive ødelagt ved Kornprisernes Nedsættelse. Og har De nogensinde Naadige Herre! hørt et forskrækkelige Svar end dette: En slet Feldskiær, som ei afhugger et lille Lem for at redde det hele Legeme. Nei den Allerhøieste bevare os fra saadanne Stats-Operateurer. Lemmerne i Staten hænge vel sammen som Lemmerne paa vort Legeme. Men de hænge og sammen paa en anden Maade. Ikke allene have de alle et Forhold til hinanden formedelst det heele, men de slutte i hinanden, den eene bevæger den anden de ere ligesom lænkede i hinanden. Vel kan et Leed af denne Kiede udvides, indskrænkes, men brækkes maa den ikke. Vee den Statsmand og Vee det Rige som bestyres af saadan en Statsmand, der troer at han kan skiære og afskiære i Staten naar han lyster, som bruger Love og Befalinger, Paabud og Forbud, som en Feldskiær sin Kniv. Han er da en slet Statslæge.

10

Klogere raisonerer en anden Forfatter. „ De usunde Stater maa helbredes ligesom syge Legemer; pludselige Forandringer ere farlige, og Udfaldet meget uvist. Altid maa Lægen være uforfærdet men sielden dristig; vi maa beredes og ledes, ikke stødes eller drives til Sundhed (*),„ Ingen kan meere end jeg ønske de fordervelige høie Prisers Nedsættelse; ingen tillige meer end jeg ønske lette Kronpriser. Ingen meer end jeg ønsker Kongens priselige Hensigter opfyldte med det afskyelige Bonden-Slaveries Udryddelse. Men naar man ikke drives af Had og Avind imod Jordegodseierne, kan man ikke være tilfreds med deres Ødelæggelse om der end som nok saa meget got deraf. De have kiøbe bona fide, de have sat deres egne Penge deri, man kan endog ikke fortænke dem, om de har villet profitere. Godserne er jo nu deres virkelige Eiendomme. Jeg vilde have ønsket at

(*) See Prisskriftet: Om Mod og Sindighed i Forsøg af de skiønne Videnskaber 8 Stykke. S. 238.

11

de ikke havde været saa hidsige paa at kiøbe, og derved kiøbt saa dyrt, at ingen havde kiøbt, som skulde forrente for meget. Men nu er det gjort. De ere dog Regieringens Sønner og Landets Børn. Meget mindre kan man ønske deres Ødelæggelse, naar man har Begreb om hvad Ulykker deraf vil følge. Disse Jordegodsejere kan ikke ødelegges uden at de skal ødelægge mange andre Mennesker, og disse igjen flere, og alle disse kan ikke ødelægges uden at hele Landet stal tabe Credit, Liv, og Aande. At enhver Jordegodseier tabte noget

formedelst en eller anden nyttig Forandring og Lettelse i deres Brødres, Borgers og Bondes, Kaar det er noget andet, dette bør de, og jeg er forsikret om mine danske Landsmænd at de vil. Retskafne Patrioter iblant os have og allerede talt i denne Tone. De have ivret sig imod Misbrugene paa Landet, men de have talt med Indsigt og Forstand. Oeder, Dyssel, og Forvalter Baden i hans smukke Skrift, som for nylig er kommet ud, melde intet om slige

12

Feldskier-Operationer. Ved saadanne Grundsetninger maa Indvoldene røres i et Folk, som er vant til at leve i Danmark under Konger af den høistpriselige og milde Oldenborgske Stamme. Hans sidste Forslag om at sælge store Godser i smaa Stykker er baade ædlere og klogere, men det har der længe været talet om; hvad Vanskelighed vilde ikke derved møde i disse Tider, og hvo vilde finde Kiøbere. Korn-Magaziner har jeg altid holdet for noget got, under samme Vilkor som denne Forfatter, at de nemlig skulde aabnes naar Kornpriserne blive faa høie og lukkes naar de bleve faa lave. Man skal og kunne bevise at der har været tænkt derpaa før; alt dette troer jeg er rigtigt, i det mindste smager det af ingen ond Kilde. Men det han siden anfører om at indføre Kiød, Smør og Ost uden Told fra Engeland og Irland, for at formindske Priserne hos os, anseer jeg for noget ubetænkt og uoverlagt. Lad os spørge vore Naboer om de gjøre saaledes. Men overalt;

13

alle Levnetsmidlers frie Indførsel — og det nu i denne Crisi — med et — Gud lade aldrig dette blive til noget, uden det bliver nøie overveiet og befundet uden Skade. Mig smager det af Feldskier-Operationer.

See Naadige Herre, saadanne Sætninger, saadanne Forslag, saadanne Indfald findes her imellem adskillige gode, velbekiendte og ofte paaraabte Sandheder. Han kommer nu nærmere til Handelen. Men intet Nyt, intet vigtigt. At Told og Consumption i visse Ting er for høi hos os, det troer jeg med ham og ønsker dens Nedsættelse. Jeg troer ogsaa at dette vilde hielpe vor Handel, vor Skibsfart, at det vilde befordre Folkemængden, ophielpe den trykkede Almue, give alle Stænder Kraft og Styrke. Men jeg troer tillige at der vil meget meer til, og at de indsigtfulde og erfarne allene kan sige os det.

14

Nu til den anden Afhandling: Om Rettergang. Hvad meener Deres Excellence vel at vi finder her? jeg har nu læst det igiennem, og jeg begriber nesten intet. Begyndelsen deraf er færdig at ønske os Lov og Ret ud af Landet: „Jeg veed ei, om man gjorde det menneskelige Kiøn større Skade eller Gavn, da man bragte Lovkyndigheden til et System, og gjorde Den til en Videnskab. — Jeg vil ei igjennemløbe alle vilde Folks Historie for deraf at bevise at man blot efter Naturens Lys kan handthæve en almindelig Retfærdighed., Er dette ikke noget forunderligt, noget sært? Men til Lykke dog! iblandt de sædelige og under en ordentlig Regiering levende Folk finder han at Dit og Mit udæske Love og udkræve Lovkyndighed. Vel er det da! Skal vi da vende tilbage til Skovene heller end boe i Byer, heller boe i Dyreboliger end i Huuse, heller bisse om paa Markerne, end gaae, ride, og kjøre paa en ordentlig Maade, og efter kloge Hen-

15

sigter, heller være uden Orden, uden Regler, uden Sikkerhed, end leve under en viis Regiering og rette os efter gode og faste Love. Hvad har dette her at gjøre ? Skal vi maaskee danne os efter de vilde Folk, tage dem til vore Mynstre og endnu i vor ordentlige Stat indrette vore Anstalter efter dem; skal vi gjøre Love om til Vedtægter, bruge Lodkastning i steden for Dom. Der er mig ikke mueligt at see hvor denne Mand vil hen, og hvad hans Hovedøiemeed er, thi nu strax skal jeg forklare, hvad der staaer i disse Blade. Det første er bitre og galdefulde Beskyldninger imod alt, hvad der hos os har Navn af Jurister og Rettens Betjente. Jeg vil udskrive noget som skal vidne at Forfatteren har en forunderlig Dristighed. Naar for Exempel, siger han, en Sag ved en Underret henstaaer, naar jeg har beriget en Skriver med et halvhundrede Rixdaler og mere for nogle vidtløftige med Procurator-Snak opfyldte og Alen lange Bogstaver skrevne Acter; naar Dommeren er

16

betalt med et par Sneese Opsættelser, og jeg har laant Penge for at give en ublue Procupator pro arrha; faaer jeg mange Gange en Dom, som er bygget mere paa Parternes end Lovenes Grundvolde — Jeg gaaer med denne til en Overret, hvor de fleste Stemmer gielde, men Stemmerne oftest ere et Echo af Yndest og Had o. s. v., Forskrækkeligere Billede har vel ingen hørt paa Rettens Forvaltning hos os. Hvor ere de baade af os selv og fremmede saa ofte anpriste ypperlige Anstalter til Rettens Haandhævelse. Man har nu og da hørt ved Underretterne en urigtig ja vel og maaskee en partisk Dom, men man har og hørt den ved Overretten underkiendt og Dommeren straffet. Men en Overret, hvor Stemmerne oftest ere et Echo af Yndest og Had — Gode Gud! er dette Højesteret eller hvilken er det? Jeg tier og gruer. Dette har jeg aldrig forestillet mig.

Nn behage Deres Excellence at høre hvorledes han vil have det med os: „en hver

17

Mand som geraader i Trette skulle selv andrage sin Sag for Dommeren der burde indkalde Contraparten, examinere Vidner pro & contra,, Procuratorerne vil han først have afskaffede, som dem, der ere Aarsag til Kneb og Udflugter, men Sagen vil han overlade til Dommeren. Det er at sige, en Ukyndig leverer sine Beviser til en Mand, som er Dommer og der er Sagføreren sikrere end hos den anden Mand fordi han er Procurator. Denne Dommer skal kunde oplyse Sagen paa bedre Maader og meer oprigtig end 2 Procuratorer, hvoraf hver gjør sin Beste for sin Part. Dommeren skal blive mere redelig, mere paapassende naar han har allene med de ukyndige og ofte vankundige Parter at gjøre, end nu, da han oppasses af 2 drevne Lovkyndige. Lovkyndige, siger jeg, thi vel kiender jeg nogle flette Rabulister, men jeg tiender og duelige og redelige Underrets-Procuratorer, jeg kiender Flindt, Gram og flere.

18

Naadige Herre! Summen paa alt bliver da dette, ar vore Dommere, vore Procuratorer og alt hvad der har Navn af Rettens Betiente fra der Øverste til det Nederste er uretfærdigt, at den Fattige udsues og bedrages i stedet for ar faae Ret. Om dette er sandt bør Deres Excellence have at vide fra andre Steder, jeg kan ikke indlade mig videre, thi det meeste han her foredrager er ikke grundet paa Sætninger men paa Facta, for Resten er her ingen betydelig Sætning, intet vigrigt Be viis, men ikkun Beskyldninger og Fornærmelser. Gud bedre os om det var, som han klager, og Gud hjælpe os, om han skulde destillere vore Ting, thi da ville vi i en Hast faae at see alting forandlet til Spiritus og ExtraCter og omsider til Røg og Damp.

Tredie Afhandling: Om Geistlighedens Indkomster — Jeg fornøier mig nu

19

at Deres Excellence kan være fuldkomen forsikket at jeg ingen personlig Fordeel kan have ved at skrive øm denne Stand, som jeg dog ellers faa høit ærer. Men jeg maa her paa nye udbede mig Naade og Bevaagenhed, om jeg maaskee skulde blive overilet, thi jeg vil vist behøve at have for Dine al den underdanige Ærbødighed, som jeg bør bære for Deres Excellence, og vir» kelig bærer, om jeg ikke skal blive bragt til at ivre mig imod dette udydige Stykke — Geistlighedens Indkomster ere for store og hindre det Almindeliges Fremvext. Denne er hans Hoved-Sætning. Ja ja, dette ivrer mig ikke. Endfliønt det er falsk, har han dog Lov til at sige det, og derved kan man ikke bringes i Harnisk med større Ret end ved alle falske Domme og Sætninger. Men videre: „Christi Disciple vare fattige, ydmyge og arbejdsomme, deres Efterfølgere bør være ligesaa,,” dette er et Beviis. Her dølger det Onde sig. Hvad mon Ydmygheden og Arbejdsomheden har hos Fattigdommen at gjøre; de høre ikke uadskillig

20

tilsammen, allermindst burde de her været sammenføiede. Baade han og jeg, De ogsaa, Naadige Herre! og vi alle bør være ydmyge og arbejdsomme, ikke fordi Christus og hans Disciple vare det, men fordi det desuden er een af vore Pligter. Men at nogen skal være fattig, derom taler hverken Philosophie eller Bibel — Gud tilgive ham dette Sophisterie — Salige ere de Fattige: sagde Keiser Julian til de Christne, naar han plagede og røvede dem. Dog vor lille Forfatter bør ikke komme i Ligning med denne store Keiser; han har intet tilfælles med ham uden dette eene, og maaskee han har laant det af ham. De første Christne vare fattige og forfulgte, følger deraf at vi stal være ligeledes? Skulde Deres Excellence ikke kunne betiene sig af sin Vogn og sine Heste, fordi de første Christne gik til Fods undertiden med bare Fødder. Det eene er ligesom der andet, og jeg undseer mig at opholde Deres Excellence derved. Skulde vel saadanne Ting kunne skrives uden af den

21

som foragter Publicum, og har sat sig for at trodse al sund Sands. I de første Tider vare alle Christne fattige fordi de vare for« fulgte, og fordi de under de udydige Regenter, som den Gang i Rom regierede Verden ved ligesaa slette Befalingsmænd, ikke hørde til Staten, men udelukkedes derfra og neppe maatte beholde Sted i Verden; Men Fattigdom og Besværlighed har aldrig udgiort nogen Pligt i Religionen for noget Menneske eller nogen Stand. Dette er saa ofte forklaret baade paa Tydsk og Dansk (*); at vi ikke let skulde

(*) Mosheims grundige Tanker & c. see Kritiske Journal No. 47. 1770. S. 368. Conferenceraad 368. Conferenceraad Suhms nærværende 18 Seculi Caracteer I St. Man læse hos Conferenceraaden disse Ord, og mere: „Men man maa dog ei fordre af dem (Præsterne) meer fuldkommenhed og Strenghed i Levnet end af andre, og som Religionen foreskriver alle; thi det gjøre ikkun de som ere ilde oplyste om deres egne Pligter, og meene at Religionen ei forbinder dem til at leve lige-

22

de vente slige ynkelige Eventyrer af en Mand, der troer sig at være Oracler, der i vore Tider stal adspørges til Landets Frelse. — Ogsaa Huustavlen beraaber han sig paa — Hvad mon der staaer i Huustavlen andet end at

en Præstemand skal være ædruelig, sædelig og forstandig. Mon vi ikke alle bør være dette, og fordi der her siges til Guds Ords Tienere,

siges der derfor ingen Sted til alle Mennesker? Der staaer og: som gjerne laaner Huus. Han kan følgelig have Huus, ja meer Huus end han behøver. Hvad videre mon der vel siges i Huustavlen andet end dette, at vi bør deele med dem, som Ordet lære, at en Arbejder er sin Løn værd, og meget andet af samme Tone, som denne Mand neppe eftersaae da han skrev dette. Men nu maa jeg lade min Mand tale noget med. „Geistlighedens Indkomster hindre,,

saa gudeligen som deres Præster, eller og de, som ere Hadere af Religionen, hvilke sidste gjerne vilde bringe Geistligheden til Bettelstaven, og derfor stedse tale om Apostlernes Armod & c.

23

„hindre meget det Almindeliges Fremvæxt. Skal et Par Folk giftes, strax trykke Præsternes og de andre Kirkebetienteres Udgifter. Skal et Barn døbes, en Død begraves, ligeledes: Det er ei allene en Hinder i Ægteskabs Formerelse, (en vigtig Post i et Land) men i andre Dele et Besvær, at man ved ovenanførte Leiligheder skal betale ei allene Kirkens Præster, men Klokkere, Gravere og den hele Forsamling,,. At Klokkere og Gravere her ere blandede imellem Præsterne, som Forfatteren nys talte om uden videre Selskab, og som han siden atter taler allene om, anseer jeg for et lille Kneb. Disse Betiente, i sær Graverne, ere ved Kirken af meget mindre Vigtighed end Præsterne, og man bør ikke tale om dem paa eengang. Gravere, disse som ere her i Kjøbenhavn, og som jeg troer ikke er nogensteds i Riget uden i Kjøbenhavn, kan Kirken vel undvære, lad dem da blive indskrænkede, afskaffede, hvad man vil, men man blande ikke det eene i det andet.

24

Dog bør jeg vel erindre dette at det blot er føielighed, som tilsiger mig disse Ord, thi jeg har aldrig anseet der for en Feil i en Stat at der ere Embeder og Levebrød af liden Vigtighed, end ikke, at der ere nogle Embedsmand, som have Indkomster, allene for at skrive deres Navn nogle Gange. Der ere mange flere Folk, end Gravere, som paa lige Maade efter hans Talemaade trykke det Almindelige: Disse kunde og indskrænkes ja afskaffes, men hvad blev Frugten? mindre Familier, mindre Told, Consumption og Accise, mindre Styrke i Staten. At de lønnes og underholdes af det Almindelige bør ikke gjøre nogen vred. Den eene i Staten underholder den anden fra den Øverste til den Nederste; det er derfor en usel Politik, som taler om at Folk har for meget. Jo meere Folk har at leve af, jo flere andre kan de sætte i Arbeide, og da er der altid vundet for Staten.

Men jeg forlod Sagen: Klokkere, Gravere og den hele Forsamling. — Paa

25

Landet beløber denne hele Forsamling til 2 Personer, Præst og Degn, men jeg vil forlade Klokkere og Gravere; her er nok om Præsterne. „Man behage kun at legge mærke til, ved de tvende Termins Tider, og see hvor mange Geistlige Renterere her indpassere af Landsbye-Præster & c., Om nu og dette var sandt, om her kom nogle for at tage imod lovlige Renter. Kortelig; om nogle Præster havde Midler? — Hvo i en Stat er frem for andre berettiget til at eie Penge, hvem frem for andre har lov til at spare for at legge noget op til Kone og Børn, hvem uden Staten profiterer ved at Konen ikke behøver Pension og Almisse, og Børnene ikke offentlig Opdragelse i Opfostringshuus eller maaskee siden offentlig Straf for Forbrydelser som de ikke havde grebet til, om de havde havt nogen Hjelp at komme fort ved. Men jeg kan tænke: Christus og Apostlerne vare fattige — Gud velsigne dette onde Menneske — næsten forgaar Taalmodigheden mig, ved at fo-

26

28

vende Beskyldninger, disse sidste kan vel ikke med større Ret udraabes for Publicum end for enhver ærværdig Forsamling. Det er vist nok, at der kan være mange, endog ædle Aarsager hvorfor en Forfatter ikke vil sætte sit Navn paa sit Skrift; men Stykket bør dog være saaledes beskaffet at han kunde have skrevet sit Navn uden at frygte for Straf paa Ære og Velfærd, uden at tabe et got Navn og Rygte, uden at blive til Afskye for retskafne Folk. Jeg længes efter at vide, om ikke baade dette og de nylig berørte skammelige Steder vil nøde dem iblant os, som ere betroede Politie og god Orden, til at gjøre allerunderdanigst Forestilling, enten i een eller anden Henseende.

Naadige Herre! det er blot og bar allene i underdanig Ærbødighed for Dem at jeg læser meere deraf og at jeg skriver meere derom — „Præsterne burde have staaende Løn,, — Og hvoraf skulde denne tages? jeg veed at den-

27

29

ne Sag har tilforn været i Betænkning af færde og duelige Mænd, men at disse ikke have vovet at gjøre Forandring. Dette Menneske kan — „Præsterne burde have staaende Løn,, Nu voxer paa Landet Præsternes Indkomster op af Jorden/ de lønnes uden nogen føler det. Det kan han i Øieblik gjøre paa fordeelagtigereMaader. I Kiøbstæderne lønnes de for den største Deel ligeledes. Jeg begriber ikke hvad herpaa kan være at sige. Men „Præsterne burde have staaende Løn,, uden at betænke at dette vilde neppe lade sig gjøre uden at der maatte opkomme en Lighed i Indkomster, som alle erfarne og kyndige Statsmænd maa ansee som ufordelagtig for Vindskibelighed og Stræbsomhed, fordi ingen kan da faae noget bedre, ingen forflyttes til noget bedre, alle har Haab til et og det samme, og den beste ikke bedre Haab end alle de andre. Vilde saadan Søvnagtighed og Ustræbsomsomhed blive nyttig for Staten? Men der er meer, som vor Statsmand hverken har læst

28

30 eller tænkt paa.. — hvor ofte skulde denne Løn forbedres? Er det ikke efter al Erfaring i Verden, at Pengenes Værdie, i Forhold til Vare og Arbeide, forringes, at 100 Rdlr var for 100 Aar siden meget mere end nu, og at de om 100 Aar ikke blive det som de ere nu. Jeg taler nu uden Hensigt til vore høie Priser, uden Hensigt til vore oeconomiske Uordener; thi Verdens Historie lærer os at det kan skee af andre Aarsager, af Opfindelser, Forandring i Levemaade, ja og af Hændelser. Men disse Betientere skal altid kunne leve. Man betænke hvem det er, som, saa længe man kan huske, have begieret allernaadigst Tillæg i deres Løn, og jeg er vis paa at man da vil finde at det er dem, som have staaende vis Løn, og for hvilke den er bleven regleret længe tilforn. Da den blev fastsat var Hen stor nok, men ikke meere den Gang da man gjorde saadan Ansøgning. Dette har man ikke nødig at frygte for, naar Jordens Grøde og frivillige Gaver bestemme Lønnen.

29

31 Den første tiltager og falder i Værdie ligesom Omstændighederne forandres til; de sidste proportioneres ogsaa efter Tiden og Lejligheden. Ved Handel og Vandel, Konsternes og Videnskabernes Udbredelse forandres Levemanden narurligviis, og bliver overflødigere; men den som er formedelst Handel og Vandel, formedelst Konster og Videnskaber, bleven riig, kan nu og yde mere til den, som han ved at han bør yde noget. „Der lader forunderligt at læse i Aviserne, naar et Præstekald er ledigt at man altid sætter hos dets Indkomster, ligesom Lønnen allene og ikke Gudsords Tienesten var Øjemedet af geistlige Embeder., — Det er en Straf at skrive saadanne Ting. Gudsords Tienesten er vel ikke Hensigten ved Præstekald paa anden Maade end Rettens Forvaltning ved et Dommerembede, og saaledes ved alle ærlige Handteringer. Der hører enten Ondskab eller Taabelighed til at fortænke nogen, som heller tar et Præstekald hvor han har til Indkomst dobbelt saa meget

30

32 end et, hvor havde dobbelt saa lidet; og skulde nogen vælge Det sidste, da var det, for en forstandig, Tegn nok til at han ikke var saa rigtig i Hovedet, at man kunde betro ham enten det eene eller det andet.

Nu behage Deres EXCELLENCE naadigst

at høre de Fordeele som vilde flyde af hans Indretninger. „Naar nu ingen Embedsforretning blev betalt; men al Opvartning i Kirken skeede omsonst, da vædder jeg, (siger han) at vi skulde see flere Brudepar end nu., — Ligesom mange Brudepar i og for sig selv var en Lykke for Staren; ligesom det var en Lykke at løbe sammen, blive Tiggere, og føite om med Børn paa Ryggen, thi dette og intet andet vilde bliven Følgen, om intet Høitideligt, intet Helligt, ingen Vanskelighed foraarsagede nogen Betænkning. Egteskaber ere vist nok Statens Styrke, og der er vel tænkt at opmuntre dertil. Men naar alting er rigtigt i Staten,

31

33

Priserne ikke for høie, Levnetsmidler allevegne tilfals, Maaden at ernære sig paa, let, uindskrænket, og sikker, naar der ere mange Opmuntringer til Tarvelighed og Arbejdsomhed, faa eller ingen til Overdaad og Ørkesløshed, da skrække vist ikke de faa Udgifter til Præsten nogen fra at gifte sig. Der har været i Mands Minde den Tid i Danmark og i Kiøbenhavn at en Handverksmand eller Konstner kunde, naar han satte sig ned, faae at laane paa sit ærlige Navn saa meget som han behøvede, og arbeide det afigien; en Handelsmand, som ikke eiede noget, faae Credit og give Credit, betale naar Tid var, og faae Betaling. Nu spørges om Pant, Caution og rede Penge; men hvor mange Begyndere har rede Penge eller kan skaffe Pant, og hvem vil nu give Caution da ingen har noget at vove. Dette og meget andet er Aarsag til Egteskabers Aftagelse, og man behøver ikke at søge Raison dertil i Præsternes Indkomster. Videre: „Vi see jo geistlige Mænd eie Artier i Handels-Com-

32

34 pagnier. Hvad have de der at bestille? Ere saadanne verdslige Sysler for dem, og skal en Præst være Kiøbmand., Er nogen Kiøbmand fordi han eier en Actie i et Handels-Compagnie; hvad er dette for Snak? Naar en Præst har faaet Penge, naar han justo titulo eier Midler, hvad skal han gjøre med dem? En anden Mand end Forfatteren vilde ikke finde noget at sige paa, at enhver, som har Midler leverer dem til at understøtte Statens Indretninger, og til at bestyres til Starens Beste. Skal en Præst frasige sit Embede, naar ham tilfalder en Capital; skal en, som allerede eier en Capital, derfor ikke ville være Præst. Om Præsterne dreve Handel og borgerlig Næring, da var det først tid at raabe: „hvad haver de der at bestille?„ Men vi høre ham forklare sig. „Var det ei smukkere for dem, som studerede Mænd, at de anvendte den megen Tid, som er tilovers fra Embeds-Forretninger paa at udbrede deels de theologiske deels andre Vi-

33

35

denskabers Lys?„ — Ligesom dette ikke kunde bestaae med Actier i Handels Compagniet, men det er desuden høistmodbydeligt at høre saadanne Ord af en Forfatter, som røber tydelig nok, at det ikke er hans Ønske, at Præsterne skal være i Stand til at købe et nyt Skrift eller en kostbar Bog; jeg taler nu ikke om at eie en Bogsamling af nogen Be tydenhed og Værdie, at formeere den aarlig, hvilket jeg og mange har ønsket også vore Landsbyepræster Raad og Lejlighed til. Dette er for en stor Deel Aarsag, at vi aldrig eller dog saa sielden see noget af Vigtighed fra dem. Og faae de dog nu noget færdigt, da kan det ikke blive trykket af Mangel paa Forskud; endnu mindre tør nogen Præst vove noget, ei heller har han Raad og Leilighed til at tabe noget paa et Skrifs Udgivelse, som ikke er til alles Brug. Men dog taler denne Forfat-^{er} ter om Videnskabernes Udbredelse ved Præsterne, og paa samme Tid om deres Indkomsters Formindskelse. — Saa fiint hænger

34

36

hans Grundsætninger sammen. "Bleve ikkun Præsternes Indkomster formindskede,

da ville vi — — —

Ja Naadige Herre; Nu just kommer Deres Tiener og forlanger mit Brev; og glad er jeg, at jeg befries fra at læse og tænke meer paa denne Forfatters Concepter. Her er man« ge smukke Ting tilbage endnu. Æslernes Klage er det sidste. — Hvilken Fortæling! Hvilken Respect for Publicum! Hvilken Mand! — Skulde der oftere fra denne Forfatter komme Anmærkninger ud, da udbeder jeg mig underdanigst at det ikke meer bliver mig befalet at læse dem eller skrive om dem. Jeg har den Ære at være & c.

den 15 December 1770. F *** g.

Trykt hos H. J. Graae, boende ved Gammel Strand.

1

Nye Tanker over Indholden af

Philopatrejas Anmærkninger.

Kjøbenhavn Trykt hos Paul Herman Höecke, boendes i store Hellig-Geist Stræde, 1771.

2
3

At nægte denne Mand, som har skreven og til Trykken ladet udkomme

de fremsatte 3de Anmærkninger, den Roes, at han har lært at udføre sin Meening i en reen, tydelig og for alle meget fattelig Stiil, (som var at ønske alle Skribentere ville efterfølge) var høist ubillig, og at nægte, der ei skulle findes de Feil og Laster, som han anfører i de Haandteringer og hos nogle af de Personer, som handles om, det var at stride imod den aabenbare Sandhed; Men at hans Kundskab jo er alt for

4

liden til at kunde med Rette gjøre een saa saare ringe Undtagelse blant saa stor en Hob af de opreignede Stænder, for de Feil og Laster, det kan enhver fornuftig lettelig fatte.

Til at kunde kiendes for en god Skribent, udfordres et got Hierte og et godt Judicium; men at ingen af disse Deeles findes hos Philopatrejas, er kiendelig nok af hans Skrift; thi da var han hverken saa ukjærlig dømmende om sin Næste, eller saa forvoven og dristig i hans Skrivemaade, og han kunde ei paa nogen tydeligere Maade røbe hans slette Judicium, end ved de fremsatte Midler til Feilenes Afskaffelse; ligesom og hans onde Hierte frembyder for Lyset ved de beskiemmelige Characterer, som han tillegger heele Stænder, fast uden nogen Fritagelse.

5

Han vil have Told og Consumption nedsadt, som er temmelig nær skreven mod Majestætens Høihed; thi var slige Paabudder ikke udkrævende, saa bør hverken han eller nogen anden tænke at de bleve paalagt, og af alle Paabudder er ingen taaleligere for Almuen i Almindelighed, end Told og Consumption, da samme rammer meest paa Overdaadighed i fremmede Sager, og paa de Ting af vort eget som best kan undværes til Livets nødtørftige Ophold. Salt-Afgivten var vel det som i sin Tid, saa længe Paabuddet varede, noget, i Henseende til Uliigheden trykte den Fattige, der lidet eller intet Salt brugte, men købte meest alt behøvende hos andre, som havde nedsaltet der, og dog alligevel svarede det samme som de Riige, der ikke alleene brugte en større Deel til egen Huusholdning, men endog saltede meget meere ned til Udsælgelse; Men dette Paabud er jo for længe siden ophævet.

6

Han vil have en saa kaldet fri Handel; men man kan just ikke vide, hvad hans egentlige Meening er; thi Ordets Bemærkelse kan strekke sig meget vidt. Skal det være en saadan fri Handel, som ville omstøde Landet med nogle Tønder Gulds Bekostning, og de til mange Menneskers Ophold oprettede Fabriquer og Manufakturer, vil nok ikke mange tilstaae ham det i sig selv givne og tilegnede ypperlige Navn af Patriot. Nei, Ulven i Faareskind vil snart blive røbet; og vil han i Almindelighed unde Folk fri Handel og fri Haand i alt hvad dem lyster, gaaer han endnu videre og meget for nær søger at kuldkaaste Justitien, om det stod til ham. — Man maatte gierne vide naar Skibsfarten til og fra Kjøbenhavns Reed var større end den nu er. Philopatrejas maae have et Øie at ansee det med efter Behag for stort, som ikkun er lidet, og et andet, at ansee det for lidet, som i sig selv

7

er stort. Men hans slette Indsigt i samme Ting, eller saadant, som enhver kan begribe noget af, røber ham, at han har

givet sig paa et Dyb med hans Raisonnements over vor Handels Beskaffenhed udi

de længstfraliggende Verdens Deeles, som han ei vel kan komme i Land af. Han gjorde vel udi at lade andre dømme derom, som Baade har Lejlighed og Capacitet til at undersøge en saa vigtig Sag.

Han vil have alle Under-Rets Procuratorer jaget paa Døren, og jeg veed ikke hvor han vil hen med dem; Men han veed vel ikke hvor lidet et Tal han fik over heele Riget at jage med; thi de fleste som agerer til Under-Retterne, ere tillige Ober-Rets Procuratorer. Han veed vel heller ikke, at det er i den første Instance Sagens rette Grund skal anlægges,; og feiler det, skal det kun lidet udrette hvad en Procurator for Ober-Retten foretager der-

8

med. Det synes at han vil mestre den høieste Magt i Riget og sammes høipriselige Foranstaltning, som gaaer

derhen, at end ikke den groveste Misdæder maae stilles for Retten, eller den mindste Forseelse bestraffes forsvarsløs.

Uretfærdige og uretviise Dommere maae enhver tilstaae er høist strafværdig; men mon saadant ikke har været taget i Agt, førend denne gode Mand underrettede os derom. Det finder dog neppe nogens Bifald, at det skulle være grundet enten i Guds eller Naturens Lov, at tage Livet af en Mand, fordi hans Dom ei kunde staae Prøve igiennem alle Retter; hvor ofte hører man ei en Hiemttings Dom bliver underkiendt for Ober-Retten, men igien confirmeret ved Høieste-Ret. Det skulle nok være rart at producere nøjagtig Beviis paa en Dommeres saa store Mishandlinger, enten under Sagens Procedur

9

eller ved Doms Afsigt, at det kunde fortiene Dødsstraf. Kiære Philopatrejas! lad os være lidet meere barmhiertig, lad ham dog beholde Livet og straf ham paa Kroppen og Pungen, naar han ei gior, hvad Ret er, ja set ham af med Bestillingen; Men lad os derhos see, om det og er muelig at faae alle vores Dommere af saadan Retsindighed og Capacitet, at eenfoldige Folk kan være betrygget ved dem, alleene at lade examinere deres Sag, saa at alle dens Omstændigheder bliver lagt for Lyset. Jeg tvivler meget derpaa; thi der vil dog alletider voxte nogen Klinte iblant Hveden. At statuere et Studium saa ondt og ugudeligt, at ingen stulle være gode deriblant, eller at finde den saa hellig og reen, at ingen onde havde indsneget sig der iblant, er heel absurd og urimeligt; Men mon vi kunde have Aarsag at befrygte, at onde og slette Dommere ville des lettere faae Adgang at forfordeele

10

got Folk i deres Ret, naar de raade alleene for Sagen og ingen Lovkyndig Mand maatte være tilstæde paa den Eenfoldiges Vegne, at paa-agte at alting behandledes med Sagens Undersøgning, som det sig burde, og paa hvad Maade skulle saadan Dommers flette Forhold enten blive lagt for Dagen eller vorde bestraffet; den han ville favorisere i Dommen, havde han Lejlighed at favorisere saaledes i Rettergangen, at han kunde faae Grunde nok til at forsvare den paafølgende i sig selv uretfærdige Dom. Vel sandt og aldeles unægtelig, at en Deel Sagers Acter og Domme bliver, formedelst egennyttige, uretviise og efterladne Procurators Fyldekalk og Væverie, saavel som og ved nærige Skrivers vidtløftige Skrivemaade gjort utilladelig store; men lad kun saadanne blive straffet og indskrænket, og lad først en simpel kortere Modus Procedendi blive indført, førend alting til got Folkes Rets

11

Udførelse, efter den Orden det er udi, bliver kast over Ende.

Philopatrejas lader sig vel forlyde med at have kiendt Handelen og Søefarten til Hoved-Staden større end den nu er, samt Rettergangen bedre tilforn; men det maae ufeilbarligen være i den blotte Indbildning, eller han tænker med sin Veltalenhed at bilde os det saa ind. Man havde kun, hvad det sidste angaar, at forelegge ham til Eftersyn gamle Ting-Bøger, hvor man kan finde paa et Blad 3 a 4 Sager være begyndt, ageret og paadømt. Ja, vil han sige, det er Vand paa min Mølle, det er Processerne som paastaaes forkortet. Jeg er ligesaavel derfor som han, og i saa Fald er vi eenige; men naar man betragter paa hvad Maade denne gammeldags Procedur er gaaet frem paa, maae man væmmes ved at høre Udfaldet. Naar et par Folk har været i

12

Skienderie og U-eenighed, og een af dem, der efter Hændelseviis har mistet en Hest, Koe eller andet Kreatur, eller hans Koe ikke har malket saa godt, som den pleiede, muelig fordi den er bleven forsømt med sit Foeder eller Græs; strax har den anden ei undseet sig for, at søge sin Vederpart som en Troldmand, og der behøvedes ikke meget meere til at faae ham dømt for Troldoms Udøvelse. Een kommer frem og titaler sin Vederpart for det eller det, og strax gjør sin Eed paa det er rigtig; Den Saggivne træder strax frem og sværger

at det ikke forholder sig saaledes, hvorved en Dommer, med Salomons Viisdom begavet, bliver sat i Forlegenhed, og fast ei paa anden Maade kan redde sig deraf end med von Bremenfeld sige: at de har begge Ret. Af slige Procedurer og Rettergangs Maade kunde Hr. Philopatrejas legges mange Exempler for fra de gamle Dage, da processerne vare korte; Men

13

var det ikke smukt, saaledes at spilfægte med Retten.

Rettens Pleie og Guds Ords Lærere er det, som Philopatrejas fornemmelig har skaaret sin Pen imod. Nu synes han Præsterne har for store Indkomster, og deres Velstand stikker ham for meget i Øiet; Men hvorfor? Fordi det er ondt. Dersom han ikkun vidste, eller formedelst et ondt og skievt Øie ikke gjorde sig uvidende

derom, nemlig hvor lidet en Deel Præster har for dem og deres, kunde han ikke have Aarsage at misunde dem det; har nogle en riigere Udkomme end just til Nødtørftighed: saa er det i saa Fald ikke anderledes med dem end med andre Stænder. Hvor mange smaa og ubetydelige Bestillinger i verdslig Stand, ere ikke bedre aflagde end Embeder af langt større Vigtighed; Hvorfor tager man da i den Fald alleene fat paa Præsterne? og om det end

14

skulle synes, nogle havde meere Indkomst, end de paa det knappest kunde komme ud med, saa lad det kun blive for dem ligesom med andre.

Er nogen geistlig Mand enten ved Arv, Giftermaal, en fornuftig Huusholdning, eller paa anden lovlig Maade bleven Eiere af en Capital, liden eller stor, med hvad Slags Ret kan den ham enten betages eller misundes, og om han deraf tager den i Landet gangbare Rente? Er det ikke dumdrigtig og uforskammet derfor at betitle ham som Aagerkarl. At fremsætte Skriftens Ord om Salighed i Fattigdom, og udelukke den egentlig og rette Fattigdoms Beskaffenhed i saa Fald, accorderer med den Maade, Diævelen selv brugte til sin intenteerte Fordeel, og stemmer meget vel overeens med de Spotte-Ord, som en Hedensk Keiser brugte, da han ville berøve de Christne deres Gods og Formue; Men

15

til Lykke har Philopatrejas ei den Magt i Hænderne, som denne Hedenske Keiser havde. Men nogen maatte spørge; Er der da slet intet godt i Philopatrejas Betænkninger og Forslag? Jo, saare meget: Det er en stor Uskiønsomhed hos Folk, som plat forkaster alting i et Skrift, saasnart de finder noget Lapperie derudi. Autors yttrende gode Sindelaug til at af hielpe den nu værende dyre Tid paa Føde-Vahre og at forekomme samme i Fremtiden, er jo uden al Modsigelse saare berømmelig, naar han ikke for meget med sit eene stieve og onde Øie ville see alt for meget og alleene derpaa; men tillige lade sit andet Øie falde hen paa at beskue Landmandens Trang, naar han enten har mistet sit Qvæg eller havt en stor Misvæxt paa sit Korn, ja tillige overseer med begge sine Øine, paa hvad Maade en saa taalelig Priis kunde holdes vedlige for Landmanden i frugtbare Tider, at han kunde

16

have noget til sine Skatter og Udgifters Udredelse.

Enhver maa da billig ønske ham til Lykke, til at udføre, eller rettere fremlegge den Plan; og man har Aarsag at bede ham give sig Tid til god Overvejelse, om han og dertil har Kræfter nok; Men feyler han det, og render frem hermed, ligesom hans andre Forslag, i fuld Firespring, vil det visselig blive til Vind.

1

MISOKAKIAS IMOD PHILOPATREIAS. 1771.

2

PHILOPATREIAS har fundet saa mange, som have skiærpet deres Pen imod hans Anmærkninger, og iblandt disse fortæner især en PHILODANUS Publikums heele Agt. Nærværende Blade kunne derfor synes at være overflødige, men de indeholde maaskee een eller anden Tanke, som endnu ikke er bleven sagt af andre. Dette aleene er Aarsagen, hvorfor MISOKAKIAS kommer frem.

3

Maaskee det endda ikke torde see alt for vel ud med Fædernelandct, hvis den saa kaldede Philopatreiar og hans Lige skulde bestyre sammes Velfærd. For eftertænsomme Læsere röber hans Skrift strax en som Hierne og et upatriotisk Hierte; men det bliver Patriotens Pligt, at hielpe de övrige til at indsee det samme.

Klager over dyre Tider ere altid behagelige for Publikum. Stikler man iblandt paa

4

skyldige og ufkyldige, saa er man velkommen for enhver politisk Kandestöber. Intet er og lettere at sige, end at dyr Tid er en Fordærvelse for Landet, og at der maae blive bedre Kiöb. Men Spörsmaalet er: ved hvilke Midler skal det skee? Hvad siger Philopatreias herom?

„Korn, Kiöd, Smör, Ost skulde indföres frit fra fremmede Stæder, og saadanne Vares Udförsel herfra forbydes, S. II. 13. 15.„ Et herligt Forslag! Korn, Kiöd, Smör, Ost ere vort Fædernelands eeneste betydelige Produkter, Skal da vor Qvæghandel gandske gaae til Grunde? Vil Forfatteren, at vi skulle kiöbe Smör og Kiöd af Fremmede, og derved vænne disse hen til vore Naboer? Hvad skal der da blive af vor egen Forraad? O, den kan gjerne raadne bort Ikke faa? — Hvis endda baade Ind- og Udförsel skulde være fri, saa kunde han maaskee opnaae sin Hensigt. Nu er det jo, med andre Ord, intet andet, end at ville bringe Landets Penge ud, og forbyde Fremmedes at komme

5

ind igien. S. 15. siger han udtrykkelig: „Man tillade alle Levnetsmidlers fri Indförsel, — saa troer jeg, at det herlige Forbud paa Kornets Udförsel vil—förringe Födevarenes Priiser.„ Taaler vel Ordenes Sammenhæng ingen anden Udtolkning, end jeg har giort?

Men, hvis man nu fulgte hans Raad, vilde ikke da vore Landbrugere forarmes? Piisen paa Jordegodsene falde? vore Capitalister, som have Penge deri, miste Halvparten

af deres Formue? vort Fædreneland tabe paa eengang den fjerde Deel af sin inderlige Værdie, og med samme tillige al Credit hos Fremmede? — O ja vist, af alt dette synes vor viise Patriot selv at mærke noget. Men hvad skader det? „En slet Feldskiær (siger han S. 11), som ey afhugger et lille Lem for at redde det heele Legeme.„ Ney, Herr Feldskiær, vi takke mangfoldigen for Deres Tienester, De skulde snart blive færdig med at skiære heele Landet bort. Endnu

6

er De lidt for uvidende i Deres Konst, En god Chirurgus undersöger först, om Legemet ikke kan hielpes paa anden Maade, end ved at skiære bort. Med een Pennestreg udrydder denne Mand nogle Millioner af Landets Formue, og forvolder, at Handel og Vandel standser i samme Forhold. Hvorledes vil han raade Bod derpaa? Bedre Kiöb bliver det da vist nok - thi hvad der behöves til Livets høyeste Nödtörfthighed, kan ikke være dyrt i et fattigt Land, fordi der intet er at fortiene. Dog, han veed Raad derfor. „Godseyerne kunne jo kun Uddeele deres Godser i smaa Stykker, og sælge dem, de ville vist ey mangle Kiöbere. S. II.„ Men hvormed skal man da kiöbe, naar, som nu omstunder, Jordegodsenes Værdie og Crediten er falden? Vore Papiirpenge holde sig jo kun saa længe vor Jordebund har fin Værdie? Og hvem skal kiöbe de smaa Godser, naar der i Landet er Mangel paa Bönder? Seer man ikke, at hans Forslag höre hiemme i Utopien? Et fuldstændigt Landgods skal i det mindste holde 200 Tdr.

7

Hartkorn. Men Philopatreias synes i denne Punkt at tale om Jordegods til höye Priiser; jeg vil derfor kun sætte 20 Godser, hvert til 400 Tdr., som nu skulle adspredes. Lad hvert Gods endog kun gielde 30000 Rdlr.; hvor skulle nu saa mange Penge paa eengang komme fra? og hvorfra ville vi faae Bönder? 400 Tdr. Hartkorn kunne uddeeles i 60 Böndergaarde. Bönderne maae være gifte, det forstaaser sig, ellers var det snart ude med den heele Herlighed. Vi ville være tilfreds med 6 eller 7 Bönderfolk til hver Gaard, det er, en Mand, som ikke alleene kan kiöbe, men og forstaaer Agerdyrkingen til Gavns, med Kone, Börn, og Tienestefolk. Behöves der nu i saa Fald til disse 20 Godser ikke omtrent 8000 Mennesker. Hille-mænd! saa mange aleene til 20 Godser. Her maae de sandelig hielpe os, Herr Forfatter. Kan de giöre Mennesker af Kortblade? det var ikke saa galt. Men forstaae da deres Kortmennesker at bygge Landet? og have de Formue dertil? Med andre ere vi ikke tiende.

8

Dog, Philopatreias venter maaskee at finde Kiöbere iblandt de nu værende Fæsteböndcr, hvis Antal ikke er ringe. Man har og Exempler paa, at dette er skeet eet og andet Sted i Landet; men blev det almindeligt, da veed enhver, fom kiender Landet, at Bonden hverken har Formue dertil, eller kan finde Credit. I et vist

anseeligt Amt blev Bönderne givet Selveyer-Rettighed uden nogen Betalning, men de have desuagtet tildeels allerede været nødte til at forlade Stæderne i Armod. Man Slutte heraf videre.

Vel er det nogle Gange bleven tilladt i saadanne Tilfælde at laane Penge af Fremmede; men dette har og sine Vanskeligheder. Diise Fremmede fik tillige Tilladelse til at tage høyete Rente, end Landets Love ellers bevilger. Imidlertid fortiente dog dette Middel at overveyes nöyere, og kunde maaskee bruges med Nytte, hvis man kun var forvisset om, at Kiöberne ikke, som i

9

foromtalte Amt, efterhaanden maatte forlade deres Gaarde.

Ved Godsernes nærværende Forfatning ere og de kongelige Skatter satte i Sikkerhed hvilket dog vel ligeledes bör komme i nogen Betragtning. Overalt maae en Forandring med Godserne, faavel som enhver anden betydelig Reformation, ikke skee overiilende; den bör foretages efter en fornuftig Plan, og med Overlæg. At sælge en Deel anseelige Jordegods paa eengang, dertil kan en fornuftig Mand aldrig raade. Men naar de sælges og uddeeles efterhaanden, ligesom Kiöberne af sig selv indfinde sig; saa bliver det en anden Sag, og kan med Grund holdes for nyttigt for Landet. Med faa Ord: Her mase aldeles ingen Tvang finde Stæd, men Lemfældighed aleene maae bruges.

Endnu seer det farligt ud med de bedre Tider, Forfatteren vil forskaffe. Der findes endda andre Faavel mildere som retfærdigere Midler til at svække Godseyernes Monopolium.

10

Oprettede Magaziner (hvorom han taler noget löseligt S. 12), en god Politie eller patriotiske, fornuftige, og upartiske Commissarier, som kiende Landet, og ere beskikkede til at anstille nöye Undersøgelser, naar dyr Tid ytrer sig, skulle noksom kunne holde Priisen paa de nödvendige Levnetmidler i Ligevægt. Men ellers er det vel endnu ikke saa gandske afgjort, at et Land er ulykkeligt, fordi Levnetmidlerne ere dyre. Skulde England ikke være den meest blomstrende Stat i Europa? Uden Tvivl.

Og desuagtet er dog alting der meget dyrt.

„En høy Consumption og Accise er ligeledes en Aarsag til dyr Tid og skadelig for Lan det, S. 14. 15., Saa gandske Uret har han ikke. Maaskee der ikke i noget andet Land svares saa stærke Afgivter af de nödvendige Levnetmidler, hvilke dog burde lattes allermeest. Men hvorledes skal dette forandres? Hic Rhodus, hic salta. Skal Regjeringen nedsætte Accisen, og aarlig tabe en anseelig Sum i Haab om, at Menneskene skulle fortære meere, og i

11

Fremtiden igien indbringe det? Der maae jo först være fleere Mennesker til, som kunne fortære noget; der maae være meere Handel og Vandel, at de kunne finde Arbeyde; der maae være störrer Omløb af Penge, som kan flyde ind i Statens Casse. Dog, lad saa være, hvis Regjeringen kan oppebie det. Men Sagen er jo her gandske anderledes. Naar en Stat har stærke Consumtions-Afgivter, og disse endda ikke ere tilfrækkelige nok til alle Nödvendigheder; naar der maae gribes til meere besværlige Paalæg for at afbetale den fremmede Gield og Renterne: skal da Told og Accise nedsættes, og andre Afgivter indføres, son cre endnu mindre passelige? Eller skal Regjeringen, med Hænderne i Skiödet, see paa, at Gielden bliver staaende, Renterne svolme op, Credit og Handel med Fremmede reent gaaer til Grunde? Dette er Spörsmaalet, som skal besvares, og dertil bör de foreslagne Midler passe sig.

„Men Handelen skulde kun være fri, saa vilde Priiserne i alle Deelee falde, Folkemæng-

12

den og Velstanden voxe, Undersaatternes Lyksalighed og Kongens dermed forbundne Styrke mærkelig tiltage. S. 20., Prægtige Ord! Lad os see engang.

Alle Octroyer maatte nu ophæves (som Forf. selv tilstaaer S. 20., dog med den lykkelige Indskrækning: saavidt mueligt). Og hvad vilde flyde heraf? Intet andet, end at et heelt Antal formuende Borgere blev bankerot. Sandelig en besynderlig Forögelse af Folkets Lyksalighed og Kongens Magt.

Saa gik alle Fabriker til Grunde. Thi alle andre Nationers Manufakturvarer sælges for bedre Kiöb, end som vore egne, enten fordi de have lettere Penge, eller betale mindre Arbeydslön, eller og deres Fabriker allerede ere i bedre Gang. Mange tusende Familier i Landet vilde forarmes, som maaskee nu leve aleene deraf, og ikke have lært andet. Et fortreffeligt Syn for Menneskeligheden, og atter en herlig Tilvæxt til den bor-

13

gerlige Lyksalighed ! Eller meener han maaskee, at det först maae blive ret elendig, inden det kan blive godt? For denne Vey til Lyksalighed takker nok enhver.

Hine forarmede Familier maatte da enten forlade Landet, eller blive Tiggere. Det förste vilde ulignelig föröge Folkemængden, og det andet skulde vist være megen Ære og Fordet for Fædernelandet,

Med Fabrikernes Undergang vilde og en anseelig Deel af Consumtionen falde bort. Arbeydslönnen gaaer udaf Haanden i Munden, og de fortiente Penge löbe igiennem mange Hænder, og indbringer Kongen om Aaret tidobbelte Renter. Næsten enhver Arbeyder maae igien give dem bort for Öl, Bröd, Brændeviin, og andre Nödvendigheder. Penge circulerer allermeest, naar der i Landet ere Fabriker- og circulerende Penge giver aleene Consumtion. Just derfor soger jo en viis Regjering, at faae bemidlede Fremmede ind i Landet; og af samme

14

Aarsag lader den ideligen deels selv bygge, deels opmuntrer den fine formuende Undersaatter dertil, Alle Penge, der anvendes til saadant Brug, ere visseligen Capitaler, som Regjeringen udsætter paa meget stor Rente.

Men vi have jo dog den sikkerste Havn, og den fordeelagtigste Rhede; vi ligge imellem Öster- og Nordsöen, og her kunde beqvemt anlægges et Oplagssted for begge disse Verdens Ender: hvoraf kommer det da, at Handelen er saa slet? Svaret bliver uden Tvivl: vi begyndte for sildig, efterat andre Nationer allerede vare i Forkiøb, og havde en Slags Hævd paa Handelen. Nu have disse forhvervet sig större Kundskab, og vide at faae Varene nærmere. Deres Skibsfart er meere udbredet, de bekomme alting for bedre Kiöb, og kunne tvinge Handelen ved deres overveyende Credit og Rigdom. Ja, om endog f. Ex. en ringe Höker kunde faae Varene fra förste Haand, skulde han alligevel kunne holde Priis med en Ifelin? Uforstandigt

er det derfor, at ville sætte os „det ri-

15

ge, blomstrende, og mægtige Amsterdam (S. 18)], til et Mynster. Havde Kiöbenhavn bekommet den frie Handel paa samme Tid, og tillige med Amsterdam, saa torde det maaskee og være er Amsterdam. Men, Hr. Autor, hvem har sagt Dem, at Amsterdams Licent er ringe? (S. 18.) Vel har jeg aldrig fortoldet noget der? men jeg veed dog- at udi Amsterdam i Almindelighed svares ligefaa store, om ikke större Toldafgivter, som i Kiöbenhavn. Jeg tænker, Aarsagerne, hvorfor Amsterdam er meere blomstrende, bör vel söges deri; at Hollænderne endnu stedse forblive ved deres gamle eenfoldige Levemaade; at de anseeligste og rigeste Handelsmænds Börn ikke skamme sig ved at blive Kræmmere; at Forfængeligheden ikke er saa stor, og i andre deslige Ting. Hertil torde vel endnu kunne lægges dette, at den danske Nation, i sær Almuen, ikke er saa arbeydsom og stræbende, som Hollænderne.

Og naar vi nu bekomme fri Handel, saa före vi alting ind fra fremmede Stæder,

16

hvad vi behöve, (og hvor meget behöve vi ikke!) Vi före ligeledes ind, hvad vi have selv, men ikke kunne forarbeyde enten saa godt, eller til saa let en Priis, som andre. Hvormed betale vi da disse fremmede Vare, og den fremmede Arbeydslön? — „Kiöbenhavn (siger Philopatreas S. 19.) har adskillige Produkter, og kunde anskaffe sig fleere.„ Skal det være Spög eller Alvor? Fabriker skulle afskaffes, og Kiöbenhavn har dog endnu fine Produkter? Hvad for nogle da?—. Jeg kiender i Sandhed ingen.

Men alvorlig. Hvad for Produkter have vi udi Landet? Vi have Korn, Qvæg, Smör, Ost, (og paa disse Vares Udförsel vil jo Forfatteren endda have Forbud). I Norge have vi Fiske- og Tömmerhandelen, hvilken sidste dog havde mere at betyde, förend Engellænderne begyndte at hente Tömmer fra Nordamerika. Disse ere alle vore betydelige Produkter. Fabriker kunne vi ikke have ved en frie Handel, og om vi endog havde dem, kunde

17

vi dog ikke give saa god Kiöb paa Varene, at Fremmede tilkiöbte sig dem. Kunne vi nu med disse Produkter böde paa alt det övrige, vi behöve, fra Nürnbergere Vare af indtil den fremmede Forstand? Og hvormed skulle vi betale det store Overskud i Balanzen? Med reede Penge? Saa gaaer jo langt fleere Penge udaf Landet, end der kommer ind. Og havde vi endda kun Penge! Ja, hvis vi kunde indkiöbe klingende Mynt for Bankosedler, det var endda en fordeelagtig Handel.

Forfatteren skulde kun först gaae i Skole hos forstandige Kiöbmænd. De kunde lære ham, at det vilde være slet bevendt med os, hvis vi ikke havde den norske Fiskehandel (hvilken dog formedelst Folkemangel ikke er saa betydelig, som den burde være); hvis vi ikke ved den vestindiske Handel fik reede Penge ind i Landet;

hvis ikke een eller anden flittig Mand vidste at snog og vende sig, for imellemstunder at opsnappe en Fragt, som bliver tilovers fra Engellænderne og Hollænderne; hvis ikke

18

en Krig imellem. Söemagterne undertiden havde givet os Leylighed til at fortiene noget paa meere betydelige Fragter; ja, hvis alt dette ikke var, saa skulde vi vist nok komme til at udreede om Aaret en anseelig Sum for indkommende Vare. Og hvorfra tage vi Penge her i Örken.

Med den frie Handel komme vi for sildig. Fabriker maae vi have, hvis Fremmede ikke skulle fortiene endnu meere Arbeydslön fra os. Fabriker ere en Stötte for Consumptionen. Naar de anlægges og bedrives med Forstand; naar de overdrages til fornuftige Kiöbmænd (ikke blot theoretiske men praktiske Kiöbmænd); naar de raae Materialier enten avles eller i det mindste indføres og forarbejdes Landet, for at vinde Arbejdslønnen; saa ere de til stor Nytte for os lige saavel, som for andre. Saafremt en Fabrik koster Staten alt for meget, og ikke kan levere gode Varer, saa bör den ophæves; Fabrikerne ere for Publikums, og ikke Publikum for Fabrikernes Skyld. Men vi have nogle, som nok tör viise sig. Vore Klæde og Cattun-

19

Fabriker f. Ex, ere unægteligen gode, Engellænderne selv tilstaae, at vi overgaae dem i visse Slags Klæde, nemlig i Mellemporterne. Kunde vort fiine og grove Klæde blive Engellændernes liig, saa torde vel og vor Klædehandel komme ret i Flor. Vore Hatte er man udenlands meget begjærlig efter. De indsniges endog paa Stæder, hvor de ere Contrebande. Selv vore Silkefabriker vilde jeg end ikke engang raade til at ophæve, men vel at forbedre. Om vore Handsker og andre Fabriker i Landet vil jeg ikke tale; Philopatreas synes ikke at kiende videre til Dannemark, end hvad Kiöbenhavn angaaer. I det mindste indlader han sig ikke synderlig paa andet. Kort sagt: vi kunne gjerne være fornöyet med vore Fabriker og med Handelen, saaledes som den er. Alting er temmelig afmaalt efter vort Fædernelands Natur og Tarv, og ikke saa mississippiisk, som Philopatreas vil indbilde os. Men han snakker saa meget hen i Veyret,

20

Om

Rettergang

understaaer jeg mig ikke at tale saa driftigen, som Philopatreas. De störste Hoveder have arbejdet paa at forbedre samme; de arbejdede endnu derpaa, og kunne desuagtet dog ikke finde rigtige og tilforladelige Midler til at komme til Maalet. Om Manden er en Praktikus, det veed jeg ikke. Han synes temmelig nok at kiende Uretfærdighedens Rænker. Men neppe har han nogen Tid eftertænkt, hvor vanskeligt det er, at skille Ret og Uret fra hinanden, og paa hvad Maade den bedragelige Egennytte bedst kan forebygges; ja, han er vel ikke heller i Stand dertil. Hans egne Ord skulle dömmе ham.

Efter det han siger S. 21. behövedes Lovkyndigheden just ikke at bringes til et System, siden hos de Vilde mit og dit snart er afgjort. Men denne ringe Forskjæl.

21

at vi ikke ere Vilde, den giör meget. Jo meere poleret en Nation, og jo meere mangfoldig dens Haandtering er, jo meere modstridige ere og de mange Slags Rettigheder, som flyde derudaf; des lettere kan Retten fordreyes, og med des större Besværlighed kan der hittes Reede i denne Forvirring. — En Dommere i en poleret Nation bör forstaae meere, end sin Lovbog.

S. 22. deklamerer han imod Formalitæterne. Om de ikke ere for mange, det vil jeg just ikke rögte. Efter deres Oprindelse skulle de uden Tvivl tiene til at giöre en Handling lovgyldig, og at afværge Bedragerie og Kneb. Sandt nok, Ondskab misbruger dem, for derved at skiule sig; men hvad misbruges ikke af denne? Stempeld Papiir, Confirmationer, m. m. ere og Formalitæter: skulle de ligeledes ophæves? Philopatreas bliver en forskrekkelig Feldskiær for Statens Casse.

22

„Alle Underrets - Prokuratorer skulle reent afskaffes. S. 24. 26. 28.„ Men hvorfor alle? Kan det ikke være nok med Skielmene? Og blive da bekiendte. Skielmer ikke afskaffede?

„Enhver Dommere, som forfatter en uretfærdig Dom, maae uden Naade straffes paa Ære, Velfærd, ja Livet efter Omstændighederne. S. 24.„ Det er paa sin tyrkisk; Men hvem vil eller kan beviise at den af ham forfattede Dom er uretfærdig, d. e. forsætteligviis fældet imod Loven? Det kan nok viises ham, at Dommen er urigtig, at han har taget feyl; men til at overbeviise ham om sin Uretfærdighed, dertil udkræves aabenbare Vidnesbyrd, Man maae tilstrækkelig kunne godtgjøre, at han har handlet partisk, at han har ladet

sig bestikke; men hvilken Dommere stræber ikke med Omhyggelighed efter at skiule saa danne Ting.

23

Smaa Siæle, som Forfatterens, kunne ikke gjøre sig noget Begreb om en retfærdig Dommeres Værdighed. Kunde han det, saa vilde han vist ikke troe, at en Dommere kan gjøres retfærdig ved Love og Straffer. Disse Midler kunne end ikke udrette alting hos den nedrigste Almue. Klogere Folk, som ikke tillige ere redelige, bruge desmeere deres Forstand, naar det gjelder om at unddrage sig fra Loven, at sminke deres Sag, og at undgaae Straffen. — Den Dommere, som ikke har et ædelt Hjerte, ingen Samvittighed; som ikke troer, at Partiskhed er uanstændig for hans Værdighed og Ære; som ikke sætter sin Roes i at opsøge Retten midt udi Chikanernes Labyrinth; som kun er retfærdig af Frygt for Schavottet; den skiøtter jeg ikke om at have til Dommere.

Den Indvending, Philopatreias gjør sig selv S. 25 „at, naar ey Prokuratorer varea som kunde hjelpe den Ukyndige til rette, sa, maatte altid den klogere vinde, naar to kom-

24

me i Trætte;,, er ikke saa gandske ugrundet. Tidt kunne Parterne ikke engang fremlægge reene Beviiser; de vide endnu mindre altid at føre dem; ofte kunne de end ikke mundtligen forklare sig tydelig nok: og i deslige Tilfælde er en retskaffen Prokurator, endog ved Underretterne, en stor Hjelp for den Sagførende, og kan give Dommeren den behövende Oplysning i mange Ting,

At vor Rettergangs Maade er fuld af unyttige Trækker, (S. 25.) det troer jeg dog just ikke. Naar det vidtløftige Skriverie kunde hæmmes, og de idelige Opsættelser indfskrænkes, saa vandt man allerede meget. Det var vel ikke heller unyttigt, hvis en Tid blev fastsat, inden hvilken Processerne skulde bringes til Ende. Hvorvel i andre Lande, hvor de inden eet Aars Udgang maae sluttes, kan dog ikke derved al Vidtløftighed forebygges, Naar Processen om Hovedsagen er endt, begynder man paa en nye om alle Slags ubetydelige Bisager.

25

Over

Geistlighedens Indkomster.

ægrer Philopatreias sig allermeest. Vel siger han. Sid. 29: „Enhver Embedsmand i en Stat bör være saaledes aflagt, at han kan leve anstændig derved. — Den Geiftlige er en umistelig Stand i et Land. — S. 30: Det var höyst ubilligt, om Armod skulde gjøre Standen tung og foragtet. — S. 34: Jeg har al Ære for Standen i Almindelighed, og for de Retskaffene i Særdeelehed. — S. 35: Det er ey Standen selv, men Feylene i dens Indretning, jeg angriber.,, Men man seer snart, hvortil han sigter.

„Denne Stand lever andre til Byrde, i Overflödighed, En vis politik Ligevægt er höyst nödvendig i en Stat. — Den eene Stand bör ey beriiges, og den anden mangle. S.29.,, Det viiser sig strax, hvad han vil siige med disse almindelige Klager.

26

„Geiftlighedens Indkomster ere i Almindelighed for store. S. 29.,, Ja vist, thi nogle saa have meget, andre kun til Nödtörstighed, og de fleeste maae lide Mangel; mon det være anderledes i andre Stænder?

„Det er ey sagt, at en Præst skal leve i Yppighed. S. 30.,, Deri har Forfatteren ret; men hvor siges det om andre Stænder? Giör en Præst det, saa giör han dobbelt Synd. Hvori bestaaer deres Yppighed? — „Christi Discipler vare fattige, ydmyge og arbeydsomme; deres Efterfølgere bör være ligesaa.,, Altsaa, for ikke at være yppig, maae man være fattig? Seer man ikke, at han driver Spot med den heele Stand? Er heele Geistligheden riig, stolt, og doven? Christi Discipler og deres Exempel er allerede för af Religionsspottere bleven anført paa selvsamme Maade, Siden christelige Stater ere til, er Præftestanden en Deel af Staten, og hörer ikke Kirken aleene til. Det skulde vist blive meget

27

opbyggeligt for Kirken, og meget hæderligt og fordeelagtigt for Staten, hvis Præsterne maatte vandre omkring i Landet, ligesom forudm Apostlerne, for at omvende Vantroende. Vilde Philopatreias kun give Tid, indtil Christendommen bliver afskaffet, saa skulde vel og Apostler finde sig

„En Præst kan forrette sit Embede, om han ey holder Heste, Vogn, Kudsk, Tjenere, og klæder sig i Silke, S. 30.,, Hvad skal man svare paa saadanne Lapperier? Generalen, Ministeren, Dommeren, o. fl. kunne og forrette deres. Embede foruden alt dette. Tör en Mand, fordi han er en Geistlig, ikke anvende sin ærlig fortiente Lön til at leve anstændigen, og saaledes, som det er Skik i Landet? Er dette maaskee imod Naturen, imod Christendommen, imod hans Embedes Hellighed ? Og hvis han havde Raad til at giøre det, men dog lod

det være, vilde da saadanne Herrer, som Philopatreias, ikke siige, at han var en nedrig Gniere, og ey værdig til at skikkelige

28

Folk omgikkes ham? — Ak! der maae ligge ham noget paa Hjertet, som den geistlige Stand skal undgjelde. Fattig, pjalted skal den blive! det vilde være en stor Glæde for denne Patriot.

De Geistlige ere ham for feede: hvis de vare det mindre, da fandt man fleere lærde Præster. (S. 30. 31. 34.) De onde Mennesker! Gid de dog ikke med deres Fedme vilde forarge deres fattige Næfte. Det er jo en Statsfeyl at være feed. Andre Embeder kunne endda vel forestaaes af feede Folk, men de Geistlige ere uduelige og ulærde, saa snart de have et fyldigt Ansigt. Bort med Fedmen! faa blive de förft lærde, — Om Forfatteren er feed? Efter hans Skrift feulde man fnart domme det. Hvorfor misunder han da andre Folk deres Fedme?

Dog, han vil gjerne tilvende Soldaterne de Geiftliges Fedme. Den ædelmodige Mand! Feede Soldater kunne vel efter hans Meening

29

gjöre bedre Tieneste. Om de ere tjenlige til Angreb, det veed jeg just ikke; til Forsvar kunne de for tjene: de staae maaskee fastere.

Den Stat kan da ikke være vel faren, hvor „en Bispestoel er bedre, end et Generalat, og et Sognekald bedre, end en Oberstes Charge. S. 34.,” See der! nu vide vi dog, hvorfor Engelland er i saa elendig en Tilstand: Bisperne have større Indkomster, end som Generalerne, og Præsterne fleere, end en Oberst, Ja, vor Autor veed at forklare, hvorfor Kongen af Preufen tabte Slaget ved Frankfurt! Gandske vist af ingen anden Aarfag, end fordi et par Provster i hans Rige have fleere Indkomster, end en General.

„Soldaterne ere aleene den Stand, hvor ey Tallet lettclig kan blive for stort. Give, der kunde udfindes nogen Udveye til deres bedre Belønning. Det var et værdigt Arbeyde for tusende Patrioter; thi deres Karakter udfordrer Udgivter, og deres Liv er

30

i Krigstider Gierdet for alle andre Stænders Sikkerhed. S, 36.,” Deres Karakter udfordrer Udgivter? Da har jeg dog læst i mange politiske og moralske Skrifter, at Tarvelighed og Maadelighed ere vigtige Dyder hos en Soldat; og hvis dette er, hvortil behöver han da faa mange Udgivter? Naar en Officeer. ikke vil være en Spradebasse, men leve, som en fornuftig Mand, saa ere haus Udgivter aldrig større end andres, der i Rang, Anseelse, og Indkomster ere hans Ligemænd,

Soldaterstanden er da uden Tvivl den, som er bleven undertrykt af Geistligheden, Hvorledes dette er skeer, og paa hvad Maade det kan skee - det begriber vel ingen. En slet Compliment er det imidlertid for Soldaterne, Men nok, de skulle blive feede paa de Geistliges Omkostninger; og saa snart Forfatteren faaer Magten i Hænderne, vil han vist nok bære Omsorg for, at det skeer. Hvilken Lyksalighed vil det ikke blive for Patrioterne!

31

I Henseende til Forfatteren kunde dette Svar være tilstrækkelig; men Publikum fortjener dog, at man taler noget meere alvorlig over denne Punkt

Med Soldaterne har det en gandske besynderlig Beskaffenhed. Saa længe endnu enhver Borger i Fredstider var omhyggelig for Statens Bedste og lettede paa dens Byrder men derimod strax forlod alting, og sat sit Liv i vove, naar en Fiende vilde forstyrre den almindelige Velfærd; saa længe var det billigt, ved hans Tilbagekomst, at modtage ham med Frydeskrig, Det var billigt, at han blev be lønner, som den ærværdigste Mand, og at endog hans Börn nød Belønning for de Tjenester, deres Fader havde beviist sit Födeland, Nu derimod er Sagen anderledes. Man har begyndt at holde en Hadende og leyed Arme, som alle övrige Statens Lemmer maae lønne, for ikke selv at drage i Krig. De andre Stænder sørge samtligen for dens Underholdning, og föde Armeen den heele Fredstid igjennem,

32

uden ar have nogen anden Nytte af samme, end at den er til, og, naar en Fjende kommer, kan gaae den i Möde, I Krigen kan og maae först en Soldat, ved at stride med Troeskab og Tapperhed for Landets Velfærd, fortjene den Føde, han i saa lang en Tid har bekommet. Men imedens Freden varer, er han, som Soldat, ikke i Stand til at bidrage noget til den almindelige Lyksalighed. Han er tvertimod en tung, skiöndt nödvendig, Byrde for de andre Statens Lemmer. Dette er saa sandtat vore Naboer allerede begynde, at undersøge det

politiske Spørsmål: Hvortil kan en Soldat bruges, at han endog i Fredstider bliver til Nytte for den Stat, som underholder ham? Saafremt man derfor vil betragte Sagen fra denne Kant, torde det vel ikke i alle Maader være vist, at deres Antal ey kan blive for stort.

Vel har jeg hört Fremmede slige: Soldaten synes ikke at staae i saadan Anseelse hos eder, som i mange andre Lande, Men

33

det er jo heller ingen Under I en Tid af 50 Aar er han ikke bleven brugt. Vore vine Regentere og deres Raadgivere indfaae, at en Stat, fom hverken er meget beinidled, eller meget folkeriig, just ikke burde tænke paa Erobringer; at man ikke torde frygte stort af Naboerne; at den naturlige Situation og en god Flode (fom altid har været her) nokfom kunde sætte Dannemark i Sikkerhed, i sær naar man tillige havde mægtige Allierede ; og at Staten under saadanne Omstændigheder indvortes kunde forbedres, hvilket og er skeet. Ved disse Maximer har Landet, 'Gud skee Lov! ikke befundet sig ilde.

Hvortil behöver nu Dannemark mange Soldater. Til at beskytte Kongen? — O, en dansk Konge sover tryg i enhver Undersaats Skiöd! Vi behöve dem kun for at give Majestæten Anseelse, og for i Nødsfald ved Tapperhed at giengielde det, de i Fredstider have nydt af den heele Stat. Saa urimelig en mægtig Flodes Underholdelse vilde være for Kongen

34

af Preussen, ligefaa urimelig er ca stor Armee for Kongen af Dannemark; og hvad vilde den ikke koste, naar den blev indretted efter Forfatterens Hoved!

Men jeg vender mig igien til Præsterne, hvilke Philopatreias saa ilde har medhandlet.

„Geistlighedens Indkomster hindre meget det almindeliges Fremvæxt. S. 31., Skulde man ikke troe, de havde bemestret sig alle Statens Kræfter? Og hvorledes hindre da de Geistlige Fremvæxten? „Skal et par Folk giftes, strax trykke Præsternes og de andre Kirkebetienteres Udgivter. Skal et Barn döbes, en Död begraves, ligeledes. Dette er en Hinder i Ægteskabs Formeerelse.,, Jeg kan dog nævne ham nogle andre Aarsager. Regieringen selv giör Gifterimaal og Börnenes Antal ved adskillige Udgivter besværlig, Jofleere Börn, jo fleere Consumtions- og andre Afgivter. Vore Fruentimmer ere saa meget hengivne til Pragt og Forfængelighed; alt, hvad

35

der hörer til Huusholdningen, er dem hartad modbydeligt. En Mand maae tiene saa længe, og bliver undertiden gammel, inden han faaer tilstrækkelig! Levebröd. — Alle disse Aarsager ere uden Tvivl en større Hinder i Giftermaal, end de smaa frivillige Gaver til Geistligheden. Desuden, da man hver Aften kan gifte sig saa godt Kiøb, hvorfor skulde man da plage sig med Kone og Börn? Og saafremt Forfatterens patriotiske Önsker i Henseende til Præsterne bönhöres, blive saadanne Giftermaal herefter endnu bedre Kiøb. Landets Döttre kunne da pa en aerlig Maade fortiene deres Levebröd.

„Brudevielser, Börnedaab, og Jords Paakastelse, selv Sacramenternes Administration koster Penge. — O Skam, at lægge Told paa Salighedens Midler! S 32. 33.,, Ja vist er det en Skam, at denne papistiske Suurdey endnu findes blandt os. Men hvad er Aarsagen? Ved Reformationen toge Fyrsterne og de Store i Landet Kirkegodserne til sig. De havde aldedes ingen Lyst til at give saa meget deraf til-

36

bage igien, fom Præsterne benövede til deres ærlige Udkommen, Imidlertid maatte der dog være Præster, og den Tid troede man endnu, at man behövede dem. Der var altsaa intet andet Middel tilbage,- end at man i de protestantiske Lande lod vedblive, og til Deels autoriserede de frivillige Gaver, Folket var vant til at give til det papistiske Clerific Ingen Regent har indtil denne Time kundet udfinde nogen Maade til at godtgiöre disse Gaver, og ingen har endnu holdt det for anstændigt eller retfærdigt, afskaffe dem uden Godtgiörelse.

„Man lægge Mærke til ved de tvende Terminstider, og see, hvor mange geistlige Renterere her indpassere af Landsbyepæster.

31.,, Artigt nok. Mon der ikke komme ligesaa mange, ja end fleere, ind, for at afbetale deres Renter, Gioid, og Regninger?

„Vi see jo geistlige Mænd eye Aktier i Handelscompagnier. S. 34.,, Det er jo forskrekkeligt! Præsterne eye Aktier! Man maae

37

tage dem fra dem, og give dem til Soldaterne; saa skal först Staten blomstre. Der er jo ret afskyeligt, at Præstér, ligesom andre Folk, ville lægge noget af deres fortiente Lön til Side, og saaledes forge for deres Börn. Disse ere jo ikke Lemmer af Skaren. I al Fald kunne deres Döttre tiene og forlyste de övrige Stænder, og deres Sönnér — o, lad dem stæle eller tigge. Hvad Gavn har Staten af Præstebörn? Det er Daarlighed, at man ellers har troen de kunde blive de brugbareste Borgere.

Naar man læser denne Mands hede Snak, skulde man troe, at Præsterne vare overmaade riige; men man seer og her, som jeg allerede forhen har sagt, at han ikkun kiender Kiöbenhavn. I Hovedstæderne ere der i alle Stænder formuende Folk; og det er billigt. De behöve meere, de arbeyde meere, og deres Börn kunne for Velanstændigheds Skyld ikke opdrages og anföres til de ringere Haandværk, eller til at blive Daglönnere. Men i hvilken Stand findes de riigeste? Blandt Præsterne? — Hvis saa var, da tørde ikke saa mange Præftérs Enker og Börn trænge til godtgiören de Menneskers Hielp. Dog det vide kun fölende Hierter. Philopatreas forstaaer intet deraf.

„Præsterne burde have en staaende Lön. Alle Offringer bude afskaffes. Ingen Embedsforretning betales. S. 32. De burde ikke opbære Tiender eller have Landgods. S. 33. Vore lutherske Præster skulde tages paa samme Fod, som de Reformeerte, i Henseende til Lön og Embedsforretninger. S. 37.,

38

For det förste er det ikke sandt, at alle reformerte Præster have en staaende Lön, og ingen Landgodser eller Tiender, ingen frivillige Gaver eller faa kaldede Offringer. Efter enkelte smaa Meenigheder maae en Uvidende ikke dömmé om heele reformeerte Lande. De bære overhovedet meere Agt for deres Præster, end vi for vores.

Dernæst kan en Landsbyepræst ikke före sin Huusholdning, eller forföрге Kone og Börn Foruden Agerdyrkning. Paa Landet ere de nödvendigste Levnetsmidler ikke engang at faae for Penge. I Dannemark mindre, end andensteds, siden vore Bönder, enten ikke kunne eller ville lære Landhuusholdningen til gavns, og allermindst i Norge. Hvorledes skal nu Landsbyepræsten bekomme dem? Skal han hvergang gaae til Kiöbstæderne, (i Norge maaskee 20 Miile langt) og saa vandre hjem igien med det indkiöbte Bröd og Kiöd paa Ryggen? Saaledes vilde Philopatreas og hans Lige nok have det. Hvilken patriotisk Glæde for dem, naar de kunde see de forhadte Geistlige gaae frem og tilbage, som Arbeydsfolk!

Saa fremt den staaende Lön ikkun er ringe, (og derfor vil Forfatteren ventelig bære Omsorg) saa dependerer de Geistliges Livs Ophold af enhver Underövrighed, af enhver nedrig Passion hos deres Medmennesker. Saa vil ingen retskaffen Mand længere være eller blive en Geistlig. Saa bliver den geistlige Stand snart en Stand for den ringeste Almue. Og da farvel Samvittighed og Religion! — Ak, var det dog först kommet faa vidt.

Man har just ikke nödig at være skarpsindig for at see, at Forfatteren sigter dertil. Först skulle de Geistlige blive fattige. De maae aflægges saaledes, at de ikke meere, som andre, kunne leve anstændigen. De bör for alting ikke kunne efterlade deres Börn no-

39

get. Tre, fire Præstekald stöbes sammen, for at spare end meere ved disse unyttige Folk Deres Jordegodser tages fra dem, og de maae nöyes med en ringe Naadelön: lad dem selv see til, om de med Kone og Börn kunne faae Bröd derfor.

Endog den fatale Klædedragt maae man afföre dem. (s. 37). For mig gierne; jeg kan heller ikke lide den. Men det er dog, som og Forfatteren selv siger, ingen Hovedsag, Var det ellers ikke bedst, at de bare röde Klæder? Saa blev den forbandede Samvittighed (som desværre! endnu fra vore ærlige Forfædre af hænger ved os) ikke saa rört, naar man saae dem.

Er det nu forfe i alle Maader bleven fealedes, lom Philopatreas vil have det; saa tör man ikke længere blive bange for disse forbandede Karle. Man vil da kunne bedrive al Synd og Skam, bespotte Gud, bedrage sin Næste, uden at de tör oplukke Munden. Og skulde endog ingen finde sig, som vilde tage imod et geistligt Embede; faa bliver) dog vel altid een eller anden Kieltring at faae, som i det mindste for den blinde Almue kan holde denne Prædiken: I have ikke nödig at tage det faa nöye med Hoererie; det föröger Folkemængden. Fylderie og Drik er heller ikke faa ond; det er en politisk Dyd, som beforder Consumptionen. Med Guds frygt, Samvittighed, Ærlighed kommer man ikke langt. Tager eder kun i Agt, at Bedrageriet ikke aabenbares; thi det duer ikke meget. — Skal det ikke være faa, Herr Philopatreas?

Hvorledes ville Videnskaberne og Staten da ikke blomstre, og alting blive herlig og lykkelig!

Fædernelandets Sygdom beböver en redelig, menneskekierlig, og vel overlagt Hielp, naar den skal læ-

40

ges. En Fuskere fordærver den; en Skarpretter opriver hvert Saar videre. — O mit arme Fæderneland, skal du under saadanne Folkes Hænder endnu miste meere Blod!

I dette Öyeblik bekommer jeg Philopatreias förste Fortsættelse. — Hvad han siger i dens 4 Anmærkning om Videnskabernes Opkomst ere idel bekiendte Sandheder, modhvilke intet betydeligt kan indvendes. De 3 förste Anmærkninger indeholde derimod kun i kort Begreb det, som Forfatteren herefter meere udförlig agter at afhandle; og förend dette er skeet, er det ubilligt at sige sin Meening. Kun een eeneste Erindring nödes jeg til ar giöre.

S. 27. siger min Autor, at han under den militaire Stand forstaaer begge Etaterne baade til Lands og Vands. Dette har vel ingen af hans Læsere för tænkt pas. Saavidt mig er bekiendt, er Söe-Etaten ikke misfornöyet. Den klager ikke over at være slet aflagt, eller slettere, end andre Stænder. Hertil kommer, at visse Udtryk i det første Skrift ikke tillade at tænke andet, end at der aleene tales om Landetaten. Jeg for min Part troer dette endnu, og derfor skal og mitSkrift blive uforandret.

1

Upartiske Erindringer til Philopatreias og

Compatrioter,

angaaende

Deres udgivne

Patriotiske Skrivter,

forfattede af en

Enfoldig Borger i Februarii 1771.

Kjobenhavn,

Trykt og faaes til Kiøbs hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet.

2

3

At vores allernaadigste Konge har tilladt Skrive-Frihed, kan Hans Undersaatter med god Grund antage som et stort Beviis paa, at Kongen vil, det skal gaae alle Hans Undersaatter vel. Kongen vil at enhver skal aabne sin Nød for ham: han vil ikke længer taale, at nogle faa, som handle enten efter egen Interesse eller Mangel paa Indsigt, saavel i det Smaa, som i det Store, taler Folkets Sag; Men han vil høre alle og enhver, i det han læser hvad der skrives. O! en lykkelig Tid!

4

Men, kiere Patrioter! nu gielder det om at skrive fornuftigt og vel overlagt til det almindelige Beste og hver

Mands Tarv.

som ingen af Os tilforn haver oplevet under vore forrige Store og Naadigste Regentere, gid den og ikke blive misbrugt! En lykkelig Tid! som kan gjøre Kongens Regiering stor og fuldkommen: Sette det almindelige i Floer: hindre al Undertrykkelse, Uretfærdighed, had, Avind og Egennyttighed; Thi vi kan være forsikrede om, at vores allernaadigste Konge, af hvad der fornuftig skrives, vil udsøge og samle det beste til hver Stands og hver Mands Tarv i sin Stand, saavidt det er mueligt.

De ere hidindtil at berømme for Deres Begyndelse og for Deres Nidkierhed, saavidt De skrive uden Passioner enten imod een eller anden Stand og Person i Særdeleshed, eller imod dem selv indbyrdes.

5

Men, det var at ønske, at De i Steden for Personalia og i Steden for at drage een Stand frem for en anden, ville skrive noget fuldstændigt om at forskaske en Ligevægt imellem de Ide Hoved-Nærings Stænder:

- 1) Agerdyrkerne, hvorunder maa forstaaes baade Proprietairer og Bønder.
- 2) Fabricanter, hvorunder maa indbefattes alle Haandverker indtil den, som nærer sig af at skiere Svovelstikker og Skoepinde.
- 3) Handelen, en Gros og detaille indtil den, som handler med de ringeste Slags Vahre.

Men fornemmelig i denne sidste Stand:

- 4) Hvorledes vi selv kunde bygge vore fornødne Skibe til Commerciens Befordring.

6

- b) Udreedede dem fra vore egne Havne, saavidt mueligt.
- c) Lade proviantere dem med vore egne Rigers og Landes Producter,
- Z) Besette dem med vore egne Skippere og andre Søe-Folk, og ikke derpaa lønne og underholde Fremmede.
- e) Vore egne Skibbyggere og alle de Haandværker dertil hører, fortiene deres Ophold ved Skibbyggeriet, indtil den der slaar Seylgarn og gjører Tierekoste.
- i) Hellere lade vore Skibe befragte af andre, end lade andre Nationer trække store Penge-Summer udi Fragt af os, og derved mage det saa, at i det mindste vore egne Fragt-Penge, saa meget mueligt, blive i Riget og Landene.
- g) Sette Præmier for dem, som herudi viiste sig mest Patriotiske.

7

Det er et Spørsmaal: om Præmier for Nye Entrepriser og for Nærings-Standen, ja indtil den i samme, der tiener meest et Aar med sin Spinde-Rok, ikke blev et kraftigere Drivemiddel end alle andre Anordninger, og, om man ikke gjorde en bedre Uddeeling, naar man forøgede fattige Arbeydercs Løn med Præmier, end naar man med Gaver føder deres Ladhed? NB. deres, som endnu kunde arbeide noget.

Har De, kiere Patrioter! ikke Indsigt nok af egen Erfaring til dette at afhandle? da recommenderes Dem at læse den grundige Mands Hr. Capitain Lytkens Tanker til Høyere Eftertanke, som ere fulde af Lære-Regler, og dem han selv saa gjerne vil, at andre meere Indsigtfulde Patrioter skulle forbedre.

Læser der: hvorledes Agerdyrkning, Fabriqver og Handel er forbedret i Engelland, Hvor mange Millioner Rixdaler Engelland nu

8

sparer, af Fragter til Fremmede; Hvor mange Millioner de tager ind for Korn og Fabriqve-Vahre fra Fremmede aarlig, i Steden at deres Penge forhen udgik til andre Nationer for deslige Vahre; hvorledes alle, som har Formue, kappes om at entreprenere og sette Præmier for Flittighed og nye Opfindelser; Skriver saa, kiere Patrioter! ikke imod hverandre, men med foreenede Kræfter.

Een føyer til, hvad den anden har glemt, men alle saaledes: at ingen af disse Zde Hoved Nærings-Stænder bliver den anden foretrukken; thi de taaler ikke paa et Haars Tykkelse at adskilles eller præfereres hverandre.

I Agerdyrknings-Standen har jeg foran sammenføyet Proprietairer og Bønder, som begge foreenede og

umistelige for Staten. Herom er videre fornøden at oplyse: Hoved-Gaarderne, i den Stand de ere indrettede, producere Korn, Heste, Øxen, feede Kalve, Smør,

9

Ost/ Lam, Sviin, Flesk, og saa videre, til Hoffets, Stædernes, Indbyggers Underholdning og Handel, Skibsfartens Proviantering, som lidet eller intet kunde ventes af/ dersom Hovedgaardernes Hollænderier, Stutterier, Kornavling og Øxen-Handel ikke var til, da vi, som boe i et frugtbar Land, i den Sted maatte blive nødte til at kiøbe deslige Vahre fra Fremmede, som ville være os en evig Skam.

Bonde-Standen svarer Kongelige Contributioner, hvortil dog Proprietairerne skal være Kongen ansvarlige; den udgjør Folkemængden, forarbejder Jorden for dem selv til deres Ophold og Udgivters Bestyrelse, og har noget lidet Korn at sælge, men ingen feede Øxen, nogle Lam, saadan som de ere, faa Sviin, men endnu mindre feede Kalve, Smør eller Ost. Denne Stand forarbejder og Jorden for Proprietairerne, hvoraf udkommer det meeste Korn og Feede-Vahre, hvormed de andre Stænder underholdes.

10

I dette Bondens Arbeide for Proprietairerne, kan vel et og andet Sted være nogen Misbrug indført, som gjør det saa kaldede Hoverie alt for Byrdefuldt.

Man kunde ler falde paa de Tanker, at ønske Bondestanden maatte blive Hoveriefrie; men Erfarenhed har lært fleere end et Sted, at Bonden med de Folk og Redskaber, han til sit eget Brug maa holde, lettere kan forrette taalelig Hoverie end betale Hoverie - Penge, saasom Penge ere besværlige at indsamle, og Bondens øvrige Penge - Udgivter ere ham næsten overlegne (hvorfra dog maa exciperes de, som boe nær Kiøbenhavn eller som med Rriser og Arbeide har Lejlighed at betale deres heele Afgivt).

Skulle Hovedgaarderne drives af Proprietairerns selv, da blev det halve Korn og de halve feede Vahre fortæret paa Gaarderne.

11

Bleve Hovedgaardernes Marker besatte med Bønder, ville de og deres Folk fortære endnu langt meere, og alle Slags feede Vahre ville aldeles bortsvinde.

Man prøve ikkun et eeneste Aar at lade alle Hovedgaarders Marker, hvilke Gaarder ere henimod 700 i alt, blive udyrkede, see saa hvad Nød og Elendighed alle Kiøbstædernes Indbyggere vil lide, saa erfares strax, hvad Fordeel Hoverie-Frihed paa den Side ville føre med sig, naar den blev almindelig, nogle faa Stæder undtagne, hvor særdeles god Lejlighed indfinder sig; og, at bebygge dem med Bøndergaarder, er det samme i Henseende til Stædernes Handel og Nærings-Mangel, som at lade dem ligge udyrkede.

Man betænke: Danmark er lidet i Landstrækning og Brug imod de mange Kiøbstæder, en stor Hoved-Stad og mange Geistlige- og Verdslige, Militaire- og Civile-Stænders Underholdning og Commerciens

12

Nødvendigheder, som vist behøvet en anseelig Deel af Landproducter aarlig.

Vore Brødre, Norges Indbyggere, Island, Finmarken og vore Colonier i andre Verdens Deelee, behøve ogsaa vores Hielp.

Man gjøre dernæst en Bondes Regning i Almindelighed over hans Gaards Indtægter og Udgivter saaledes: Jeg setter, en Bonde besidder Hartkorn 8 Tdr. Deraf beregnes hans Indtægt saaledes:

Jeg vil regne hans Udsæd høyt, thi Qvæg og feede Vahre maa nu slaaes i Forglemmelse, setter saa at han saaer aarlig 10 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 10 Tdr. Havre, som beregnes til Indtægt udi staaende Priser, saaledes:

13

Efter 10 Tdr. Rug avles pr. Td. 4 Td.

er 40 Tdr. a Td. 2 Rdlr. er 80 Rd. 10 Tdr. Byg a 6 Tdr. er 60 Tdr.

a 9 Mrk. - - 90 -

10 Tdr. Havre a 4 Tdr. er 40 Tdr. a 1 Rdlr. - - 40 -

er 210 Rd,

Han sælger 10 Lam for - 6Rdlr. 4Mk. 4 magre Sviiu for - 8 -

Der er al Bondens Indtægt, naar Sæden vel lykkes 224Rdlr. 4Mk,

Derfra maa vi have følgende uomgiengelige Udgivter:

1) Kongel. O.vart. Skatter og Skatte-Korn, Broe-Penge, Delinquent-Penge og deslige kan regnes aarlig a 17 Mk. er - - 22 R. 4M.

14

2) Extra - Skat regner jeg 1 Mand, 1 Kone, 1 Karl, 1 Dreng, 1 Pige, og i det mindste paa hver Gaard 1 Barn, som bør svare Skat, er 6 Personer, a 1 Rdlr. er - - 6 Rdlr.

3) Tiender præter propter til hver Tiende Tagere 4 Mrk. pr. Td. Hartkorn er pr. Td.

2 Rdlr. tilsammen - 16 Rdlr.

4) Offer -Penge et heelt Aar for Mand og Kone til Præsten - - - 3 Mk.

til Degnen - - 1 8P.

5) Smaa Redsels-Tiende og Juule-Rente til Præst og Degn - - 1 Rdlr.

6) Korn, Foeder og Ildebrands -Penge til Skoleholderen - - - 2 Mk.

15

>) Smedelsn for Heste, Beslag, Vogne, Plove, Harver og deslige, med Materialier iberegnet , kan ikke regnes ringere aarlig end 12 Rdlr.

8) Hjulmands-Acheide - 4 -

9) Folke Len

i Karl - 16 HD.

i Piae - 6 - 4 M.

1 Dreng - 64 -

a parte' Dagleje ere i Høst og andre truble Tider 4 ,

— 33 Rd. 2M.

10) Kan hver Bonde holde sin Gaard ved lige med Tommer og Tag, Dorre, Vinduer, Skorsteene, Gavle,

Vindskeder og deslige med 5 Rdlr. da er han lykkelig, thi udføres bemeldte - 5 Rdlr.

Gr iOiRdlr. - 8ß. Der-

,

16

Denkst Hans Scrde-Korn, Fode-Kom og deslige:

i) Saaes Rug ioTdr.

a 2 Rdlr. er 20 Rdlr.

BygioTd.aZM. IF Havre 10 *

er AE Rdlr.

a) Fede-Korn til 6 Per« soner aarlig, hver 4 Td. Rug er 24Tdr. a 2 Rdlr. er 48 Rdlr.

4Tdr. Syg er 24 £d.

a 9 Mrk. er - 36 *

er FAR,

g) Han maa have i det mindste 2 gode feede Sviin, dertil 4 Tor. Byg er - 6 Rdlr.

4) Skal han faae sin Jord dyrket og saaet maa hans Heste have i det mindste den halve Havre-Avl, som belober 20 Rdlr.

Summa 2 66 Mo. 8ß.

Derfra Indtægten - L24Rd. 4M. Mangler saa * 4iRd.2M^8ßl

Og

17

Og bedre falder Regningen ikke ud, uden gandske faa Steder hist og her i Landet.

Hvorfra skal denne Mangel oprettes? Skal Bonden sælge Høe og Halm, skader han sin Jord og avler desmindre Sæd, Aar efter andet; nogle faa Gies, Høns, Ænder og Æg skal oprette Tabet, samt nogen Heste-Tillæg i visse Provincer, og paa sine Steder nogen Træe - Frugt.

Men hvormed skal Bonden klæde sig, Hustrue og Børn?

Hvad har han at oprette sin Skade med, naar stor Mistvext indfalder? Intet.

Endnu er en talt om Landgilde og Hoverie-Penge, som Herskabet skulle have, det maa her da slaaes en Stræg over.

Mangler Bonden Forstrækning af Bester, Sæd, Korn og Bygnings - Hielp, det maa Herskabet skaffe og intet faae igien.

18

Mangler han Penge til sine Skatter, dem skal Herskabet betale.

Hvorledes skulle da en Proprietair svare Renter af sin Kiøbe-Summa og holde Hovedgaarden vedlige, naar han hverken bekom Landgilde, Hoverie-Penge eller Hoverie af Bonden til sin Avlings-Drivt?

Jeg veed i denne Begivenhed ingen Raad.

Jeg beder Eder, kiere Patrioter! overvener dette, skriver og raader de sikkerste Midler til Statens Vel, og, om De synes, at nogen enten Geistlig eller Verdslig med god Grund, uden Statens store Fornærmelse, kan raade eller skrive om Frihed og Eyendom, eller almindelig Hoverie- Frihed.

Jeg for min Deel vil i mine Tanker flaae en Linie tvers over Landet fra Kiøge til Roeskilde, og endelig troe, at det ikke

19

var aldeles umueligt fra den Linie og til Kiøbenhavn og Helsingøer at gjøre Bønderne Hoveriefrie, i al den øvrige Deel af Landet, tør jeg, som kiender Landet, ikke raade dertil, som noget jeg anseer høyst skadelig og aldeles umuelig, uden smertefulde Følger for alle Stænder.

Men et taaleligt Hoverie bliver da vel unegtelig det beste, at lade Bonden vedblive at forrette. Jeg figer endnu et taaleligt Hoverie, ikke Dagviis ugentlig, som Trælle eller Slaver, som ingen andre Steder passer sig, end hvor Liv-Egendom er indført; men Arbeidet saaledes deelt eller regleret til hver Bonde, at han veed, hvad han skal forrette for sin Huusbond af hver Slags; have Frihed at bruge faa mange Folk han vil; rejse hiem til sit eget Arbeide, faa hastig han har forrettet sit Hoverie paa bestemte Tid af Aaret, og efter Arbeidets Nødvendighed at befordre.

20

Dersom De, kiere Patrioter! kunde udfinde Middel-Vejen i dette Hoverie og bane den til det almindelige Beste saaledes: at det kunde finde Kongelig allernaadigst Behag; Proprietairerne kunde nogenledes finde deres Regning; Arbeydet ikke blive Bondens Kræfter overlegne; Han kunde have fornøden Tid og Styrke til sin egen Avlings og Nærings- Bedrivt; animeres til bedre Eftertanke, Stræbsomhed, nyttige Indretninger og en større Omhue for sine Efterlevendes Forsorg; Aflegge ødselhed og Fylderie, som nu meere end nogen Tid tilforn gaaer i Svang; Da vare De, kiere Patrioter! endnu meere at berømme, og kunde fortiene Præmie, i Steden det er uvist, om Deres Penne - Krig finder almindelig Biefald.

Det har allernaadigst behaget vores allernaadigste Konge at fette en Landvæsens-Commission og dertil udvalgt velsindede og Indsigtsfulde Mænd; Men det er umueligt, at De kan indfee det Hele baade i det

21

Store og Smaa; det kunde være enhver retsindig Patriots Pligt, som har Indsigt, een i et, en anden i et andet, at komme dem til Hielp med vore Skrivter og Anmærkninger, efterdi det allernaadigst er tilladt; Kiere Patrioter! lader os gjøre det oprigtig!

Jeg har været ved Landvæsenet endeel af mine unge Aar og er nu en Borger i en af de smaa Kiøbstæder i Landet, jeg har følgelig lært noget i begge Stænder; jeg vil arbeide med Dem, om De vil give mig Anledning, og De vil læse disse mine Anmærkninger uden Fortørnelse; Men allene er jeg ikke i Stand til at anlegge nogen Plan saa ledes, som jeg gjerne vilde. Det er og altid lettere at rette smaa Fejler i en stor Bygning, end at opføre den af nye uden Fejler.

philodani Ideer staaer mig ellers saa vel an, at jeg troer han med Hielp af en uinteresseret Kiøbmand, en god Fabricant og en vel erfaren Landmand kunne legge en god

22

Grund til vores allernaadigste Konges høystpriiselige Hensigters Fylde og høyere Eftertanke til det almindelige Beste.

Tvende Ting vil jeg endnu tage mig den Frihed at erindre de kiere Patrioter: De ere alle eenige om at skrive om dyre Tider; men ingen husker: at 1769 var mange Steder i Landet Misvext paa Rugen; 1772 saa stor Misvext igien, at fra Hovedgaarderne sælges neppe en tredie Deel af den sædvanlige Aarlig afsettende Rug. Bønderne kan ikke sælge en Skp., uden at de skal spise Byg - Brød i den Sted; Bliver ikke da alle Slags Korn Vahre af Nødvendighed dyre? Hvad Skyld kan Proprietairer i Særdeleshed eller Landmanden i Almindelighed have derudi? hvorføre de første gives Navn af Korn-Pugere.

Qvæg- Sygen, som nu har grasseret i Riget og Landene i 26 Aar, har i saa mange Aar ofte borttaget baade Proprietairens og

23

Bondens Besætninger, dem til ubodelig Skade og Afgang i deres Næring og Ophold. Philodanus taler meget smukt derom, men ingen andre erindrer den.

Monne ikke nu. bruges mange Tusinde Tønder Korn paa Landet, i hvis Sted tilforn kunde baade spises og drikkes Malt? uden at tale om Qvæg - Handel Med deres eget Tillæg.

Monne ikke baade Proprietairens og Bondens Jorder taber anseeligt Aarlig i deres Kræfter, formedelst manglende Besætning og deraf faldende Giødskning til deres Jorders Istandholdelse, og følgelig Høsten bliver et Aar ringere end det andet?

Monne dette ikke være een af de store Kilder til Landmandens Svækkelse og de dyre Korn - Priiser?

24

Jeg, som har ikkun en liden Avling, finder det visselig saaledes til min store Skade, og jeg beder Dem, kiere Patrioter ! tager alt dette i Overvejelse! Giver ved Eders Skrivter ingen Stand eller Undersaat Anledning til at være fortreden ved at bære Byrden med hverandre! men giver dem hellere Anledning til at rekke Hverandre Haanden til Hielp og Undsetning!

Landmanden maa finde sig udi at betale al Ting dyrere hos os i Kiøbstæderne, end førend Qvæg-Sygens Begyndelse, endog hos den ringeste Haandverks-Mand, hvorfor skulle vi da findes fortredne ved at unde Landmanden at leve af sit Nærings-Brug i sit Ansigttes Sved.

Men at Korn - Vahrenene, i sær Rugen til Brug for de Fattige, skulle være saa dyre som dette Aar, det kan jeg heller ikke bifalde. Hvad Raad er da derimod for Eftertiden?

25

(dette Aar er det forsilde, uden Kongen kunde taale at aabne sine Magaziner).

De foreslaaer Magaziner. Hvem skulle anlegge dem? Mener De Kongen? da blev Udfaldet saaledes: Naar nogle Tønder Guld vare anvendte dertil, megen Lofte-Leje, Kaste-Løn og andre Omkostninger betalte, Kornet blev liggende nogle Aar, og tilsidst blev bedrevet paa Lofterne af Mugenhed eller Orm og maatte omsider sælges for halv Værd, da skeede saadan Oplag ikke meere end een Gang, og hvem skulle oprette Kongen den Skade?

Skeede Oplaget af de Commercerende, som have Ævne dertil, dem kunde det let gaae lige saadant, eller de

bleve Korn - Pugere.

Skulle det ikke da være bet beste Magasin: At der skeede Forbude eller Tilladelse paa Ud- eller Ind- Førseleer aarlig i rette Tid, med meere? Saaledes ere Priserne lempede i

26

førrige Tider. De sidste Forbuder vare ved Forordn. af 29de Maii 1756, som skulle vedvare indtil Septemb. Maanedes Udgang, dette Forbud blev ved Forordn. af 3 Augusti 1756 forlænget indtil videre, og da var Capituls-Taxten paa Korn- Vahre saaledes:

1756.

Rug 3 Rdlr. Byg 2 Rdlr. 1 1/2 Mrk. Havre 7 1/2 Mrk.

1757.

Rug 3 Rdlr. 2 Mrk. Byg 2 Rdlr. 3 1/2 Mrk. Havre 7 1/2 Mrk.

som igien blev ophævet ved Forordn. af 9 Junii 1759. Atter forbuden ved Forordn. af 16 Februarii 1762 indtil videre, og da var Capituls-Taxten 1762 Rug 3 Rdlr. 1 Mk., Byg 2 Rdlr. 2 Mrk. Havre 9 Mrk., hvilket Forbud blev ophævet ved Forordn. af 4 Augusti

1762.

Disse Hielpe-Midler har altsaa ikkun i faa Aar været efterladte at bruges i rette Tiid. Capituls-Taxterne har ej heller siden 1762

27

været saa høye paa alle Slags Korn- Vahre, som de da vare.

Det har ogsaa i de ældere Tider været brugeligt, naar Rugen var dyr, at Brændeviins-Brænderne i Kiøbenhavn da bleve forbudne at brænde Brændeviin af Rug og Hvede; det sidste Forbud herpaa, indtil videre, var ved Forordn. af 24de Novemb. 1740, dette Aar var Udførsel tillige forbuden, og da var Capituls-Taxten paa 1 Td. Rug 3 Rdlr. 3 Mk. Byg 2 Rdlr. 3 Mk. Havre 7 Mk. Nu vil jeg indlade til alle Indsigtsfulde Patrioters Eftertanke: Om saadanne Kongelige allernaadigste Forbude ikke ere de beste Magaziner?

Finder det Bifald? som jeg haaber, efterdi der kan skee uden al Bekostning eller hazard; saa gjelder det om Tiden og Maaden, paa hvilke delte Slags Magazin anlegges. Derom bliver mine Tanker disse: Det høye Kammer-Collegium kan styre alt dette med Kongelig allernaadigst Tilladelse, naar de vil

28

befale Amtmandene at erkyndige sig om Kornets Vext i Julii Maaned, ikke spørge Proprietairerne derom, men selv med egne Øyne undersøge noget og efterspørge Resten ved adskillige Leyligheder hos Bønder og andre, sende saa deres Relationer til Rente-Kammeret, inden Medio August: om Vexten af hver Slags er god, middelmaadig eller slet, med derhos deres Betænkning: Om de holde Forbud fornøden paa Ind- eller Ud-Førsel med videre, eller ikke. Besørger da det høye Kammer-Collegium, at en allernaadigst Forordning efter Omstændighederne udkommer sidst i Aug. eller først i Sept., da er Magazine derved paa den menagerligste og beste Maade anlagt.

At jeg skal røre noget om Fabriqver, da bærer jeg ingen Tvivl om, at de jo af alle retsindige Patrioter bliver anseete, ikke allene nyttige, men umistelige for det almindelige Beste, og at de altsaa hellere ophielpes end svækkes.

29

Vel er sandt: at, hvad de største Fabriqver angaaer, da henter de største Deelen af de raae Vahre hos Fremmede; men de underholde dog mange Mennesker, og om en neyagtig Beregning blev gjort, har jeg Aarsag at troe: at dog de to tredie Deelee af det, Hvad en Alen Klæde o.s.v. koster, fortienes af vore egne Folk og bliver i Landet, som i et Aar vilde udgiore en anseelig Summa, i sær om al Snig-Handel var at forekomme.

Een Ting indfalder mig endnu angaaende Klæde Fabriqverne og Klæde-Handelen af meere Indsigtsfulde at lade paadømme. Monne det ikke var got for Fabricanterne, at der vare fastsatte visse Couleurer for Ære- og Nære-Standen? Monne endog ikke Stænderne selv vilde findes vel tienre dermed?

Tager alt dette med Koldsindighed og fornuftig Eftertanke til beste Overvejende! og om De vil skrive mere, da skriver ikke noget til nogen Stands Undertrykkelse, som ikke kan

30

taale større Lidelser end de, som Tiderne naturligviis paalegger dem. Tænker heller ikke, at De kan rette alt det, som er kroget, om det end syntes, at det stod i Deres Magt. Fejler De i noget, og jeg kan indsee det bedre, da vil jeg hielpe Dem om jeg kan.

Erindring til Publicum.

Bi beklage os over dyre Tider; Mange Udgivters Paalæg; Mangel i Næring; Een Stand at leve bedre end den anden; Regjeringen selv synes vi at ville forandre; Kort sagt: Vi ere misfornøiede med alle Ting, og ingen er fornøyet i sin Stand, da vi dog mangle intet betydeligt, uden Nøysomhed. Ville vi derimod vende vore Tanker til andre Verdens Deelee og Regjeringer, hvor Krig, Pest, Jordskielv, Vandfloder, Ildsprudende Bierge, indbyrdes Uroligheder, strenge Regjeringer og mange Lande-Plager setter Undersaatterne i Usikkerhed med alt hvad de eje, og undertiden i faa Minuter gjører mange for-

31

muende Familier Huusvilde, eller ynkelig omkommer dem, da skulle vi blive fuldkommen overbeviiste om, at intet Folk i Verden lever lyksaligere end vi, som fra den Oldenborgske Stammes Regjering Begyndelse og indtil denne Dag har levet og endnu lever under en Christelig, naadig og mild Regjering, hvor Kongen sørger for sine Undersaatters Vel, som en kierlig Fader for sine Børns. Hver Mand i Riget er tryg og sikker paa sin Ejendom, som indgierdet med Ret og Retfærdigheds Love.

Vi kand dyrke vores Gud i Fred og Roe. Enker, Fattige og Faderløse forsørgeres og opdrages. Enhver kan erhverve sit Brød paa lovlig Maade, i hvad Stand han applicerer sig til.

Rigerne og Landene ethvert efter sin Natur giver rigelig sin Grøde, om ikke alle Aar, fas dog de fleeste.

32

Vi vide af ingen udvortes Krig eller indvortes Strid at sige, med meere; Da skulle vi blive overbeviiste om, at vi boe i et Canaans Land efter dets Forfatning, og ere de lykkeligste Folk i Verden.

Lader os skiønne derpaa! bede Gud og Kongen om Naade, Lykke, fremdeeles Fred, og at vores Uskiønsomhed i denne vores lyksalige Stand ikke bliver regnet og til Last, faa kan vi og vore Børn vente fremdeeles at vinde vores milde Faders Forsorg og høste Frugten deraf. Jeg vil slutte med en vis Poet:

Tænk aldrig at opnaae paa Jordens Tumble-Bane

Den Stand, hvor intet suurt skal smage for

din Gane;

Men hvis du nøysom i dit Kald og Skiebne gik,

Du kunde gjøre sød din Lykkes Galde-Drik.

33

Capituls-Laxten

i Sielland,

fra

Aar 1600de til 1770,

begge inclusive,

Tænker jeg, ikke bliver Publico ubehagelig at vide; thi meddeeles den herved sååledes, som den mig af en god Ven er meddeelt, og uden Tvivl er paalidelig.

34

35

Aar. Rug. (|: Byg. KdlnMk.Sk. Üvblr.IKf.Sk. 1600 12 121 | \$ 12 1601 | 4 TE | Z - 1602 i 5 uf i 3 6 1603 | 4 I2f | 2 10 S604 i 4 ZE | - - 160; - 5 uf - 5 10 1606 - 5 « 5 4 1607 ir- i i 12 1608 15 4 i 2 10 1609 i 3 * LIO 1610 1 2 I-II 8 1611 i i ZE i i 2 1612 i 4 12^1 iz - 1613 i Z - i «14 1614 i i 8 i i 8 1615 i 3 i4f i 3 12 1616 13 - 136 1617 i 3 - i i 8 1613 i 3 - I16818 | "90 9, i 3 * 1620 * 5 10 * \$ 7 1621 i i 10 * 510 C 2 Aar.

36

Aar. Rug. Byte. Rdlr. Mk. Sk. Rdlr. Mk. Sk. " 1622 2 - «i 3 , 181231 Z - - 14 8 1624 3 332 2 4 > 1625 2 ^ vo 0
162-5 15411g 1627 i SI - 12 3628 248154 1629 4 - - 2 Z - 1630, 3 4 8 2 2 4 4931 2 2 6j 2 s s l^32 1 4 8 vv. 2
4 2 63Z i 4 8 i 3 1 ^634 1 3 - 134 *6Z5 2 - - r 3 12 2- - i ^ s 2 637 2 - - i 34 1638 gs 4 0. 1639 1481 3 j 1640 2
- - 1 Z 8 ^041 2 s -1^8 15471 154136 ^643 2 - - i 3 t 2 644 2 r »13» ^4§ 14 2 12 8 10481- • 1 4 ss i 2 ^47
14812 - 1648 148112 QAO £ K z ^ ' i650 Z , , j 2 1 - Aar.

37

Aar.

1651

1652

1653

1654

1655

1656

1657

1658

1659

1660

661

1662

1663

1664

1665

1666

2667

2668

1669

2670

2671

2672

1673

2674

2675

1676

2677

2678

2679

1680

Rüg.

Rd. Mk,Sk. 3 2 8 258 2 2 8 * 4 8

i * 8

1 3 -

1 3 -

1 t >

1 3 -

3 * >

4 3 5

3 - '

1 Z 22

2 Z -

2 - -

1 3 12

r 3 6

i - «

1 - 12

l - 12

A. (4 2

2 | 8

2 12 2 2 2

2 - -

1 29 6

2 - -

DY.

Nd. Mf. Sf.

2 - -

2 2 8 12 8 - 5 20 2 t 12

1 3 -

1 2 -

1 - -

1 i 8

2 3 -

3 - -

2 * 22

i 1 22 * i 8 1 3 -

i 3 -

1 3 12

15895

1 t -

1 - -

2 - 12

l i 22

l » -

l 3 -

1 3 4

i 412

148

i 4 2

1 3 -

2 2 8

C 3

Havre.

Rd. Met. Sk.

- 4 s

l - s l - s l - -

l s s l - K FO

- 4 8

i - -

LD. -

i 9 \$

l s S

- 4 -

* 4 s

l - Ss l - K l - -

- 3 ir

- x5 4

- 4 14

- 5 10

* 4 8

- 4 2

- 5 4

1 - i

2 2 8

* I S5

i i 6

i - .

- 4 8 Aar.

38

Aar. Rug. Ayo. I Rd. Vi. Sk. Rd. Dit Sk. ROME. SE. IGS 2 - øl 128 Es, AUS 1682 I ZI - 12 - 4 8 1L8Z 13 - 1 - i2 - 4 8 i684 3 - al 248 13* 1683 i 3 - 1 1 8-48 IOD i ZI * 12 - 4 2 1687 1 2 8 IL IT - - 42 ,688 I 4 12 I 1 8-6 4 78 16 89 1 3 14 1 5 - - 4 4 1690 148 i 2 - - 5 12 169« 1 4 - 1 i 12 - BE 1692 1 4 12 124 i - - 1693 14 8 124 EF « « 169+ 2 1 8 i 4 - 12169; 13 8 LI ,% \$| - 5 - 1696 2 Z - IA. - 111697 3 * s i 4 s ii» 1698 3 4 8 2 - 12 111699 4 « 8 2 4 « IL VT 46 1700 1 5 - IZ 8 - 4 - 1701 144 138 - 44 1702 124 1 1 4 - 4 - 1703 12 4 I - 12 - 4 12 1704 I 4 IO I I 4 - 4 12 1705 X \$ + - 48 1706 I 4 - I 2 - - 5 - 1707 1 3 4 1 2 » 1 - - 1708 2 i 8 i 2 - 1 - - 1729 4 2 - 2 4 - - 5 - I?10 238 158*58 Aar.

39

y r 3\Ufy. | va. I Havre. Rd. Ml. Sk. Rd. Mt. Sf. Rd. Me Se. 10 144 I 1 12 - 4 12 1712 158 1 3 12 it t *7*3 148 1 i ,2 - 5 - 1714 3 - - 2 - 4 ILS IS! 148 1 1 12 - 5 - I7f6| i 4 12 1 3 . 1177 2 4 - i 44 i - 8 ls), 3 Am * 2 I i i ge Mig] 2 - - 2 2 > I - - 1720 2 I 1 5 8 TT - - *72t 14 - I I - - 4 - *722 r VI r - 8 - 3 4 723 r 3 * i i 8 - gg 8 r724 2 2 « i 5 - 4 - Mas] 2 1 - i i 8 ovre gå I72<\$ 2 I - I LG - 4 - mo]. Z 2 - - 238 I 2 * og] 2 2 8 2 - 12 I 2 - ^729 144 I 28g 8 nir 15) 2 1 - 12- 40 4 ' r73i 13,1*8 s t - L= I 2 8 5 3 - 4 - sst i 2 4 i 1 8 - 7 4 nog! 1 2 8 126 - 7 6 SS) I as 9) 172 S) - 4 - 736 2 i - i 1, gi - 4 - 73, 2 3 - 1 2 gt - 4 » *738 1 3 - + 3 &| - 3 8 I?) - 15 " 112 12 - 58 40 3 3 123, * 11^ * Lar.

40

Aar. Rug. Dyer. -Have. Rd. MESFR0. MESSE! ^Mk.S^ 1741 25 i i 5 8) i * t 1742 21 > I 2 12 - 4 , 1743 2 - - 1 1 12 * \$! 1744 1 5 * I I: 8 - 4 r 174; 2 Z i I 3 * 5 4 1746 2 I r I 5 - - 5 - -747 21-124 * 5 * 1748 2 3 - j 1 ; - i 2 - 1749 2-4118 - 4 8 1750 A+ 2 4 + 5 AI - 4 - 1751 1 05 - 1 1 8 <5 - 1752 124 ii 8 r - > 1753 - 2 8 114 - 48 1754 2 i - 1 1 - - 4 8 1755 2 4 t 134 i - - 1756 Z - » 2 1 8 Aa 1 8 1757 3 2 - 70 8 i po 1758 3 - - 1 4 4 i VA 1759 2 - - 1 . 5 8 i DÆK 8 1760 138 IT 1 8 - 44 1761 2 i - . 1 2 5 4 1762 ZI - 22- I 3 f 47631 258 14 8 i 1 8 1764 3 - - 2 i » 12 * 1765 3 1 - 2 fa pa 1766 2 4 - i 4 * - 5 8 1767 2 Z - 2 - ar i s 1768 3 - - 14- * 635 1769 IAIS 1770 32 - 2 1 al - z

1

**Bondens første Betænkninger, om de Aarsager
Philopatreas har anbragt for de dyre Tider.**

Cor salvum teneas! salvus sic tendis ad astra.

Kiøbenhavn 1771,

trykt hos August Friderich Stein.

2

Forsnak.

til Philopatrias!

Du elsker Sandhed! Jeg har derfor undersøgt, de af dig anmærkede Aarsager til de dyre Tider, og befundet samme urigtige; Derfor meddeles mine Betænkninger derom.

Til Læseren!

Jeg har tænkt: At meddeele Dig mine Betænkninger om de dyre Tider: Derfor; har jeg først søgt, at underrette Dig om, de Dig bekendte! Philopatriases Vildfarelser.

Bonden.

3

Betænkninger

om

de Aarsager

Philopatrias

har anbragt for de dyre Tider.

Omne perit studium, quando natura ropugnat.

Den der gjør Anvendelsen; Uden at viide, hvad Texten skal være? Er ligesaa vist vildfarende: Som den, der først giorte Uroen til et Uhr; Men uden, at legge Haand paa Hiulene, eller, samle Værket, vilde give Uroen sin Gang og ordentlige Bevægelse. — Dette kan man vist kalde: At spænde Hestene bag til Vognen. Det sidste gaaer an i Nødsfald; Men det første, aldrig!

4

Den gode, og, maaskee! velmeenende Philopatrias har anspoeret adskilligt: Men Handelen, Philopatrias! Dine Bølgers Uroe, har igien, i dette Stykke, anspoeret dig allevegne.

Saa vist som det er: Et Menneske kand feile! Saa vist feiler et Menneske; Naar hans Tænke- Kraft udstrækker sig, over det ham ey tilmaalte: eller; hans Ord stige til en uordentlig Høyde, — Hvis ikke? Philopatrias!

Da siig os:

Hvilke ere, uordentlige og umaadelige høye priiser paa Levnets-Midlerne i det kiære Dannemark ? Eller:

Hvilke ere, de ordentlige og maadelige rette Priiser paa Føde- Vahrene i det kiære Dannemark?

Siig os dette. Philopatrias! Og lad faa, dine Anmærkninger blive læste.

Meget bekymret, sagde jeg: Da jeg saae, den viise Philodanum mistrøstig. Hvor tage vi Brød i Ørken? Men hvor fornøyet blev jeg! da jeg hørte Philopatrias sige: Vi boe mit i et Korn-Land, som ey allene kand forsyne Norge: men andre Steder med

5

Levnets-Midler. See Philopatrias. pag. 8. Da tænkte jeg:

O! Forunderlige Skiæbne! At have, og tillige at mangle, de samme Ting! Betænksom anhørende Philodani grundige Klage; Men, i sær! Philopatriases umaadelige Graad: Beslattede jeg, at give min Betænkning derom.

Jeg er ikkluns en Bonde; Derfor udbeder jeg mig Tilladelse, at gaae frem: Thi denne Stand er just den nederste i vor Stats-Bygning; — Og denne Bygning fra neden betragtet.

Ædle patrioter! Men i sær Du. Philopatrias! Fortørnes ikke! Jeg faae dig, at drive, grædende, for fuld Seil, som Havets Dyrkere: Da tilønskte jeg Dig overflødig Vand! Og, gid! Du ey skulde stødt an paa disse Grunde.

Hvilke ere:

De umaadelige og uordentlige Priser paa Levnets- Midler? Eller:

De ordentlige og maadelige Priser paa Levnets-Midler, i det kiære Dannemark?

6

Derfor skal min Bestræbelse gaae ud paa; At aflegge disse Grundes, Strækning og Hønde.

Skille vi nu, det uordentlige fra det ordentlige. Det umaadelige fra det maadelige. Opsøge vi det ordentlige og maadelige! da have vi gjort det rette Skrit over dette Høye.

Midlertid! Skal Philopatreiases Anmærkninger, først, blive Maalet for mine Betænkninger. Altsaa; maae mine Læsere tillade mig! Jeg, for det første, maae antage følgende Sætning, aldeles ubestæmt — Føde-Vahrenes priiser ere umaadelige, i det kiære Dannemark. See Philopatreias Pag. 8. lin. 3.4. Thi jeg har sagt: Philopatreiases Anmærkninger skal først blive maalet for mine Betænkninger.

— At Føde-Vahrenes høye Priiser, ere umaadelige: Dette, siger jeg: veed enhver. Det samme har Philopatreias sagt os; Men, for det øvrige, intet videre: „Thi Sætningerne ere alt for uindskrænkede: Beviserne ere søgte i Aarsagerne, og Aarsagerne ere uafgjørende: De anbragte Aarsager trænge meere til Beviis end Sagen selv; Derfor søge vi forgiæves i Philopatreiases Blade, det vi ønskede!„ — Men vi vilde antage Sagen, som den er anbragt; Og undersøge Beviserne, som de falde.

7

Philopatreias siger:

„Betragte vi Føde-Vahrenes umaadelige høye Priser i vort kiære Dannemark; da maae man græde derover: Aarsagerne ere utallige. De fleeste af dem, have sin Grund i Egennytte; kuns faae af Banskiæbne.

„Den eeneste Vanskiæbne Philopatreias har anført, er; Qvæg-Sygen. Som han tilstaaer: har nogen Indflydelse i Suulet.„ See Philop. Pag. 13. lin. 1,

„Vi boe, siger Philop.: midt i et Korn-Land, som i mange Aar, ingen betydelig Misvæxt har trykket ! Et Land! som ey alleene kand forsyne Norge; men andre Stæder med Levnets-Midler. Og dog er Priserne her ulidelige.

”

Saa lidet, Misvæxt og Frugtbarhed kand have tillige! Saa lidet Overflødighed kand føde af sig umaadelige dyre Tiider! Saa lidet anseer Philopatreias Misvæxt for: At have sin Indflydelse i de nærværende. Men hvorvidt denne Hoved-Aarsag, som altid pleier, at føre ved Haanden med sig de dyre Tider, har sin Indflydelse i de nærværende høye Priser, skal blive viist; Naar vi kommer til at tale noget meere bestemt; Thi nu maae vi efter Løfte afhøre Philopatreiases Vidner.

8

Priserne ere umaadelige og ulidelige, i Dannemark, siger Philop.

Fordi; Philop. 1 ste Aarsag: See Phil. Pag. 8.

„Høyt oppe i Norge, hvor Landet altid trænger til fremmed Korn: Kand 1 Td. Rug kiøbes 6 a 7 Mark ringere; end her i Kiøbenhavn.„

Dette Beviis er modsigende.

Thi, efter Philopatreiases sigende: og som alle veed! gaaer en stoer Deel Ruug aarlig, fra Dannemark til Norge. Og hvem kand nægte? den danske Ruug gaaer, endog, til de længst fraliggende Stæder i Norge? Ja: til andre flere Stæder. NB. („Vi tale her om Dannemark, paa den Tid, da Dannemark har Overflødighed af Sæde-Vahre; Thi dette er, Eengang for alle sagt! forud sat af Philopatreias),„ — Altsaa; Er det jo umueligt: At Ruugen skulde kunde sælges i Almindelighed, 6 a 7 Mark ringere i Norge, end den er kiøbt i Dannemark. At det undertiiden kand skee; beviiser slet intet! samme Forskiæl paa Priserne kand jo have paa vore egne Torve?

9

Men vi vilde undersøge denne Aarsag, og afhøre dette Vidne noget Nøyere; For; derved at gjøre let, Undersøgelsen af de Øvrige. — Priserne paa Ruugen ved Kiøbenhavns Bolværker var (paa den rette Kornhandlings Tid, ja! endog, maaskee! derefter) 14, 15, 16 Mark pr. Tønden i Sommer. Da gik endeel Ruug (som, maaskee! endog havde været inden for Kiøbenhavns Told-Boed) fra Dannemark til Norge. Denne Ruug blev ventelig solgt i Norge, og, noget nær ! til samme Priis, som den da kostede i Kiøbenhavn. Nu veed enhver, at Norge maa forsyne sig med Kornvahre om Sommeren, til at tage imod Vinteren med; Norge har altsaa Ruugen, nesten i Vinter, for det samme, som den kostede i Kiøbenhavn i Sommer. Men nu i Vinter, koster Tønden 28 Mark i Kiøbenhavn; Altsaa har de Norske meere, end 7 Mark bedre Kiøb. Er vel Egennytte Skyld derudi? Mon Normændene ere de Korn-Pugere Philopatreias sigter til? Nei! De ere det ikke. De ere, i ald Oprigtighed, vore Brødre fra gammel Tid. Dem skyldte vi ikke alleene, det vi selv ey vilde have; Men det vi

kunde have at overlade; Ja! det vi kunde spare: At vi igien, kunde faae af dem, det, til hvilket vi trænge. Ikke Egen-Nytte; Men Egen-Skade, har i nærværende Tilfælde den heele Skyld. Vore Norske Brødre veed: De ey, om Vinteren, kand faae Ruug fra Dannemark; derfor kiøbe de om Sommeren, det de trænge til. Kiøbenhavn

10

veed: Den ey kand faae Ruug fra Jylland eller Fyhn om Vinteren. „Thi det Philopatreas siger: (Kiøbenhavn kand daglig lange til Fyhns og Jydlands Sæde-Vahre:) Er kuns, en sød Tale-Maade, uden Smag, og en indbildt Overflødighed, som enhver i Staden, nu ey er hiulpen med, at have; Da det virkelige Mangler., Vore Norske Brødre kiøbe om Sommeren; det bør De! — Kiøbenhavn burde gjøre det samme: Thi vi Bønder kand dog ikke sende vore Vahre til Eder, om Vinteren med den agende Post? Anden Befordring viide vi paa den Tiid af Aaret ikke! — Men jeg maa haste!

Dog! Philopatreas kunde falde paa, at sige hertil: „Norge kand have Ruug fra andre Stæder, end, fra Dannemark, og denne Ruug kiøbes 6 a 7 Mark ringere i Norge, end, den Danske i Dannemark., „: Idem pr. Idem, Philopatreas! Overhovedet sagt: skeer dette aldrig! Thi om vi end have Misvæxt i Dannemark? have vi Korn-Landene ligesaa nær ved os, som Norge. Og saa længe vi have Overflødighed; som Philopatreas siger: Maae vi altid sælge vor Ruug til ringeste Priser; Fordi, den er agtet, at være ringere, og er urenere, end, den som fra andre Stæder kand have. (Dette kunde Philopatreas for faa Tider siden blevet underrettet om ved Gammel-Strand.) Det er alle saa Soeeklart! Saa længe vi har Ruug i Over-

11

flødighed, og kand sælge Ruug til andre Stæder fra Dannemark; Denne Rung da ikke kand sælges lettere, end, den er kiøbt i Dannemark. Ligesaa urimeligt er det: At Dannemarks ringere Rung skulde, paa noget Stæd, blive dyrere betalt, end Danzig, eller, andre Steders bedre Ruug, som paa samme Stæder kand have. — Følgelig kand Ruugen i Dannemark, saa længe den have i Overflødighed, ey være dyrere end Ruugen paa andre Stæder. — Endelig: Philopatreas! da dette, Beviis er hentet alt for langt borte. Og jeg, engang for alle, ønskede! At overbeviise Dig om slige ubestemte, overdrevne, og uvedkommende Bevisers Anbringelse; vil jeg alleene paa dette Sted sige følgende. — Saa lidet jeg, som Bonde, regieres af Kongen i Pohlen, Engeland eller Sverrig. Saa lidet disses Love bestemmer mine Rettigheder! Da jeg ey har noget med disse Regiæringer at skaffe; Men alleene, min egen Konges Christian den Syvendes og Hans Lands Naturlige Grund-Love, efte hvilke at rette mig. Saavist! kand og maa, den Danske Borgeres Vahre og Kunstneres Arbeide, Ja! Ager-Mandens Ruug, Kiød, Smør og Ost, og alle Føde-Vahre, excipere forum! Det er: Disse staae ey i Forbindtlighed med hine Stæders Torver eller Taxter. — Ney! I denne Circul er en anden Forhold. Dette maae være nok sagt, om det første Beviis: Thi Statens Natur maae søges i sine første Grunde.

12

Philopatreas 2den Aarsag, See Phi. lop, Pag. 8. lin. 5. „Een alt for stærk

Udførsel har fordoblet priserne i Dannemark.

Denne Sætning falder af sig selv. Thi; —

I dette Foregaaende vilde Philopatreas, at de fremmede Stæders Ruug-Priiser, skulde være de, efter hvilke vi burde rette Os. NB. „(Det er egentlig Ruugen jeg taler om! siger Philop. Pag. 12. lin. 14.), Jeg har der beviist: at Værdien af den danske Ruug staaer under den, saa kaldte, fremmede, om det endog er i vore egne Havne. Altsaa kand Udførsel af Ruugen fra Dannemark, aldrig drive Prisen paa Ruugen i Dannemark til, end sige over de udenlands Priser: Thi det vi udføre, skal sælges. Det vi skal sælge, maae sælges lettere! Følgelig maae det som skal sælges lettere fra Dannemark, kiøbes lettere i Dannemark. Altsaa maatte vore egne Priiser, fra denne Side betragtet, være de ringeste. Vore Kiøbmænd har vel ey meere lovlig Hævd paa, end Kiøbmands Brug tillader; at kiøbe dyrt og sælge let: Disse udføre dog vel ey heller med god Villie af Dannemark, det med større Fordeel kand sælges i Dannemark. Og ingen af vore Provintser, veed jeg vist! sælger sine Vahre saa reent bort, enten til Uden- eller Inden-Riigs Stæder; at de igien nø-

13

des til, at hente dem hos Fremmede. Ney! saa slette Huusholdere findes ey i Dannemark; Naar jeg undtager: Een Deel af Sielland, hvor Bønderne (jeg troer, for at ligne Kiøbmænd) sælge de Føde-Vahre om Vinteren, som de undertiiden maa kiøbe dyrere igien om Sommeren. Ja! lad dette, naar Sommer sættes i Steden for Vinter, ligeledes kunde siges om Kiøbenhavn: Saa veed jeg dog, vist: Kiøbenhavn og et Stykke af Sielland, ey er det heele Dannemark: Men! det er ikkuns det Philopatreeske Dannemark. Jeg har altsaa beviist: At saa længe de Uden-Riigs Priser skal være vor Rette- Snoer; og vi har Ruug at overlade! Kand Priiserne i Dannemark paa Korn-Vahre, ey overstige de Uden-Riigs Priser. Dette er alt hvad jeg paa dette Sted burde vise.

Men derfor nægtes ey: Korn-Priserne, søgte i den rette Sammenhæng, ere Umaadelige.— Vi holde os her

alleene til det belovede. --

Philopatreas 3die Aarsag, Pag.

9. lin. 6.

„Jorde-Godsernes høye priser, gjøre vist nok endeel til Korn-Vahrenes utaalelige priser.

14

Ret nu veed jeg ikke, hvad jeg skal slutte om Philopatreas? Mon det være mueligt at følge ham igiennem alle de Smuthuller, fra hvilke han har vidst at udleede sine Beviiser? Ney! Saa langt kand jeg ey paa eengang strække mig. Jeg vil blive ved Jorden! Jorden er Riig!

Du og jeg Philopatreas! ere ikke hjemmehørende alleene her; Men til det meeste vi udrække vor Haand er dennes Formue. Alle Manglers Afhielpelse i det Naturlige hentes og endes her; Paa denne Grund opvoxe vi, vi fløttes omkring, nyde alle Fordeele; Men tilsidst! gaae vi ind der, hvorfra vi udgik; Og denne Indgang i Jordens Riige Skiød, erstatter fuldkommen Naturens herril erfarede Mangler. Ageren er Riig: Philopatreas! Forundre dig ikke, om Agerens Dyrkning eengang skulde nyde en værdig Understøttelse! Naar de, som eye Capitaler, nærme sig dens Brug; da bliver de Ukrudsfulde Agre omdrevne og indrettede til Oplags-Stæder for Himmelenes nedfaldende Velsignelse. Disse Forandringer; Philopatreas! Mon de ikke være værd, at legge Mærke til i det kiære Dannemark? Men vi skrive her ingen Lov-Tale!

Agerdyrkingen er forbedret, og at denne, Agerdyrkingens forbedrede Tilstand, Har forhøyet Priserne paa Jorde-Godserne: Er det eeneste,

15

jeg, som Aarsag til Jorde-Godsernes høye Priser, kand meddeele mine Læsere, af Vigtighed. De vittige, nyttige, og bekostelige Indretninger til Jord-Brugens Forbedring; og Agerens fordeelagtigere Behandlings-Maade. De Favne-Tags Udstrækkelse paa hvert Stæd, af hvilke, Jordens Grøde til Beskiærmelse, omarmes: Den, baade Indvendige, og, fornemmelig! udvendige Besætnings, bedre, nyttigere, og meere fordeelagtige Tilstands Formeerelse: I vore Tider, frem for tilforn.

Bonde-Standens overflødigere Sved paa de, forhen! ledigliggende Marker. Denne sidste Stands, i visse Maader, forbedrede Tilstand. Da de nu: ved bedre Oplysning om at bruge deres Agre: Ved samlet Underretning og Erfarenhed af den meere fordeelagtige Udsæds Indretning og deres Jordbrugs Forbedring: Meere erfarne i, at vedligeholde de fordeelagtigste Creature; Det fordeelagtigste Antal: Og den fordeelagtigste Underholdnings-Maade. Fornemmelig! meere flittige! hengivne til det fornuftigere og sande menneskelige! Paa de allerfleeste Stæder, ere bragte i en ulige bedre Tilstand, end tilforn (i hvorvel! endnu meget mangler). Heraf følger: De fleeste Bønder, selv kand betale de Kongel. Skatter, og det er ikkuns et lidet Antal, som staaer til Rest, for det Herskabet tilkommer. — Den Tiid har været: Philopatreas!

16

Da der var kuns lidet at faae, hos Bonden af det eene, og mindre, af det andet. — Saa ulige bedre Jorde-Godserne ere; frem for tilforn! Saa ulige Høyerer, maae og Jorde-Godsernes Priser være. Aarsagen hertil, er forgjæves søgt i de uordentlige, Levnets-Midlernes, høye Priser. Og meere forgjæves, har du philopatreas! søgt Levnets-Midlernes høye Værdie, i Jorde-Godsernes høye Priser. — Agerdyrkingen er ey als leene. Dannemarks Spiis-Kammer; Men tillige Dannemarks Skat-Kammer og ældgamle Penge-Kilde, ja! Sølv-Gruube. Jo længere man er kommet ned i Gruuben; jo meere Sølv har den givet af sig! Jo meere den giver af sig; jo bedre drives den! og jo bedre den er bleven dreven; jo meere er den agtet værd; Naar den skal kjøbes! (endskiønt den alleene bliver betalt med, NB. Eendeel af sit eget.) — Er Levnets-Midler og Penge et Riges Hoved-Styrke og Rigdomme? Er Kilden til disse i god Tilstand i et Rige? hvad under! den da betales dyre? Jeg gad vist seet den ærlige Mand, som herover kand græde! Lad philopatreas græde, længe nok! og beklage dette! Han vil dog lade enhver have sine egne Lader. — Han maae gierne græde over min Daarlighed; Naar jeg ikkuns maae lee af hans Graad.

17

Anmærkninger over dette Stykker

i. Jeg holder det for bedre: At vore Capitalister

forbedre Agerdyrkingen med deres Capitaler (da den endnu trænger) End at de fettes i den Handel, de ey endnu har seet Planen til. Og som ruinerer, maaskee! mange; Men beriger kuns faae Lande.

2. Gid! Handelen maatte opstaae, som af sin

Aske, Til der almindeliges beste, iblant Os! Gid! alle som have penge og Indsigt dertil, vilde lægge Haand her paa!

3. Gid! hver Bonde-Gaard paa Landet kunde kjøles saa dyre, som de Jord-løse-Huuse i Kiøbenhavn! Gaa veed jeg vist! de hverken manglede, Beboere, eller Befætning; Som for en føje Tiid siden. —

Ja! da, da var Du Lykkeelig, min Borger!

Philop. 4de Aarsag: See Philop. Pag. 9. lin. 14.

„Korn-puggere, angiver Philopat. som Aarsag til de høye Priiser.,, Og dette er vist: Ingen Aarsag kand vare ulykkeligere end

18

denne; Raar den haves! Men disses selsomme angivne Oprindelse har givet mig anledning til Tvivl, om denne Aarsag.

Lad os høre deres Forplantelse!

„Capitaler avle Jorde-Godser; Jorde-Godser avle Capitaler: Capitaler avler Proprietærer og Forpagtere; dette er meget naturligt! Af dem; siger Philopatreias?,, (naar de parres, venteligt;) avles,, Korn-Pugere.,, Og endelig! at Sagen kand faae sin Rigtighed; (Endskiøndt Kornpugere ey kand ansees, hos Skriveren for andet, end et Sæhr-Slag) maae de siørste af Dem, nødvendig avle, Indflydelser! Philop. Pag. 9. lin. 10 & c.

Jeg er ey Natuurkyndig; derfor kand jeg ikke gjøre mine Lesere reede for denne Generation. Fra Penge-Pueren; Der ofte er en Stat mere end Kohn-Pugeren skadelig; Troer jeg, dette sidste Uhyre needstammer: Thi; da disse første Udyer ey, paa loulige Maader, kunde forøge deres Capitaler nok: Søge de, Samvittigheds løje; Rov, af forborgne Veie. De udstudere de Dyre Tiider, eller, naar de Dyre Tider komme, opkiøbe de Vahre, paa hvilke Mangel er; eg siden ey udsælge, uden efter det Maal, Deres umættelige Penge Begierlighed

19

foreskriver alle. Disse raadne Lemmer i Staten! Ere værre end Plagen selv. De forandre, Vanskiæbne til en Plage, Plagen til en Ulykke, og Ulykken til et dræbende Onde! De ulykkelig gjorde, omkommer ofte uden Barmhertighed. Den Fattiges Formue, er det første, i hvilken man maae see; at disse Rov-Dyer hugge deres Kløer. Da føler Hjerterne allerede Døds-Angesten! Og dennes Frygt, er en Jæger, som Kornpugeren, vist nok! hielper til at udreede, for at drive til Sig, endog, de skiulte Liggende-Fæe, som ellers i deres Nøds-Huller vare sikkre nok. Naar disse maae krybe frem; Da leer U-Mennisket! Døds Frygten, som nu staaer malet i disse udmaattede og ilde tilredte Dødeliges Ansigter, Fordi de ere ulykkelig gjorde af Menniske Slægten; needriver, det nøgne og smertefulde Tabernakel, omsider! Da bevæges Korn-Pugeren til Medlidenhed! — Han indkiøber nye Forraad, under Skin! at hielpe disse Ulykkelige. Det gjør Han! Vist nok forhindrer Han, den utilladelige Død disst Ønske sig! Ikke fordi hans Begiærlighed er mættet: Nei! Nu voxer først hans uretfærdige Forraad ! Nu har Uhyret Lejlighed og Kræfter, til at antaste det feede Rov, som dog omsider skal mætte denne gruesomes Graadighed! Nu kand han foreskrive de formuende , ja, de Riige selv, som hidtil kunde vise Barmhiertighed, Ubarmhiertigheds leve Regler; Og disses

20

smertefulde Undergang skeer saa meget meere hastig, som deres Formue skal gjøre fyldest for alle Andres Mangeler. Men vi vilde en værdige denne Umenniskelighed Følgeskab til sin Grav! Disse sidstes Angester skal nok mætte hans Begiærlighed, og deres Sukke veilede ham, til det hannem alleene fyldestgørende Fortvivlelsens Foraads-Kammer, hvor alles Sukke, og alt Haab tillige, forlader Ham.

Disse Rov-Dyr, Philop! kunde ey let indfinde sig uden paa de manglende Steder; Thi der bør vist mere, end Snak til: At tvinge Priserne i et Land som har Overflødighed: Allermindst vilde disse finde Beskyttelse, eller Nærings-Veie, i et Land som Dannemark. — Ney! Andre Kilder til disse Uordener maae søges. — Men Vi maae her eftersøge Korn-Pugeren, kortelig.

Jeg iagttager allene der imodsatte.

Vore Capitalister ere, desvære! ikkuns faae, og de samme ere tynde. Til at opkiøbe en saa anseelig Forraad i et Riige, som alleene har til Nødtørfthighed, at Priserne derved, inden Aarets Omgang, skal blive utaaelige: Dertil udfordres vist nok en anseelig Capital. Og det endog i reede Penge: (Thi hvad forreter en Sparsommelighed i et Land paa en Manglende Tiid?) Hypothek vilde være meget ubeqvæmme

21

Midlet til sligt. Midlertid! viis os de liggende Penge til Lette. Dog! Umuligheden behøves en at søges herudi. De Folk Philip, har nævnet, er vel neppe noget smaaet For-Prangerie vorne? Jeg vedder! at Ti af dennem trænger altid til at sælge; Og den 30de har neppe Penge, at kiøbe den 29des Vahre for. Spørsmålet bliver: Om De endda gjør det?

Saa let Penge-Pugerne kand finde Kister til sine Penge. Thi; I denne Fald følger grimen Hesten. (Efterhaanden hans bliver fyldte, bliver andres Tomme). Saa vanskeligt er det; At sinde Korn-Puger Oplags-Steder. Jeg troer neppe, Du dertil skal finde fornøden Indretning i det heele Danmark, hos Private Folk. Ja! Du vil neppe finde, paa de fleeste af Dine paa raabte Steder, fornøden Loft-Ruum, til at bevare, for en gandske kort Tiid, sit eget Kohrn; Endsige! meere. Og denne Mangel, holder jeg for! gjør vist, lige saa meget til de Dyre-Tiider, som Korn-Pugeri i Danmark. Oplage kand man dog ey gietre af disse Vahre paa Gaderne: just derfor mangler et vist stoert Stæd saa ofte

Jeg holder for: Det gaaer i Almindelighed med Danmark saaledes til. Strax bliver

22

Ruugen umaadelig dyr, naar Misvært indfalder: Thi intet forbeholdes, at bøde imod Mangelen med. Land-Manden sælger tiidlig paa Aaret, ja, førend Kornet er torsket! Deels; fordi han trænger: Deels; fordi han ey har Leylighed selv at bevare Kornet. Deels af Frygt for, Priserne skal falde. Deels: Fordi han aldrig veed noget, hvoraf at slutte sig til Priiserne for tilkommende Tiid, uden, den Priis og Frugtbarhed paa Kornet, han har seet paa sin egen Øe og Agre, Kjøb-Mandens Indsigt og Evne, og Leilighed, strækker sig næsten liae saa rit! Denne slæber Kornet af Landet! Førend man seer hvordan Grøden blev, er Kohrnet borte. I hvorstoer end Overflødigheden har været! Siig mig da; Philopatreias! Hvad du kalder Korn-Pugerie i Danmark? — Er Siellands Bønder vel Korn-Pugere, fordi de undertiden faae Deres Vahre umaadelig dyrt betalte? Tak nu Gud! for dem; philopatreias! Ligesaa lidet, kand andre være det; Saa længe, de sælge til ordentlig Tiid; Og endnu mindre! Da de sælger, førend de buurde, alt for reent bon. Det er en gandske anden Sag; Naar Misvæxt indtræffer i Danmark; Thi da er vel Danmark ey reenere, i det smaae, end andere større Steder, i det stoere.

Vi have nu fornemmelig talt om de Oplage, som sigte til, den indvortes Velstands

23

For-Fordeelelse. Andre Oplage er det, Philopatreias taler om, see:

Philopat. 5te Aarsag Pag. 9. lin. 18. „Oplage og Udførsel. Siger Philop.

Disse Oplag og denne Udførsel er det, just! der gjør Danmark fattig; NB. fordi alt dette mangler. Jeg har beviist, og vist Aarsagerne til: At vore egne Korn-Priser staaer, altid ! under de Fremmedes, NB. (saalænge vi har Overflødighed! hvilket er det: hvortil Philopatreias helder sig) — Den største Overflødighed som Danmark kand nogensinde have at overlade; kand vel, i nogen Maade, komme i Betragtning, som et hielpe Middel for andre trængende Stæder; Men denne Betragtning Philopatreias! strækker sig kuns kort. Hvad er en Myg, imodsat en Elephant? Hvad er den lille Danmarks Overflødighed paa Kornvahre, der saa let kaud mangle os selv, imodsat hiine mægtige Landes stoere Forraad; Fra Aar til andet? Naar de tillukker, kunde vi ey oplukke for de manglende Steder. Naar de Oplade; kunde vi ey tillukke! De sælge, en stor Forraad! Vi allene et lidet Overskud, af en aarlig Grøde I — Den større Velsignelse kand ey til intet gjøre den mindre; Men den mindre kand umuelig omskrive den størres Grændser. Hi-

24

nes Overflødighed foreskriver os derfor vore Overskuds Priiser; Og der er knus Eenfoldighed: At være uvidende om Hiine Prisers Høyere Grændser. Hvor de gaar for, mage vi, i en dobbelt Henseende, følge efter; Derfor kand Korn-Pugere, i Overflødigheds Tiid, ey finde Nærings-Veie! Derfor, haves hverken Oplag eller Forraad i det kiære Danmark.

Philopat. 6te Aarsag, see Philopat. Pag. 9. lin. 10 & c.

Philopatreias taler her og paa følgende Side om adskilligt. „Om Regiering og Indflydelse i Regieringen., (Dette er, efter Ordene vanskeligt at forstaae, sagt om Danmark) „Om Handel og Handels-Mænd, Ministre bør være Ministre & c., Det er let at see! Indførsel og Udførsel er det vigtigste; Forbud og Tilladelse; Den „Aarfag til Korn Prisernes Forhøyelser., Philopatreias her uddrager af dette alt.

Forbud, imod Tilladt Udførsel; Tilladelse til Indførsel, som kand have været forbuden; dette, er det, vi skulde undersøge nu.

Forbud imod Indførsel er unægtelig Danmark overmaade skadeligt; naar Danmark

mangler! Thi da vogner rigtig, foruden Mangelen, Korn-Puger Ulykken, mit iblandt Os. Vel sandt! Rigets Velstand altid, Ihenseende til Riigdom og Formue, forbyder Indførsel; Men denne Sandhed er vigtigst! En Mand bør give alt sit Gods for sit Liv! Og den Stats-Mand, som i mindste Maade forsaae sig ved forsætlig Raadgivelse, imod dette; vist nok! havde et unaturligt og forrædersk Ondt, ja Dievels Hierte! avlet hans Politik. — Men Philopatreias! En viis Konge, som Regent, En klog Minister, som Raadgiver! Skyldte vist! foruden vort Liv, vor Formue og Velstand, utroelige Ting! Ikke med lige Følelse; Men med lige Flid maae vaages over begge. Indførsel, naar Dannemark har Overflødighed, er derfor ubillig; Thi den har samme, om ey Voldsomme! faa dog Skadelige Følge.

Jeg veed ey, om Du Philopatreias! Naar en lige Fliid jagttog alt: da i din Anmærkning kunde bestæmme Feil-Trinnet saa let? — Udførsel beriger Os! Indførsel svekker Os! Intet uden Nødvendighed kand hæve og forandre dene Lov. Og imod dette vigtige, er just din Forgribelse paa dette Sted; Thi her til har du ingen Anmærkning lagt.

Der i at undersøge det vigtige, er ey min Hensigt paa dette Sted! — Dit Feyl-Trin Philo-

patreias! er egentlig det betydeligste, jeg vil lægge mærke til: see Philopatreias Pag. II. lin. I. & c.

„Du siger, Gud være Lov ! Vor viise Konge har forbudet Kornets Udførsel. Gud give det maatte behage Kongen at tillade dets Frie Indførsel.,, (Dette bør enhver ærlig Undersaat takke, baade Gud! og Kongen! for.) Men her forklarer Philopatreias sig selv.

„Indførselen vilde forbyde sig selv, naar Priserne blive ringe i Landet! — Denne sidste Sætning røber din Heele Feil! —

Bær forsikkert Philopatreias! En hver Retskaffen Borgere, paa en langt anden Maade og i en langt høyere Grad skønner og bedømmer Kongens Viisdom og Naade. Kongens Faderlige Hierte seer Børnene mangle Brød; derfor aabner han Spiis-Kammerets Dør: At de frit maae tage af hans Skat-Kammer og købe for. Det er; Kongen tillader! at udføre Landets Penge til Fremmede, for igien at indføre Brød til Landets Børns Nødkrøstighed. Jeg siger: Nødtørfthighed! Derfor har denne Tilladelse Grændser.

Forbud imod Udførsel gives: At ey de, som have noget at overlade, skulle sælge til

Fremmede, og hines egne Brødre, nødes til at købe de samme, eller andre dyrere Vahre af Fremmede, i de solgtes Sted. Derfor bliver Udførsel forbuden, indtil Gud giver overflødig Velsignelse og Forraad igien.

See Philopatreias! Saaleedes sørger en viis Konge for et elsket Folk! Saaledes skønner og beskuer et elsket Folk, en elsket Konges Viisdom!

Du siger, „Indførsel forbyder sig selv. See Philop. Pag. 11. lin. 8. Var det mig tilladt, at bruge din Beviisnings Maade! Da kunde jeg sige: Du modsiger dig selv. Thi; hvad Fordeel fulgte da med hine Forbudes Dannelsen? vid. Philop. Pag. 10. lin. 12.

„Vist er det, een Tilladelse just inden de Maaneder lisen lukker Søen vid. Philopatreias Pag. 10. lin. 6. Er ikkuns. Hændelse viis! at ansee. Et manglende Stæd til hielp. Men hverken at mangle eller forøde; Er gandske vist, i enhver Huusholdning, noget stoert! Og endnu noget større, i et Riige.

Betragt en Skats-Mand imellem disse yderligheder Philopatreias! 3000 Tønder Ruug indkommer, 6000 Rdlr. udgaer, i hines Sted, til et Fremmed Land; Denne Capi-

tal sees aldrig Meer! Sant nok! Den underholder 6000 Mennsker med Brød 5 ja 6 Maaneder; Men det er jo og sandt ? at den samme Capital kunde underholde ligesaa mange, om den blev i Landet! i utallige Aar? Tænk paa Philopatreias han føler jo ikke mangelen? Han laader til en Tilladelse, som neppe er mulig, at gjøre din Begiæring fyldest; For at spare en, faa vit muelig Summa. Pengene kiender han! Nøden finder han intet mindre end til. Beregningen veed han at gjøre, over de Fordeele Kiøbmanden af denne vor Skade drager i en Fremmed Stad! De Haand-Værkere her af kand næres, de Plove herved kand drives: Staens Fordeele er det sædvanlige han er geskæftiget med. Han tænker om dig, som Du om ham. — Han gjør ønsker: Gid! Den Riige vilde, understøtte den Fattige! Gid! Den Formuende række den Uformuende Haand! Gid! Det fælles Brøderskab imellem vore Borgere nu udvise sig! Da! ja da! skulle alle see, at jeg endog er Statens Ven. — Ulykken tilflaaes! Et vist Haab glipper! Mangelen trykker haart. Han ønsker, Gid! Alle Mand flaae haand i haand! (Dog, til dette Ønske maae nok udkræves, meere et haart hierte, end en stoer Forstand?) Men hvad

Under Philopatreas? Han har jo ikke igiennem vandret de nederste Løn-Kamre? Der har han ikke kørt de nødlidendes Bøn. Har han vel hørt de Fade løses Suk-

29

ke, eller seet Enkens Taare om Natten for disses Brød? Mon han viide den Tilflugt: At stille Hungeren med sin Graad! eller, at mætte Naturen med en kraftesløs Søvn? — Siig mig: Philopatreas! har vel noget Hierte imodstaaet dette? — Siig mig: Hvad samvittighed tør bedømme, med Færdighed, en saa tvivlraadig og vanskelig Sag? Tænke ey: Jeg her ved modsiger Dig? Men! Intet er mindre min Tanke, end det. Den blotte Anseelse af Egennytte, udsletter ald min Høiyagtelse for en, saa! i Staten beløven Mand. — vist nok maatte den en Trives, som benyttet sig deraf. — vist er det: Ikke alle stoere Mænd, have arvet med Fødselen en høj Drift, eller, ædel Siel;

Men ligesaa vist er det: Et almindelig Skriig kand feile i, at bedømme Deres rette Værd. Jeg veed: Guderne kand feile! — Deres Tienere, forsættlig falde! vær derfor ey sparsommelig med rigtige Udtryk, nøye at beskæmme alle de sidstes Feyl. Thi; hvad Dyd kand vel Ophøyes! hvad Last, kand vel needtrykes! ved en mod begge, voldsom Pen? Derfor, skal denne Aarsag, Philopatreas! berøe paa dig selv.

I øvrigt:

30

Forbyder ey Indførsel sig selv! Forbød Indførselen sig selv; Da forbød Kongen den ikke. Nei! disse Ting forbyde sig ey lettelig selv.

3de Ting gjør vigtige Forbud mod Udførsel. Kongens Bydende. Misvæxt. Høyere Priser i vort eget, end, Fremmedes Lande. Udførsel, kand man nesten sige, forbyder sig selv.

Men Indførselen Philopatreas! siig Os dog. Naar skulde denne forbyde sig selv? Tor jeg vel sige Dig: Du feiler? Tør jeg vel sige Dig: Du beviser ilde? Tor jeg vel sige Dig: Din Hensigt maae, billigen! an-sees fordækt? Men endelig! Siig Os: Hvad Lands-Mand Du er?

Du Feiler! Indførsel forbød Du dig aldrig selv. Tænk paa, den Lækkerhed Du har nylig forraat. Midlertiid! mane jeg dog engang erindre Dig derom. See Philopatreas Pag. 13. lin. 11: Husker Du nu ikke dette Øyeblik paa, det Engelske feede Kiød, Smør, og Ost? (Din Stude Handel vil jeg ikke nævne; Thi Schone har før hørt Dannemark til, og de, det nu tilhøre ere vore Venner) Vær så sikkret! Øster - Søens Korn-Stæder, see Philopatreas pag. 11 vilde Du neppe glæmme saa let. Fik

31

Du alt efter Ønske! Snart matte man vente i din Lov-Tale derom; Intet, er Brød eller, Suul, uden dette! — Hvad forbyder sig selv at indføre fra Fremmede Stæder, endog, af de allermindst nødvendige, ja meest unyttige Ting? Hvad Grunde skulle afslaae, en, til syne! faa uskyldig Overdaadighed, ved at bruge disse, og misbruge vore egne saa umistelige Ting?

Hvorfor kiøbe vi, i en vis Hensigt, med god Indsigt altid hellere, den Øster-Søes Ruug end vor egen, naar hiin kand have, til Brød? Da vor egen, naar den er reen, er til visse bedre; Og en Forbedring i det Stykke, kunde vi vente endnu. Vi kiøbe det Fremmede af Trang; naar vi mangle. Og næsten ligesaa vist, af Foragt til vort eget, naar vi have nok deraf.

Dyrheden paa det fremmede, forhøyer Smagen; En indbilt Nødvendighed avles heraf. De lette Priser paa vort eget tilstryger alles Øyne: Ingen agter eller anseer Satens Tab. Naar forbød da Indførselen sig selv?

Intet, uden Udgifternes Mangel raadede, alt forsildig! Boed derpaa: Og hvad skulde Du faae? Naar Du græd igjen, Philopatreas!

32

Derfor kand Udførselen bedre, end Indførselen i Dannemark regiere sig selv.

Ilde beviser Du altsaa „med de lette Priser: At Indførselen skulde forbyde sig selv., Thi jo meer vort eget falt i Prisen, jo fleere fik Evne, til ar kiøbe det fremmede! — Dog sant! Indførselen maatte vist forbyde sig selv.

Priserne maatte falde, Staten Siunke! Indførselen og Staten favne hverandre i et endeligt Fald.

Philopatreas 7de Aarsag Pag. 13, lin. 17. „Hvad vi kiøbe for dyert, det have vi virkelig Mangel paa.,

Dette Beviis kunde snart blevet det Beste: „havde Philopatreas først beviist Os: Hvilke de maadelige Priiser ere paa Levnets Midlerne., Da havde dette Beviis, om disse Levnets-Midler sagt; været gyldigt nok. Det er

vist: alle nødvendige Ting kjøbes for dyert; — naar de Mangle i Almindelighed. Men det er dog egentlig Mangelen som overbeviser mig om Dyerhedens Natur. Priserne ere ikke paa et Sted som et andet; Derfor er det umueligt af Priserne alleene at dømme om Man-

33

gelen selv. Er Velfærden veied! er Prisen bestemt! Da kand først af de høye Priser dømmes; At Mangelen er stoer. — Vi viide vore Vilkaar; Derfor kunde vi og viide, hvad os er for dyrt; Men derfor kand vi ey viide: om de Ting just mangle, vi trænge til.

Meget, foruden Mangel paa Tingene selv, gjør nødvendige Ting dyre for den Trængende! Derfor sluttes urigtig; Fra Priisen til Mangelen: Fra Priisen paa Ruugen og Levnets-Midlerne i Kiøbenhavn, til Mangelens virkelige Beskaffenhed i Dannemark.

— Jeg vil Viise dig det, som er tvertimod:

Philopatreias! —

Du og jeg have vist nok levet i Kiøbenhavn et Aar; Da Misvæxten øg Mangelen paa Ruugen var stoer i Dannemark. Da; om vi skulde giort Overslag paa Grøden (efter alle Retskaffnes Omdømme) Agermandens Overskud, umueligt kunde forskaffet Borgeren Brød! —Da; Priserne altsaa, langt maatte overskridet de sædvanlige høye Priser. — Da kunde neppe ventes andet, i Betragtning af vort eget, end; En begrædelig Mangel! — Indførsel var forbuden!

34

Siig: hvad Haab kunde man have om; At und: gaae en Nød, som blev stor? Men Philopatreias! Nøden undgik vi gandske! Dyrheden svarede ikke halvt til Mangelen; Og ved Slutningen af Aaret, førend mand begyndte Høsten igien til det følgende Aar; da var Priisen endnu taaleligst.

Jeg vil ikke forklare dette tydeligere for dig her; Men allene sigte følgende: — Til enhver Betænksoms Erindring!

Vi undgik, afvigte Aar, Brøders og Ruugens Mangel; Som, om Gud! og Kongen! havde befalet Ravnene: At føre det til os.

See! Philopatreias! Denne Gang kunde vi ikke, af Mangelen dømme om Priserne, ey heller, af Priserne, om Mangelen selv.

— Jeg har nu nogenledes overbeviist dig om; De vigtigste af dig anbragte Aarsagers Urigtighed til de, af dig omskrevne, dyre Tider.

35

— Det bliver altsaa ey, i Følge af disse dine Aarsager; Jeg siger: At Priserne ere for høye paa Levnets-Midlerne.

— Endelig, Philopatreias! om alle dine Aarsager vare grundede? Dine Beviiser vel anbragte? Saa dog! kjøbes der, snarest! fordyrt, vi have ingen Mangel paa. Og jeg havde tilvisse tænkt; denne Sandhed beviist, skulle blevet maalet for din Hensigt, med dette Stykke af dine Anmærkninger. —

Jeg har vel imodsagt dine Aarsager til de høye priser: Tænk derfor ey! min Hensigt er, at modsige deres Umaadelighed: Nei! min Villie til at undersøge dem, siger mig frie derfor.

Men dine „lettere Tiider, Philopatreias! Pag. 15 lin. 1., ved alle Levnets Midlers frie Indførsel, lin. 10. ved Kongl. Indtraders Nedsættelse, lin. 15: Kort! dine Ægteskabers Stiftelse, (uden Nærings-Veye) paa det, os alt for dyre! i fremmede Lande voxende Brød. lin. 3 & 4. Dine umaadeli-

36

ge ruttende Hænder i al udøse ald vor Formue til Fremmede, see Philopatreias Pag. 13. — Til hvilket alt; Inret, uden dit eget Udtryk, kand svare: neml. Landets Forarmelse Pag. 15. lin. 19., Dette, kand du vel ey undre! har giort, for mig, din Hensigt fordækt.

— Og hvad har beveget dig til: At fornærme min Stand! hvis Kort spiller du? hvis Speidere er du? Vil du forbyde Bonden at pløye det Danske Land? Viid Borger og Bonde ere vandte her: at række hverandre Haand. Hvor skulde samles, det du ønsker adspredet! Og hvem skal Høsten tilhøre af vor lange Sveed? Skal Muldvarpen beboe vore Hytter? Da vil Selhunden snart bade sig i vore Stæder! Vil du forandre baade Orden og Skik?

— Dig, Philopatreias! elsker jeg, ey allene som en Landsmand og Borger; men som en Fremmed, om du er det? Thi denne Roes skal altid følge Dannemarks Indbyggeres Vel!

Men dit Skrift, det hader jeg: Thi jeg er en Bonde. Mit Blod hør jo til Fæderne-Landet? Og dette Blod er nærrnest mit Hierte! Dit med Nordener og falske Træk opfyldte Philopatræiske Skil:

37

derie; som holdes offentlig til Fals! Skal det ikke afbilde mit; af fine Viise Regentere og Love; Saavit bekiendte. Af sine brave Borgere og retskafne Indbyggere; Kort! af sin Lyksalighed baade i Orden og Natur, hertil! saa vidt berømte kiære Fæderne-Land?

Staaer Landet dig ikke an? Er Brødet ey fint nok; Suulet ey fedt nok? Dig trænge vi jo ikke til, at beholde som Giæst? Søg de Lande din Tanke giennem vandrede! Søg Hiertet i Europa! Sæt hiines Overflødige imod Dettes Nødvendige. Thi vi vilde ikke være et intet; ey heller et alt.

Hvorfor underminerede du stiltiende min Stand? Naar vi ere faldne; hvem skal da opstaae? Mon! de Børn, som avles, ved det købte Brød, skulle fødes vandrende, eller med Kieppen i Haanden, paa Veyen til deres Oprindelses Land? Skal de vilde Dyr selvraadigen pløye Jorden? Da maa vel Rov-Fuglen erstatte, den formindskede Consumtion! Eller, vil du, vi skal grave Jorden med en Green? Skulle vi, maaskee! sluge Kornet heelt? hvem skal beboe vore Huuse naar de ere faldne? hvoraf skal vi offere det vi skyldte Gud? hvor længe skulde vi vel pløye Jorden, for Himmels Fugle? Eller; skal vi igjen rives

38

med Ulve om vort eget Kiød! Vist nok er din Anmærkning en giftig Politik: In summa! du er umaadelig i alt! — Skal Borgerne købe sine Levnets-Midler hos Fremmede? hvem skal betale til Landet, dette ulidelige Tab? Vi og vore Børn var de første, og tillige de sidste, som maatte sukke under dennes Gevalt.—

Dig ynke vi! Beklag din Daarlighed! Dine Miner, philopatreias! frygte vi ey! —

—Thi vi have et saare fast Ord, hvilket vi, ubekymret om! hvem du er?

GivE Agt Paa

Bonden.

1

Andet Stykke af Bondens Betænkninger om

de vigtigste Aarsager

til de dyre Tider

og

de betydeligste Midler til Dyrhedens ordentlige og bestandige Afhielpelse.

Have a little patience.

Sic falvus tendis..

Et cadit in nihilum, qvod fuit ante nihil.

Kiøbenhavn 1771.

Trykt i det Kongl. Universitets Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverske, ved Frid. Christ. Godiche.

2

3

3 Til Læseren.

Endskiønt Skrive-Frihedens Periodus er bleven overflødig paa Mængde af Skrifter; har jeg dog holdt for: at i mine Betænkninger kunde indeholdes nogle faa Erindringer, som tillige kunde være Læse» ren tienlige. Nyt falder vanskeligt, og lærerigt

er næsten uendeligt at love; et pralende Løfte skal derfor ey fra min Haand bedrage Dig. Aarsagerne til de dyre Tider, og nærværende høye Priser paa Levnets-Midler, er det eneste jeg i Besynderlighed vil forbinde mig til at erindre Dig om i mine Betænkninger. Skulde imidlertid de af mig anførte Aarsager finde Dit Biefald? Da har jeg naaet mit Ønske; (ifald Dit Omdømme er grundet) hvis ikke? Da, om Du, som Journalisten, bærer

4

Til Læseren.

en eller anden af mine Sætninger med Din Censur, tag Enden med; thi en Kugle, hvad heller den er vægtig eller læt, kan jo fordreyes fra sin Cirkel ved et eneste Snit? Vær i øvrigt forsikret; bestemte Meninger, rigtige og sande Sætninger, er alt hvad jeg umager mig for; thi om jeg er lykkelig, skal ingen sandsynlig Vildfarelse falde fra min Pen. Seent har jeg efterkommet mit Løfte i dette Stykke; fordi jeg helst havde ønsket disse vigtige Aarsager egentligere behandlede ved en dueligere Pen. Ja, gid alle Aarsager til skadelige Mangeler i det Almindelige maatte blive ligesaa alvorligen undersøgte af de Indsigts-Færdige, som den Sandhed er vis: at de Ubetænksommes Klagemaale ere næsten uendelige. Hvor vilde det da fornøye mig at see Feylene opdagede, Misbrugene afskaffede, og uordeners Aarsager efterhaanden hævede; thi saaledes lærte jeg endog at indsee mine egne Feyltagelser i disse mine korte Betænkninger.

Bonden.

5

Betænkninger

indeholdende

de vigtigste Aarsager

til de dyre Tider, og de høye Priser pag Levnets-Midlerne.

Unus tibi nodus sed herculeus restat.

De dyre Tider synes ikke allene at udbrede sig; men næsten at være overhaandtagende paa mange og adskillige Steder. Det meest Forundrings værdige, er enddog dette i alt; at fra de Steder og Lande, som ey al-

6

lene kan vedligeholde sine egne Indbyggere med Levnets-Midler, men endog forsyne andre, Høres de ivrigste Beklagelser over de dyre Tider, og Mangelen at være føleligst der, hvorfra Velsignelsen og Overflødigheden aarlig uddeler sig til Fremmede. Jeg er forsikret, ærede Lands-Mænd! dette kan en for disse Tider være uegentlig sagt, om der af Naturen med Levnets-Midler saa rigelig forsynede Dannemark; thi denne er jo Basunens store og umaadelige Lyd iblant os? — Priserne ere og blive ved at være umaadelige; dette har bedrøvelige Følger. Hvad er Aarsagen? Her gielder det. Hvorledes skal den hæves? Her gielder det og — Det er da Aarsagerne til de umaadelige Priser, eller, ti! de dyre Tider, der, som den gordianske Knude, ere blevne saa uopløselige. Jeg mener, mere fordi man med Gevalt fra Begyndelsen har anfaldet og anlagt Planen til Sandhedens Undersøgelse; end fordi der udkrævedes mere Skarpsindighed, og mindre koldt Blod

til Sandhedens Opdagelse. — Kom ikke Philopatreas, som den der aabnede Skue-Pladsen,

7

frem i en Tilsyne umaadelig Passion? Mig kom det i det mindste for, som jeg tillige med Graaden i hans Øyne faae Alexanders Ord, (nihil interest qvo modo folvatur) spille ham stedse paa Læberne. Om det var umoden Indsigt der forvilde ham; veed jeg ey; men dette er vist: hiin sig saa kaldende eenfoldige Borgeres uindskrænkede Sætning i hans Upartiske Erindringer til Philopatreas og Compatrioter, (vi ere de lykkeligste Folk i Verden) skal snarere blive kiendt for vigtig og rigtig, end alle de Klagemaale med deres Aarsager vi enten har seet hos Philopatreas eller hans Efterfølgere. — Vel er dette en Sandhed, som meget vel kan forudsettes, ja, som ey behøves at blive nævnet af nogen, som i denne Materie har skrevet, at priserne paa Levnecs-Midlerne i de sidste 30 Aar, har i Almindelighed været høye, end i de Foregaaende; men jeg holder for, at faa læt og nemt man slipper til at indsee denne Forskiel paa Priserne i disse sidste Aaringer imodsatte de Foregaaende; (da, jo længere man gaaer tilbage i Tiden, jo tydeli-

8

gere kiendes Forskiellen) saa daarlig er og den Bygning om Prisernes Umaadelighed, som en fremviser anden Grundvold end denne Sætning; thi Statens Velstand bør være tiltagende, og som hver retskaffen Mand, og hvert Lem i Staten arbejder til og for sin Tilstands og Velstands Forbedring, sin Rigdoms Forøgelse; saa maae og Staten selv i sit hele Betragtet. Taber Staten af sin Formue? Da lider alle Lemmer i Staten Tabet: og om Staten vinder; da mener jeg Fælledskabet burde forbedres og styrkes? Kort sagt: alle har arbejdet, alle bør have Deel i Fortienesten, og med anden Vægt-Skaal, end alle Prisernes naturlige Forhøyelse, kan denne almindelige Gevinst ey i retfærdige Lodder uddeles. Naar derfor Priserne betragtes for det, fom de virkelig i Naturen ere; nemlig, Bevise efter hvilke den ene Stand i Staten har sin Fordring paa den anden: Billigheds Haand-Skrifter, efter hvilke det ene Lem nyder sin naturlige Nærings-Saft til Giengield for sin Sveed, i Forhold imod det andet; da bliver almindelige høye Priser

9

paa Levnets-Midlerne (helst i et Land, som ikke allene kan forsyne sine egne Indbyggere med Levnets-Midler, men endog Fremmede) et almindeligt Beviis paa Landets tiltagende Velstand, og ey, uden i besynderligere Tilfælde betragtet, et Beviis paa dyre Tider. Og da nu Danmark i Almindelighed ey allene kan forsyne sine egne Indbyggere, men overlader aarlig en anseelig Deel Levnets-Midler til Fremmede; burde jo Statens almindelige Velstand drage disse Fordele til Deels, og de i Almindelighed tiltagende Priser, naturlig viis bevise vor Velstands tiltagende Vext? Thi, som Blodets ordentlige Circulation forudsettes i et hvert sunt Legeme; saa maae og Fordelenes ordentlige Deling naturlig viis fordele sig i en velindrettet Stat. Derfor forsee jeg mig vist ikke i at sige: skal Landets Velstand i Almindelighed og efterhaanden tiltage; da maae og Priserne Gradviis Stige.

Dog alt uagtet, er Sagen om hvilken her tales af største Vigtighed; — Thi lad være, vi ey i vor Tid, uden at foragte den Allerhøyeste

10

og hans Utallige og langvarige Velgierninger imod os, kan siges, af Hungers Nød eller nogen herimod gieldende Ulykke og Lande-Plage at være fristede. Lad være! Gud har givet os en langvarig Fred, og med Freden ikke allene vore egne gode Tings Nydelse, (med hvilke vi dog med Taknemmelighed burde været for neyede) men endog ligesom vildet giøre os deelagtige i alle gode Tings timelige Nydelse, i det Frugtbarheden af vore egne Lande har ligesom tilført os Frugtbarheden fra Fremmede, og den første Velsignelse været saa overflødig, at den har medbragt den sidste. Lad være! Gud i den betydeligste Plage, med hvilken han har hjemsøgt det Almindelige, mere har viist os Riset end tugtet os. (Min Gud! saa ofte jeg tænker paa Din Haand i dette Stykke, da ydmyger Din Viisdom mit Hierte; thi er Sygdommen iblant Qvæget, en Straf med hvilken Du vilde revse os? Da er visselig den Maade forunderlig, med hvilken Du behandler os. Skulde det ey være Dig bekiendt, at Landets Lyksalighed mit under Plagen har været tilta-

11

gende; at Velsignelsen og Forbandelsen ere neppe at skille fra hinanden, naar vi betragte Din Huusholdning i dette Stykke, i Henseende til det Almindelige? Eller, opbygger Du her dobbelt med den ene Haand, det Du nedriver Med den anden, for at vise, hvorledes Du paa en anden Tid vil nedrive dobbelt, det Du eengang opbygte; eller, er det Dit Øyemeed ved disse Creaturenes elendige Plager, at vise os blot din Vrede; men tillige, at vi til at straffes ved denne Plage ere uværdige? Jeg siger: er de pinefulde Sukke, det hielpeløse Creatur udstønner, den jammers brølen, ved hvilken Blodet zitrer i vore Aarer at høre af dem, de ulidelige og ulægelige Smertes og Piinsler paa det arme Qvæg, hvilke intet Øye uden Dit har kundet ansee ubevæget; er dette allene sat os Dine Skyldnere, som et Speyl, i hvilket at see den store Skyld vi staae i hos Dig? Da gid, (om det ellers er mueligt); Du endnu paa det sidste maatte finde Aarsag at angre det Onde Du har tiltænkt os — Vi have jo i al denne Tid mere høstet Frugter af allehaande Dine

12

timelige Velsignelser, end at Du i en eneste Deel af alt har vildet lade os mangle ? — Indtil tredie Led, har Velsignelse og Lyksalighed leedsaget os; Thronen imidlertid været roelig, og Landene opfyldte med Sundhed og Fred. Aldrig har Du nægtet os til Nødtørftighed; ney, Du har næsten givet os Aarlig-Aars til Overflødighed af al Jordens Frugtbarhed. Vi Have i Almindelighed taget langt større Deel i disse Dine naturlige Gavers Nydelse til vor Lyksaligheds Forøgelse i Livet, end vore Fædre. Du vor Gud, har været alle nyttige Haandteringers Befordrere til det almindeliges Forbedring og Vedligeholdelse iblant os: faa eller ingen mislingen Anslag har enten trykket Landet, eller noget Sted i Landene. Agerdyrkerne, Haandværkerne, de Handlende, Æreog Lære-Standen; alle have i en uafbrudt timelig Lyksalighed, vist nok i en Høyere Grad, taget Deel i Dine naturlige Gavers overflødigere Velsignelse. Er det ikke, o Gud! Din Gierning iblant os; at vore Daglønnere en har staaet ledige paa vore Torve, eller vore Ager-

13

Land (som tilforn) henligget udyrkede; at ingen Hænder har manglet Arbeyde, og intet Arbeyde været saa ringe, imodsat det Vigtigere til Statens Beste, at jo disses Munde derved' ere blevne forsørgede med det nødvendige og nødtørftige, om ikke just alle med det overflødigere? — At Betler-Staven, som for mindre end fire gange Ti Aar siden saa sædvanlig fandtes varm i manges, ja i Agerdyrkernes Hænder selv, fra Land i Land, fra Huus til Huus, ærer nu de flittige Fied efter Ploven, og giver i den Sted riig Velsignelse til Sæden, som falder fra den samme Haand. Næring og Biæring har imidlertid en kundet manglet vore Steder; thi ved Landets Forarmelse maae de falde; men af Landets Opkomst blomstre de. Vore Skive have pløyet Lyksaligheds Foere dobbelt frem for tilforn i alle Have; og vore egne Borgere næret sig ærligen, uden Landets Udsuelse, af den Sved i Landet de Fremmede tilforn høstede Frugterne af, og fortærede. Er det ikke Fliid og Viid, Arbeyde og Velsignelse, som har fordoblet Indtægterne til des større Udgifters Bestyrelse i alle

14

Stænder? Hvoraf er da de større Byrder avle« de, og svarede: de store Summer til Landets Gields Afbetaling udredede: de almindelige Casser og Stiftelser forøgede og forbedrede? Hvoraf ere de Arme i Stæderne og Lands-Byerne paa en anstændigere Maade end tilforn, uden at lide Nød forsørgede; hvorved ere vore vel indrettede, og mere bekostelige Bygninger, i Steden for Huse blevne opførte i Stederne, og vore forfaldne Hytter forvandlede til ordentlige Huse og smukke Lands-Byer i Landene? Hvad har foraarsaget, at man har gjort Betlerierne Landflygtige; og hvorved er denne vor Phoenix, vore Landes Ziir, Rigernes Hoved-Stad og Styrke, i mindre end tre og fyrretyve Aar bleven opreyst af sin Aske, langt herligere i disse faa Aar, end i alle de foregaaende? — Har dette ikke gjort en Christians, en Friderichs Regieringer udødelige? At deres Viisdom har styret Statens Roer, og Statens Lyksalighed, bestandig værer blomstrende under deres Hænder: At disse store Konger ey have an« seet Skjebnens Blindværker og Tælder, som

15

Udødeligheds Templer, eller Anslaget faae Tapperheds Bedrifter i Ligning med stedsevarende Velgjerninger imod et elsket Folk. — Ærede Lands-Mænd! skulde vi ikke vide at tale noget om al den Lyksalighed, som baade har gjort vore største Konger og vor gyldene Alder udødelig? Men jeg, jeg mærker, at min Pen mere famler, end værdig taler om al den Lyksalighed, for hvilken de største Konger Have fægtet, indtil hiin uovervindeligste Friderich ved sin Utrættelige Tapperhed og uforlignelige Arbeydsomhed, Maade og Viisdom i Regieringen, mit igiennem alle Vanskeligheder banede Veyen til denne saa tiltagende og vedvarende Rigernes Lyksalighed; paa hvilken Grund de beste Konger efter ham have opført Bygningen. I et halvt Seculum, og der over, har dette meest uindskrænkede Cepter blomstret i Regenterne; Hænder med stedsevarende Velgjerninger imod det underdanigste Folk. Midt i Fredens Eden, er Thronen baaren af Viisdoms Pillere: den salige Kundskab og naturlige Oplysning, som den vigtigste Grund tildet almindeliges Skiebne

16

og Lykke, er ey allene udvidet og tilbudt de til Denne Velgjerning saa høyt trængende Lemmer i Staten: men meddeelt hver Sted under Kronen. „Førend Religionen dannede Sæderne i Almindelighed, i hvilken Uorden levede da ey det Danske Folk; førend en ordentligere Indretning i Handel og Vandel gav Sæderne deres naturlige Liv; førend Lands-Bye-Skolerne dannede Agerdyrkernes Tanker i en vis Grad at bedømme Dyden og deres eget vel; førend Fred og gode Dage gav Regenterne Leylighed at uddele til Borger og Bonde de Capitaler, til Agerdyrkingens, Handelens, Kunsternes og Videnskabernes Opelskning, Opmuntring, Jo bedring og Befordring, som tilforn udfordredes allene til Forsvars Mangelpers Afhielpelse imod Fæderne-Landets Fiender; saalænge man maatte opofre Sved og Blod, Liv og Formue, Fliid og Viid, og lade alt blive Borgen, ikke for sin egen, men for Efterkommernes Lyksalighed; under hvilken Uroeligheds, Vankundigheds, Lavheds og Armod's Byrde

17

sukkede da ey den største Deel af det hele Folk?, — Naar jeg derfor seer hen til den langvarige Fred i Landene; den imidlertid med større Oplysning tiltagende Anstændighed og Arbejdsomhed iblant det Danske Folk; Folkets Formerelse, og Nærings-Veyenes Forbedring og Udbredelse; Misbrugenes Afskaffelse; Kunsternes Forøgelse; Landets Kræfter fortærende Handlers, og Fremmedes udsuende Handlingers Indskrænkelse. Kort sagt: naar jeg tænker paa hiin Christians Utrættelige Haand i at uddele af sine Skatter dg Skatkamre Dagløn til sit Folk: denne iegode og udødelige Menneske-Elskere Friderich, som aldrig ansaae den ringeste Undersaats mindste Fliid ubelønnet. (Udødelige skal vist Hans Ord blive mig, (indtil jeg anderledes bliver overbeviist) som han har ralet til de Armes Beste af min Stand, da han saae dem at bringe de smaae Krams-Fugle til sit Hof; fordi de en paa den Tid kunde skaffe andet til vene, Salige Konge! jeg veed vist ikke, om det var mere Dine virkelige. Velgierninger, end Dine høye Ord, der belønnede

18

disse og alle fattiges Møye; thi bydende, og ligesom ønskende, sagde Du: lad disse Stakkels Folk og faae Penge for deres Vahre! Du saae Vægten, som driver Uroen, laae i denne Metal; at dette Pulver ene fordeler Byrden, og udfinder for den beklagelige Armod Nødtørstigheds Veye: Dig manglede allene Alvidenhed og Almagt, til at gjøre Dit Folk til det allerlyksaligste.) — Naar jeg tænker paa: de Penge Summer den ædle Fred saa langvarig har sparet for disse kiere Riger i Udgifter; De Forøgelser i Flid og Viid, Lykke og Leylighed, Fortrin og Fordele, som baade Himmel og Natur synes saa naturligvis at have velsignet Landet med og dets Indbyggere; da forundrer det mig ey i at see denne Stad kostbarere opbygget, og disse kostbarere Bygninger høye betalte; disse Huse bedre indrettede og smukkere meublerede; disse Tieneste-Folk bedre lønnede; disse Huus-Værter at trække større Leyer; hiin Kiøbmands-Krahm at betales med flere Penge; og denne Haandværksmands og Kunstneres Arbejder at blive solgte til Høye Priser; thi Sta-

19

rens Velstand maae jo af Nødvendighed i langvarig Medgang naturligvis tiltage? Denne Statens tiltagende Velstand, er jo de Kiøbendes og Sælgendes forbedrede Tilstand? Saa hør og efter denne Velstandens Forøgelse de ordentlige og virkelige Priser naturligviis forandre sig; om det Udbytte, for hvilket hver Mand i Staten sveder, skal ordentlig skee? — Vel veed jeg, at der gives nogle, som brøle imod denne Naturens Billigheds Sandhed; men jeg veed og, det er og bliver aldrig den Ore, som Tærsker, eller den Arbejdere i Staten, som Løn er værd. Seer Hønen til Kloen naar den har skravet? Hvad Under da, om Agerdyrkeren fik for sit svære Arbejde og sure Sved til Statens Beste en større Løn? Og paa hvad Grund vilde man vel frakiende ham, som vist nok driver den vigtigste, umisteligste og besværligste Haandtering i Staten, at tage den mindste Deel i Velstands Forbedrelsen? Jeg siger med Flid: den mindste Deel i Velstands Forbedrelsen; thi jeg skal paa sit Sted vise eder Sandhedens Rigtighed, og at min Dagløn i

20

Staten neppe er bleven kiendelig forhøyet; end sige: at det skulde være min Stand, som til Ubillighed havde snappet Præmien til sig ved Prisernes Forhøyelse. — Men her kan det være mig nok, at have viist den rette, ordentlige, naturlige og nødvendige Aarsag til Prisernes ordentlige, naturlige og nødvendige høye stigende. Og jeg formoder tillige, det heraf bliver en meget fattelig Følge: at der er ligesaa stor Forskiel imellem høye Priser, og dyre og umaadelige Priser; som der er Forskiel imellem en Stats større og mindre florerende Tilstand. Følgen bliver med Vished denne; hine Priser kunde være høye, og dog mindre dyre; disse kunde være lavere, og dog tillige dyrere: thi, som det er Velstandens Mangel, der bestemmer for alle og enhver Dyrhedens Grader: faa have vi og tildeels seet Aarsagerne til Landets tiltagende Velstand; og altsaa kunde vi og tildeels, og i en vis Grad ansee Landets tiltagende Velstand, som Aarsag til Prisernes Høye stigende. Men hvorvidt, og til hvad Grad Aarsagerne til Landets Velstand, og altsaa For-

21

muenheds Tilvext selv har Indflydelse i de, i ommeldte Tid, indfaldende Høye Priser, skal blive viist; naar vi først faaer undersøgt Aarsagerne til de dyre Tider.

Jeg har da viist Aarsagen til de ordentlige og naturlige Prisers ordentlige og naturlige Afgang og Tilvext i dette Stykke. — Jeg mener og, at neppe nogen, som har læst det Philodanus fortæller, eller, som kan tænke saa dybt, at der har været den Tid, da den beste Hest kostet kuns 3 Rdlr., og en Tønde Hveede 24 Skilling, skal kunde nægte de anbragte Aarsagers, og de af samme Aarsager flydende Følgers Rigtighed; med mindre, de tillige er befængte med indbildt Rigdoms alt for støre Indbildning, og derved holde al den Opmærksomhed borte, som burde og kunde opvække dennem til Skiønsomhed. — Vel veed jeg, at Guldet selv er en indbildt Rigdom; men jeg veed og det, som er mig vigtigere at vide, nemlig: at denne Metal, og alt hvad som enten for sin naturlige Rarheds Skyld staaer i Forholds-Mæssig Værdie imod Guldet; og alt hvad som enten af na-

22

turlig eller ordentlig autoriseret Værdie er sat i Forhold derimod, er og bliver mig ey allene noget virkeligt, men noget høyst nødvendigt, saalænge jeg (i hvor ringe en Ting jeg endog selv er) dog skal saa eftertrykkelig erfare disse Tings (saa forfængelige som de ere) saa høyst betydelige Nødvendighed. Derfor kom det mig og selsomt for, at høre Philodani Forslag, om at brænde vore Banco-Sedler. Jeg maae sige reent; dette Forslag kom mig for, ligesom det jeg har hørt fortælle om en Mand, der vilde varme sin Kakkelovn, ved at legge en Fiolin i den; thi Nar havde han vist været, ifald han havde sat den i Brand. Jeg veed nok, at Fiolinen er til Deels af Træ, og at den meget vel kan brænde; men jeg veed og, at der igien er stor Forskiel imellem en Træ-Fiol og et Stykke Favne-Træ. Jeg veed og vel, at Banco-Sedler er kuns Papirer; men jeg veed tillige, at der imellem disse og andre Makulatur-Papirer er en stor Forskiel; thi, at Banco-Sedler ere virkelige Obligationer, kan vel ingen nægte? da Banken staaer virkelig, som Skyldner, og

23

de gode Mænd, hvis Navne findes der paa, maae ventelig være mig og enhver Caution, ey allene for Obligationens Rigtighed, men og for den i Obligationen anførte Summa; thi i Mangel deraf, maatte alle og enhver med egne Øyne have efterseet den pandtsatte Tings, eller Bankens, virkelige Formue og Beskaffenhed; i Steden for, vi alle, ubekymret om anden Sikkerhed, antage disse Docmner for fuld Værdie og god Valuta. — Men jeg mærker, at jeg, i Steden for at tale om Høehes og Korn-Stakke, er gaet uden for min Cirkel, og taler om det Sted, hvor jeg aldrig var eller maaskee kom, og hvorum jeg blot formerer mig, efter min Forstand, et naturligt Begreb. — Midlertid, siden jeg har begyndt, vil jeg og fuldende med at røbe min eenfoldige Idee om disse Papirer.

Papiirs-Penge ere ikke saa gode i Landet, som den klingende Myndt; a) fordi de ey ere af samme Metal: b) fordi de ey kan med Fordeel beklippes eller smeltes; c) fordi disse Papirer ey med saa stor Beqvemhed lader sig bruge i Smug eller smaae contrabant Handeler, som klingen-

24

de Myndt; d) fordi de i en vis Grad forøger den rullerende Penge-Mængde, hvorved falder, nu og da, en Skilling des snarere i ve Trængendes Hænder, hvilket noget lætter Trangen, og undertiden formindsker Trangen til ak gjøre Laan; og altsaa formindsker Renterie-Taxten; Hvilket alt bliver til Skade, baade for Jøder i Stederne og deres Tilhængere i Landene. I øvrigt vilde jeg ønske, at den der nøyere kiender vore Papiir - Penges Værdie, vilde her sette resten til. Da jeg holder for: at naar disse anførte Tilfælde ey ere betydelige; da ere rigtige Banco-Sedler ligesaa gode, som det beste Guld. — Jeg har visselig erfaret det jeg i den Tilfælde siger: thi for 4re Aar siden, eyede jeg 3 Ducater; med den ene reyste jeg til Byen og kiøbte Jern, Kul og Tiere for den; men jeg fik hverken bedre Maal eller Vægt, end jeg pleyede at faae for mine Sedler. Med de to betalte jeg en Skat paa Skriver-Stuen, og derfra fik jeg ikke heller en Skilling tilbage; altsaa lærte jeg den gang rigtig nok at tiende Banco-Sedlernes Værdie. — Mine Herrer! førend I derfor

25

strider til dette Forslag, og fuldfører paa Banco-Sedlerne den omtalte Brand; da mener jeg følgende Sandhed bør Nøye iagttages. „At Pengene ere i Staten det samme, som Blodet er i Legemet. Blodet giver Næringen til alle Lem mer paa Legemet; stiller man et sundt Legeme ved noget af sit sunde Blod; da svækker man vist nok Legemets Styrke, og man kan paa denne Maade snart forkorte Livet selv,,. Pengene ere ligesaa vigtige for Statens forskiellige Lemmers Nærings Skyld, som det sundeste Blod er i Legemet for Lemmernes Skyld; Blodet har samme Virkning i Hovedet, som i Foden, og Pengene gjøre samme Virkning hos Bonden, som hos Regenten; thi de forskaffe, og ere høyst nødvendige for at forskaffe det ringeste, saavel som det vigtigste Lem i Statens saa vidtløftigen sammensatte Legeme, sine baade største og mindste Nødvendigheder. Pengene er det ene, som danner Nærings-Veyene, og det er igien Nærings - Veyene, som danner, opholder og formerer Statens Lemmer, i det enkelte, og Statens Styrke i det samlede. — Da nu en

26

Summa i Banco-Sedler er af lige Kraft med en ligesaa stor Summa i klingende Myndt, og begge har lige Kraft til at dele os imellem og forskaffe os behøvende Nødvendigheder; saa er det jo og tilforladeligt skadeligt, ja farligt og ødeleggende, at sette Brand i dette saa sunde, som nærende Blod. Jeg indseer vel; uagtet denne min Paastand: at der kan gives de Tilfælde, i hvilke Legemet kunde være for blodrigt; endskiønt Nærings-Safterne endnu ere sunde; men paa hvad Maade Pengene skulde blive for mange i Staten, det indseer jeg ey; thi foruden afløbende Aarer, stillede efter Legemets Sundheds Beskaffenhed, hænger altid Iglær omkring denne Krop. Og hvorum al Ting er! saa lidet Nærings-Veyene kan blive for mange, eller den almindelige Næring for alle Lemmer i Staten for stor; saalidet kan Pengene, og det, som lige med Penge er gjeldende, blive for meget i en Stat. Thi det forstaaer sig selv, at Orden og Natur maae findes i alt; i Mangel hvoraf, Staten og maae aflade at være en naturlig og ordentlig Stat.

27

Jeg har sagt Pengene, og det, som lige med Pengene er gjeldende, kan ey blive for mange i en ordentlig eller

retskaffen Stat; thi det følger af Fornødenhed; at saalænge Staten er i sin naturlige og ordentlige Forfatning; maae og Pengene, og det, som ligemed Penge er gjeldende, have sin ordentlige og naturlige Beskaffenhed. Banco-Sedler og Penge ere af een Beskaffenhed; det ene, saavel som det andet, forskaffer mig mine Nødvendigheder, og det er ikke Prøve-Stenen, men Stemplet og Skriften, som overbeviser mig om begge Deles Vigtighed. Saalænge begge Dele derfor ere af den naturlige Beskaffenhed de bør være; saalænge ere de og begge af eens Værdie. Saalænge Materien svarer til Preien og Tallet paa Skillingen; saalænge Banken svarer til Skriften og Tallet paa Seddelen; saalænge har og begge deres naturlige Beskaffenhed og virkelige Værdie. Og i saa fald, fortæner det ene ligesaa lidet, som det andet, Navn af unaturlig Myndt.

28

Paa hvad Grund Philodanus derfor Har bygget sin Dom, fældet over vore Banco-Sedler i Almindelighed, naar han kalder dem: en unaturlig Tilvæxt, som Staten har givet sig: en Synd-Flod, som oversvømmer alt: en indbildt Myndt, der saaledes vener paa hele Staten, at samme vansmægter under Byrden: dette, siger jeg, er ikke saa læt at indsee, hvorpaa disse ubestemte Domme om vore Banco-Sedler i alt ere grundede, efterdi de i Næring og Brug med de beste Penge udrette eet.

Dog, jeg hører en Lyd, som af store Vande; den, jeg havde nær sagt, store Handel (Philodanus siger jo: Handels-Compagniets Actier giver intet Udbytte, og de Ostindiske Handels-Actier, hvad skal vi sige om dem?) men her maae jeg af naturlige Aarsager være gandske kort; thi Handelen er mig et Mørke. Ingen kan derfor fortænke mig, om jeg vildfarer, ved at betiene mig allene af Naturens Lys.

Banco-Sedler og Handel, synes mig, stemmer meget vel overeens. Jeg vil ikke her tale om den Beqvemhed, med Hvilken disse Sedler

29

transporteres fra Sted til andet & c.; thi i saa fald, er Beqvemheden stor.

Men; da Handelen ey naturligviis kan være uden 4re Slags, nemlig: a) „Handel i Landet med Landets egne Vahre. b) Handel med Landets egne Vahre i Landet og uden for Landet. c) Handel med udenlands Vahre uden for Landet og i Landet. d)

Handel med udenlands Vahre udenfor Landet,„. Vilde vi ansee hver for sig; thi,

a) I Henseende til den handel, som det ene Sted driver med det andet , og det ene Menneske med det andet i Landet, med Landets egne Vahre; da er det af Erfarenhed tydelig nok, at rigtige Banco-Sedler og rigtige Penge, Have og gjøre een og den samme Virkning.

30

b) I den handel, som gaaer ud paa, at udføre Landets egne Vahre til fremmede Steder, ere og Banco-Sedlerne ligesaa gode, som Penge; thi fordi Vahrene ere kjøbte for Papir i Landet, kan de jo med lige god Grund selges for Penge i et fremmet Land? — Vahre bliver dog nok Vahre; og Papiir, Papiir? — Men naturligvis vil det ikke lykkes: at

c) Den handel med udenlands Vahre uden for Landet; eller , at de Vahre til nødvendig Indførsel i Landet, som den Handlende kjøber til sin og sine Lands-Mænds Nødvendighed i et Uden-Rigs Land , kan betales med Banco-Sedler, uden at den Kjøbende maae betale Vahrene desto dyrere; thi, da den Fremmede ey finder den Caution paa disse Papirer, som findes paa de i hans Land roullerende Myndt-Sorter, og tillige seer uden videre Undersøgelse, at den inderlige Værdie af denne Penge-Sort er blot Papiir; saa seer han og, at denne Papiir-Myndt allene er for ham at ansee, som en Caution for de Vahres Værdie

31

Han afhænder, og at ingen, uden den Banke, paa hvilken Banco-Sedelen er stillet, bliver pligtig til at udbetale i virkelig Myndt den accordeerte Summa. Ingen er forbunden til i hans Land at modtage disse fremmede Sedler for Stemplets Skyld: ingen kan modtage dem for Værdiens Skyld. Vaabenet og Stemplet viser ham Landet, i hvilket Myndten er gjeldende, og Skriften viser ham Stedet, og Skyldneren, eller Banken, hvor Capitalen kan hæves. I denne Tilfælde, er Banco-Seddeler at ansee, blot, som en Haand-Skrift, den man ey antager som god Betaling, i hvor tilforladelig den end er, med mindre man er overbeviist om dens Rigtighed; og i hvor rigtig den end maatte være, ikke antager samme, uden man har Nøye Kundskab og god Credit for den Skyldige. Begge Dele udkræves for de Banco-Sedler, som i denne Handel skulde bruges; thi enhver Undersaat i et andet Rige, vil ey allene for sin egen Skyld, men bør for sit Lands Skyld, vide sin fuldkommen Sikkerhed og Giengjeldelse for den Værdie han overlader og af-

32

hænder til en Fremmed; men i hvor god Credit en Fremmed end kan have for disse vore Bancos-Beviser, eller Sedler, i Henseende til Bankens promte Betaling: saa dog, maae den Kiøbende naturligviis lide noget Tab paa sine Sedler, til Erstatning for den Sælgendes Umag eller Bekostning, som han maae have, for at bringe disse Beviser i en, enten for sig selv, eller sin Handel, eller sit Fæderne-Land, virkelig Myndt. Men, som jeg tillige ey seer, at vi behøve Banco-Sedler til denne Handel; saa seer jeg ey heller, hvorvidt deres Brug i Handelen kan være skadelig. Thi, afhænde vi aarlig Vahre til Fremmede, hvilke udgjør vor Indtægt: saa bør og denne samme Indtægt for udgaaende Vahre, udgjøre vor Udgift for indkommende Vahre; og vore gode Sedler, saavel som Penge, være alt for hellige til dette Brug. Dette mener jeg, er den første og eneste Grund i Handelens Plan; men Planens Udførelse og Fordele tilkommer de Handlendes Videnskab og Fliid. (Og jeg taler desuden ey her om Handelens, men om Pengenes Natur.) Ja, gid!

33

vore Banco-Sedler til Det øvrige vare faa tienlige, som vore Indtægter og Vahre til Dette bør være tilstrækkelige. Dog følger det af Fornødenhed; at i fald en Stats Uhæld skulde foraarsage en under Balange: da ere de beste Penge de tienligste til den nødvendige Handels Bestridelse. Hvilket Tab Staten ey Heller vil forsømme at indhente paa en hældigere Tid; thi Staten bør altid vinde til sin Velstands Forøgelse og Flor; sielden eller aldrig staae stille eller tabe; saa vist som disse Skrit nærme sig altid dens Ulykke og Fald — men saa læt jeg fandt Udflugt (saadan som det var) for vore Banco-Sedlers Brug i denne Handel; saa farligt seer det Skrit ud, til hvilket jeg nærmer mig idet følgende; endskiønt alt hvad jeg har sagt til Papiirs-Pengenes Forsvar i det foregaaende, kan og siges her; thi

d) Handel med udenlands Vahre udenfor Landet, kan ey med nogen Eftertryk drives ved de Vahre, eller for de Vahres Værdie, som af Landets egne Producter udgaaer af Landet; da de Nødvendigheds Vahre, som Landet aar-

34

lig trænger til at indhente fra Fremmede, og de Unødvendigheds Vahre, som tillige indkommer i Landet, uden Tvivl opluger det meste af, om ey mere, end al Værdien af udgaaende Vahre; og altsaa bliver den Handel, som vort eget Lands Producter forskaffer os, blot at ansee, som et Mageskifte med Vahre for Vahre, ved hvilket Omskifte det enddog bliver et Spørsmaal: om Landet ey har givet, foruden udgaaende Vahre, Penge til for de Indkomne? — Dog bør Landet naturligviis, foruden indkomne Vahre, nyde et aarligt Overskud i Penge for de udgaaende Vahre, i fald Landets og Statens Balange skal staae ved Magt, eller Statens Velstand voxe og tiltage. Jeg kunde vel her tydelig vise: at Dannemarks Indtægter for udgaaende Vahre, langt burde overgaae Udgifterne for indkommende Vahre; thi af hvad virkelig Værdie de Vahre er jeg aarlig afhænder, imod Værdien af de fremmede Vahre jeg aarlig forbruger, har jeg, som Bonde, for lang Tid siden giort Regning paa. „Men, som jeg just en veed, hvor mange der

35

bliver fortæret i vore egne Kiøbstæder af de Vahre jeg sælger, og jeg endnu langt mindre veed, hvad den nødvendige Overflødheds, eller den overdaadige Unødvendigheds Kram koster Staten aarlig, og de Stænder i Staten, som ere over min Stand. Hvad veed jeg af, hvad det Purpur, Silke, og de kostelige Linklæder koster, som de Store, Største og Allerstørste i Staten Aarlig-Aars, baade til Nødvendighed og Unødvendighed, beklædes med? Hvad veed jeg, hvor mange Vine, Brændevine, Frugter, Posteyer, lugtende Vande, Caffè-Bønner, Medicamenter, Potte-Skaar, Fugle-Reeder, Pope-Goyer, Abekatte & c. Staten enten kan og bør kunde taale at hente fra Fremmede, eller hvor meget Staten over Taxten tager til sig deraf? Hvor skulde jeg vide, hvor meget et stykke Løn er bedre; fordi de Striber, som gik paa langs i Fior, gaaer paa tvers i Aar,? Men saa meget kan jeg vist vide: at dersom Rigets Indtægter ey tilstrækker til disse og alle andre Udgifter til Fremmede? da maae Fæderne-Lan-

36

dets Formue, dets allerhelligste liggende Fæe, som er Landets virkelige Myndt-Sorter, de beste Ducater og Sølv-Penge tildeels gaae med: og at vore Banco-Sedler ere i saa fald langt slettere til at betale en udenlands Debet med, end det elendigste Maculatur. — Dog bør, i fald Staten taber af denne sin virkelige Myndt og sit sundeste Blod, dette Tab oprettes i Staten ved det saa bekiendte politiske (jeg havde nær sagt magiske) Papiir, eller Banco-Sedler: thi jeg setter: Landet taber en anseelig Capital; lad det være ved hvad Leylighed det endog være kan! Tabet strækker sig i Almindelighed til de Penge som ere i Brug, og omløbe til Nærings Veyenes Vedligeholdelse, og det nødvendigste Opholds Bestyrelse for alle Stænder; thi endskiønt Regenten udbetaler en Summa, bliver jo dog denne Summa igien indhentet ved en Skat? Lad da een eller flere Skatter paa een: gang udgaae af Landet; dermed udgaaer ikke allene den Capital, som Regentens Skat-Kammer, uden den almindelige Nærings Fornærmelse kunde i fornødne Tilfælde tilkomme; men

37

endog den for Staten saa vigtige Summa, som burde være de Fælleds Bestræbelsers Drivere, og Udgifternes

ordentlige Bestyrere baade for Konge og Folk. Ingen Capital kan derfor, som tabt udgaae, uden at det giver Nærings-Veyenes Udbredelse et Stød, og alt hvad Staten taber, er saaledes Næringens Tab; thi saa nødvendigt som det er: at Undersaatten giver Keyseren det Keyserens er: saa rigtig maae og Keyseren i Almindelighed sige til Skillingen: fra Undersaatten er Du kommet, til Undersaatten skal Du udgaae, og fra Undersaatten igjen til mig indgaae. Nu taber en Stat nogle Tønder Guld; men mon derfor dette Tab blot bestaae i dette Guld? Ney; det virkelige Tab er endnu ikke dermed nævnet: det er Agerdyrkningens fordeelagtige, nødvendige og lykkelige Forbedring; det er Handelens Forøgelse og Udvidelse; det er Kunsternes, Videnskabernes, Nærings-Veyenes Udbredelse vi tabe: tilkommende Beboere taber Landet, og tilkommende Undersaatter og Indtægter taber Regenten: Rigdommen formindskes for de Bemidlede;

38

Indtægterne formindskes for de Formuende; Fortjenesterne blive mindre for Haandværkerne. Disse Folk blive af Nødvendighed mere knappe end før, og dog skal den stakkels Bonde sælge til dem sine Vahre; Bonden faaer nu mindre Indkomme, og Arbeyderne mindre Fortjeneste; de Folk føle Tabet meget, af hvis Munde Brødet falder; og dette skeer allerførst dem, som i deres Ansigtssveed adspørge og søge det dagligste Brød. Saaledes mine Herrer, trykker ofte Skatten og Tabet haardere, den ved sit Værk-Sted svedende og udmattede Haandværkere; den ved sin Plov trættede Bonde, end Betleren selv. Leyligheden betages den Duelige; fordi Nærings-Veyene ere blevne trangere. Lyst og Mod forsvinder hos den Flittige og Aarvaagne; fordi man ey, som sædsanlig kan belønne, understøtte, opmuntre og vedligeholde hans sig efterhaanden udvidende Fliid. Skal nu ikke mange Øyne lukkes, Fliid og Viid, Næring og Biering (der er langt vigtigere end det tabte Guld) ikke tabes? Da er det vist Tid: at af intet bliver noget ved en Konges (inden

39

for sit Rige) almægtige Bliv. — I denne Tilfælde har jeg sagt: Banco-Sedler ere i Landet saa gode, som det beste Guld; thi de vedligeholde de Nærings-Veye, som ellers maatte forfalde; setter de Hænder i Arbeyde, som ellers maatte mangle; afhielper de Manglers Byrder, under hvilke en større Deel af Statens Lyksalighed undertrykkes, end det skarpeste Øye og de meest udvidede Indsigter i Staten bliver vaer. Hvem kan vel indsee de Bekymrings Følger, som Nærings Aftagelse; Nødtørstigheders Formindskelse foraarsager hvert Lem i Staten i Særdeleshed. Derfor ere Banco-Sedlerne nødvendige; naar de virkelige Myndter til Stændernes, Lemmernes, Rigernes indvortes Forholds-Mæssige Huusholdning og Vedligeholdelse mangler; fordi, de oprette saaledes det Tab Landets Capital har lidt, at (1mo) de vedligeholde den Cirkulation i Staten, og de Nærings-Veye, som ellers tilligemed den udgaae: og tabte virkelige Capital maatte forgaae: (2do) de gjør den tilbageblevne Landets virkelige Myndt tilstrækkeligere til den uden-

40

lands, enten nødvendige eller fordelagtige Handels Bestridelse. Thi da disse Papirer udrette det samme ved deres autoriserede Værdie i Landet, som de virkelige klingende Myndt-Sorter udrette ved virkelig Værdie, baade i Landet og uden for Landet: saa følger deraf; at den virkelig Myndt, som ellers maatte inddrages fra Handelen uden Landet til Circulationens nødvendige Bestridelse i Landet, kan forblive ubehindrede i Handelens Circul, uden Statens indvortes Haandterings, eller dens indvortes Nærings-Veyes Fornærmelse. Saaledes kan Ploven drives, Skibet holdes under Seyl; Haandværkerne holdes ved lige; ja, Mennesket selv holdes i Live; ved det af Naturen saa skrøbelige Papiir; og Staten i alt ved denne indbildte eller unaturlige Myndt; (hvilket dog ey er mine; men Philodani Ord) men jeg siger: Staten kan saaledes ved dette medicinske Brød opholdes og hielpes, indtil Staten ey allene faaer sit forrige Blod igjen; men sin naturlige Sundhed, og tilbørlige Styrke. — Dog veed jeg vel, at Papiir er Papiir; thi

41

jeg har sagt: det kan ey med Fordeel smeltes. Men om jeg maatte spørge? Hvad tabte nu ey Staten, ja Handelen selv ved at lade brænde disse Papirer? Vil man maaskee brænde Olie af dem til Udførsel; og saaledes opdage en nye Handels-Green? Brænder da, mine Herrer! brænder dem: og I skal tillige brænde Vand af Daglønnerens; de Umyndiges; den fattige Bondes og Borgeres; ja, af Enkers og de Faderløses Øyne; ja, af Handelens Øyne selv.

Vil man maaskee sige? Philodanus Har ey meent Banco-Sedler af denne Art: da vil jeg svare: disse og ingen andre; ja, det er de, som ere bedre, og ikke de, som ere slettere, Philodanus vil have brændt; thi Banco-Sedler kan ey være uden 4re Slags, 1mo, de Banco-Sedler, som ere grundede paa een i Banken hvilende eller liggende Capital i klingende Myndt. Disse nærme sig meest den klingende Myndt: da de blot circulere for Beqvemhedens Skyld, i Steden for den i Banqven ligesaa store liggende klingende Ca-

42

pital, hvis transport fra Sted til andet, baade faldt besværligere og bekosteligere i Handelen.

2do, de Banco-Sedler, som ere ligeledes, i Henseende til de Ord: naar forlanges: grundede paa ommeldte

virkelige liggende Capital, i Forhold imod den Summa af foranførte Banco-Sedler som stedse circulerer i Kiøbmands Brug, uden at blive i Banken omvexlede. Disse ere endnu af langt større Nytte end de forrige; thi saalænge de ey i deres Summa overstige den Summa klingende Myndt, som i Steden for de bestandig circulerende Banco-Sedler, ligger stille i Banqven, er det klart: at disse Sedler bestandig, eller naar forlanges, kan paa Banken med klingende Myndt blive omvexlede, og af ommeldte liggende Capital holdes i fuldkommen Credit. Disse forøge da paa en gandske ordentlig Maade den cirkulerende Penge-Stok. Det er: denne Summa giver Borgeren og Agerdyrkeren mere Fortjeneste, dvs. udvider Nærings-Veyene, og forbedrer dem, i alle Stænder: og denne, mener jeg, er den rette Forklaring over Oraklets eller hine

43

mørke Ord: nemlig, de griber Handelen under Armene. Men Hvorfor Handelen? Mon ikke det samme Middel griber Ploven, Daglønneren; ja, jeg mener, Skræderen under Armene? Thi da disse Banco-Sedlers Credit staaer ligesaa fast, som den klingende Myndtes; og de virkelig forøge den roulerende Capital, begriber jeg ey, hvorledes man kan tilskrive den ene Stand, og ikke den anden, Fordelene deraf. Dog vil dette tydeligere kiendes i det følgende; da vi nøyere vil lære at tiende alle Aarsager til Papiir-Pengenes Myndtning.

„Havde Staten en Mangel paa roulerende Capital; forøgede vel Staten ey heller sin Capital med Sedler? En Hoved-Aarsag til Banco-Sedlernes Myndtning, er altsaa Mangel paa klingende Myndter. Hvorfor og, 3tio, de Banco-Sedler, som for det øvrige avles i en Stat; avles formedelst den større Mangel paa klingende Myndter. Men som jeg allerede har viist; at til de 2de foran anførte Partier Banco-Sedlers Credit at holde ved lige, udfordres og medgaaer al den Statens

44

liggende Capital, som i Banken befindes. Saa følger deraf; at de, Banco-Sedler, som befindes i Staten overskridende den i Banken sædvanlig stille liggende klingende Myndts Summa, en længere kunde af Banken med klingende Myndt, i Følg: Ordene, naar forlanges, blive indfriede: og det Antal Banco-Sedler som ey, naar forlanges, kan blive af Banken indløst, eller, som Banken ey, naar forlanges, kan med klingende Myndt indvexle, kunde ey heller beholde den sædvanlige Credit; da den prompte Betaling, efter Ordenes Lydende mangler. Det er: da Banken ey holder Ord derudi, at den ey med klingende Myndt, naar forlanges, indløser sine udstædte Beviser eller Sedler: saa taber Banken, og følgelig dens Sedler, eller udstædte Beviser, endeel af den sædvanlige Credit; hvilket er saameget mere naturligt, som enhver troer; at Banken en har gratis udgivet til Publicum en eneste af de Sedler han har i Hænde: om hvilken Sandhed alle og enhver seer sig overbeviist af Banco-Sedlens eller Bankens egne og sidste Ord: nem-

45

lig Valuta annammet. Og da Banken har annammet valuta, eller klingende Myndt, i Steden for de udgivne Sedler eller Beviser; saa bør Banken og kunde præstere prompte Betaling, naar forlanges; ikke allene fordi Banken har virkelig forskrevet sig der til, men endog, fordi Banken meget mere kan ansees at have modtaget de klingende Myndter i Giemme og Forvaring; (hvoraf Banken dog, i Følge de 2de forhen ommeldte Partier Banco-Sedler, kan drage Fordele til sin Uuderstøttelse og Vedligeholdelse) End at denne i Banken samlede Capital, kan ansees som en Indtægt, hvilken Banken imod disse sine Papirer havde faaet til Laans: da man i sidste Tilfælde staaer dobbelt i Fare; ey allene for Debtors Ærlighed, men endog for det Tab, en saadan laant Capitals virkelige Brug kan undertiden medføre; for hvilket sidste Tab man i første Tilfælde er gandske befriet, saalænge en Capital ligger stille og ubrugt hos Debitor. — Jeg anseer derfor en Banco-Sedel, som et Beviis for den klingende Myndt jeg i Banken har liggende i Giemme

46

og Forvaring; thi som jeg ey paastaaer Rente af denne min i Banken henlagte eller liggende Capital; faa kan jeg ey heller have samtykt Banken anden Brug af samme Capital, end den Brug, som kan vedligeholdes, min Fordring og Sikkerhed uforkranket; saa at Banken, naar forlanges, udbetaler den paategnede Summa. — Saasnart Banken nu ey gjør fyldest efter Ordenes lydende, dvs. naar forlanges, saa svækkes Bankens og dens Sedlers almindelige Credit saameget mere, som man ey begriber, eller i Almindelighed kan indsee, hvorledes Banken kunde geraade i slige Omstændigheder ved de Penge, som den dog paa saa fordeelagtige Maader er bleven betroet. — Da synes det, som Indlændingen har Aarsag at frygte for, at hans Sedler ey ere saa gode, som klingende Penge; og Udlændingen, som veed, at vi ey ved Banco-Sedlerne giver ham efter Ordene, naar forlanges, sikker Anviisning til Penges Annammelse, vil og vide at beregne os det, han overlader os, desto dyrere; og saaledes ey allene drage Fordeel af sine egne

47

Vahre, som han afhænder til os; men tillige drage Fordele af den ringere Myndt, med hvilken vi betale Ham. — Derfor ere Banco-Sedler af slig Beskaffenhed skadelige i den Handel, og al den Håndtering, som til Rigets egne Fordele skal drives ved Hielp af Nationens Penge uden for Riget; thi for saavidt man anseer Banco-Sedler, som Anviisninger paa en liggende Capital eller paa Banken, kan man ey; naar Banken befindes ey

Ord holdende, ansee Banken for andet, end een insuffisant Debitor, og dens Sedler for saadanne Beviser, som en for god eller tilstrækkelig Betaling kan antages; og altsaa, ey uden Tab i ovenanførte Tilfælde afsettes og bruges uden for Landet: da det naturligvis er mere Hasardeerligt, mere bekosteligt, og maae falde en Fremmed vanskeligere at bringe dem i en solid og virkelig Myndt. — Ham torde jeg ey opholde mig over, i fald han forekastede mig (naar jeg tilbød ham slige Papirer i Steden for Penge) at jeg havde Indbildninger i Steden for Penge. Af ham maatte jeg nødes til at

48

antage for en stor Sandhed: at min Myndt var en indbildt Myndt: og at mine Penge vare unaturlige og indbildte Penge; ja, allene virkelige Papirer. — Det eneste som jeg veed der kunde frelse mig, om jeg var handlende, baade fra at lide Tab paa mine Sedler, og fra at høre hans Bebreidelser og indbildte Klogskab, var; at jeg ey kom til ham for at Handle, med mindre jeg enten havde virkelige Penge', eller det, som efter hans Indbildning i hans Cirkel var af ligesaa tilforladelig Værdie, som Penge. Og paa denne Grund indbilder jeg mig og vist, enhver Handlende anlegger sin Handel; og at ingen Nations-Handel kan strække sig videre, end dens virkelige Producter og virkelige Penge tillader. — Jeg seer altsaa ey heller, paa hvad Grund disse Banco-Sedler bliver den ordentlige Handels-Skade hos en Nation; thi, lad være! Banco-Sedlerne ere formeerede? Pengene ere vel derfor ey formindskede? — Vil man sige: vore faa Banco-Sedler havde tilforn god Credit hos Fremmede, og denne Credit understøttede og forøgede vor Handel.

49

Da vil jeg svare: at den klingende Myndt er hverken formindsket eller formeret ved Sedlerne ; og Staten altsaa har beholdt den samme klingende Myndt til sin Handels Bestridelse. Saa følger deraf: at Handelen ey kan være bleven formindsket ved Sedlerne; men tillige: at som den roulerende Myndt, Lande i Handelen og al anden Haandtering i Landet (Landet eller Staten i og for sig selv betragtet) er bleven forøget; saa synes det naturligt: at en større Deel af den klingende Myndt kan uddrages af Roullangen i Landet, til Handelens Bestridelse uden for Landet. Og saaledes kan det ey heller feyle; at jo den Myndt, som bruges i Handelen, saavel som den Myndt der bruges i Landet, er bleven, om ey i en og samme Grad, saa dog understøttet og virkelig forøget ved Sedlerne. For at indsee dette i sin Sammenhæng, vilde vi sette Tingen i naturlig Betragtning, ved et Nøye afpasset Exempel: som, om Banken i Dannemark nu havde saa megen klingende Myndt, at den altid kunde med klingende Myndt indfrie de indløbende Sedler, og saale-

50

des efterkomme de Ord: naar forlanges? Da var Forholden imellem Bankens klingende Myndt og dens roulerende Sedler gandske fuldkommen og upaaklagelig? Lad os nu forestille os, at Sedlerne blev i Million Rigsdaler flere; saa fulgte deraf, at Bankens Capital ey kunde tilstrække, til at indløse denne Million Sedler; efterdi Banken ey havde faaet mere klingende Myndt, end den tilforn havde; men derimod saamange flere Sedler at modtage og indvexle. Følgen blev fremdeles denne: at Banken enten maatte gandske nægte det sidste Antal Sedlers Vexling, eller om den skulde indvexle denne Million-Sedler, saavel som det forrige Antal? Da maatte Indvexlingen skee, deels ved klingende Myndt og deels ved Sedler, paa det enhver, som havde Sedler, kunde nu, som tilforn, nyde sin Andeel af de klingende Myndter. Og den maatte jo være enfoldig, som ey kunde indsee; at Bankens klingende Myndter ey bliver mindre, fordi de paa Banken stiledede Sedler ere blevne flere? Nu setter jeg, at til Banken indløb til-

51

forn aarlig i Million-Sedler, hvilke Banken bestandig indvexlede med en Million klingende Myndter; men nu derimod, siden Sedlernes Antal er forøget med en Million, indløber aarlig 2de Millioner Sedler til Banken: Følgerne bliver altsaa heraf disse; at fordi flere Sedler indløber, kan Banken ey udbetale flere klingende Myndter, end den tilforn eyede: at de Handlende, formodentlig nu kommer til Banken med en halv Million flere Sedler; (thi de Handlende pleyer altid, baade at kunde rose og sette Priis paa deres Vahre; ligesom de seer, at den Kjøbendes Pung er vægtig til) men at der derfor en kan blive dem en større Summa i klingende Myndt udbetalt nu end tilforn; (NB. naar de Handlende ey skal gives mere Ret, end den de virkelig har at fordre) thi det er jo ikke den klingende Myndt; men NB. Sedlerne, som er bleven forøget? Forholden er denne $1\frac{1}{2} - 1$ og $1 - 1$. Den virkelige Summa, som de Handlende tilforn havde i Hænde til Handelens Bestridelse, var altsaa hverken bleven formindsket eller forøget ved

52

Sedlernes Formeerelse; thi en Million klingende Myndt var ey mere tilforn i de Handlendes Hænder, da de annammede den, imod at indlevere en Million Sedler: end en Million klingende Myndt nu er, da den annammes, imod at indlevere $1\frac{1}{2}$ Million Sedler? Flere Sedler kan vel indløbe til de Handlende fra Nationen for Vahre, fordi her er skabt flere Sedler; men mere klingende Myndt end tilforn kan de Handlende ey paastaae eller vente, efterdi man ey har gjort, eller har kundet gjøre, klingende Myndt af gamle Klude. Fremdeles vil jeg svare: at de Handlende i og for sig selv betragtet, som Handlende, har een og samme

Credit udenlands paa Million Sedler nu, som de havde paa en Million Sedler tilforn; efterdi, der nu er samme Forhold imellem een og en halv Million Sedler og Bankens (jeg vil ikke sige Nationens) klingende Myndter, som der tilforn var imellem en Million i Sedler og Bankens klingende Penge: og da det tillige ey feyler, at jo de Handlende ligesaa snart nu forhverve sig 1 1/2 Million, som de forhvervede tilforn en Mil-

53

lion; efterdi de Banco-Sedler vi her endnu taler om, ere skabte for at forøge den roullerende Myndt; „og ingenlunde for at oprette et paa Bankens klingende Myndt erfaret Tab„. Som det og forstaaer sig selv; at Fortjenesten til den ene Tid, saavel som til den anden, maae være forholds mæssig til de roullerende Penges Mængde. I Henseende til disse Sedlers egentlige Credit hos Fremmede, svarer jeg: at Papiret er ligesaa meget værd i disse Sedler, som det var værd i de tilforn omtalte, og at Credit er ingen Eyendom, men en Gield, som altid skal betales: følgelig, antog ingen Fremmed flere af hine Sedler, end de han vidste vi igien indfriede; det er: vore Handlende kunde tilforn købe Vahre hos Fremmede for ligesaa mange 1000 Rdlr. i Banco-Sedler, som de Fremmede kunde købe Vahre for hos os; det er: en Fremmed antog de Sedler af os for god Betaling, som han vidste Udveye til at anvende saaledes i sin Handel, at han, for sin Handel, for sin Formue, for sit Fæderne Land, kunde igien komme til en virkelig Værdie for de Vahre han

54

imod disse Sedlers Erleggelse havde afhændet: flere imodtog han ikke, og flere burde vor Handel ey heller tilbyde ham. Flere Banco-Sedler kan ey med Fordeel anvendes i Handelen udenlands, end de, som ved Handelen igien kan indhentes; thi hvad kunde være eenfoldigere, end at reyse til et fremmet Land, og købe Vahre for Banco-Sedler, naar jeg ey vidste anden Udvey for deres Indfrielse, end at den, som modtog dem af mig, skulde sende dem directe tilbage til Banken, for at faae den virkelige Værdie for sine Vahre? Da blev det jo en naturlig Følge, at jeg maatte betale ham noget i Rente, for den Tid han maatte undvære sine Penge, noget for den Hazard han derved havde, noget for det Befordringen kostede; og hvorledes vilde der da see ud med Prisen paa Vahrene, helst om Banken ey i klingende Myndt udbetalte ham den fulde Summa. Handlede vi saaledes, da er visselig Handelen ynkværdig! da vilde jeg ikke sige om Handelen, men om Handelsmandene: hvad skulde vi vel sige om dem? Da var det baade læt at sige: hvor-

55

for vore Fremmede Vahre ere saa dyre, og hvorfor vore klingende Myndter ere saa rare. Banco-Sedlerne ere ligesaa gode, som virkelige Penge i Staten; thi med dem betales jo alt i Staten? Men hvad ere de uden for Staten, naar de tillige er uden for Handelen? Virkelige Penge ere de ikke; thi Staten kan ikke betale i Sk. eller Daler af sin Gield med hundrede af dem. De gjøre den Fremmede Stat til Creditor, og sin egen Stat til Debitor. Som intet andet end virkelige Penge giver den Handlende virkelig Credit, saa er det allene Handelen, som giver Sedlerne uden for Staten, en for Staten fordeelagtig Værdie. Handelen beforder Sedlerne, og Sedlerne lætter Handelen; af Pengenes og Produkternes Mængde, dependerer Handelens Vidtløftighed, og af Handelens Vidtløftighed, Sedlernes Brug Credit, og al Nytte i Handelen; hvilket saameget lættre kan bevises, som enhver nok kan indsee; at, om Pengene og Guldet var i Landet i Mangfoldighed, som Græsset er paa Jorden, begriber han dog nok, at vi ey hos Frem-

56

mede kunde købe, enken lidet eller meget for vore Sedler, som Sedler betragtet. Hvad Nytte vilde en Fremmed tilregne sig deraf, eller hvad Fordeel havde han af, at vi havde klingende Penge hiemme? Papiir var, og Papiir blev Papiir. Gode Vahre eller klingende Myndt, er det eneste, som for ham kunde gjøre vore Sedler gode. Kunde vi nu ey ved en andre Lenlighed indhente vore Sedler ved Vahre; fordi vi ingen Handel havde? hvad Fordeel havde da disse Sedler gjort os, efterdi de dog maatte indløses og udbetales med klingende Penge? Hvorfor og Banco-Sedlernes nyttige eller skadelig Brug i Handelen, dependerer blot og allene af de Handlende; ligesom Handelen blot dependerer af Landets virkelige Produkter, klingende Myndter, og de Handlendes Erfarenhed og Indsigter; og en af Banco-Sedlernes større eller mindre Mængde. — Jeg har sagt, og jeg siger endnu, Banco-Sedler og Handel ere meget vel overensstemmende; thi for dem bygges Skibe, købes Proviant, købes Producter og alle Vahre i Landet; med dem løn-

57

nes Matroser; og da de forøge den roullerende Myndt, og have samme Valeur i Lander, som den klingende Myndt: saa griber de og Handelen, saavel som alle andre Stænder under Armene, i det en større Capital af den klingende Myndt til Handelens Forøgelse kan uddrages, i hvis Sted Sedlerne i Landet gjør al nyttig og fornøden Tieneste. — Jeg formener mig altsaa at have ret, naar jeg siger: Philodanus har fældet den allerretfærdigste Dom; da han fordømte til Baal og Brand de alleruskuldigste Sedler.

Banco-Sedlernes besynderlige og nyttige Indflydelse i Handelen og alle andre Statens Rærings-Veyes Vedligeholdelse, Understøttelse og Forøgelse, har jeg allerede og ved adskillige Leyligheder tydelig viist. — Nu setter jeg: at man formindskede dem, uden at i deres Sted forsyne den kiere Stat og Almue igien med

klingende Myndter. Blev da ikke Følgerne ufejlbar disse? (1mo) At der hverken blev mere eller mindre klingende Myndt, eller virkelig Formue; men dog et mindre Antal af de hid-

58

indtil roullerende og gjeldende Penge, (2do) at som Pengenes Antal var formindsket; der og blev a) mindre Penge at fortjene, og b) mindre Penge til Laans at bekomme, (3tio) At de Trængende maatte vandre Statens Classer og Nærings-Veye igjennem uden Trøst, og uden Hjelp oftere: og at de Laanende, med større Byrder og Høyere Renter i deres indskrænkede Nærings-Veye og paa deres formindskede Fortjeneste, bleve af Blod-Suere besværede. (4to) At Priserne paa Brødet og alle Nødtørstigheder bleve lavere; fordi Mængden havde mindre, og mange havde intet at købe det for. — Min Gud! skulle disse ulykkelige Følger kaldes Statens Lyksalighed; fordi de befordre nogle fordømmelige Begjerligheders umættelige Følger?

Et Spørsmaal torde jeg endnu gjøre til Philodanus paa den fattige Bondes og Statens Vegne! har Philodanus nogensinde svedet for de Sedler han har i Hænde; mon han da med Glæde kunde see sin Sved af Ilden at blive fortæret? Jeg ikke; thi beholde vi

59

dem? da beholde vi al vor Nærings, Handels og Agerdyrkningens mueligste Fuldkommenhed; og paa ingen gjenere eller sikkrere Vey, er det Staten mueligt, at naae det Maal til hvilket vore Anslag sigte, eller med Lykke til Statens Fordeel og Nytte, at gjøre denne eengang befundne nødvendige, men uegentlige Myndt til det virkelige. Men lade vi Ploven gaae flittig; Skibet feyle idelig; Handelen drive fordeelagtig; Udgifterne afpasse viiselig; da skal den Nation, som er forbunden til at betale Millioner Gield, agte for lidet, at formeere sin nydende Velstand og voxende Lyksalighed.

Jeg har sagt; Mangel paa roullerende Myndter, er en Hoved-Aarsag til Banco-Sedlernes Myndtning. Og hidindtil har jeg i dette næst foregaaende allene talt om Sedlerne, for saavidt Statens Myndt, uden forud at have lidt noget Tab eller Formindskelse, ved dem er bleven forøget. Jeg begriber derfor lættelig, at man kunde forekaste mig. — Denne Formeerelse i Myndten, var og er en indbildt For: meerelse; og denne Myndt en indbildt og una-

60

turlig Myndt. Det er, som Philodanus har sagt; at nedsænke Fyrsten og Folket i Riigdoms Indbildning, og derved holde den Opmærksomhed borte, som kunde og burde opvække dem til Sparsomhed. — Men,

hvad forstaaer man her ved disse Ord? Kan det kaldes at skjule sin Armod; at den ved trykte Placater for hele Verden og for hvert Menneske i Staten gjøres bekjendt? Skulde det være mue» ligt, at den Fyrste, som maae oppebære Papiir i Steden for klingende Myndt, Papiirs-Skatter i Steden for Sølv-Skatter af sit Folk; at Penge-Mangel eller Armod skulde være skjult for ham; eller at disse Papirer, som saa naturlig erindrer ham om den klingende Myndtes Mangel, skulde have denne saa contraire Virkning, at skjule Mangelen, og neddyse ham i Rigdoms Indbildning? Ney, jeg siger: intet Middel kan være bedre eller tjenligere til at opvække enten Fyrsten eller Folket til en fornuftig, fordeelagtig, og med Omstændighederne overeensstemmende Sparsomhed; thi, da Banco-Sedlerne holder idelig Mangelen i Erindring, og tillige

61

idelig understøtte Nærings-Veyene, som er den eneste Vey, paa hvilken Mangelen kan afhjelpes.

— Hvorfor er det da, at man fordømmer dem.

4to, Det fjerde Slags Banco-Sedler, ere de, som ey ere grundede paa Statens Penge-Mangel i Almindelighed, eller paa Bankens naturlige og lovlige Beskaffenhed i Særdeleshed, som altsaa ey ere opvoxede af den rette Kilde, eller have den virkelig Statens Caution for deres Værdie. Jeg vil allene sette Tilfælde, i hvilke; som f. Ex. om Bankens Foresatte handlede troeløs med dens klingende Capital, til dens Formindskelse og til Kongens og Landets Fornærmelse; eller for egne Fordeles Skyld forøgede Sedlernes Summa og Mængde over det lovmæssige og behørige Tal eller om nogen anden, een eller flere der til i Staten uberettiget, foretog sig, at eftergjøre Banco-Sedlerne, og saaledes at forøge dem.

— Men da tilkommer det jo ikke Kongen at modtage dem; og endnu mindre ham? Ney, det tilkom en anden at brænde dem, og de, som havde udgivet dem, i øvrigt at betale dem. Og

62

i saa Fald, er jo Philodani ikke et nyt Paafund; men en gammel Tom? uden for saavidt, . at de Skyldige efter hans Anlæg kunde slippe ustraffede. — Taber Staten af sin klingende Myndt; „Da har jeg viist det er nødvendigt, at Tabet bliver oprettet ved Sedler. — Mangel paa Myndt, har jeg og viist, maae: for Nærings-

Veyenes Understøttelses Skyld ligeledes oprettes ved Sedler,, — For Tydeligheds Skyld, vil jeg allene vise 2de Tilfælde, i hvilke Mangel paa Myndt i Landet gjør Sedlernes Myndtning nødvendig. Jeg setter:

Fyrsten, som Landets Foresatte, skal gjøre en Udrustning til Landets Beste; men Skatkammeret er utilstrækkeligt til dens Bekostning; fordi Undersaatternes Formue og Næring, hverken tilforn, en heller endnu, tillader ved Skatter at indhente et saa anseeligt Overskud fra dem. Heste, Reedskaaber, Skibe, Proviant, Korn-Vahre, Folk, og alle behøvende Landets egne-Producter skal betales. Da mener jeg Sedlernes Antals Forøgelse og Myndtning baade blev nødvendig og kommer os tilpas. Ja, jeg

63

siger: her er ingen anden Redning, med mindre vi strax skal agere fjendtlig, og gjøre Indbrud paa Næring og Biering i vort eget Land; hvilket ey bør skee uden af yderste Nødvendighed, og for de nødvendige Tings Skyld vi endelig maatte komme til at trænge til hos Fremmede. — Men jeg setter atter:

At en fremmed Nation kommer i slige Omstændigheder, hvis Mangels Afhjælpelse strækker sig til vore Producter; da maae strax Priserne for den større Afstræks Skyld i vort Land stige. Disse Høyere Priser stigede da ey paa en naturlig Maade, og i en sædvanlig jævnet Forhold imellem Landets Penge og Producter; men i Forhold til en fremmed Nations Formue og yderligere Trang. Var nu de Fremmedes Formue større, og deres roullerende Penge flere end vores; da maatte jo deres større Formue, hvilken satte Prisen paa vore Vahre, avle Trang, ja, maaskee Nød hos os i det Almindelige; og den Trang, som var naturlig hos dem, blive unaturlig hos os? Hvilket saa meget mere, som vore Producter ere fornem-

64

<easl>

melig Levnets-Midler, og de til det menneskelige Livs Nødvendigheder nærmest, henhørende, — Man vil maaskee svare mig i den nye Stats-Tone? Man bør derfor at have bestemte Priser paa Korn-Vahrene; eller Kornet bestemte Priser for Ind- og Udførsel; thi da kan Priserne ey gaae høyere den ene Tid end den anden & c. — Jeg vil hertil allene svare kortelig: — Var det en Daarlighed hos en fattig Mand, som eyede kund en eneste Rixdaler i Penge, men derimod nogle Tønder Ruug paa sit Lost til at sælge; at han vilde sige: jeg har kund 6 Mark i min Pung; derfor skal ingen faae Tilladelse at give mig mere end 6 Mark for al min Ruug, som jeg har paa mit Loft,,? Saa var det og en Daarlighed: at en fattig Stat vilde forbyde en rigere Stat, at give sig for sine Vahre saa meget den vilde og kunde; thi for Ex. Dannemark er nu et fattigt Rige; men er derimod Eyere af den betydeligste Fabrikke, som er Agerdyrkingen, af hvis Producter dette Rige aarlig afhænder en anseelig Deel til Fremmede.

65

Fastsetter nu Dannemark: at ingen Producter maae udføres af Dannemark, saasart Prisen gaaer over den bestemte Taxt; hvilken Taxt er grundet paa Landets egen klingende og virkelige Myndt; da følger jo deraf? at denne bestemte Priis Maae være ringe, efterdi den er afpasset efter vor egen fattige Formue: og altsaa blev denne bestemte Priis ey andet, end en virkelig Taxt og Befaling, som stridede directe imod vor egen Interesse og Fordeel; thi det var jo virkelig det samme, som om Fyrsten befalede? „Alle mine Undersaatter skal selge deres Vahre, som de kan afhænde til Fremmede, for de allerringeste Priser; og dette gode Kjøb skal de Fremmede have paa vore Landes Producter uforandret min hele Regjerings-Tid,,. Men jeg gad min troe nok vist: hvorledes Landets Casse skulle herved blive beriget; om end denne Bulle blev nok saa stærk forgyldt? Hvad hjalp det til Fattigdommens Afhjælpelse, at Loven var skreven med Guld-Stiil; naar alle Rigets Punge herved mere bleve udtømte end fyldte; Thi Følgen blev denne: at Riget al-

66

tid, i hvor god Leylighed det end havde til at gjøre sig Fordele af andre Rigers Trang til dets Producter, og i hvor dyre end Vahrene var hos dem, solgte vi dog vore Vahre for et og det samme ringe Kjøb. Var det ikke at tilstoppe den første, den beste, den ældste, den sik kerste og rigeste Kilde for Rigets Indtægter og Velstands Forbedrelsen fra Fremmede; og derimod at aabne for vor ringe tilbagehavende Formue et saa meget større Afløb: da vi ey, i Henseende til de Vahre vi trænger til at kjøbe hos Fremmede, i den hele Verden skulde finde een imod os saa barmhjertig Samaritan? — Jeg veed vel Man besvarer mig her saaledes: „Manufacturer og Fabrikker skal indhente og oprette denne tabte Summa; deels ved det at vi spare vore Udgifter for fremmede Manufactur- og Fabrik-Vahre, hvilke vi afhente, indføre og betale dyrt hos Fremmede; deels ved det vi kunde afsette disse Fabrik-Vahre til Fremmede; og derved, saavelsom og ved Agerdyrkingens Forbedring, som da gav en større Quantitet Producter til Udfør-

67

sel indhente, som Philocosmus siger: dobbelt og dobbelt den Summa vi tabte ved den ommeldte Prisernes Bestemmelse,,. (hvilken Bestemmelse, jeg har viist, var i sig selv een imod vore sikkerste og største, ja

eneste Fordele stridende og høyst skadelig Fornærmelse) — Jeg svarer hertil det, jeg mener enhver forførst kan svare; Tabet er vist, men Erstatningen og Tabets Oprettelse er meget uvist. Hvormeget mere er ikke da Fordelene uvise, som deraf skal drages? — I Henseende til Manufacturer og Fabrikker, er det klart, at de aldrig kan bedre anlegges, end i det Land, fom baade har Levnets-Midler og de til Manufactur- og Fabrik-Arbeyde henhørende første Producter; men da Naturen er Stykkeviis deelt: saa at et Land har det ene, et andet har det andet, eller begge har noget, men ingen har alt: saa seer vi og, at i Manglerne og Fordelene, som det ene Land har i Forhold imod det andet, ligger Handelens Grund; thi vare alle Fordele i alle Lande samlede, eller alle Mangler i alle Lande oprettede, hvormed skulde da Skibet og Han-

68

delen tiene Verden; da det er allene Kunstens og Naturens Producter, at Handelen er geskæftiget med? Og hvorfor er det vel, at Han» delen kurrer og sukker endog paa de beste Ste« der? Jeg mener; fordi alle Nationer faa eens« stemmig selv raade Bod paa deres egne Mange« ler, forplante Naturens, forøge Kunstens Producter, og afhielp saaledes deres Trang til Fremmedes Fliid; hvilket formindsker den ene Nations Udgifter til den anden, og saaledes avler Handelens Trang. Sandelig, jeg mener denne berømmelige Fliid, er just en Herculis-Kølle, ey allene imod Holland; men imod Hele Verdens Holland', eller hvad jeg skulde sige: Handel. Jeg mener, man skal snarest kunde samle alle Steder, som florerer ved Silke-Handelen, ved Manufactur- og Fabrik-Arbeyder (NB. som de afsette til Fremmede) under een Hat med Harlem og Leiden, og høre denne Svane-Sang af dem: det er en Jammer at see vore Steder forfalde for Næringens Aftagelses Skyld. Kan man ey ved fornuftig Overslag finde bedre Udfald for hine i. Fabrik-

69

kerne svede, i Handelen florerende? Da er det min troe best, at opsøge de fremmede Steder og Lande hvor hine ey har vist at afsette deres Vahre, og lade dem forskrive sig til, aldrig selv at legge Haand paa de Fabrikker vi anlegge, eller kiøbe, de Manufactur- og Fabrik-Vahre vi forfærdige, hos nogen anden Nation end hos os; thi ellers maatte vi jo, som nu vil anlegge Fabrikker med den allerstørste Iver; vi, som ere saa forgabede i de Fordele deraf skal flyde, at vi endog paa Agerdyrkningens Bekostning, som næsten er vor eneste visse Rigdoms Kilde, ja om det end skulde koste dens ødeleggelse, vil raade disse nye Fabrikker og Manufaktur anlagt; (Philocosmus siger jo? om end hveranden Herre-Gaard skulde falde) thi ellers maatte vi, siger jeg, blive mere ja dobbelt ulykkeligere, end et Harlem og Leiden; thi hvor, min Ven! Hvor skal vi finde Aftræk paa de Vahre, som hele Verden ellers er forlegen med. Jeg veed vel, det gode Kiøb vi skal give paa vore Fabrik-Vahre, skal skaffe os denne fordeelagtige Aftræk; men hvor vanskeligt vil vi kunde op-

70

naae det? Priserne paa Levnets-Midlerne skal være bestemte og lave, det er meget got; men faaer vi vel derfor de raae Producter, som udfordres til vore Manufacturer for bedre Kiøb? Betænke vi allene, ar de Steder og Folk, som leve og opholdes ved Manufactur- og Fabrik-Arbeyde, have enten intet andet at opholdes ved, end den Arbeyds-Løn de fortiene ved at give de raae Materier Form og Dannelse; eller og de have de raae Materier selv, og da tillige baade for at gjøre disse deres Producter des af setteligere, og for at fortiene desto mere, forarbejde de dem selv: da vil sandelig Blodet nok snarere iisne i os, end optændes af Kierligheds brændende Ild til denne ved Manufacturer og Fabrikker forventede Gevinst. De Folk, kiere Philocosmus! som ere (jeg veed sandelig ey, om jeg med Grund tør kalde dem lykkelige?) de største Mestere i Fabrik-Arbeyde, og hvis Ophold og Fordele er grundet paa at give Materierne Form, Skikkelse og Smag; de føle allerede hvad de har tabt ved Medbeylere; og gid deres Velstand have været bygget paa en

71

sikrere Grund ! alle Lande gjøre dem en lovlig Indbrud i deres Fortjeneste. Skal de have Opholdet, maae de arbeyde, om de end paa deres Arbeyde allene skulde fortiene det tørre Brød. Siig mig Philocosmus! hvad Overskud, hvad Fordeel skal Dannemark indhente ved Fabrikker og Manufaktur ved at kunde i Handel med det slags Vahre underselge dem; eller er det mueligt, at Dannemark kunde paa de Fabrik-Vahre til hvilke vi ey have første Materie selv holde Priis med dem? Ney: jeg mener Nøden og Trangen vil blive det Sværd, som tvinger dem til, saalænge der er 1 Skilling at fortjene, at underselge os. Og om vi saaledes indtrængte os i Manufactur- og Fabrik-Væsenet, at det blev os nødvendigt at søge Aftræk hos Fremmede paa disse Vahre; fordi vore Indtægter og Fordele til deels vare grundede derpaa; maatte vi da ikke med et Harlem og Leiden geraade i samme, og til visse større Forlægenhed? Og hvorfra skulde vi faae oprettet det Tab vi paa vore Natur-Fabrikker; jeg mener vor Agerdyrkning og Land-Producter

72

allerede, som viist er, havde lidt. Hvad Fordelen vilde blive i Afsætning ti! Fremmede paa de Fabrik-Vahre, som andre der selv have Materien, og selv fabrikkere Materien, for at vinde Afsætning paa Materien og Manufactur-Fortienesten; jeg siger: hvad Fordelen for os vilde blive ved slige Fabrikkers Anlæg, til hvilke vi skulde kiøbe Materien i hvilken der skulde arbeydes fra dem; naar vi tillige skulde underselge dem:

hvorledes vi paa disse Fabrik-Vahre skulde kunde indhente fra fremmede Havne, det Tab vi paa vore Land-Producter og Natur-Vahre har lidt? Dette mener jeg enhver let indseer, maatte allene blive Tab. Og at der, til at sette disse Fabrikker saaledes i Regel, at Producten og Facit skulde blive Gevinst, udfordres vist mere end Algebra, eller naturligt Koglerie. — Vel fandt! Landet indhenter store Fordele ved Manufacturers og Fabrikkers Anlæg; a) saalænge vi kan have de raae Materier for bedre Kiøb end de Fabrikkerede Vahre hos Fremmede; thi da anlegge vi viiselig Fabrikker til de Vahres Forfærdigelse, som vi selv, i

73

Mangel af Fabrikker, maatte hente fra dem. b) Manufactur- og Fabrik-Væsenet kan ikke formeget opelskes, befordres og poleres i de Tilfælde, hvor vi selv have eller kan frembringe den første eller de raae Materier dertil; thi da spare vi meget, som vi forlængst burde sparet, neml. Arbeyds-Løn, som udgives til Fremmede; og tillige de raae Materiers Betaling, hvilke vi ofte betale tillige med Arbeyds-Lønnen dyrt; fordi Materien har ligget og ligger foragtet, eller udyrket, hos os selv. Saaledes siger jeg, indrenter Fabrikkers Anlæg vigtige og visse Fordele; fordi de ere bygte paa vor egen og ikke paa en fremmed Grund, i Henseende til de Fordele vi skulle drage af dem. Og naar vi anlegge Fabrikkerne paa denne Grund; da bliver det ingen Nødvendighed at nedsette Priserne paa Levnets-Midlerne eller Natur-Producterne, for at faae Fabrik-Vahrene i deres Priis nedsatte; thi den rette Priis paa Fabrik-Vahre i vort Land, er, a) at Materien til Vahrene, og hvad den har kostet, bliver betalt; b) at Manufactur- og Fabrik-Arbejderes

74

Fliid og Møye, i Forhold imod alle andre Stænders Fliid og Møye i Staten, til Statens Beste, bliver dem betalt. Alt hvad Prisen paa Fabrik-Vahrene gaaer der over, er at ansee, som Opmuntrings-Premier en politisk Regiering tilstaaer disse nye Borgere, for dessnarere at naae til dette Fuldkommenheds Maal: at Fabrikernes fornødne og behøvende Drift kan, som en national Nærings-Vey i Staten, reglers sine Priser i Forhold imod alle andre Næringsens naturlige Priser. Hvilket skeer; saasnart Staten er forsynet med duelige, behøvende, arbejdende, og sig deraf nærende Arbeydere i sine Fabrikker. Slige Anlæg kunde vel endog understøttes, i Nødsfald, ved Papiir Penges-Myndtning; og disse Papirer dog ey. saa strikte talt, anslaaes for unaturlig Myndt. Thi, lad være! de en staae i den ordentligste Forhold imod Bankens Capital; saa finder man dog deres virkelige Værdie i den ved Fabrikkerne i Landets Udgifter sparende Summa. Derfor feyler og Philodanus meget, naar han behandler alle Banco-Sedler, som eystaae

75

i den nøyeste Forhold mod Bankens klingende Myndt, som unaturlige; thi staae de ikke i Forhold imod Bankens, de kunde derfor staae i Forhold imod en langt større og vigtigere Capital. Kongen skulde vel ikke strax, for en Udgifts Skyld, sende, sine Sølv-Tafler til Myndten, eller udpræsse de faa Vindskibeligheds Proe: mier han af denne Metal maatte forefinde hos sit Folk? da holder jeg for, der er tienligere at betjene sig af det Middel, som understøtter Vindskibeligheden, befordrer Næringsen, grunder sig paa Formuen, og gjør den ene Stand med den anden mere virksom til at afhielp Mangelen. Saaledes slutter jeg og ufeylbarlig, det vilde være langt raadeligere, naar Dannemark ey havde den roullerende Capital i Brug, som kunde være saa tilstrækkelig fordets Indbyggere, at de til alle Tider kunde være i Stand til at lade Levnets Produkterne stige til den Pris, fom Fremmede vilde sette paa dem. Da, siger jeg: holdte jeg for tienligere, at Kongen forøgede Myndten til denne Grad med Banco-Sedlerne, end om han nedsatte Pri-

76

serne; thi ved at forøge Myndten, indhentede Landet Værdien af Papirenes Forøgelse fra Fremmede; da derimod ved Prisernes Nedsættelse, Landet tabte disse ligesaa vigtige, som behændige og let forhvervede Fordele. — Saaledes mener jeg med Grund at kunde slutte mine Betænkninger om Banco-Sedlernes Brug og Natur. — Og tillige at kunde med Føye sige: „Banco-Sedlernes Mængde, som een Forøgelse i Landets roullerende Myndt, maae nødvendig foraarsage Høyere Priser: og at de i og for sig selv, naturligviis betragtet, have ingen naturlig Indflydelse i de dyre Tider. Thi da de understøtte, forøge, og befordre Landets almindelige Næring, saa have de og fornemmelig naturlig Indflydelse i Landets Lyksalighed og de Høyere Priser som deraf følger, hvilke intet mindre fortienner, end Navn af dyre Tider. — De almindeligste Aarsager til Statens Velstand, Nærings-Veyenes Udbredelse, Mangelernes Afhielpelse, Statens Prisers naturlige og retmæssige Forhøyelse, formoder jeg nu at have sam-

77

let erindret. — Det, som derfor staaer tilbage, er, de vigtigste Aarsager til de dyre Tider,„

„Foruden Misvext, eller andre bestige ulykkelige Tildragelser i Staten, kan endog andre og fremmede Steders Trang til vore Levnets-Midler forhøye Priserne. Men dyre Tider, og den Landets Kræfter i Almindelighed overstigende Dyrhed, bør ey uden ved Grødens mindre Overflødighed og Frugtbarhedens Mangel kunde paaføres os. Dog kan det en nægtes: at jo Statens egne og virkelige Feyl kan paaføre Staten disse og andre med disse lige Uleyligheder,„. Derfor er det nødvendigt at gjøre Forskiel imellem Natur og Stat; om man ey

skal tilskrive Naturen det Staten, og Staten igjen det Naturen, i Betragtning af Manglerne, tilkommer. Saa vist, som det er, at Bonden sveder forgieves, om Himmelen ey bønholder hans Sukke, og velsigner det Ansigtets Sved, som dyrker Jorden; saa forgieves tilskrives Ufrugtbarheden de Mangler, som Agerdyrkningens Ufuldkommenhed i sin Grad medfører. Priselig er den Fliid, ved hvilken Ager-

78

dyrkingen i en rum Tid i vore Lande er bleven saa øyensynlig, som fortræffelig, i Forhold imod de ældre Tider, forbedret; men det er os endnu ligesaa øyensynligt af de Mangler og Misbruge vi anmærke, af de muelige Forbedringer vi indsee og befinde tienlige: at af den Mangel i Agerdyrkingen, flyder Mangel paa Levnets-Midlerne i en betydelig Grad: og altsaa; „a) at Agerdyrkningens Ufuldkommenhed har en virkelig Indflydelse i Levnets-Midlernes Dyrhed,.. — Gid man derfor i alt maatte træske de lykkeligste Veye, ved hvilke at ledsage den i Formue svage, og derfor og tildeels i Landbruget desmere ufuldkomne Danske Bonde og Agerdyrkere, til sin, til Statens, til Agerdyrkningens mueligste Forbedring og Fuldkommenhed. Da hæves paa det sikkerste denne Aarsag til Dyrhedens Kilde: Fabrik- og Manufactur-Væsenet understøttes da ved Bondens Fliid; men da tillige, til Bondens og Statens Indkomsters særdeles Formerelse. b) „En alt for hyppig og vel undertiden umaadelig Udførsel kan og paa Levnets-Midlerne gjøre Pris-

79

serne utaalelige og dyre for de Borgere i Sta ten, som skal købe dem,.. — Men hvad Raad kan vel gives imod dette Onde? Her forekom det mig, som een vidskede mig de tvende Ord i Øret, nemlig: bestem Priserne! men jeg svarede i samme Tone: bestorm Himmelen! at forbyde Udførsel, og at bestemme Priserne; ere begge sikke Midler imod høye Priser; men de ere og begge vanskelige Midler imod dyre Tider; thi som Statens Borgere bør aldrig lide Mangel, end sige, Hunger; saa maae og Starens Casse meget sielden faste, og endnu mindre lide langvarig Sult. Skal Statens Borgere og Lemmer beholde deres sædvanlige Velstands Lyksalighed; da kan det ey skee, uden man holder de Aarer aabne igiennem, hvilke Velstanden indflyder, eller igiennem hvilke Statens Casse drager sin Næring og Vext. Levnets-Midlerne ere Rigets vigtigste og betydeligste Producter; og den Quantitæt eller den Udførsel vi gjør af dem til Fremmede, er den vigtigste Aare, igiennem hvilken Statens Casse, Indbyggernes Formue, eller Landets Capital

80

nyder sin Næring til Vedligeholdelse, eller sin Indtægt til Velstandens Formerelse og Vext. Men det samme, som Udførselen er for Landets Casse, er igjen Levnets-Midlerne for Landets Indbyggere; men Indbyggerne er igjen de, uden hvilke hverken Levnets-Midlerne kan frembringes, eller Udførselen skee. Skadeligt er det derfor altid, at Velstanden ey nyder sin Næring; men det ulykkeligste for Staten er, at dens Lemmer lider Nød. Forbud imod Udførsel borttager Velstandens Næring, og for Udgifternes Skyld, formindsker Formuen selv; men Formuens og Velstandens Formindskelse er igjen det visseste Skrit til den menneskelige Trang. Forbud imod Udførsel, er saaledes altid skadelig for Staten, og er et virkeligt Onde: og altsaa et Raad, af hvilket Staten ey kan betiene sig, uden i de Tilfælde, hvor et større Onde gjør dets Virkning god. Aldrig bør Statens Lemmer fraadse paa Stats-Cassens Regning; men Stats-Cassen bør endnu mindre spække sig ved de Nødvendigheders og Levnets-Midlers Udførsel, som i mindste Maade

81

foraarsager nogen Stands i Staten virkelige Trang; eller det ene Lem berige sig ved det anders Ødeleggelse; thi dette bliver for Staten det vigtigste Tab. Intet uden Nødvendighed kan gjøre Forbud imod Udførsel tjenlig; thi jo oftere det igjen tages! jo mere taber Staten! og ikke bedre Indflydelse har Prisernes Bestemmelse i Velstandens Formindskelse, hvilket jeg allerede forhen har vist, — Disse Hielpe-Midler ere saaledes for Staten vandskelige i deres Anvendelse. NB. Jeg mener: saalænge Staten virkelig fortjener Navn af en fattig Stat. Døg er Forbud imod Udførsel sikkerlig af disse Hielpe-Midler det tjenligste; NB naar det ey skeer uden af Nødvendighed i en fattig Stat. Men Prisernes Bestemmelse vilde jeg derimod agte for det sikkerste; NB. naar dette Middel kan anvendes i een af Rigdomme og Formue blomstrende Stat; thi da først tillader Borgernes Velstand, at bestemme Priserne saa høye, at ey de Fremmede skal berige sig ved de vedvarende lave Priser, som Prisernes Bestemmelse Maatte nødvendig medføre i een paa Formue

82

manglende Stat. — Den beste Bestemmelse for Priserne paa Levnets-Midlerne; er sikkerlig de Priser, som Fremmede kan sette paa Dem; thi selge vi vore Levnets-Midler under den Priis til Fremmede, som de kan give og tilbyder sig at give os; da handle vi jo galt. Selv bør vi altid raade for vore Levnets-Midler i den Grad vi selv behøve dem til Brug; men i den Grad vi behøve at selge dem til Fremmede, er det sikkerst at lade det Partie raade for Prisen, som vil give os meest. Det Middel, som derfor sikkerst skulde forebygge en alt for stor Udførsel, vilde blive dette: at Landets Borgere og de Folk i Staten, som ere uden for Agerdyrkningens Stand, altid kunde besindes saa Formuende i Almindelighed, at de Udgifter enhver anden Nation kunde taale at udgive for sine Levnets-Midler; det er: at de Priser, til hvilke en Borger i en fremmed Stat kunde taale at

kiøbe sine Levnets-Midler i vort Land, ey skulde eller burde falde Borgerne for dyre i vor egen Stat. Jeg siger: Velstand i vort Land, i fordeelagtig Forhold imodsat de

83

Fremmedes, vilde forekomme den alt for ofte indfaldende Dyrhed paa Levnets-Midlerne, som foraarsages ved Levnets-Midlernes alt for hyppige og umaadelige Udførsel. Thi derved hævedes a) den Dyrhed, som Penge-Mangel saa ofte foraarsager. („Jeg feyler sandelig ikke deri: „at det er i Almindelighed Penge-Mangel i Landet, der gjør, at Levnets-Midlerne ere for dyre? dg ikkun sielden Mangel paa Levnets-Midlerne, der er Skyld i Dyrheden,„) b) Derved blev forekommet, at ey i Borgernes Spiiskamre hver Dag i Aaret, og hver Time paa Dagen fandtes Mangels-Poster. Da kunde mange forsyne sig Med Levnets-Midler for got Kiøb, for hvilke det gode Kiød endog falder for dyrt; allene fordi de mangler Penge. Hvilken Penge-Mangel igien atter fordobler Dyrheden; thi fordi vore egne Borgere nu ey have Penge at kiøbe for, bliver Vahrene ikke heller kiøbt; og fordi Vahrene ikke bliver kiøbt, bliver de anseet, som ufoernødne, og som Overskud af Levnets-Midler, og derfor og udføres for dette gode Kiøb til Fremmede. Denne

84

Atræk paa Levnets-Midlerne, forhøyer atter Priserne, og saaledes vedligeholdes imellem fattige Undersaatter og Borgere den gamle Armod, den idelige Dyrhed, og den daglige Trang. Den fattige Bonde selger for got Kiøb til Kiøbmanden: Kiøbmanden selger igien for got Kiøb til den Fremmede: og for de høye Priser, efter hvilke vi burde selge til Fremmede, er det, at vi omsider kiøbe selv. Saaledes,

siger jeg: har Statens Fattigdom, endog til Velstandens Tvang, sin store Indflydelse i Dyrhedens Grader: og den nødvendigste og lovligste Udførsel selv as Levnets-Midler, er i den arme Stat beladet med de skadeligste Følger. - „At man derfor ey alt for ofte skulde besinde Udførselen af Levnets-Midlerne at gaae for sig, enten til Tab for Staten paa Vahrenes Værdie, eller til Dyrhedens Forøgelse over Borgernes Evne,„. Jeg siger: at man en alt for ofte skal nødes til, at sette Stænger for Udførselen til Velstandens Fornærmelse, eller sulte Statens Casse ved kneebne Indtægter, i Følge af Prisernes Bestemmelse.

85

Da holder jeg for, det er raadeligst — „At gjøre alle Borgere berigede, og alle Bønder Formuende,„. Thi da skal de Priser, som de Fremmede kan sette paa vore Vahre, ikke udarme; men tvertimod, de skal berige vore Borgere; gjøre vore Bønder Formuende; hielp til, at besaae vore Agre; og saaledes, i Steden for at trykke Staten, understøtte og forøge dens Lyksalighed. — Forgieves ønske vi Velstandens Tiltagelse, saalænge vi ey, i Steden for at sette Stænger for de Kilder, som beriger os, sætter Dæmninger for de Strømme, som svækker os. — Philodanus mener vi æder det op. Regner efter, gamle Medborgere! siger han: hvad Levnets-Midler der forbruges nu, frem for, for 42 eller 35 Aar siden i eders Huse. Philodanus mener vi forbruger mere; (dette er en Tanke, som Alderdommen gierne i Almindelighed har) men jeg mener: det er vist unægteligt; at Consumptionen i Husene er til visse langt mindre; thi i hvor mange Huse kan man nu ikke regne Thee og Caffé for den halve Fortæring, i fald man til-

86

lige vil gjøre en fornuftig Slutning over Virkningen i Naturen af denne lunkne Drik? Smør og Kiød Brugens Formeering i Huusholdningerne, troer jeg ey heller har nogen Indflydelse i Levnets-Midlernes almindelige og virkelige større Consumption og Forbrugelse; men at, i Henseende til Qvantitæten og Fordøyelsen, dette gjør endogsaa meget til den menageerligere Oeconomie. Flere Levnes-Midler tør jeg vist sige, der ey forbruges i vore Huse nu, end før; thi i Steden for; man i de gamle Huusholdninger til alle Tider havde Spiis-Kammerne fyldte, aad og drak saa meget, saa tit og saa ofte man lystede; gaaer Menagen nu ofte til Sultenheds Grændser i denne nyere Oeconomie. Gradighed og Overdaadighed, de gamles Fylderier og den buurske Drikfældighed har rigtig nok i de nyere Tider taget Afskeed, og forladt den Danske Stat. Saalænge vi derfor afholde os fra disse Umaadeligheder, seer jeg ey heller, at man kan tilskrive en større Forbrugelse af Levnets-Midler den nyere Oeconomie. Skulde jeg tale af Erfarenhed;

87

da blev min Erindring denne. Fra mit 8te Aar, Har mit Ophold været deelt imellem de gamles Huusholdninger og de nyeres Oeconomie: her skulde jeg være maver og smidig; der skulde jeg være baade feed og stærk; i de gamle Huusholdninger holdte man det for en stor Sundhed, altid at spise meget; i de nyere meente man, (saavidt jeg kunde slutte) det var skadeligt for Sundheden en eneste gang om Dagen at spise sig mæt. Kiemper maae af Nødvendighed æde; naar Insecter lader sig Nøye med Safter og Drikke: saaledes slutter jeg min Betænkning om den ældre og nyere forskellige Oeconomie: I Ordentlighed og Sparsommelighed paa vore egne Levnets-Midlers Forbrugelse har unægtelig de nyere Tider store Fortrin for de ældre; thi det, at vi leve lidet lækkere i den Grad vi forbruge dem, hverken er, eller bør være anseet, som et Overdaadigheds Phœnomenon i en mere poleret og vindskibelig Stat. Men — c) „Den Grændseløse Indsnigelse de Fremmede Levnets-Midler har i de Danske Kiøkkener, Kieldere og Maver; til Skade

88

for Naturen; til Formindskelse i Formuen; denne er en Strom, som vi vist maatte ønske eenqang, efter Muelighed, sat Dæmninger for,,! hvad Ophold have vi af de Fremmede Levnets-Midler, som vi ey kunde have af vore egne; og hvor mange hente vi ikke fra Fremmede, som vi meget vel kunde have hos os selv? NB i fald man efter den Lyst og Smag vi finde i det Fremmede, befordrede og understøttede disse Levnets-Midlers Fuldkommenhed og Dyrkelse i vort eget Land. Hvorfor skal vore Oxer gjøre en Reyse udenlands, forend de kan faae Tilladelse at passere igiennem vore Kiøkkener, ligesom de ikke kunde blive lærte nok til at ligge paa et Salt-Mads-Fad hos os selv? Og hvad har vel de Fremmedes Sviin paa vore Tafler at gjøre; „Thi det, at vi spare paa vort eget, og gotte os med det Fremmede; er just den Lands udsuende Ulykke til Landets Forarmelse, midt i al vor nærværende Sparsommeligheds Oeconomie,,. — Regner efter, store Borgers, hvor meget eders Huusholdninger ere blevne kostbarere, frem for, for 35 Aar siden; allene

89

ved den større Forbrugelse af Fremmede Produkter, som saa umaadelig har indsneget sig i den nyere Oeconomie. — Jeg forsikrer eder Meget; det er min troe ikke af Misundelse jeg taler. Men, gid I kuns ikke var mere misundelige over mig! men jeg vil allene sette min Huusholdning ved siden af eders; for tydelig at vise; det Tab Staten lider ved eders Oeconomie. I drikker Thee og Sukker om Morgenen; eders Froe-Kost er gjerne udenlands Ost, fremmed Pølse og kostbare Drikke. Alt bebyrder Staten med Udgifter, og disse Udgifter begynder i Dagen daglig med. Brødet vil jeg ikke rose eder for, at i bruger det af Landets eget; thi det ere I for Naturens Skyld tvungne til: og dette Levnets-Middel, som desuden i de ældre Huusholdninger var, og i min Huusholdning er det vigtigste, er i eders det mindste og det mindst bekostelige; om Tallene vil sette det i Ligning imod eders svegne Caffé og forbrændte Drik. Eders Middags-Tafler gaaer langt over en Bondes Forstand at kunde legge Mærke til. Man dækker rigtig nok Bordene smukt,

90

som for et eneste Selskab; men naar Rætterne kommer paa Bordet, og Selskabet bliver samlet, skulde man neppe kunde troe der var en eneste Dansk. Drikken og Rætterne; Klæderne og Personerne; Talen og Hierterne, maae altsammen, ja næsten altsammen, komme enhver ærlig Bonde alt for Fremmed for. Rætterne, Klæderne, Drikkene, ere Franske, Hollandske. Engelske, Spanske, Portugisiske, Hamborgske, Tyrkiske, Indiske & c. regner efter, kiere Borgere! hvad Summa disse Udgifter beløbe sig aarlig til. Og siger mig saa; om vort eget, som er det mindste, ikke burde være det fornemmeste, det meste og bekosteligste, i Almindelighed talt? Hvad skal det Engelske Øl i vore Kieldere; deres Ost paa vore Hylde; deres Meel i vore Gryder; deres Heste paa vore Stalde; deres Klæder paa vore Kroppe; og hvad er det for en Handel I drive med disse Vahre til Indførsel i Landet; efterdi vi have og kunde have dette altsammen selv? Mon disse got Folk i den Sted hente mere fra, enten Dannemark eller Norge, end det de virkelig maatte trænge

91

til? Kunde man en engang lære, at begiegne de Franske Liqueurer og Frugter med tilbørlig Høagtelse og Sparsommelighed for Kostbarhedens Skyld; thi uden at feyle, tør jeg vist sige: en alt for stor Deel af Statens Formue trækker denne Vey. Jeg laster ikke Brugen af noget; men allene Misbrugen i alt: „Hvilken, fordi Staten er fattig, er eder en Skam,,. Forandrer eders udenlands Kostbarhed til indenlands Prægtighed, og Kunstler faa Naturen saa meget I vil! da skal I have fat Dæmninger for en stor Deel af Landets Forarmelse; og da tillige svækket en større Deel, end I tænker, af Dyrhedens Grader; „Thi alle de unødvendige Udgifter. I gjøre til Fremmede, for at fornøye eders Sandser, og føye eders Tilbøyeligheder, udgiøre just den Summa, som i Staten anvendt, skulde forøge Statens og Almuens almindelige Formue, og saaledes ofte gjøre de Priser taalelige, som ere og blive ved at være utaalelige for meenige Mand. Under eders egne Kunstnere de Summer at fortiene, som I spændere paa de Fremmede;

92

tinger Nøye med de sidste, og betaler altid helst Landets egne Vahre og Kunstnere vel: gid vi eengang fattede den Resolution, altid at forsyne os af vort eget; og altid holde det for Synd, at tage det Brød fra vore egne, som vi af en indbildt Ædelmodighed stoppe i de fremmedes Munde; og af en lastværdig Ærgierrighed forøde, til Landets Arvs Forødelse, som forlorne Børn. Da kunde vi først vente, og fornuftig viis formode, vore Fabrik-Vahre skulde blive Kunstneres Arbeyde, og at Verden skulde unde os Aftræk endog paa vor allerdyreste Kram,,. Jeg igientager; og mener, jeg ey for ofte kan erindre: „ At Armød er den betydeligste Dyrhedens Grad,,. Lætter derfor Armøds og Fattigdommens Byrder i Landet, ved Udgifternes muelige Indskrænkelse til Fremmede; „Thi alt hvad Landet ved unødvendige Udgifter taber, gjør Dyrheden stor,,. Elsker Landet og Landets eget, alle I! som i Gierningen kunde Stykkeviis bevise Fæderne-Landet eders Kierlighed; thi det er dog Fæderne-Landets

93

egne, og ikke de Fremmede, som igjen i alt til Fuldkommenhed skal belønne eders Velgierninger. Lader hine

store og gyldene Ord være virksomme hos eder. „Gloria Ex Amore Patriæ,,; thi da trænge I ikke mere i denne oeconomicke Materie enten til Pave eller Præst, Dog, det er sandt! min egen Huusholdning havde jeg nær ved glemt. Men Regningen er giort. Mit Ophold koster Staten neppe saa meget min hele Livs-Tid, som den Froekost I tager til Jer en eneste Dag; thi Staten har sagt mig; at min Stand er den eneste Stand i Staten, som Staten har Told-Frie: hvorimod Staten af alle sine andre Stænder betaler i Almindelighed til Fremmede baade Told og Consumption nogle gange om Dagen. Men derfor maae I just ikke tænke, mine Herrer! at jeg enten vilde ønske eller begiere; at I, i Oeconomie, eller Kierlighed til Fæderne-Landet, uden i Anstændigheds Grad for Staten og eders Stand skulde ligne mig. — d) „Statens Formue og Kræfter, svækkende Krigs-Udrustninger, hvilke vi tildeels har havt bekostelige nok; ved

94

hvilke Leyligheder dog Gud har bevaret Sta« ten fra Krigens farlige Følger,,. Men nægtes kan det ikke aldeles, at jo disse Udrustninger, baade i Myndtens Formindskelse, og Levnets-Midlernes Dyrhed, har havt deres Ide flydelse. „Og saaledes har alle, baade nødvendige og unødvendige Udgifter med samlede Kræfter befordret den nu følende og hidindtil erfarede Statens Trang,,. — Men imod denne Aarsag, veed jeg intet Raad; uden dette: „At vi takke Gud, som har bevaret os fra det yderligere Onde,,. Thi hvad Aarsagen er: at hine Tyrker maae sukke under det lykkelige Sværd, som for faa Aar siden forarsagede smerte nok, allene ved at true os? Hvorledes vore mange mislingende Sæde-Korn skal blive giorte frugtbare, tvertimod Naturen af det Sæden og Frugtbarheden trykkende Veyrligt? Hvorledes alt det skulde hæves, som nu gjør Indbrud i en mindre, nu i en større Green af vor Velstand og Lyksalighed? Hvorledes alle Stridighederne imellem Magterne blive bilagte og opvakte, og Kongernes Strids-Æblerdeelte,

95

uden at foruroelige Undersaatternes Lyksalighed? Hvorfor Isen saalænge holdt Bælterne tilspærrede, og nær ved forarsagede Hungers og Nødlidenheds Følger i det udtærede og noksom til Levnets-Midler trængende Kiøbenhavn? Disse, siger jeg: ere Aarsager, baade til Lykke og Ulykke i Staten, som allene lader sig nævne ved en Bondes Pen. „Staten har tabt, der veed jeg, ved store og adskillige Udrustninger. Men Staten har og til Vederlag draget Fordele af de Fremmedes Magters langvarige Krige,,. — e) „Handel med Contrebande Vahre, som ey allene ere, men burde være Contrebande: et Velstandens forødere; Fabrikernes ødeleggere; de ordentlige Prisers og Næringers fordervere,,. — Vidste jeg allene, hvor stor den Summa er de Handlende, som Handlende fortjener hos Fremmede; og hvor stor den Summa er, for hvilken de udføre af Landets egne Producter til Fremmede: og endelig til hvad Summa de nødvendige og unødvendige, aabenbare og hemmelige Vahre bedrager sig, som Handelen indbringer og ind-

96

sniger i Landet aarlig? Da vidste jeg det; som jeg gjerne vilde vide, som er: om ikke de Handlende, som skulde drage Byrden med mig, lister Skillingen fra mig? Mine Herrer! I maae ikke fortryde paa denne enfoldige Tanke hos Mig; thi min Plov bebreider Mig hvert Foraar: at han ey endnu er bleven bestaget med Selv. Han siger: jeg vinder aarlig! taber aldrig! og dog er jeg endnu næsten lige rig. Kunde I Herrer Handelsmand, for Statens Alter med god Samvittighed gjøre samme Eed? Da vilde jeg spørge: hvor Fortjenesten var bleven af? Men jeg har eder endnu mistænkt fra gammel Tid; thi saalænge jeg lod eder udtærskte af min Lade og Lov: da havde jeg ikke en Skilling i mit Skab eller Pung. Jeg havde Pibe og Tobak; men neppe Hest eller Koe, eller Soe. Den Tid (siger I endnu) var vor Handel god. — f) Men jeg maae nu og røre lidet ved min egen Oeconomie. „Brændeviins-Svierie hos Bøn derne holder I for, er en stor Aarsag til Dyrheden, helst paa Rugen,,.

97

Det er vist i sig selv, at dette Brænderie Har taget, og tager en stor Deel af Landets Korn-Vahre bort. Men saa meget er og fandt: „At, da denne Guds Gaves Nydelse er den eneste Tilflugt Bonden veed af at sige og har til Vederqvægelse for sin svækkede Haarførhed, naar han ved det nødtørftigste Ophold udstaaer det sværeste Arbeyde, og det haardeste Veyrligt: saa veed jeg ey heller, hvorvidt man med Billighed kan nægte ham Brugen deraf, NB. til Nødtørftighed,,. Arbeyder een Dag med mig, mine Herrer; og gjører Gavn ligesaa fuldt, som jeg; da skal I tilstaae mig: at ingen, uden Bonden, har den rette Nytte af den taar Han staaer. Dog! førend denne Brug af Brændevinet skulde ruinere Staten, eller befordre dens Ødeleggelse, renuncerer jeg baade min Paastand og Brug. Men jeg vilde nok bede eder, mine Herrer, at gjøre det samme; thi ellers vil det gaee nu, som i gammel Tid. Da brugtes Brændevinet maaskee mindre; men det misbrugtes destomere, og skilte tusinde flere ved Velfærd og Hiem.

98

Kiøbstæderne og Kroerne vare for Bonden, som Evigheds Boeliger, og fra disse Steder kom Han altid sildig, og desværre, undertiden aldrig Hiem. Den Tid var det mig en Ære at drikke mig drukken, hvilket baade henne og hjemme er mig nu en Skam; thi, fordi Brændevinet var mig en Helligdom, misbrugte jeg dets Kraft.

For Brændeviin fik Kiøbstæderne ofte Flesket af min Soe; og for Brændeviin reed jeg ofte til Kroe-Konen med Kornet urensset fra min Lov. Der drak jeg mine Penge op; der stillede jeg resten bort; der sloges jeg, saa Øyne og Helbred gik væk; der stod Mine Heste og blev forsvelt; der byttede jeg i Fuldskab de Heste bort; der kunde jeg hverken taale tørst eller tort; der passede jeg flittig paa Kruus og Glas, derfor fk jeg hverken pløyet eller saaet tilpas; der gik Skillingen til Jern og Bey, derfor var kuns Armod at finde hos mig; der fik jeg mangt et ulykkeligt Stød; der stod jeg paa Bielken efter min Død. — „Men naar jeg kan faae mig en Taar i mit Huus; flaaer jeg sielden i stykker, enten Glas eller Kruus,.. -

99

Mine Herrer! de leer nok af mig, og tænker. — „Men tænker efter Hvad Fordele disse ulykkelige misbruges Afskaffelse i min nærværende Oeconomie medfører,.. Vist er det, at noget kunde spares; men det meste, som saaledes forbruges, bruges dog til Nødtørfthighed, uden at medføre betydelig eller ydermere skadelig Overdaadighed. „Og Hvorfra vilde I udlede den Billighed og Rettighed; at det skulde allene tilkomme eder at tillave det Brændeviin Bonden til Nødtørfthighed forbruger; thi, efterdi han selv kan tillave det; hvorfor skal han da betale eder der for? Og hvorfor skal han tvinges til at lade eder leve paa sin unødvendige Bekostning, NB. saalænge det dog skal være tilladt at bruge det,? — At der er megen Misbrug i Brændevinets Brug paa Landet, nægter jeg ikke; men at denne Misbrug er liden i min Stand, imodsat de Misbruge der findes. i eders Stand; imodsat de Misbruge der tilforn har været, som sagt er, i Landet, nægter I mig dog vel ey? At der gives endnu nogle faa Fyldehalse iblant os Bøn-

100

der, hos hvilke hverken Præstens Formaninger, Herskabets Trusler, Konens Skriftemaa-Le, eller Husets Armod har kunder formaae Høvidskhed og Ædruelighed, tilstaaer jeg paa min Stands Vegne eder; og det samme kunde I og gierne paa eders Stands Vegne tilstaae mig; at endeel Ruug (dog af den allermest klintede, og som er meest ubeqvem til Brød; thi at tage got Brød-Korn der til, holder vi altid for Synd) som baade kunde bruges til Hielp til Udførsel, og i Nødsfald til Brød, svies (som I kalder det) eller rettere sagt, distilleres paa Landet, nægter jeg ey. Men følgende bør derimod overveyes: at den Deel af Rugen, som vi bruger til Brændeviin, a) bliver af Kiøbmanden meget stet betalt, b) er ey, uden i Nødsfald, tienlig til Brød. c) Vi drikker i Brændevinen allene Essensen, d) Spølet gjør os ongefæhr den selvsamme Nytte, og i visse Omstændigheder mere Nytte, end dette Korn kunde giøre os, om vi anvendte der i sin naturlige Tilstand i Foeringen for vort Creatur; thi for et skrøbeligt Creatur, er Spølet langt

101

bedre end det rene Korn, da de finde baade Kiernen og Skallen i Spølet, lækkert tillavet for sig: naar vi med Spølet befugtige Hakkelsen for vore Bæster, gjør det os en ypperlig Tieneste; thi det gjør hvert Straae lækkert, fordøyeligt, og triveligt for Hesten; da svelter han ikke over Foret, for at udlede Komet; men han slikker Krybben og trives vel. For vort Qvæg er det ypperligt, ja et Høytids Tractement; thi naar vi Miære det strideste Foder i Hakkelse for dem, og befugte den med Spølet; da hopper den gamle Koe i Baasen, og raaber, bon Fricasse! hun æder reent op, malker og samler Kræfter. Saaledes veed vi Bønder at giøre os Fordele af det iblant os saameget forhadte Brændeviins - Brænderie, og at føre os Fordelene til Nytte i den beleyligste Tid: til at tøyle vore unge Griser med, er end os Spølet rart. Men i gode Kiøbsted-Folk vil nok sige: „At I giver Kongen Cise, derfor var det billigt, baade paa det at I kunde selge eders Brændeviin, og paa det at Kongen kunde faae desmere Cise, at vi skulle tilholbes, at

102

tage vort Brændeviin hos Jer,.. I Henseende til eders Nærings Forbedring derved, har jeg nogenlunde viist Jer, at eders Gavn bestod i vor Skade, som I dog ikke vel burde forlange; thi faa maatte vi jo Heller give Jer en Skieppe Korn eller to til Hielp til Opholdet om Aaret; og Hvorfor skal I ikke ligesaa vel koge min Grød og mine Erter, som mit Bræn deviin? Det ene er ligesaa billigt, som det an det, saalænge jeg æder og drikker til Nødtørfthighed. Og hvorfor skulle en Bonde, som er en stræbsom Mand, der betaler og kan betale Hver sit, og endda har Raad og Evne dertil, leve ligesaa slet, som den ælendigste Dreng? Hvorfor kan en skikkelig Bonde ikke ligesaavel fortjene et Glas Brændeviin imellem, som I kan fortjene et Glas Viin, eller noget andet rart? Hvad den Profit anbelanger, som Kongen skulde have; da mener jeg: han bedre kunde faae den Hos os selv; efterdi vi dog skal betale den, end Hos Jer. Min Betænkning, angaaende Brændeviins-Brænderiet er: „At da Brænde vinet langt anstændigere bliver brugt, og til

103

langt mindre Skade og Misbrug bruges iblant Bønderne nu, end tilforn,,: (hvilken Anstændigheds Roes, jeg sikkert troer, enhver ærekier Stand i Staten unagtelig maae indrømme min Stand, baade i denne og andre flere for Staten nyttige Tilfalde) naar Misbrugene i de forbiegangne Tider bliver satte imod Ordentligheden i den nærværende Tids; og de slemme Følger, som flyder af denne gamle Skik: „At Bonden for at faae en taar Brandeviin, enten skal fuge Kiøbstaderne eller Kroerne,,: tages i Betragtning; vilde det vare langt tienligere,

„At tillade enhver Bonde selv at brænde det Brændeviin Han for sig og sit eget Huus forbruger, imod at give til Kongen en vis Penge af hvert Tønde Hart-Korn han besad,.. Saaledes mener jeg det kunde tillades ham, imod en Afgift, for Ex. 12 Skilling af en Tonde Hart-Korn aarlig, selv at brænde sit brugende Brandeviin: hvorimod de Bønder, som befandtes Drikfældige, eller misbrugte en saadan Frihed, enten ingen saadan Frihed skulde gives, eller om de Havde faaet den, da skulde

104

Brændeviins-Reedskaberne være det første; hvilket Herskabet og enhver anden Creditor i Gields Tilfælde blev udlagt; og Drukkenskab i øvrigt mere Exemplariter paa Landet straffes, end Hidindtil skeet er; saasom, med Penge-Mulet til de Fattige, med Gabe-Stok, med Vand. og Brød; og da mener jeg, at en større og billigere Skat før Brændeviins-Brænderier skulde indkomme til Rigets Udgifters Understøttelse, end ved den privilegerede Kroeholds-Forpagtning. Og tillige megen Uordentlighed hæves, som altid har fulgt den nærværende Forpagtnings-Maade; thi hvad er Følgen af disse Kiøbstædernes og andre privilegeredes besynderlige Friheder; uden disse? a) Nogle gemene og ret liderlige Huse og Folk findes gjerne i Kiøbstæderne, som leve og vedligeholdes af den Skilling de, under Paaskud af deres Kiøbstæd Frihed og borgerlige Næring, ved at give Bønderne alle muelige Leyligheder til Sammenkomster, Fylderier, og Muelige Uteerligheder, til Bøndernes store Skade drage fra dem. b) At nogle Kipper og Huller altid findes paa Landet, som vedligeholde og

105

betiene sig af samme Næring; saa at de første, saavelsom de sidste, i Følge deres Privilegier, for den Afgifts-Skyld de skal svare Kongen, seer sig berettiget til, saavidt mueligt at gjøre deres Vahre afsættelige, og deres Næring udvidet; og det Privilegium, som skulde hæmme Misbrugene, saaledes alt for ofte understøtter

dem. c) Den ædruelige, flittige og vindskibelige Bonde, som baade kunde fortjene at have sin Frihed i Brændevinens Brug, og som i alt kunde have den rette Nytte deraf, maae, for Kostbarhedens Skyld, til rette Tid savne det, til Utide nyde det, og overalt betale det dyrere, end Værdien for ham, som selv kunde have det, virkelig er: da dog disse Privilegier ey til Misbrugenes Afskaffelse gjør nogen Nytte; thi

den, som absolut vil have det, har just sin Frihed til Fuldkommenhed paa disse Frie-Steder; og ofte større Frihed end han burde have, eller ønskede; man skienker frit i Følge af et Privilegium; man drikker frit paa samme Regning; uden Modsigelse har enhver Frihed for sin egen Skyld, for Selskabs Skyld, for Fylderiers

106

Skyld, at drikke sin Velfærd bort: hvilket i alt, dog sielden indrømmes nogen Mand i sit eget Huus. — Min Betænkning er: at forbyde gandske Brændevinets Brug, vilde allene opvække andre, og fremmede Vahres Misbruge. At vedligeholde Forpagtningerne og Privilegierne, har ey allene de opregnede skadelige Følger; men gjør endogsaa, at en stor Deel. i Smug bliver brændt, af hvilket ingen Cise bliver givet. Hvilket tildeels gjør; at Kroeholderne, som selge desmindre, maae: sette Prisen des høyere: hvilket atter gjør; at enhver, som kand i mindste Maade finde Leylighed at stiele sig til at brænde Brændeviin, brænder selv: saa at Lysten til Misbrugene, og Misbrugene selv baade vedligeholdes og befordres. Jeg mener: ikke til Kiøbstædernes, Kroeholdernes og Forpagternes; men til de retfærdige og billige Afgifters Formindskelse, som Landets Casse i en raalelig Grad burde tilfalde. Hvilket alt blev forekommet ved den anførte Friheds-Maade: da Afgifterne kunde alle blive ordentligen hævede; Misbrugene paa en ordentlig Maade af-

107

skaffede; Menneskeligheden nyde sin Rettighed: og uden Tvivl endeel af det, som nu i kostbare Tider, i Følge af et Privilegium, baade maae forbrændes og forbruges, da kunde spares; „Thi da vilde det blive mueligt at ophæve, endog alt Brændeviins-Brænderie, naar Nødvendigheden det udkrævede: og i den Grad man ønsker, raade Bod paa Mangelen i en manglende Tiid,.. — Men jeg maae nu være kort og haste. — g) „Hav-Fiskerierne har siden 1740 været bestandig flette: og kan man vist regne; at Dannemarks Indbyggere har neppe havt den 10de Deel Fordeel til Levnets-Midlernes Understøttelse af deres egne Fiskener, som de tilforn havde,.. Paa mange Steder burde vel Ferskvands-Fiskerierne i den sted været befordrede og forplantede; Men disse siger man: er ikke for Bønder; desuden vilde dette Middel og været uklækkeligt. Men, gid man i den Sted havde udredet Fiskere til at udfare paa det store Dyb, for der fra at hente de Fordele vi hiemme tabte. — h) „I al denne Tid, har hverken Krig, Pest, eller nogen betydelig

108

ødeleggelse anfaldet Dannemarks lyksalige Indbyggere; men deres Antal har stedse voret og tiltaget,.. At Staten ey herover skal komme i de Omstændigheder, at det ene Lem (som man fortæller om Ederkoppene) skal fortære det andet, eller det ene Menneske blive det andets Bøddel; da er det nødvendigt: at Regieringen drager al muelig Omsorg for Nærings-Veyenes Opdragelse og Opdagelse: vælger de sikkerste: understøtter de almindeligste: iagttager Forholden imellem Nærings-Veyene og Familie-Sæderne; thi ellers maatte det

meget snart gaae med Staten i Almindelighed, som med Overdrevene i Besynderlighed; man slaar en Snees Høveder paa Græsningen (som man kalder det) overalt; men fordi de skal leve af det, de gnaver fra de andre, dør baade disse og mange flere; den øvrige Besætning falder bort af sig selv, og bliver alt nær ved unyttig. — i) „Qvæg-Sygdommen (denne almindeligt Lande-Plage) har i de fleste af disse Aar aarlig bortrevet en stor Deel af Qvæget; og dermed ikke een, men flere vigtige og høystbetydelige Dele af de al-

109

mindeligste Opholds-Midler for Menneskerne,,. — Gid! man dog engang vilde brugs al muelig Forsigtighed, i at vedligeholde sundt Vand, ordentlig Foering, og god Forpleyning for Qvæget! give Bonden Efterretning om de simpelste Sundheds-Midler; og hvorledes han best kunde anvende Malurten og andre tienlige Landets Urter, baade til Præservativ- og Hielpe-Midler imod Sygdommen: gid man vilde aflade, eengang for alle, at anvende enten det ene eller det andet af det syge eller døde Qvæg til nogen Brug, og ophæve den skødesløse Omgang med disse døde Kroppes Henkastelse; thi naar alt er forgieves forsøgt, kunde vi først med den inderligste Hengivenhed haabe til Gud om Plagens Afvendelse. Faa tiende kuns vi fatlige Folkes haarde Skiebne paa Landet, som yderlig blive fristede af denne Plage: dog have vi paa den anden Side Aarsag at takke Gud, fom ved at give Fred i vore Dage i Landet og andre deraf flydende Velgierninger, har maget det faa, at det ene Menneske har kundet være det andet behielpelig, faa at vi en af denne i sig

110

selv saa store Lande-Plage ere aldeles blevne ødelagte. Naar denne Lande-Plage ophører; da kan vi sikkert vente os bedre Kiøb paa de fleste Levnets-Midler. Denne Aarsag er saa vigtig: at den henimod 30 Aar nu har været vedvarende. — Men tillige har endog Misvext paa Jordens Grøde nogle gange foraarsaget Afgang iblant de for Qvæg-Sygdommen sparede Creature; da vi enten har maattet af Mangel paa Foering a) sette dem ud at foere paa de Steder Qvæget har været uddød, b) eller kiøbe Foeret til dem fra disse Sygdoms Steder; hvor af Gud best kiender Følgerne! c) eller, som for 8 a 9 Aar siden, slagte for Fode af Mangel paa Foeringen; hvilket alt har foraarsaget besværlige Tider for alle; men i sær for os, som da maae selge for halv Værdie, det Qvæg vi igien om faa Maaneder savne. — Endelig har k) „Jordens Frugtbarhed (naar lige Jordele i den omtalte Tid settes imod lige Jordele i den foregaaende Tid) været langt mindre,,; thi, mine Herrer! hvad Lykke havde ikke vore gode Formænd allene deraf, at de kunde optage de i

111

Mands-Minde ey befaaede Jorde? Hvad Overflødighed gav den Sæd ikke, som blev nedlagt i disse Agre, hvor Plovens Spoer ey tilforn vare kiendte; frem for den Frugtbarhed vi kunde indhøste af de Jorder vi ligesom daglig forarbejde? Indseer Du allene dette; da skal det vist ikke forundre Dig, at jeg sagde: „Min Dagløn i Staten er ey kiendelig forøget: det er ikke min Stand, som i Staten har snappet Proemien til sig ved Prisernes Forhøyelse,,. Samler dog eders Forstand, I Herrer Patrioter! siger ikke allene Patriotisme skal; men lader Patriotisme leedsage eders Penne! da skulde I, i en sand patriotisk Iver, kunde sige: „Det er beklageligt: at den stakkels fattige Bonde, som saa. suurt maae arbeyde for ar frembringe en maadelig, ja desværre ringe; og om vi torde beklage vor Skiebne for Himmelen; alt for ofte, alt for ringe Grøde af dette udmattede Land; (imodsat den overflødigere Frugtbarhed deres Formand for en langt mindre og mindre bekostelig Møre indsamlede) dog neppe kan nyde, til sine langt større og flere Udgif-

112

ters Bestridelse, til Erkiendtlighed og Vederlag for sin næsten uendelige større Møye, mindste Forøgelse i Daglønnen ved Prisernes Forhøyelse eller mindste Velgjerning og Velgiernings Forøgelse af Staten til Vederlag for sin næsten uendelige større Møye, og Tid efter anden over Hovedet voxende større Byrder og Udgifter; thi det er sandt; ak dette: ja! dette har i Staten de allerbeklageligste Følger! dette er Aarsagen til den sædvanlige og nu Tilsyne overhaandtagende Armod iden møysommelige Bonde-Stand. Denne Armod er igjen Aarsag til Landets almindelige ufuldkomne Dyrkelse og ringe Frugtbarhed. Og dette er igjen en Hoved-Aarsag til Landets almindelige Mangel paa Levnets-Midler. Dette er igjen en Hoved-Aarsag til Levnets-Midlernes Dyrhed hos eder. Og dog er og bliver denne Dyrhed bestandig en Hoved-Aarsag til den umættelige Armod, som findes hos os; ja, hos eder selv. — Thi, at een alt for liden Summa af Landets Penge gaaer fra eders Hænder til mine Hænder, og igjen fra mine Hænder til

113

eders Hænder; men derimod en alt for stor Summa gaaer fornemmelig af og fra eders Hænder i Fremmedes Hænder! dette, siger jeg, er Aarsagen til den Mangel, som føles hos eder, og den Armod, som fra den ene Alder til den anden følger mig,,. — Kiere Patrioter! — I ønske meget. Jeg takker eder og Meget for eders velmeente Ønsker, for saavidt eders Ønsker række til min Stand. Men det gjør mig ont, at see eders Ønske-Hatte gaaer eder over Øynene, saa at I udbytte i blinde eders Ønsker, ligesom Plutus fordum sine Velgjerninger. „Philodanus kalder Korn-Priserne, forfærdelige Priser pag. 17,,. Men jeg maae sige: dette er alt for almindelig sagt. Vel sandt; Priserne har været noget høye; men det er og sandt, ak der har været noget

mere at fortjene: og jeg, som nu en er en ung Bonde, maae med Sandhed sige: at Priserne og Fortienesten har nogenledes balangeret imod hinanden for de fattige Folk paa Landet, som ellers gjerne pleyer at føle Trangen og de forfærdelige Følger af dyre Tider først. Jeg siger: det har ey i min Tid seet forfærdeligt ud, enten for den

114

Fattige paa Landet, eller i Stederne, førend siden philopatreias og hans Svenne begyndte med denne forfærdelige Snak. „Tilforn troer jeg, I got Folk i Stederne allene havde Aarsag at klage over Prisernes Højde paa de nødvendigste Levnets-Midlerne, fordi I ey fra dem kunde faae faa meget tilovers, eller uddrage fra Landet saa meget, som I ønskede, til eders skiændige Ødselheders og Overdaadigheders Forøgelse,.. Men nu, nu seer det forfærdeligt ud, baade hos eder, og i sær hos mig; thi der er nu en virkelig og ikke længer en indbildt Aarsag til dyre Tider; Tiderne ere blevne, ikke indbildte, men virkelige dyre. „Stor Misvext i tvende paa hinanden følgende Aar har foraarsaget stor Mangel og dyre Tider,.. Brødet falder dyrt hos eder; fordi der er dyrt, som I af Mangel paa; Landets eget, maae forskrive fra Fremmede; men det er dobbelt dyrt hos os, og for os. — Kommer til os! og da skal I først see hvad dyre Tider ere: faa af os har Brød-Korn tilovers, at overlade til andre: faa af os har det de kan hielpe sig selv med; men mange har for lidet, og man-

115

ge har intet. - Faa Levnets-Midler have vi; og vi have langt mindre at købe dem for, om vi engang skulde være saa ulykkelige at mangle. Jordens Grøde er vort eneste Forraads - Kammer, og om Hosten en eneste gang ey frembragte os det aarlige Ophold, da, ja! da maatte vi (uden at bekymre os om, hvad det i Fremmede Lande kostede) af Hunger døe. Men hvad skal en fattig Bonde sige, som her staaer paa Bredden af en uendelig Materie ? For Kortheds Skyld, allene dette: vi maatte døe! „Vel er det sandt: lidet mere har Staten tilstaaet

mig for mine Vahre i de sidste 30 Aar, naar jeg lader det ene Aar bøde paa det andet: frem for i de næst foregaaende 30 Aar. Men hvor meget? Man har tilstaaet mig fuldkommen 4 Skilling mere for en Skieppe Ruug, 1 Skilling mere for 1 Skieppe Byg, og 1 Skilling mere for 1 Skieppe Havre. (Jeg tillader eder gjerne endnu at legge til, hele Skillinger, i Steden for Brøken, som ved Regningens Nøjagtighed kunde indfalde) Naar I nu tillige vil gjøre Regning paa de mange Skiepper vor Høst har tabt ved de

116

ideligen indfaldne ringe Frugtbarheds Aaringer. — Min Høst har i 30 Aar ey været 6 gange overflødig, naar jeg regner fra 1741 til 1770, begge inclusive; hvorimod alle de øvrige Aaringer har deels været maadelige, og deels meget ringe i Almindelighed. Derimod skal I befinde, at fra 1711 til 1740, begge inclusive, har mine formænd allene havt 4re meget ringe Aaringer, 10 maadelige, og derimod 16 meget frugtbare Aaringer,.. Jeg kalder nu den Høst overflødig, som giver mig 7 Fold, og 6 Fold. Alle de Aar jeg en faaer 5 Fold ere slette og beklagelige Aaringer for mig. Men regner nu allene efter, hvad Vederlag jeg faaer ved 4 Skilling Tillæg paa en Skieppe, imod det Tab jeg har lidt ved de mindre frugtbare Tider? Regningen gjør jeg saaledes: jeg har været den lykkeligste Bonde, og har just i de 6 Overflødheds Aar af mine 6 Tønder Hart-Korns Avling kundt selge 60 Tønder Ruug; (jeg gjør alt, hvad jeg har solgt til Ruug: for at gjøre mine Fordele saavidt mueligt store) jeg setter nu, man har i denne frugtbare Tid givet mig 4 Skilling, jeg vil sette

117

5 Skilling mere for Skieppen; er for Tønden mig til Fordeel aarlig i 6 Aar 2 Mark 8 Skilling; er for 60 Tønder aarlig Fordeel 25 Rdlr. er i 6 Aar 150 Rdlr. hvilket er den højeste Fordeel jeg, eller nogen i min Stand, af de Høye Priser kunde have havt. Men ach! hvad ere I ikke eenfoldige, som gjøre mine Fordele af Priserne større, end det Tab jeg ved de dyre Tider har lidt; thi dette ene indeværende strenge Aar har taget fra tusinde og tusinde Bønder mere end al den Fordeel de af de høye Priser (om det var mueligt de kunde havt Fordeel) Have havt. Jeg har i de tvende sidste Aaringer allene, med al min Vindskibelighed, ja med al den Lykke jeg frem for mange andre har havt, tabt mere end den Summa jeg efter den anførte Regning havde profiteret: jeg maae i Aar købe mere af det ene Slags Korn, end jeg kan selge af det andet: og hvor gaaer det nu med de Stakler iblant os, som intet have at købe det for de fattes? I mange Aar forbindes ey dette for os beklagelige Aar: ja for mange, mange, aldrig! det næst foregaaende Aar var mig end og mere end besværligt nok: det Aar var meget

118

ringe; thi jeg kunde ikke selge uden en 5te Deel i Forhold imod et frugtbart Aar: da trøstede jeg Mig ved; at Staten dog, ved at belønne min Møye desbedre, ved at betale mine Vahre des Høyere, skulde hielpe mig; men det slog gandske feyl. Det lidet af Ruug jeg dette Aar havde avlet, solgte jeg saa yderlig jeg kunde; men Slutningen blev: jeg fik 10 Mark for det jeg solgte: og da; ja, da saae jeg forunderlige Ting: mine kiere Patrioter! jeg var selv paa Skibet, jeg laae selv ved Bolværket, og jeg solgte selv min egen Ruug; men med et veemodigt Hierte ansaae eders patriotiske Sinde-Lav. baade imod Fæderne-Landet og mig. Jeg saae Ruug

ved Bolværket, som hverken var voxet paa mine eller mine landsmænds Agre; thi foruden det, at vi avlede kuns lidet, var den Rung jeg og mine Landsmænd det Aar havde avlet, alt for ureen til at kunde ligne denne. Gud maae vide, hvor? Men saa meget veed jeg; at i Dannemark var den ikke voxet. (Dog! det er fandt! det var ey tilladt at kiøbe paa den Tid fra fremmede Steder) Da saae jeg tydelig, Hvorledes Staten lønner mig, naar Himmelen

119

ey med Jordens Frugtbarhed belønner min Møye. Uden at betænke, Pengene gik bort af Staten, kiøbte man den fremmede Ruug, fordi den var noget bedre, end Landets egen Ruug, som dog paa samme Tid kunde have: uden at betænke; hvor lidet Høsten dette Aar havde givet mig for min sædvanlige Møye, bød man mig allene 12 Mark for min liden Forraad: og jeg maae tilstaae, det var desværre alt for dyrt for den Fattige; men det gjorde mig ont at see de, som havde Evne og Formue, vilde ikke give mig for min Ruug 12 Mark; men begave derimod med Fornøyelse 16 Mark for den Fremmede: det gjorde mig ont, at see min Kiøbmand maatte nødes til at udføre sin indehavende Ruug; fordi han ey under 13 Mark kunde selge den, med mindre han skulde tabe. Det gjorde mig ont, at see mig selv ved dette ringe Aar tabe mere, end jeg med al min Møye og Lykke i nogle Aar kunde samle: og dog havde jeg midt i denne min Modgang, uden Tvivls større Fornøyelse, end I Herrer Patrioter havde alle; thi dette fornøiede nu mit Hierte: at jeg Øyensynlig saae, hvorledes min sure Sved

120

kom den Fattige, og den trængende Deel af Folket tilgode: det fornøiede mig at see; hvorledes jeg, uden at drage Fordeel deraf, og uden at nyde synlig Løn for min Møye, ved Afgangen i min Formue; fordi mine Byrder ere i Overflødheds og Mangels Tid de samme; ved det Afdrag man gjør mig i Værdien paa mine Vahre, uden at agte paa den Forhold der stedse er imellem Jordens Frugtbarhed, mine Udgifter og min Møye, maae i besværlige Tider lade min Dagløn komme de Nødlidende til gode, og med mine, uden Belønning, nedlagte trættede Lemmer, opholde den Deel af Staten, som ellers af Mangel maatte synke. Mig fornøiede det at see; hvorledes vi den gang afhjalp Mangelen, og undgik Nøden; thi jeg indsaae vel; at denne Hielp var høyst nødvendig, baade for at frelse eders, og bevare min Stands Trængende. Men dette maatte jeg jo og nødvendig see, hvad Tab jeg leed paa min, i Forhold imod et frugtbart Aar, manglende Grøde? Vel fandt: Staten havde lovet mig ved Priserne Fastsettelse 12 Mark 8 Skilling; men jeg fik kuns 10 Mark; da jeg dog havde tabt, i Forhold imod et frugt-

121

bart Aar, om man end Havde givet mig 30 Mark for 1 Tønde; thi da havde jeg dog ey faaet mere, end en eneste frugtbar Grøde havde givet mig, naar en Tønde Ruug var bleven allene til 6 MarksVærdie beregnet. En! hvilke Herre-Gaarde skal jeg ey kunde kiøbe, og hvad Fordele skal jeg ey kunde indhente ved Hielp af de dyre Tider; da jeg saaledes vist over 20 gange (1741.42.43.45.46.47. 48.49. 55. 56. 57. 58. 62. 63.64.65. 66.67. 68.69.70.) i 30 Aar, deels i en mindre, og deels i en større Grad, har lidt Tab paa min Grøde? Da jeg aldrig ved Priserne i frugtbare Tider naaer mere end mine nødvendige Udgifter, og meget sielden, ja det er kuns faa af os, som da faaer en liden Nøds-Skilling til overs: og derimod i de mindre frugtbare Tider maae tabe, nu 1/3 Deel, nu 2/3 Deel, og nu, som i Aar, alle de Indtægter jeg for mine Korn-Vahre skulde have. Hvor viist er det ikke da sagt af Philodanus: at 2 Rdlr. er den Priis, som i slige Tilfælde kan tilstrækkelig opmuntre Landmandens Fliid; thi det siger han, er alt hvad 1 Tønde Ruug burde koste. Men hvor stor Forskiel er der ikke paa: hvad 1 Tønde Ruug burde koste: og hvad 1 Tønde Ruug bør koste: hvad Levnets-Mid-

122

lerne burde koste: og Hvad de bør koste? Saameget burde Levnets-Midlerne koste, at de, som arbeyde paa at frembringe dem, kunde have deres Udgifter og andre Nødvendigheder af dem: saa meget burde de unægtelig koste. Kan man ey give Bonden dette; bør, og burde man ey heller forlange Udgifter af ham, uden i den Grad han faaer betalt sine Vahre. Hvilket saameget mere; da man i frugtbare Tider nedsetter Prisen efter Frugtbarhedens Overflødhed, gifte efter den Forhold der er imellem den virkelige og inderlige Værdie af mine Vahre i deres sædvanlige Anvendelse for den Kiøbende. Men, saa vist som dette er; er det og: at Levnets-Midlerne burde koste det den Kiøbende kunde taale at give, og aldrig mere; men hvad bliver vel Forskiellen imellem dette, burde og bør, uden denne; naar Misvext indfalder, da burde Borgeren have sine Levnets-Midler for det han kunde taale at give: og Bonden burde have for sine Levnets-Midler det, for hvilket han kunde taale at selge; men da bliver NB. af Nødvendighed, burde til bør for Borgeren; men bør bliver til burde for Agermanden: saalænge der

123

er Levnets-Midler i Staten, bør Borgeren til Nødvendighed have dem; men jeg finder ingensteds der staaer, at Bonden bør i saa fald have af Borgeren de Penge, som ere nødvendige for ham: han burde have dem; det nægtes ikke, og dermed maae han og lade sig nøye: jeg burde for min Grøde 1769 have mine nødvendige

Udgifter; hvilket er saa meget, som et maade lig frugtbart Aars Grøde kunde efter en maadelig Priis bedrage sig: nu selger jeg i et maadeligt frugtbart Aar 50 Tønder Ruug, a Tønden 8 Mark, er 66 Rdlr. 4 Mark; altsaa burde jeg havt for det jeg 1769 solgte 66 Rdlr. 4 Mark; men Statens Priis blev a Td. 12 Mark 8 Skilling, og jeg solgte kuns en femte Deel, eller 10 Tønder, beløb sig efter Stats-Prisen til 20 Rdlr. 5 Mark; men, som man ved Prisens fastsettelse nok siger, hvad jeg skal have; men altid glemmer at sige mig, hvem der skal give det; maatte jeg selge til hvem der vilde købe, og være fornøyet med hvad de vilde give, som blev mig til gode, da Fragten var fradraget, for 1 Tønde 10 Mark, var for 10 Tønder 16 Rdlr. 4 Mark; min hele Avlings Indtægt, i

124

Steden for 66 Rdlr. 4 Mark, som jeg burde havt. Saa stor Forskiel er der paa, "at burde have, og bør have. Jeg fik 16 Rdlr. 4 Mark; men jeg tabte, eller fik til evig Tid tilgode 50 Rdlr., som jeg og burde havt. Ja, dette burde, er et selsomt Ord; i dyre Tider maae jeg regne det med i min Indtægt; men jeg kan aldrig slippe med det igien i Udgift: naar jeg siger: jeg burde betale min Kiøbmand sit, mit Herskab sit, Kongen sit; da svarer de: Du bør betale. Siger jeg: jeg bør betale: da siger de: Du skal betale. „Da maae jeg tabe det lidet jeg før har forhvervet, ved at give til dem; a) fordi man aldrig setter høye Priser paa mine Levnets-Midler, uden man nødes dertil; b) fordi man aldrig nødes dertil, med mindre Frugtbarheden har manglet; c) fordi Velstanden aldrig kan tillade, at erstatte mig ved Prisernes Forhøyelse, det Tab jeg ved Ufrugtbarheden lider; thi hvad Oprensning er det mig: om jeg faaer 2 Mark 8 Skilling mere for 1 Tønde; da jeg derimod taber 2 a 3 og vel flere Tønder ved mindre Frugtbarhed ? Hvad gavner det mig; at jeg i Aar kan

125

faae 4 Rdlr. for Tønden, da baade jeg og mine Folk og mine Creature maae lide Mangel, og enddog har hverken lidet eller meget, mig til Hielp ar selge,.. d) Fordi man i Overflødigheds og Frugtbarheds Tider lader Prisen paa mine Vahre falde faa dybt mueligt er, saa at det Overskud jeg fra de frugtbare Tider kan haave, er alt for lidet, i Forhold imod det Tab jeg ved de ufrugtbare lider; e) man søger ikke ideligt at forhøye Priserne paa Levnets-Midlerne og andre Statens egentlige Producenter, i Forhold efter Statens Lykke og muelige Velstand; men i den Sted aabner hellere nye Overdaadigheds Kilder hos Fremmtde, saa at Velstanden og Levnets-Midlerne paa eengang Mangler i de mindre frugtbare Tider,,: og saaledes har jeg i mine 6 frugtbaresteAaringer (1744. 50. 51. 52. 53. 60.) solgt for de Priser mine Formænd fik for 100 Aar, eller for 60 Aar siden; da dog Frugtbarheden var dobbelt og 3 dobbelte almindeligere. Jeg har havt 12 maadelige Aaringer, i hvilke jeg har maat selge til maadelige Priser. Jeg har havt 12 Aar, i hvilke jeg har havt lidet, som forrige Aar, eller intet, som i nærværende Aar

126

at selge; „Regner nu selv efter, mine Herrer! hvorfra Mangelen er kommet; deels paa Levnets-Midler for eder: deels paa Formue iblant os,.. — Vilde I vide, hvorfor vi da ey ere blevne gandske ødelagte; thi dette er det store Spørsmaal, som bryder eders Hoveder saa meget? da skal jeg sige eder det: at det ey er de dyre Tider og høye Priser der har hiulpet os; formoder jeg ved det indeværende og afvigte Aars Exempel, som dog burde endnu staae eder alle i frisk Minde, at have overbeviist eder om; thi ligesom det Umueligt har almindeligt været vor Fordeel, at Smørret har været dyrt, faa kan det ligesaa lidet have været vor Fordeel, at Kornet har været dyrt. Hvilket saa Meget mindre, som det ene Onde har sin Indflydelse i det andet: allene Hav-Fiskeriernes Mangel maae jo erstattes ved Land-Creaturenes Opelskning, fom ey kan tøyles eller fedes uden Korn-Vahrenes Hielp? Og saaledes fordobler alt Mangelen for os, og forhøyer Priserne for eder. Men vore Fordele vil jeg stykkeviis opregne: a) Freden; den ædle Fred i Landet, imodsat vore Plager, har giort vore Vilkaar taalelige,

127

og vore Byrder overvindelige. b) Fremmede Nationers Foruroligelse og Krige, har givet vore Steder Fortjeneste, og giort alle Statens Nærings-Veye sikkrere; „Men, den ringe Frugtbarhed; deu jammerlige Qvæg-Død for os; den nu høyst trykkende Extra-Skat, baade for os og eder,„! c) vi have havt flere Munde at forsørge, baade i og uden for vor Stand, baade Fremmede og Egne, end vore Formænd havde. Vi have allene over to tusinde flere Haandværkere i Hoved-Staden, og hvor mange flere Indvaanere have vi da ikke i det gandske Rige? Derfor have vi, d) ved vor Nærings-Veys Forbedring, ved ey at spare vor Møye paa de ringeste Jorders Dyrkning og Forbedring, eller pag: nogen Deel af alt det, som i mindste Maade kunde oprette Tabet, under Mængde» af vore Byrder afværget vor Ødeleggelse. — e) Men fornemmelig: da Guds frygt og Nøysomhed forlod eder og eders Palladser; da tog disse rare Dyder tiltakke med os og vore Hytter: Ørkesløshed, Ødselhed, Fylderie og Overdaad, Lands ødeleggende Laster forlod os: vi have arbejdet, og vi have ey heller forgjeves bedet. Seer paa

128

den Deel af Folket omkring eder, som drages eftet Forfængelighedens Seler og Lasternes Snorer, og

dømmer saa; thi jeg vil for Kortheds Skyld, overlader til eder selv, at tænke videre i dette Stykke af mine Betænkninger. Siger ikke: 2 Rdlr. er den Priis paa 1 Tønde Ruug, som altid tilstrækkelig kan opmuntre Bondens Fliid; thi hvorfra vilde I skaffe mig det i frugtbare Tider? da jeg maae selge, endog i maadelige Tider, langt der under: og om jeg skulde have dette; da vilde Brødet endnu i Almindelighed blive dyrere for eder. Lover mig ikke Opmuntrings Proemier; „Men, om I kunde noget? da bestemmer mig frugtbare Tider. Kunde I ikke dette; da skiller mig og min Stand ved nogle af. dens Byrder, til Vederlag for det Tab jeg ved Ufrugtbarheden lider: til hielp for mig i min Agerdyrknings Forbedring, som dertil høylig trænger! Til den Ende: a) lader igien blive udlagte fra Hovstederne de Bønder-Gaarde, som tilforn af Mangel paa Beboere, ere blevne dertil henlagte; indtil mit Hoverie bliver saaledes afpasset, at det ey skal drives, enten mig til

129

Forarmelse, eller min egen Agerdyrkning og dens muelige Forbedring til Forsømmelse. b) Seer til, ar jeg ey tumhændet skal legge Haanden paa Ploven; til min Ulykke, og min Agerdyrknings Fordervelse. Til den Ende; tillader mig herefter: 1mo, ar betale mine Fæster efter en foresat Taxt; for Ex. 8 Rdlr. i Fæste for 1 Tønde af det beste Hart-Korn; og 4 Rdlr. for det sletteste: 2do, tillader mig, at betale min Gaards Brystfældighed til min Eftermand, og lader det blive hvers egen Pligt, at holde den selv ved lige: 3tio, tillader mig selv at bestikke til min Eftermand den Karl jeg vil, naar jeg kan bevise han dertil er duelig. 4to. Befaler ham i egen Person at staae Land-Soldat de Aar, som maatte agtes nødvendige, og tillader ham at melde sig, og blive antaget dertil, naar han dertil er voxen. 5to Tillader mig selv at plante og hugge de Træer, som voxe paa min egen Grund. 6to Endelig bebyrder mig ey med Paalæg over min Evne! alt dette mener jeg, man Med Billighed kunde hielp mig udi, saalænge jeg svarer de Afgifter jeg bør/, og da troer jeg, man havde hiulpet mig og min Agerdyrkning; ja, lagt Planen til, at hielp Staten paa Fode. c) Underviser mig ved korte Underretninger, om de Tings Anlæg, som stemme overeens med mit Clima: og opmuntrer min Uvidenhed med eders Erfarenheder om Dyrkningens Maade. d) Klæder eder med Landets egen Uld; thi en Pa-

130

triot kan umuelig skamme sig ved, at hans Clima er koldere end en Fremmeds; og førend vi finde Aftræk, kunde hverken vi frembringe Materien eller Fabrikkerne Vahrene. e) I subtile Kiøbsted-Fingre! danner dog det Arbeyde selv, hvormed I af Landets eget kunde forsyne, baade os og eder: og lader os ikke sige: vi kiøbe det lættre hos Fremmede! f) Lader det, at Vahrene ere Landets egne, baade sette Smag og Priis paa Vahrene: da skal Landet snart frembringe Kunstnere, og Kunstnerne kunstigt Arbeyde: g) man anlegge Fabrikkerne paa de Steder, hvor Aftrækken er størst, og gjøre sig en Ære af, at foragte den Handel, som er til deres Fornærmelse. h) Man vaage for alting over Handelen; thi, gaae Udgifterne over Indtægterne; da maae endelig al Ting mangle, i) Man gjøre saavidt mueligt Kiøbstædernes Byrder taalelige, at de eengang kunde blive nyttige Anlæg, baade i Landet og uden for Landet vorne; thi, kiere! at Hver blive til Stæder, og Nærings-Veyene, for Armods Skyld, de samme; dette har fordoblet Priserne for eder. For Armods Skyld, gaaer Handelen endnu i Barndom; thi Midlerne mangler, som skulde drive den: Træerne ere snart brændte i vore Ovne, af hvilke Skibet skulde bygges, hvormed Fragten skulde tienes. For Armods Skyld, føler Agerdyrkingen endnu i sin ufuldkommenhed; thi hvor er Formuen, som skulde Befordre den,,? k) Handelen burde

131

forbedres; thi hvad kunde være forunderligere; end om man ey kunde faae Tobak at kiøbe i Engeland, og Piber i Holland, eller Levnets-Midler i Dannemark; men vore Handels-Speculationer gaaer nok noget udenlands? Penge mangler til at trænge igiennem det Vigtigste. 1) Efterdi Handelen er betjener sig af Leyligheden; da forandrer eders forfaldne Oeconomie. I snilde Kroner! I beunderlige Døttre! I besynderligere Mænd! Man har sagt mig; Pudder-Pusteren er eders Meel-Bing; Stinke-Potten er eders Olden- eller Salte-Tønde; Nat-Bordene ere eders Forraads-Lofter; Balsom-Bøffen er eders Smør-Tønde; Sminke-Æsken og Lugte-Flasken er eders Røge-Kamre; Haarskiærerne ere eders Møllere, og Paruqverne eders Mølle-Sække? Hvad Under da; at I ere Veyr-Haner; og at Docterne ere eders Kokke. Man har fremdeles sagt mig: at eders Meubler ere kostbare, prægtige og overflødige; men siden det nu skal være bleven Moden, ey at besette Værelserne med saa mange: da seer til, at I kunde faae Rum til en prægtig Ruug-Ark i et Hiørne. Man har sagt mig om eder, I deylige Koner! at I forsyne eder med Raritæter for hundrede Aar; men derimod forsyner I ikke eders Huse med Levnets-Midler for nogle faa Dage. Lader i den Sted disse Dage blive til Maaneder; om end de første hundrede skulde blive til sneese. Ja, jeg kunde sige eder meget, efter sagt; om ey Tallet var alt for meget forøget af disse mine Blade. Men saa meget er

132

sandt: jeg har hørt eder selv at sige: Præsens hør eder til; Men Futurum hører eders Mænd til. I sige i de lette Tider: hvem vilde kiøbe Ruug nu, og lade & c. , eller forbytte paa Møllen? Hvem vilde have al den Fortred og Umag, da vi kan Have saa deyligt Brød for saa deyligt Kiøb? Hvem vilde kiøbe Ost og Flesk, og lade ligge og svinde? (ligesom I ikke maatte betale Spekhøkeren baade svindingen, og Huusleyen dyrere, end om det laae hos eder selv?) Hvem vilde kiøbe Kiød at salte, da vi kan have det deylige færske, for saa

deyligt Kiøb? Saadan noget sladdrer I jo altid i Den lætte Tiid? Naar Priserne begynde at stige, og Levnets-Midlerne paa Torvene begynde at mangle, da have I endnu det gode Kiøb; fordi Bagerne, Spekhøkerne, Slagterne, have deres Forraad for den lættre Priis. Da falder det eder endnu lættre at bevise: I lættre kan kiøbe Brødet hos Bageren, Flæsket, Grynene & c. hos Spekhøkeren end Levnets-Midlernes Forraad paa Torvene. Og saaledes følge I Strømmen; til Udgifternes Forøgelse, lige indtil I opnaae den dyreste Tid. Vel fandt, I spare eders Umage; men det er og fandt; I ødelegge eder selv. Vel fandt, I har Tilladelse til dette. Men skammer eder dog engang ved at holde Huus, som Staadere; og ved eders Staadder-Huusholdning at opskrue Prisen for den Fattige; ja, at snappe Brødet ham af Munden i den besværligste Tid. Jeg indhøster, og Himmelens Fugle opholdes af det overblevne; i Røden gaaer jeg ikke til dem, men

133

de komme til mig at samle. Giører I imod den Fattige ligesaa! til den Ende vilde jeg: 1) „At Magaziner maatte altid findes i alle Mands Huse, som dertil har Evne, anlagte og forsynede i den beleilige Tid. Forsyner eder daglig om Sommeren, gieMmer og bevarer deraf det I kunde, pusler, geskiæstiger oder, og lader os see eders Kunster lit mere i dette, I rare Koner, og kiere Dottre; men for al Ting, alt i rette Tid. Ad! hvor kunde I da ikke være rare, til det I ere rare,„? men Philodanus er dog med al sin Ærlighed mod eder en Ska" Pag. go. Lin. s. 64 Skulle jeg sige, som han: det er mange Aar siden I vare huuslige, (ligesom I nu ikke forestod Huusholdningen?) Stille (ligesom I nu vare vilde og uregierlige?) arbeydsomme, (ligesom I nu ikke vare flittige?) dydige (ligesom I nu vare vanartige?) Ney! Skylden er ikke eders; men jeg kan ikke heller befatte mig her med denne vidtløftige Sag; men paa det eders Mand skulde skaske Brød-Korn i Huset, og I skulde indere eder med at bevare det: vilde jeg: m) „At visse beleilige Steder gaves, hvor en 7, hver kunde levere sit Brød-Korn efter Vægt, ester Nummer faae det befordret til Mollen og malet, og ester Vægt, Prøve og Nummer modtage det igjen,„; thi da vilde den Frygt for ar faae sit eget gode Korn forbyttet; den Frygt for at faae igjen det han tilkom; den Tid, i hvilken mange nu forgjebes mane vente, blive forkortet: Fordelene og Frugten af Huus-

134

ligheden erfares, kg Lysten til dens Forbedring tage til, og den stemme Vane til at kiøbe Brød, ingen Leylighed eller Paastud have. Jeg vilde og: n) „At de kiere Koner maatte lade Brygge et par Skiepper Malt hiemme, naar de der til havde Lyst; thi Al og Brød af Bonitæt og Smag efter Evne og Lyst, ere vigtige Species for Danste Maver under deres gte Maaneders kolde Clima: jeg vil ikke tale om; hvilke deylige Ting det er i en Sparfommeligheds Oeconomie for eder; da disse to Ting i Nødsfald raader Bod paa alle Mangeler. (Hundrede Bryggere skulde maaskee desbedre kun de de leve hos eder; da Øllets Brug igien vilde nyde sin Ret, og mange Drikke-Udgifter spares?) Kunstlede vi vort eget; fandt vi en hele ler faa meget Smag i det Fremmede! p) indtil til Kiøbmands-Magaziner kunde befindes i Kiøbenhavn af Levnets-Midler; kunde andre Magaziner nødvendig behøves anlagte; thi Byen formeeres, og Sielland er endnu Sielland, land, baade Sommer og Vinter. Men da fore Magaziner af Levnets-Midler medfører store Vandstekigheder. Skulde det da en være mueligt: g) at et Penge-Magazin kunde anlegges, hvor duelige, men derhos dertil trængende Haandværkere, og i visse Tilfælde andre Borgere, kunde, imod en ringe Afgift og for en føye Tid, allene til deres Levnets-Midlers Indkiøb i den beleiligste Tid blive forstrakte,„. Har Troeskab Sted ved Embeder? Har Fliid Sted hos Borgere? Har For-

135

35

sigtighed Sted i Staten? Har man Lyst at af: hielpe Mangelen? Holder jeg Tingen giørlig. o) „Endelig beholde Fred med hver Mand; saavidt Staten Fordele tillader. Eenighed og O den imellem Stænder og Stand; saavidt Gud, Naturen, Menneskeligheden og dens Lyksalighed kræver; Dyden æres og belønnes; Lasterne alle foragtes og undertrykkes; Falskheder og Bedragerier hades; Redelighed og Oprigtighed elskes; Nærings-Beyene (ved hvilke saa mange Leyligheder gives til Folkets Lyksalighed og Formeereelse) forbedres, i det Udgifterne spares. Fliid vg Bild, sunde Lærdomme og deres Anvendelse voxer,„. Enhver i sin Stand flittig arbeyde, og idelig bede! Guds frygt blomstre! Ondsikab visne! da kunde vi fremdeles vente, Gud skal velsigne vort Land og vore Kamrer, det vi have og det vi vente, det vi nyde og det vi levne; thi jeg saaede med Menes jeg haaber med Taalmodighed. Derfor sagte jeg: hav lider Taalmohed; thi jeg haabede, Gud, ved at give en velsignet Høst, skulde lindre Nøden for mig, og lætte Mangelen blant eder. Lader os for al Ting ey glemme at takke Gud: at vi ey i Almindelighed en eneste Gang i al den omtalte forbigangne Tid af Hungers Nød over Evne ere blevne fristede. — Kaster dog eders Øyne paa hiin Side af den Alder og de Aar I beskrive saa utallegelige! Lyster det eder mere, at see: saa Indbyggere boe under Straae-Tage i Stæderne: ligesaa mange ødeliggende Steder og Boliger i

136

Lands-Byerne, som udyrkede Agre i Landene? Vilde I hellere see i dette lille Land Udørkener med Torne og Tidsle, og vilde Dyr opfyldte; end i hver Krog paa Marken flittige Agerdyrkere, og det hele Land besaaet, som

med en eneste Haand? Da gaaer tilbage til de Aaringer, som vare foregaaende. Betragter de store Strækninger i vore smaa Lande, paa hvilke Plovens Foere ey i vore Formænds Tider vare kiendte; ødeliggende Val-Pladse; udyrkede Heeder; lade Indbyggere; grove Sæder; uoplyste Nationers stinkende Selvraadheder; dyriske Leve-Maader; vilde og utæmmede Bedrifter skat skaffe eder i sigte de laveste Priser; men tillige de ringeste Levners-Midler. Og overbevise eder om; at der er ikke de laveste Priser paa Levnets-Midler; men Guds Velsignelse og Overflødhed paa alt, der fra Tid til anden beviser et Folkes tiltagende Lyksalighed.

P. S. Dersom Journalisten læser dette, ønskede jeg at vide, om det er Dansk eller Tydsk Alen han bruger; efterdi han af følgende Mening i mine første Betænkninger, nemlig: „er det eneste jeg, som Aarsag til Jorde-Godsernes høye Priser, kan meddele mine Læsere, af Digtighed,„. Pag. 14, 15-16, har med sin kritiske Sax just fra Klippet mig 2/16, Ordene: af Vigtighed. Imidlertid troer jeg endog de Ord kunde undværes, og Journalisten dog lade Sætningen gielde.

1

Svar Paa Publici Vegne til Philopatreias

paa adskilligt af hans umoedne Forslage

fra

en patriotisk Sandsiger.

Kiobenhavn,

trykt hos Paul Herman Horcke 1771.

2

3

Selv kaldte Philopatreias! Dit Skrift har været som en Surdey, hvilket har sat alle Skrive-Syge i en stærk Raskning eller Giæring. Siden det udkom, har man seet mange Piecer at komme for Lyset, hvoriblant de fornuftigste klapper dig lystigen af, og dog er du saa ublue, at du i din Fortsættelses Fortale tør sige: at dit Skrift har fundet Publici Biefald. Enten maae du holde de Personer for heele Publicum i hvis Faveur du allene skriver, eller og du forstaaer ikke hvad Publicum er. Ney Philopatreias! du har ikke engang fundet heele den Stands Biefald i hvis Faveur du skriver, langt mindre heele Publici Biefald. Men jeg vil sige hvo det er (thi jeg saavel som du undtager jo alle Partiiske og Egennyttige) det er: den brave, sindige, erfarne, lærde, upartiske og særdeles fornuftige Mand, som kalder sig selv Philodanus, han har faaet Publici Biefald, baade af Geistlig-Sran-

4

den, de fornuftigste af Militair-Standen, og de skionsomme af Borger-Staben, ja endog af upartiske Jurister. Dette Biefald, det kan kaldes Publici Biefald. Der have været nogle Fremfusende, som ganske har i Førstningen antaget dit Skrift, der have og været nogle, som gandske har forkastet det. Men ingen af

Deelene kan kaldes Publicum. Publicum er et stort Corpus som bestaaer af mange Lemmer, og jeg tør vist forsikkre paa, at neppe en 3die Deel af Publico, veed noget af dit Skriftes Indhold, og af denne 3die Deel, ere der meget faae, som lægger dit Snak paa Hiertet! Hvorledes kan du da med Sandhed sige: at du har fundet Publici Biefald? Ney Philopatreas! Deler let at see, at alt hvad du skriver om Handelens og Borgerstandens, saavel som Militairstandens Opkomst, det har du ikkun skrevet, for at skaffe dig et Anhang af disse 2de Stænder, paa det du desbedre kunde faae Leylighed til, med Force at angribe Geistlig-Standen; thi du har meent, at alle Folk havde Hornet i Siden paa Geistlig-Standen ligesom du; fordi Seistlighe-

5

undertiden for Samvittigheds og Embeds Skyld, nødes til at sige Folk nogle ubehagelige Sandheder, hvilke ere ildelidte, det første de blive talte, men naar de siden blive eftertænkte, skaffer langt større og bestandigere Venstab end Hyklery og smigrende Løgn, som først forskaffer Gunst men siden Had. Om du nu tusinde Gange kaldte tilbage hvad du har strevet imod Geistlig-Standeu, saa kan dog ingen Fornuftig troe dig mere. Jeg blev i Begyndelsen, da du havde udgivet dit Skrift, beskyldt for at være Autor dertil, efterdi, der indløb noget, som saa nøyelignede det, som jeg selv i Sælskaber ofte har sagt, saa at jeg studsede derved, og meente, at een kunde have opsnappet mine Ord, for at kunde have noget at broute med (thi dette er hændet mig tilforn) men da jeg overbeviiste de samme got Folk om, at den lumske, løgnantige, bespottiste og fremfusende Aand, som dit Skrift allevegne røber, aldrig fulgte med mine private Taler, langt mindre med Publique Skrifter, gawe de sig tilfreds, og nogle faldt paa at tænke., at du havde rapset

6

sammen Ondt og Godt for at være den første der Wilde bevise, at vi havde faaet Skrive-Frihed i Dannemark; andre meente, at nogle mægtige Frietænkere i Riget, havde anmodet dig om at skrive, først, noget som skulde klinge vel i Borgerens Øren, hvilke meestendeels bekymre sig ikkun for deres Huusholdning og Næring, dernæst skulde du og snakke noget om Rettergang og Procuratorer, hvilke Almuen heller ikke har gode Tanker om; i alt dette skulde du ikke glemme at tale i Faveur af Krigsstanden; og naar du saaledes havde stiaalet Hiertet fra de tvende Talriigste Stænder, saa blev det siden en læt Sag, uden Fare at udspye din Galde paa Geistlig Standen. Dette kan stuttes af dine Anmærkninger om Geistligheden, hvilke ere affattede just i de almindelige Frietænker Udtrykke. Du skal ikke kunde bevise at noget af alt det, som du har skrevet om Geistlig Standen, enten sigter til Guds Ære, Religionens Forfremmelse, og Geistlige Personers sande Beste; ikke heller, at dine foreslagne Midler ere i Stand til at opnaae nogen af de anførte priselige

7

Hensigter. Jeg har ellers anmærket, at du overalt beder Folk om at give dig Oplysning næsten i alle de Ting, som angaaer Handelen; men jeg synes at du havde gjort bedre, om du havde holde reent inde med alle dine Anmærkninger og Forflage, indtil du havde samlet saa stor en Forraad paa Kundskab, at du kunde have Ære af at lade dig høre.

Her kan det gamle Ordsprog passe sig: Si tacuifles, Philofophus habitus fuiffes.

Men da det nu er den lykkelige Tid, Da manges Hierters Tanker skal aabenbares: saa har jeg og vildet benytte mig af vores allernaadigste og viiseste Konges Naade. Ja jeg kunde maaske med rette faae Utak af mange Retsindige, om jeg, som i private Samtaler ofte tilforn har talt reent udaf Skiægget, ikke nu gjorde det, da vor allerkjæreste Konge af pure Kierlighed til Sandhed har allernaadigst tilladt, ja saa got som befalet Skrive-Frihed. Jeg slutter, at det er skeet af pure Sandheds Kierlighed; saa at, om end nogen skrev noget som streed imod Hans

8

Majestets egne Tilbøyeligheder, Vildfarelser eller andre Skrøbeligheder, vilde Hans Majestet dog ikke blive den unaadig; thi saa sandt som det er, at Kongen, som er vor Nordens Salomon, er bleven forliebt i de tvende deylige Jomfruer, Viisdom og Sandhed, saa vist bliver han og alle dem Naadig, som kan skaffe ham disse tvende velskabte Søstre ind i hans Cabinet: Ja jeg vædder, at han skal ikke tage det nnaadigt op, om de end bleve indbragte splitter nøgne; thi fra Hoved-Isse indtil Foed-Saale findes ingen Lyde paa nogen af dem, og naar de ere udpyntede og paaklædte, ere de ingenlunde saa indtagende. Jeg har aldrig hørt, aten Brudgom blev vreed, fordi man tilbragte ham hans forønskede Brud, bliver han vreed for hendes Ankomst, og paa dem som bringer hende, er der et unægteligt Beviis paa, at han ikke elsker hende.

Saadanne Tanker gjorde jeg mig, allernaadigste Konge! da jeg deals af Aviserne deals af andres Skrifter blev overbeviist om at Deres Majestet havde givet Skrive-Frihed. Jeg vil denne gang ikke meere tale

9

om dit, Allerkiereste Konges! Philosophiske Sindelaug, paa det jeg ikke skal synes at vilde opfylde mit Skrift med hykkelske Lovtaler, paa hvilket Lapperie Regientere aldrig kan have Mangel. Men jeg vil aabenhiertet

vende min Tale til Philopatreas, som den der først har talt, og tillige begyndt at spørge. Dette gjør jeg sandeligen ikke paa mine egne, men paa Publici, det er: paa de Retsindiges i heele Riget, deres Vegne. Jeg meener, at jeg best kan gjøre det, da jeg ingenlunde gaaer frugtsommelig med nogen Pave, ikke heller er nogen Adel, Borger eller Handelsmand, lang mindre nogen Præst, undtagen af den Sort, som gaaer med røde Buxer, og altsaa haaber jeg, at Philopatreas, som mest strider i Faveur af Krigs-Standen, maae dog vel skamme sig for, at beskyldte alle dem for partiiske og egennyttige, som siger ham imod, og tillige engang lave af at broute af almindelig eller Publici Biefald. Du skulle ikke engang have faaet saa lang en Fortale, dersom du i din Fortsættelse ikke havde selv tillagt dig den Roes, at du havde almin-

10

delig Biefald, hvilket er aabenbare Usandfærdighed. Dette lidet Skrift begyndte jeg at skrive nogle Dage efter at dit Skrift udkom. Jeg blev just færdig med Concepten da den brave Philodanus udgav sit Skrift. Da jeg læste hans Undersøgelser, og saae at han vidste saa læt at jage Ræven udaf Buskene, stod jeg noget i Tvil, om jeg og vilde komme frem med mit Skrift. Men da du begyndte publice at lyve, og at bede Folk om Oplysning i det som du tilforn havde lovet at oplyse andre i, syntes jeg at siden din Hierne der ikke var bleven cureret ved det Middel, som Philodanus har tillavet, meente jeg, at du maatte have en meget forstokket Natur, som snarere ved skarpe end gelinde Medicamenter kunde hielpes; og derfor kommer jeg med dette, saadant som det er. Jeg vædder, at det skal curere dig, om du vil bruge det. Men da den Galenskab pleyer at være ved andre Skrueløse Hoveder, at de ikke vil tage mod nogens Hielp, troer jeg ikke heller at du vil tage mod min.

Her er det, saadant som det nu er.

11

Sandsigerens Discours med Philopatreas om hans patriotiske Sindelaug.

Min gode Philopatreas: Du har alt for kiendeligen røber din Ondskab, i det du uden al Forskiel, angriber det heele ærbærdige Geistlige Navn. Hvem giver dig Lov til, at gjøre Klokkere, Gravere og Pikkere (thi Stole-Koner har du i dit super kloge Skrift forglemt) til Geistlige Personer. Jeg kan forsikkre paa, at jeg aldrig har læst, saadan en urimelig og fremfusende Snak, som det Skrift er, hvilket du kalder Philopatreas. Jeg veed ikke, at disse Personer har andet i Kirken at forrette, end at gjøre reent, lukke Stolene op og i, grave

12

Graver, korteligen: som andre verdslige Tienere, at giøre verdslige Sysler og Forretninger; meener du maaskee, at disse Folk bør kaldes Geistlige, fordi de gjøre deres Opvartning i Kirken, en, saa skulde jo og Snedkere, som gjøre Stoelene, Muurfolk, som gjør Muure, Tømmer-Mænd, som gjør Tømmer Arbeyde, Malere, Billedhuggere og Steenhuggere som zirer Kirken med deres Arbeyde, Kobber- Grov- og Klein-Smedde, Uhrmagere og andre som har Forretning i Kirkerne være Geistlige Personer. Men, maaskee du vil svare, at disse Haandværks Folk ere ikke tiere ved Kirken, end naar de har noget at forrette og fortiene, og altsaa maa de ikke hedde Geistlige; men da kan dertil svares: at Klokkere, Gravere og andre verdslige Kirke-Betientere, kommer ikke heller tiere i Kirken, end der er noget for dem at forrette. Men, maajke du vil sige: at de bør ansees for Geistlige, fordi de har et stadigt Levebrød og Fortjeneste ved Kirken; men da kan dertil og svares: at der ere viste Haandværks Folk, som iligemaade har deres Aarlige Fortjeneste ved Kirken, hvilke dog hverken ansees for eller kaldes Geist-

13

lige: Men, maaske de skal kaldes Geistlige, forbi de i Kirken gaaer med forte Klæber, og uden fore gaaer med hvad de vil, da kan jeg fortælle dig, i fald du har glemt eller ikke seer det, at Fattiges Forstandere, endskiønt de mestendeels ere Bryggere, Bagere, Brændeviins-Brændere og andre honette Borgere, gaaer iligemaade forte, naar de gaaer med Tavlen i Kirken, og dog Hverken kaldes eller ere de Geistlige. Naar nu Klokkere, Gravere, Arbeyds-Karle, Ringere og andre Betientere ved Kirkerne, hverken ihenfeende til Forretningen, eller ihenfeende til Betakningen, eller ihenfeende til Klæderne kan ansees for eller kaldes Geistlige, saa sees jo tydeligen, at du har intet tydeligt Begreb om Geistlige Personer. Og da fager jeg at ynkes over dig, og sige: hvilke Folk egentlig bør kaldes Geistlige eller Aandelige; og da er det for det 1ste alle de, som ere Jgienfødte og drives af Guds Aand, i hvad Forretning de end ellers have at leve af. Og dernæst bør for det 2det allene de kaldes og ansees for Geistlige, som have virkelige Geistlige Forretninger; det er: Profeffores & Doctores Theologiæ ved Academi-

14

erne, Biskopperne, Superintendenter, Provsterne, Præsterne, Catecheterne, Skoleholdere, Rectores, Collegæ, Lectores, Cantores, Degne, Substituter, Hørere i Skolerne, ja endog Organister, som med deres Instrument, Assisterer Cantores og Meenigheden ved Guds-Tienesten, de ere ihenseende til deres Tieneste Geistlige; korteligen, alle de, som efter Guds Ords Lydelse, arbejdede i Ordet og i Lærdommen, alle disse og

ingen andre ere Geistlige, thi de behandle Guds Ord, som er aandelig, og deraf faae de deres Navn. De andre, kan ikkun kaldes Kirke-Betientere, og det endog de Haandværks-Folk, som har nogen staaende og fast Forretning og Løn ved Kirkerne; til disse Kirke-Betientere, kan og henføres Kirke-Skrivere, Kirke-Værger og Forstandere, disse kan ikke heller kaldes Geistlige, men allene Kirke-Betientere. Nu maatte jeg gierne vide, om der er Kirke-Betientere som der ere efter din Grille for mange af, og som har for meget at leve af, eller det er de opregnede virkelige Geistlige. Hvad Klokkere og Gravere ere angaaende, da tilkommer dem vel efter Loven intet Offer, men Menighedernes egen

15

Goddædighed haver nu ved den lange Sædvane forskaffet dem Hævd og Ret til at tage imod det, som Folk af deres egen Genereusite paa en Høytid eller ved en anden Anledning giver dem. Og Hvorfor vil du misunde dem det? de som intet have tilovers, kan jo intet give; og af dem kan de jo intet faae eller fordre. End om Meenighederne faldt paa at ofre til Kirke-Værgerne, Forstanderne, Ringerne og Kirkens Haandværksmænd, da skulde man høre en Skraal af dig og dine Lige. Du kunde med mere Skin af Rimelighed have klaget over, at endeel af de virkelige Geistlige mister deres tilbørlige Offer derover, at Almuen giver Offer til Kirke-Betientere, som efter Loven ikke ere berettigede til at tage imod Offer. Men da dit Skrift ikke har Hensigt til at gavne Geistligheden, men snarere at skade dem, saa har du efter din dumme Klogskab nok taget dig i agt derfor.

Fremdeles siger du i dit taabelige Skrift, at der ere for mange Geistlige. Naar du vil gjøre den Forskiel paa Geistlige og Kirke-Betientere, som jeg nylig har viist dig og andre

16

Præstehadere, saa skal du snarere befinde at de ere for faae end for mange, item at de fleeste af dem som vi have, ere alt for slet og sultent aflagde; hvo vilde sige: at en Landsbye-Skoleholder; som har 24 Rdlr. i Løn og nogle Lpd. Høe og Halm, at han har formeget at leve af. NB. (En Skoleholder er en virkelig Geistlig, thi han maa sandelig arbejde i Ordet og i Lærdommen) hvor mange Catecheter ere her vel, og de her ere; har jo ikke mere end 100 Rdlr., kan det være mindre i en Kongelig Residence Stad, som tillige er begge Rigeres Hovedstad? hvor mange Præster og Capellaner ere der ikke i begge Rigerne, som neppe har det tørre Brød? Og dog siger du i Almindelighed om heele Geistligheden, at de har formeget at leve af. See hvor aabenbarlige du røber din Ondskab og Dumhed! Men maaskee du vil forhielpe de fattige Geistlige til at faae noget Mere at leve af, det var sandelig et nobelt Indfald, dersom det var giørligt! men du maae sandeligen ophitte nogle fornuftigere Midler og Veye, end de du har givet tilkiende; thi om du vilde at der skulde tages fra de Geistlige som kunde synes at have formeget at

17

leve af, og lægges til dem som have forlidet, faa seer jeg dog ikke at det var billigt, at man med Befalining eller Magt skulde tage fra dem som har en stor og riig Meenighed at forestaae, og altsaa meere Arbeyde, og Løn for Arbeydet, og lægge til dem, som har en mindre Meenighed, mindre Arbeyde og mindre Løn. Ligesom det vilde holdes for latterligt, uretfærdigt og ubilligt, om man vilde bede Hans Majestet om, at han skulde befale sine egne Laqvaier at give noget fra sig af deres Løn, til andre Her« (Fabers Tienere som faaer meget mindre Løn. En anden Sag var det, om de rigeligen aflagde Geistlige af egen Drift og Velvilligbed hvert Aar henlagde noget i en Casse til at hielpe de fattige Geistlige med; det vilde være en evig Ære og Velsignelse for dem Selv! men ingenlunde for dig og andre dine Lige!

Men jeg gad gierne vide, hvem det er som du meener at overtale med dit Skrift til saaledes at beskade, forhaane og formindske Geistligheden; dersom det er Religions Spottere, Præstehaderne og andre vankundige og onde Folk

18

iblant os, saa gjør du for saa vidt dem en Fornøyelse, at du er deres Forgjengere og Anførere; men de vil neppe takke dig for Inventionen, thi, jeg har endog førend denne Konge blev født, hørt ligesaadan Snak af Fritænkere. Er det de enfoldige og oprigtige Folk, faa hører og læser de lige saavel hvad jeg og andre skriver og siger, som hvad du skriver, faa antager de saa meget for Sandhed, som de bliver overbeviste om faa at være, og de holder al din Tale ikkun saalænge for Sandhed, indtil de hører noget andet som har mere Fynd, og saa forkaster de alt hvad du har skrevet. Men dersom det er de Kloge og Retsindige i Landet, faa indseer de strax, at du, er en aabenbar Løgnere, Falskner, Religions Spotter, Guds og hans Tieneres og Fædernelandets Fiende. Men du vil maaskee spørge, hvorledes de kan komme til at indste dette? da maa jeg erindre dig om hvad du selv har skrevet, nemlig du har sagt: at verdslige Kirke-Betientere vare Geistlige, dette har jeg jo beviist at være Usandfærdighed! du har sagt: at de Geistlige ere for mange, og jeg kan bevise, at de ere alt for faae! du har sagt: at de havde for-

19

meget at leve af, og jeg har og kunde vidtløftigere bevise, at de fleste har alt for lidet! Du siger: at Geistligheden sælger Sacramenterne, og dette vil du bevise dermed, at Klokkerne, som ere verdslige Kirke-Betientere, tager imod Tegne-Penge, er dette da ikke en skammelig Løgn; thi, dersom du kunde overbevise en Præst om, at han for Penges Skyld havde antaget en Religions og Guds-Bespøtter til Herrens-Bord, faa burde saadan en Geistlig strax udstødes af den Geistlige Orden; men det kan du ikke, alt« faa er dette og Usandfærdighed. Synes du ikke nu, at dette er Usandfærdighed nok til at give dig Titul af en Løgnere. Fremdeles: du har anført vor Høylovlige Ferlseres Jesu Christi Ord ligesaa bespøttisk, som den fra Gud affaldene Keyser Julianus; nemlig: du vil have, at de Geistlige skal være Fattige, fordi Christus siger: Salige ere de Fattige i Aanden, men det Ord i Aanden lukker du ude. O du Daare! Du veed nok, at det er ikkun de Fattige i Aanden, og ikke de Fattige i Verden, som Christus priser Salige. Mon dette er ikke Religions og Guds Bespøttelse.

20

I det øvrige røber jo heel dit Skrift om Geistligheden, dit store Had til Geistligheden. Du spørger, hvor der staaer at de skal kiøre i Karreter , men jeg spørger, hvor staaer det, at de maae ikke kiøre ligesaavel som Verdslig Stands Folk, og jeg kan iligemaade spørge, hvor staaer det at Verdslig Stands-Folk har alle Lov til at benytte dem af allehaande jordiske Bequemmeligheder, men Geistlig Stands-Folk skal allene være udelukke derfra? Du siger: at Apostlerne gik allene til Fods, dette er pure Usandfærdighed; thi jeg kan af Apostlernes Gierninger bevise, at de gik, kiørte, reed og seylede, ligesom Leyligheden og Omstændighederne udfordrede det. Du spørger: hvor det staaer, at de skal gaae med Silke Klæder? og jeg spørger: hvor staaer det, at de, som ere Sendebud i Christi Stad ikke ligesaavel som de Mennesker, som ere Sendebud i jordiske Kongers Sted, maae gaae i Silke Klæder? I der mindste troer jeg, at Christi Sendebud ere ligesaa værdige dertil, som jordiske Kongers Sendebud eller Ambaffadeurer. Nu skulde jeg og snakke lidet med dig du høyoplyste og ædelmodige Mand om Geistlighedens Ind-

21

komster, og da mener, du at fordi de ere faa see: De, derfor kommer her faa feede Præster ind ti Rente-Terminerne, for at hente Renter af deres udlaante Capitaler. Du veed meget vel, du ondsksfulde Aand, at imod at en gammel Præst kommer for at hente Renter, kommer her vel 10 ja en heel Snees for at betale Renter, og iblant dem som betale Renter, ere der til din store Ærgrelse mange seede! nu vil du jo, at deres Indkomster skal saaledes formindskes, at de ikke skal blive saa feede; men det kan jeg sikkert spaae, at baade Præsierns Koner, Børn og fornemmelig Tienestefolk kommer til at vansmægte as Hunger; thi skal Præsten selv, som Huusfader, have saa lidet i aarlige Indkomster, at han skal æde sig mager, saa kan man let slutte hvorledes det vil gaae hans Huusfolk; endeligen vilde jeg ogsaa gierne vide, hvorfor Præster og Geistlige i det Nye Testamentes Tid ikke maae tage imod Offer eller frievillige Gaver? Her snakker du ligesaa honet, som da du fremførte Christi Ord om de Fattige; har du ikke læst, at Christus gav sine Apostler Lov til at tage uden Samvittighes Anstød, imod det som

22

got Folk tilbød dem og fremsatte for dem. Jeg mener at det var den Herre Christus selv, som begyndte det Nye Testamentes Oeconomie. Ja Geistligheden er fuldkommen berettiget til at tage imod alt det Gode, som deres Tilhørere og Disciple vil meddeele dem, efter St. Pauli Ord: den skal deele i allehaande gode Ting med Læreren, den som Ordet læres.

Hvad Tiender angaaer, da har det Nye Testamentes Præster, lige saa god Ret til at tage imod dem, som det gamle Testamentes Geistlige, deels fordi Christus, som er den sande Souveraine Verdens Konge og al Jordens rette Ensermand, har ved de nys anførte Ord tilstaaet dem det; deels fordi Konger og Fyrster af Lydighed imod deres Overherre, har i mange Aars hundrede uden deres Riges og Herredømmes Skade tillagt dem det; og endeligen, fordi Unfaatterne selv, fra den Tid at regne , da de, jeg taler om de Danske fornemmeligen, bleve ved den paafølgende haarde og retfærdige Straf, nemlig ro Mars gruelig Hungers Nød tugtede og bragte til Lydighed imod Gud og Kongen,

23

som havde paalagt dem at give Tiender til Præsterne, har uden mindste Knur givet dem Tiende. Altsaa har jo Geistligheden fuldkommen Hævd og Ret til Tiender, derfor kan Tienden ikke fratages Geistligheden , uden man skulde gjøre dem aabenbare Vold og Uret. Nu skulde vi lidet tale om Geistlighedens Gaarde og Jordsmon. Du vil jo ikke heller, at de maae have Agerdyrkning, og derfor allene er der, at du taler ilde derom; men da Præste-Gaardene har ikke mere Jordsmon, end en anden Bonde Gaard, og samme Jord er tillige med Gaarden ved Testamenter skienket og givet til Gud og hans Tienere af de christelige Forfædre, som har bygget Kirkerne. Disse samme Testamenter, tillige med de andre Geistlige Rettigheder, ere baade af Kongerne for Souverainitetet og af de Souveraine Monarcher ved deres Regierings Tiltrædelse stadfæstede, altsaa har jo ogsaa Præsterne Ret til at beholde dem. Men du vil vel sige, at nogle af dem ikke forstaaer eller og ikke kan for deres Embeds Forretnings Skyld drive Avlingen; og da vil jeg paa deres Vegne

sige; de som hverken kan eller forstaaer

24

at drive Avlingen, finde vel selv, foruden dit Raad, paa at forpagte den kort, tabe de da ved Forpagtningen, saa skades jo ingen uden de Selv; men vinde de, faa er der jo ingen græmmer sig derover, uden du og de andre Præstehadere, og det kan være ligemeget. Men det er sandt! Du vil og lade, som du er paa Guds Partie; du frygter for, at Præsterne skal, ved at have med verdslige Ting at gjøre, hendrages af Kierlighed til Verden; men heri lyver du ligesom du pleyer. Jeg vil snart sige dig hvad det er, som fornemmeligen drager Hiertet til Verden, og da er det Fattigdom i Verden, men ikke i Aanden; thi dersom en Gierrig bliver fattig, saa kan han ingenlunde vogte sig for at stiele, eller at optænke ulovlige Veye til at forskaffe sig noget; og dersom en Fattig ikke er Gierrig, faa nøder dog Mangel ham til ideligen ar pønse paa Verden, faaer han da Lykke til at forskaffe sig noget, faa kan han letteligen faae Lyst til at forskaffe sig mere og mere, og faa er det alt klar med ham, og han er da allerede henrevet af Kierlighed til Verden. Seer du vel her at Fattigdom er skadelig for Geistligheden! Og dog er du saa syg for at faae

25

dem gjort fattige. Men jeg havde nær glemt, at du vil de skal leve honet, og have en anstændig Løn; men baade gad jeg vide din Mening om hvor stor du holder fore ar Præsternes Løn skulde være; den blev vel ikke meget mere end en Snees Rigsdaler (thi naar du i Almindelighed siger: at Geistligheden har formeget at leve af, da dog Skoleholderne har ikkun 24 Rdlr. i Løn) faa bliver vel Præsternes honette Løn ikke meget over en Snees; ja jeg ønskede iligemaade at faae at vide, hvorfra den skulde komme; maaske du ville, at Kongen skulde indcassere alle de Geistlige Indkomster, og faa af den Snmma Uddeele noget til enhver Geistlig i sær; men det kan han jo ikke gjøre, uden at gjøre den ærværdigste Stand i Riget en aabenbare Vold og Uret. Ja du vilde kanskee endog, ved det almindelige Frysvantse-Argument overtale ham dertil; nemlig: Naar Hans Majestet hvert Aar fik faa stor en Summa indkasseret fra Almuen, som baade, de virkelige Geistliges og Kirke-Betienternes Indkomster kunde beløbe sig til, saa kunde derfra rages en stor Summa, som merkeligen kunde forøge Kongens Cassa, Men for

26

det første, saa er det aabenbare Vold og Uret, at en Konge beklipper en anden Konges Tieneres Løn. Forestil dig! Om vor Konge vilde paastaae, at en anden Konges Minsteres, Domestiquers og Tieneres Løn, Accidencer og Sportler, skulde indkasseres og bringes i hans Skatkammer, paa det at han kunde først trække til sig af deres Løn hvad han vilde, og siden lade dem faae tilbage saa meget som han undte dem, mon dette var ikke at fornærme den anden Konges Myndighed, Are og Høyhed? og mon dette ikke tillige blev anseet for Vold og Uret af den Konges Ministre, Domestiquer og Tienere? hvilket det og i Sandhed var! Hvad skulde man nu tænke, om vor Konge var ligesaa ugudelig og taabelig, som du vil have ham? og lod sig forlede af dig og andre, Guds og Religionens Hadere, til at gjøre det samme ved Geistligheden her i Rigerne, som ihenseende til deres Embede ingenlunde ere Kongens, men Christi, Kongens egen Herres, Tienere, hvilke hverken ihenseende til Embedet skal eller bør tiene ham, ikke heller faaer deres Løn af ham, men af Christo selv, formedelst de Mennesker som de tiener med

27

deres Embede. Naar baade du og enhver betragter dette, sees lettelig, hvor megen Ret en Konge har til at fordre Gage-Skat af Geistligheden, som ikke faaer nogen Gage af Kongen; Men du vilde vel sige: ja, de har dog i 2de Aar maattet give den, ja endog dobbelt, det er sandt, men det gjør ikke Sagen ret; item: det er en Ære for Geistligheden, at de taalmodigen har lidt Uret og godvillig givet dobbelt; thi det beviser ikkun, at Geistligheden er ikke saa stridig, stolt og uregierlig, som de ellers af Præstehadere udraabes for, saavel som og, at de snarere lade sig som Faar flaae Huden af, uden at give et Skrig derved, end at de skulde, som Præstehaderne sige: oprøre Folket. Men maaskee du vil sige: ja, de har ikke turdt tale! Men jeg vil svare: de vare maaskee ikke heller blevne hørte, og altsaa var det og fornuftigt gjort at tie stille, indtil andre Retsindige upartiske antog sig deres Sag. Thi du maae og troe, at der findes Folk i verdslig Stand endnu, og Religions Foragt er endnu i vor Tid her i Dannemark ikke saa almindelig, som du forestiller dig. De samme som elske Gud, elske og hans Tienere, og

28

de har Forstand til at dømme, om Geistligheden i vor Tid skeer Ret eller Uret, ligesaavel som der eg fandtes Folk i Dannemark i Reformations-Tiden, hvilke med Magt toge deres Lærer i Forsvar imod de Tidens onde verdstige Øvrighed, som med Magt ville undertrykke Sandheds Lærere og Guds Tienere. Det er sandelig noget besynderligt, som nok er værd at legge Mærke til, at heele Præstesketet er i Kiøbenhavn i vor Tid, og har været i lang Tid, enten høyroesværdigt eller i det mindste ulasteligt, naar jeg undtager 2de, hvoriblant den ene synes at være en Hyklere, og den anden et gandske unyttigt Meubel (hvorledes de øvrige Præster ere i Dannemark og Norge, veed jeg ikke) men dette troer jeg dog, at de ere ulastelige, efterdi man hører

sielden noget Ondt om dem, og Præstehaderne vilde sandeligen i vor Tid ikke glemme at legge deres Laster for Dagen, i Fald de kunde finde nogen Sag imod dem; og dog bliver Geistlige Personer beegnede med saadant Had, Foragt og Forfølgelse, da dog Historierne bevise, at de forrige Tiders Geistlige bleve meget mere ærede, elskede og adlydte, endskiønt ingen-

29

lunde vare saa lærde, og førte et saa exemplaristk Levnet. Men jeg skal ved en anden Leylighed vise den sande Aarsag og Anledning til dette, som synes saa underligt. Dette vil jeg allene sige: at megen ond Snak forderver gode Sæder, og at mange Folk tale ilde om Geistligheden, allene fordi de forstaae ikke bedre; hvilke ingenlunde gjorde det, i Fald de havde den fornødne Kundskab. Men jeg faaer at discurre lidt mere med dig, super kloge Philoparreas. Du erindrer vel, at jeg har kaldet dig Fædrene« landets Fiende, og du vilde dog vel, at jeg skal bevise det, thi ellers faaer jeg vel Skam for Umagen; thi det Navn, Philopatrias, maae du være meget forliebt i, og jeg merker nok, at du under dette Navn mener ar kunde narre hele Landets Indbyggere, i Fald de vare ikkun faa lettroende, som du ønsker og haaber. Du veed vel selv, med hvad Hiertelaug du antastede hele Landets Geistlighed, men du tænker vel, at deraf flyder ikke; at du er Fædrenelandets Fiende; jo i al Sandhed! Jeg skal snart vise dig det. Geistligheden er i ethvert Rige Kiernen og som Qvint Effencen af Fædernelandet; thi de ere jo

30

allesammen Landets Børn; de ere giftede med Landets indfødde Døttre; de ere Sønner, Sviger-Sønner og Svogre med Landets indfødde Indbyggere. Du skal ikke (Bondestanden undtagen) kunde fremvise en eneste af de andre Rigets Stænder eller Stater, som er faa dansk, som Geistligheden; (thi Den, Stands Folk, som du mener her, kan aldrig blive for meget af, ere ikke meget danske, i det mindste formaaer de indfødde Danske iblant dem ikke ret meget; thi paa hvad Maade de Fremmede faaer sig indfledsket eller ey, faa kan jeg dog med god Grund bevise, at Dannemark, som for dum besherskede fremmede Lande, er paa en snedig Maade blevet indtaget og i lang Tid behersket af Fremmede) See denne Stands Folk, jeg mener Geistligheden, som alle ere ægte Danske, de blive faa foragteligen og fiendtligen angrebet af dig. Mon jeg eller andre ægte Danske kan med god sund Fornuft antage dig for Fædrenelandets Ven? Ney! for dets aabenbare Fiende! For den, som mere hader end elsker vort kiert Dannemark! Thi endskiønt vi for kort Tid siden skeede den Tort, at vi bleve befalede, at

31

være Tydskernes Abe-Katte i at afskaske nogle Helligdage, som vi med større Ære og Nytte kunde have beholdt; faa synes du jo dog, at den Tort er ikke nok endnu: Vore Præster skal endelig Have deres Klæder omdannede efter de Reformerte Præsters. Mon den, som er faa forpikket paa at faae sin Nation omstøbt efter fremmede Folkes Sæder, Moder og Lov, kan holdes for en Patriot? Du veed jo, ligesaavel som jeg, at de Danske blive af Tydskenen og andre holdte for dumme Folk, og saadanne, som veed ikke at finde paa noget, uden hvad de skal lære af Fremmede, endskiønt de, for at føye de fremmede Beherskere, ofte blive nødte til at lade, som de hverken kan tænke eller troe mere, end hvad de fremmede Giester vil tillade dem at tænke; og dog vil du, at de danske Lærde og skal gøres til Dosmere, og i alle Ting conformeres med de Tydske, og det ikke engang med de Tydske, som ere vores egne Religions-Forvandte, men med de andre Fremmede udenfore. End videre: Dersom Kongen fulgte dit daarlige Raad og onde Forstag, og saaledes tog sig for at beskadige hele Geistlig-standen, som er Kiernen af Fædrene-

32

landet, saa beskadigede han ey allene Gejstlige Personer selv, men endog alle deres Paarørende, som iligemaade ere Fædrenelandets ægte Børn-, hvilket ikke vilde gaae af uden Splid og Uenighed. Og mon det er at være Fædrenelandets Ven, at gjøre saa stor en Ulykke, som det er, at stifte Uenighed imellem Kongen og Kiernen af Fædrenelandet? Det er alle dem, som ved noget af Fædrenelandets Historie, bekientd, af Souverainitets - Acten at Geistligheden contribuerede allermest til at skaffe Hans Majestet en absolut Regiering. Er dette da den Tak, som de skal have for deres Troeskab imod det regierende Huus? Du beskyldte en vis Mand for Forræderie, fordi han havde sagt: at Borgerne burde saaledes udmattes indtil de bandt deres Skoe med Bast! Det er sandt: det var meget lumpent og skarnagtigt talt; men den samme Mand, havde aldrig udgivet sig selv for Fædrenelandets Ven, som du gjør! og dog kan du neppe bevise, at samme onde Mand har taget sig for, at stifte saa stor en Ulykke og Uenighed imellem Kongen og nogen af Rigets Stænder. Men du vil vel sige: du stifter ingen Uenighed

33

imellem Kongen og Rigets Stander; men jeg vil svare dig: dersom alle Rigets Stander bliver fuldkommen fornøiede med Kongens Regiering, da kommer det allene deraf, at han ikke adlyder, hvad du og andre Præstehadere sladder; men følger han din Snak, saa vil jeg saa vist spaae ham heele Rigets Misforneyelse, som om han allerede havde den. Du spørger fremdeles faa daarligen, hvad Geistlige have at bestille med at

satte Penge i Banqven, Handels Compagnier, eller andre Publique Casser? De kunde atter sporge: hvad det kom dig ved? Men paa det at de got Folk, som har læst dit forargelige Skrift, ikke skal tage af din onde Snak Anledning til Forargelse; saa vil jeg giøre dem Regnskab, men ingenlunde dig. Det er jo ganske bekiendt, at de fleste Præster ere fattige Studentere, som længe har maattet vente inden de endelig ved en Slumpe-Lykke naaer et Kald (jeg siger med Fliid, Slumpe-Lykke! thi Maaden til at kalde Prsster paa, er stridende baade imod Religion og Billighed) naar de nu har naaet det, ere de baade fattige og forgiældede, altsaa blive de nødte til at see sig om et rigt Giftermaal;

34

er det da ikke gandske fornuftigt og billigt, at de conserverer saa meget, som de kan af deres Kones indbragte Midler ved at sætte dem i Banqven eller andre Stæder, hvor de kan konserveres; derved tiener de jo Publico ligesaavel som andre, der hensætter deres Penge i Banqven. Men maaskee Philopatreas ogsaa misunder dem at saae skikkelige Giftermaale? Men du vil maaskee sige: du har gjort dit Forslag for at hielpe Kongen udaf hans Giæld; men Hvorfor skal da de betale Kongens Giæld, som have slet ingen Skyld deri? Hvorfor gjorde du ikke heller Forslag, til at føre de Personer frem til Regnskab, som ved deres flette Anstalter har, da Kongen har betroet alleting i deres Hænder, trukket Kongen op, hvorved baade Kongen og Riget er kommen i saadan Giæld. Det havde været retfærdigt og priisværdigt, om du havde foreslaget saadanne Midler, hvorved saadanne Bedragere kunde komme til at spye der ud igien, som de havde opsluget. Men det er aabenbare Uret, at de Personer skal betale Giælden, som aldrig nyde noget af Kongen, og som ikke egentligen staae i hans Tieneste, og ingenlunde ere skyld i Giøb-

35

den. Endeligen er dette uretfærdige Forslag ikke nyt, thi adsikillge Rigers Historier viser, at naar Regentens Ministre enten havde trukket Regenten ved Næsen, og forødet alting for ham, eller han Selv ved sin Vellyst, Pragt og Overdaadighed eller Uduelighed i Oeconomie Havde forspildt sit Riges Midler, faa har strax Præstehaderne henviist Regenten til de Geistliges Indkomster, hvilket gemeenligen har lykkedes ham saa vel, at han er dandset baade fra Krone og Scepter; og dette er skeet undertiden ved Geistlighedens Medvirkning, men mestendeels ved en Guddommelig Bestyrelse uden Geistlighedens Medvirkning, undertiden ved de andre Rigets Stænders Nidkierhed; thi naar de andre Rigers Stænder har seet, at Regenten saaledes begynder at husere med Kiernen af Riget, saa kan de ligesaa lidet vide sig sikker, som den Stand han først begyndte at tyranisere med, og altsaa nødes de naturlig viis til at blive eenige om at kaste saadant et utaaleligt Aag af Halsen.

Fremdeles, dersom Geistlig Stand skal endelig bringes i saadan Foragt, Fattigdom og

36

Slaverie, saa begriber jo alle Folk i Riget, at de, som har sat deres Børn i Latinske Skoler, for at have den Ære og Glæde at see dem engang i Velstand ved den ærværdige Geistlige Orden, at de ere meget blevne bedragne, ikke just derved, at de ikke efter lang Ophold kunde komme i Geistlige Embeder, men derved, at deres Børn, omendskiønt de omsider komme i Geistlig Orden, kan dog derved ikke blive hiulpne, Men bleve ikkun satte i den fletteste Stand. Fremdeles begriber heele Almuen ganskje vel, at naar Præsternes Indkomster skal endeligen bringes ind i Kongens Casse, faa maae de, som nu ere uvisse og saaledes beskafne, at de dependerer af Folkets eget Gotbefindende, giøres faste, visse og saaledes, at de ikke skal mere dependere af Menighedernes egen Genereusitet, men af en vis Taxt, som enhver Person i Riget skal ansættes for at svare til Kongen. Mon dette ikke blev en uophørlig stor Skat? Mon man skulde troe at Almuen, som nu allerede ere kiede af de mange Aars Skat og Plagerie, skal kunde finde sig vel hiulpne ved at faae en nye Skat dem paalagde, som de aldrig kan have Haab om

37

at faae afskaffet. Endeligen indseer vel Borger-Standen omsider, at det bliver en Fornødenhed for dem, at de tillige med Geistlig Standen ligesaavel nu som ved den sidste Regierings Forandring blive nødte til at grorceer med Geistligheden; thi da de af lang Erfarenhed ere blevne overbeviiste om, at de i steden for at have Adelige Friheder og Privilegier, som dem for deres beviiste Troeskab imod Regieringen den Tid bleve forundte, nyder i Gierningen selv ikke andet end Frihed til at svare langt mere Skat end de svarede for Souverainitetet, endskiønt de 3de Stænder den Tid maatte faa got som allene bære heele Regieringens Byrde (hvilket letteligen af Skatte-Taxter, saavel som og af troeværdige gamle Folkes Vidnesbyrd kan bevises) saa ere de ikke saa Heste dumme at de jo kan indste, at man under gode Løfter agter at bedrage dem. Nu mener jeg at jeg har beviist, at du er Fædrenelandets Fiende. Der ere, du Fædrenelandets Fiende! fornemmelig 2de Ting, som Stats Hyklere og Tyraner stoler paa; den ene er: at de tænker, at have Fremgang med deres Ondskabs fulde Opfindelser, fordi ingen

38

tør tale om, enten de regiere ilde eller vel; det andet er: de haabe ved deres snedige Opfindelser at kunde

sætte Mængden Brillen paa Næsen, og naar de saaledes har Mængden paa deres Side, saa mener de, at de faa retsindige og fornuftige Folk i Riget kan ikke formaae noget imod dem, om de endskiønt havde baade Mod og Forstand nok til at udføre hvad de allene feyle Magt til at udføre. Men troe mig det vil omsider gaae med Tyrannerne og Hyklerne, som med Philisterne i Samsons Dage; thi endskiønt de Retsindige maae lige som han, til Straf for deres egne Synder, som blinde Æsler Trælle en lang Tiid for de Onde, faa voxer dog imidlertid de Retsindiges Vrede, Styrke og Mod, og da staaer det ikke længe paa førend de resolverer til at kuldkaste disse Philistre, omendskiønt de skal selv omkomme tillige med. Fremdeles maae du ikke tænke, at jeg hader Souverainitetet, efterdi jeg taler saa aabenhjert og reent ud, ney ingenlunde! Jeg kan bevise, at jeg har arbejdet mere uden Hensigt til Løn for at conservere vor Konges Souverainitet, end de fleeste af dem, som han har ophøyet og be-

39

lønnen for smaae Ting, men jeg holder den Souveraine Regierings Form for den beste, naar den ikkun ikke vanflægter til Pavedom, Tyranie eller Despotismun, det er: at den ikke gaaer uden for Gudfrygtigheds, Billigheds og Retfærdigheds Grendser, eller naar den bliver saadan, som vi finde den oprettet i den hellige Skrift. Thi naar en Souverain Monarch vil efter sin Caprice afskaffe og paabyde den udvortes Religion, for derved at vise, at han er ingen Dependand af Gud, men Kirkens synlige Overhoved, faa har han forvandelt sit Souverainitet til et Pavedom; og naar han er partisk og plager og nedtrykker en Stand i Riget mere end en anden, og det uden Aarsag, saa er han Tyransk; og endelig naar han sætter al Ret og Billighed til Side, og ikke regierer uden allene for at vise at han er Herre, og vil have sin Villie, i hvordan den og er til en Lov, saa er han despotisk, hvilket er det samme som Tyran. Disse 2de Regierings Former har alle fornuftige Mennesker største Afskye for, fornemmelig den Pavelige, som bestaaer deri: at en Regent gier sig selv til Souverain Herre baade over Guds Lov, den

40

udvortes Religion og de Borgerlige Love, det er: sætter sig op imod Gud og Christum, og vil regiere baade over Menneskenes Siele og Legemer; Ney, det er formeget! Saadant Tyranie bør ikke engang en fornuftig Hedning beqvemme sig til, end sige Christne Folk, til hvilke det heder: I ere dyrt kjøbte, vorder ikke Menneskens Trælle. De andre 2de ere næsten af samme Suurdey; thi naar Undersaatterne, først har været saa taabelige at indrømme Regenten saa stor Myndighed, at baade de og deres Børn ere hans Livegne, saa at han imod al Ret og Billighed, kunde tage baade Liv og Gods fra dem naar han lyster, saa har de allerede skammelig forseet sig imod den Guddommelige evangeliske Friheds Regel, som jeg ovenfor anførte, og de kommer engang til at fortryde deres alt for store Velvillighed imod Regenten; thi endskiønt det kan gaae vel til, saa længe en Gudfrygtig og Dydig Herre er paa Thronen, saa maae de dog ideligen frygte for, at der kunde komme en anden til Regieringen, som kan henfalde til skadelige Regierings Principia, som enten, ved offentlig at foragte Gud og Religionen bilder

41

sig ind, at vi! kyse sine Undersaatter, og vil dermed ligesom sige: Seer Mennesiker! som ere mine fødte Slaver, jeg agter ikke Gud! saa kan I, om I har sund Fornuft, nok vide, hvormeget jeg agter Eder. Saadan en kan vel, dog med stor Møye, ligesom Nero, en lang Tid fordølge sin Ondskab, men han kan sandelig ikke sin heele Livs Tid, uden Gud omkommer ham paa Veyen, det er: forkorter hans naturlige Leve-Tid, skiule sine Ulve-Kløer. Eller og ved at drage Rigets krigs- Magt paa sin Side giøre sig befrygtlig og forvandle sil Souverainitet til Despotismun. Du har sagt: at man kan aldrig faae nok af Militien, men jeg kan med større Sandhed sige; at jo mere man gjør af Militien; jo mere man styrker Malicen; thi i Freds Tid bliver de af deres gode Gage, som de giøre slet intet for, som og af deres fingerede Rang, forsølvede og forgyldte Klæder hovmodige, vellystige og uregierlige; saa at de reent foragter Folk af de andre Stænder, endskiønt de andre Stænder i Riget maae allesammen arbejde fuldsurt for at have noget at skaffe Kongen, som han igien skal udgive til den store Mængde, som i

42

Freds-Tider ikke er Riget til nogen synderlig Nytte. Du er forkiert i heele din Tænkemaade! der er intet Rige i Verden opkommet for Militiens Skyld, men Militien er opkommen for Rigernes Skyld, det er: til at beskierme og bevare Regenten og Undersaatterne; dersom disse blive for mange og for mægtige i en Stat, saa vil de hærsk baade over Regenten og Undersaatterne, hvilket alle Rigers Historie med mangfoldige Exempler beviser. Siden du ikke kan faae for mange af det flags Folk, da siig mig, hvad de skal bruges til i Freds-Tider, jeg kan ikke begribe andet, end at de maae blive heele Statens utaalelige Byrde! betænk, om ikkun det halve var bleven henlagt i et almindeligt Skatkammer af det, som den danske Krigsmagt har kostet i de 50 Aar, som Dannemark har haft Fred, hvad vilde det ikke være en uhorlig stor Summa Penge, og om ikkun det halve Antal af samme Krigsfolk havde været gifte, avlet Børn, dyrket Jorden og næret sig saa godt, som de kunde, hvilken stor Mængde Mennesker kunde de ikke have frembragt, som nu ere paa de lumske, hoeragtige Maader dræbte. Vi klage over Folke Mangel, og dog bruger øvrigheden al deres Kunst i at hindre Folk fra lovlige Ægteskabe, og derimod ligesom autoriserer enten Horerie eller ulovlige Ægteskabe. Det er jo

ikke længe siden, det blev Krigsstanden saa got som forbuden, Geistligstanden blev det

43

i Pavedømmets Tid reent forbuden ved aabenbarlig Vold og Magt, og i Lutherdommets Tid er det ved allehaande Rævestreger enten blevet dem forbuden formedelst yderlig Fattigdom, som de studerende ere satte i eller og forhalet saa længe, at de ikke har duet til at avle Børn; see, saadan en Mængde af hoer og Mord Skyld er Riget belæssed med, foruden Religions Spottene og Guds Foragt, de Fattiges undertrykkelse og andre Synder; og dog vil vi bilde os ind at Skaberen skal give Lykke til vore Oeconomiske Bestræbelser; jeg mener, at enhver Fornuftig har jo nok kundet see at Gudstugtende Haand var over vore Lande ihenseende til Qvægsygen; jeg troer ingenlunde at den borttages ved Helligdages Afskaffelse eller Religionens aabenbare Foragt, eller ved at bringe Geistlig-Standen, hvoraf de fleeste ere allerede usle nok, i større Uselhed og Foragt; jeg frygter snarere for at den gamle Tragoedie skal fornyes, nemlig: en 10 eller flere Aars Jordens Ufrugtbarhed skal komme; har du ikke læst, at det sidste Dannemarks Undersaatter ikke vilde unde Geistligheden den Tiende som Gud ved Mosen havde anordnet til Geistligheden, og Kong Knud paa samme Tid anordnede til den danske Gejstligheds Levebrød, at de bleve strax derpaa saa haard straffede med Hunger og Ufrugtbarhed i i 10 Aar, at Riget har aldrig været i saadan yderlig Elendighed. Danmark er et Korn-Land, og har ingen Metaller, dersom vi tillige med

44

Kiødet mister Brødet, saa er det ude med os; skal vi et Aar efter det andet sende Penge, som vi ikke heller har for mange af, ud til Fremmede for Brød, saa vil uden Tvivl Død og Hunger gjøre Ende paa vort Rige. Jeg synes sandeligen, at det var langt bedre, at vi med samlede Hierter anraaber Gud om Maade; og snarere opretter Bededage, end at vi afskaffe Festerne, snarere at vi afskaffer vore mange utidige Forlystelser, allerhelst da vi slet ingen Aarsag har til at gjøre os saa glade, end at vi anrette ugentlige Forlystelser, som skal være saa accurate, at vi ikke engang kan lade Sabbaten være frie; det var bedre, at den ene Stand i Riget blev opmuntret til at befordre den andens sande Beste, end at den ene søger at Undertrykke den anden. Det er bedre for Borgerstanden, at det ene Laug ophielper det andet, end at det ene Laug angiver det andets Fordeele af pure Misundelse; thi det Laug, som chicanerer det andet, bliver dog ingenlunde hjulpen derved, at det andet bliver ruineret. Det er tienligere for Kongen og hele Riget, at her i Freds-Tider holdtes ikkun en gandske liden Arme, som kunde være Garnison i Fæstningerne, end at holde en stor Arme til slet ingen Nytte. Det Principium er gandske falskt, at Ægteskab gjør Folk feye; Men tvertimob! det gjør dem meget mere behjertede og troe, efterdi de da i Krigs-Tid

45

kommer til at stride ikke allene for Kongen og dem selv, men endog for deres kiereste Kierligheds Panter, nemlig Kone og Børn. Det er tvertimod Guds og Naturens Lov ar forbyde eller forhindre Ægteskab, og baade jeg og enhver Fornuftig maae undre over, at Regentere tør understaae sig til at forbyde eller forhindre Ægteskabe, nu ved Geistligstanden, nu ved Krigsstanden, da dog St. Paulus har udtrykkelig, mere end 8te Hundrede Aar tilforn advaret Menneskene om dette ugudelige Regierings Principio, naar han siger: Aanden siger klarligen: at de sidste Tider skal blive vanskelige Tider, thi der skal komme Mennesker, som føre Dievle Lærdomme, og forhindre Ægteskab. Maaskee du vil svare: de af Krigsstanden har for lidet Lening, altsaa kan de ikke heller gifte sig; saa vil jeg svare: at naar det unyttige store Tall af dem, samt de høye Officerers Gage blev lagt til enhver Soldats Lening, da kunde de have nok at leve af; men denne Forandring burde heller ikke skee paa engang, men lidt efter lidt, alt som de nærværende enten døde, eller bleve afskedigede, indtil det kom til det Tal, som var fornødent til Fæstningernes Guarnison og Kongens Liv-Vagt og Liv-Guarde, de samme som vare da Guarnifon i

46

Fæstningerne ulde iligemaade flittig exerceres i Artillerie Videnskab, og deres Officerer burde alle forstaae Ingenieur-Kunsten. I øvrigt kunde man gierne finde paa, at gjøre begge Rigernes unge Mandkiøn fra 18 til 30 Aar, til en eneste stor og Talriig Arme, og det saale.des, at den hverken kostede Kongen eller Riget noget, og ingen sulde finde sig fornærmet derved, og dog være i Stand til i paakommende Tilfælde, at udrette langt mere end den nærværende Arme i Danmark Har i lang Tid og i nogle Aarhundrede udrettet. Iligemaade kunde man ogsaa efter haanden finde paa at gjøre en Deel Kirkes Detientere til nyttige Borgere i Staten, nemlig: Klokkere og Gravere, burde tages af Studenterne og kunde befales at være Skoleholdere tillige, de kunde deele hele Menighedens Fattige Børn imellem sig, og saa leve af de Indkomster som Klokker- og Graver-Tiennesterne indbringer. Om Søndagene og Prædikens Tiden, kunde enhver have sine Discipler med sig i Kirken, og da gjøre deres sædvanlige Opvartning, og derfor burde de Fattige Skoler ikke afgaae; men saasom Skoleholderen har formange Børn at besørge, saa kunde ethvert Barn desbedre blive underviste naar de vare deelte imellem saa mange, som og lettere kunde forrette deres Arbeyde. Om Eftermiddagen kunde de henvises til Fabriquer, og burde da Lærerne skiftes til at have Inspektion med Fabris-

47

qven, og aldrig tillade Piger at komme paa en Fabriqve med Drengene, eller at de ikke flittig arbejdede paa Fabriqven, eller sang Skiøge-Viiser eller gjorde noget andet uanstændigt, hvorved det Gode som om Formiddagen var indpræntet i Lærdoms-Tiden, skulde om Eftermiddagen paa Fabriqven blive forrykket. Det tilkommer Præsterne at være Ober- Inspecteurer og Directeurer over enhver Menigheds Skoler, og kunde dette Arbejde saaledes deles, fornemmelig ved de Kirker hvor der ere 2de Præster, at den ene var det ene Aar Directeur og den anden Inspecteur i samme Aar. Iligemaade kunde den som var Directeur i det 1ste Aar, gaae tilbage til at være allene Ober- Inspecteur, og den anden som for var Inspecteur, skulde i det Aar være Directeur. Men da det er Publicum, som vedligeholder saadanne Gudelige Stiftelser, saa burde baade Directeuren og Inspecteuren publice gjøre Regnskab for hver Aars Direction, naar Aaret var omme, da Menigheden kunde Søndagen tilforn af Prædikestolen ombedes paa en vis Dag i Ugen at samles i Kirken, for at anhøre og forevises Regnskabet for Skolens Casse. Da Menighedens Forstandere, Kirke-Værger og Kirkens Patroner endeligen enten selv eller deres Fuldmægtig burde være tilstæde, Regnskabet at efterses, underskrive og qvittere. Jeg blev for 9 Aar siden af Sal. Græv Hol-

48

stein befalet at gjøre et viseligere Informations Metode, end den nu brugelige, samme har jeg færdig tillige med de Manuscripter som dertil hører. Denne kunde anordnes for alle Skole-Lærere, saasom jeg er vis paa at den rekker til det Maal som Skole Methoden bør have. Men jeg vil en anden Gang give mit Forlag ud baade om Geistlige Krigs- og Borger-Standens Forbedring, naar jeg først seer, hvorledes Publicum optager denne min Discours med Philopatreias. Dette vil jeg allene som en ærlig Mand love, og med Guds Bistand ogsaa holde det ærværdige Publico, at ingen af mine Forslage skal smage af Fritænkerie, Præstehad, Religions Foragt, ikke heller sigte til nogen Stands Undertrykkelse, men allene til enhver Stands sande Beste. Jeg faaer ikke Tid denne Gang at discurre mere med dig du selv kaldte Philopatreias, altsaa vil jeg ønske dig baade ihenseende til Siel og Legeme at leve vel om du kan; og forbliver en oprigtig Sandsigere som tilforn saa og fremdeles; endskiønt jeg længe har været og endnu er nødt til at være end Præst med et par røde buxer Adieu.

1

Brev fra Sandsigeren
til
Adskillige om Adskilligt
i
hans nyeligen udgivne Piece.

Kiøbenhavn

Trykt hos Paul Herman Hoecke. 1771.

2

3

Allerædelste Publicum!

Førend jeg udgav mit Skrift, forestilte jeg mig, at jeg, ved at skrive offentligen, vilde underkaste mig en offentlig Dom. Jeg indsaae, at Ordsproget: (Saa mange Hoveder, saa mange Sind) var en unægtelig Sandhed, og at Folkes Domme vilde blive ligesaa mange og forskiellige, som der ere Hoveder og Sind til.

79 af 174 sider

Derfore bad jeg adskillige upartiske Venner, at sige deres Tanker derom, førend jeg lod det trykke, hvilke allesammen gav det deres Biefald; og da jeg tøvede med at give det ud, knurrede de fleste, fordi jeg nølede

4

saa længe. Nu har jeg indgivet det, og derved fyldestgiort deres Begiering; men jeg har nu fornummet, at nogle af de samme ere mindre fornøiede end tilforn; thi, nu først, synes de, at der ere adskillige Sætninger deri, som ikke fuldkommeligen stemmer overeens med den sande Theologie, fornemmeligen denne: at jeg holder det for Uret, at verdslig Øvrighed fordrer dobbelt Gage-Skat af Geistligheden, som ikke faaer. Gage af verdslig Øvrighed, eller har nogen verdslig Betiening. Dette, meener de, at kunde bevise af den Passage, som læses hos Matthæum 17. Cap. 24. og følgende Vers, hvor Evangelisten beretter, at endog Christus, som, baade i Henseende til sin guddommelige og menneskelige Natur, var frie for at give Skat, beqvemmede sig til at betale Skat. Men I gode Venner! i hvor sund Theologisk Kundskab I end bilder Eder ind at have, maae jeg dog sige Eder,

5

at I feyler Kundskab baade i de Romerske og Jødiske gamle Historier; thi det var ingen Gage-Skat, hvorom mit Skrift egentligen handler, som da blev fordret, men enten en Slags Told, som kan lignedes med vore Tidens Salt-Skat, eller og en simpel Kopskat, som blev betalt efter enhvers Gotbefindende, og denne blev endog fordret med en ærbødig Varsomhed, som man af Evangelistens Beretning tydeligen kan see; altsaa seer jeg ikke, hvor I vil hen med denne Erindring. Det er jeg vis paa, at I i den heele hellige Skrift ikke skal finde noget, som er imod mine Satzer. Nogle andre har meent, at mit Skrift vilde blive meget skarpt censureret i de lærde og kritiske Journaler; men hvad vil disse Journalister gjøre mig, naar jeg har Skriften og Fornuften paa min Side? Maaskee jeg skal lastes, fordi jeg skriver dristigt? O, I Stakler! da har I jo Skribentere nok, som slikker uden paa Fla-

6

sken, kan I da ikke fornøye Eder med dem? De samme stræbe, ligesom Erasmus Rotterdam, at vaske Folk, men vil ikke gjøre dem vaade. Jeg har i min Eenfoldighed meent, at vor Allernaadigste Konge havde givet Skrive-Frihed, fordi han var en Elskere af en reen og aabenhierted Tale; det er sandelig den viiseste Maade, som en Regent kan betiene sig af, til at faae Publici Meening at vide; Hvorfor skulde da ikke jeg, som har Mod nok til at tale den Sandhed, som ikke beskadiger nogen, gjøre mig en Ære af, at fyldestgiøre Majestetens Begiering? Sandhed staaer sig nok, Daarlighed, Hyklerie og Tigger-Argumenter falder altid hen af sig selv og udretter intet. Skrifter, som ikke ere skrevne aabenhierted, udretter sielden noget got; thi de fleste, som læser dem, forstaaer ikke, hvad Autors Meening har været; og de andre, hvis Laster Autor angriber paa en fiin og forblummet Maade, trøster

7

sig ved, at der var ingen, som forstod, at det var dem meent, og altsaa lader andre skrive, hvad de vil og kan, og de gjøre, hvad de vil; og saaledes bliver alting i sin gamle Slentrian. Det er raadeligt for en Skribent, at skrive forblummet, naar det er farligt at skrive aabenhjertet; men det er uforsvarligt at dølgge Sandhed, naar Øvrigheden fordrer den. Kongen har jo (ikke fordi han biefalder dem, men allene for at vise, at han har givet en fuldkommen Skrive-Frihed) tilladt, at ugudelige Skrifter ere komne for Lyset; (f. Ex. Kunst til at regiere) hvorfor skulde han da ikke tillade de retsindige Skrifter at komme frem, som ingenlunde sigter til hans, Rigets, eller noget Menneskes Skade, men til alles sande Beste. O, I got Folk! jeg veed, at det er det gamle Coujonomie, som endnu hænger Eder i Hovedet. Jeg er ubekymret; thi jeg troer om vor Konge, at han baade er redeligere

8

og viisere end den Persiske Darius, som lod Caridemum ihjelslaae, fordi han efter hans Begiering havde aabenhierted sagt Sandhed om Hans Armee og Krigsrustning. Jeg havde snarere ventet, at jeg af disse Tidens vantroe Folk var bleven beskyldt for Fanaticismo, fordi jeg har holdt for, at Qvæg-Sygen er en Guds Straf; item: at den svare Hungersnød, som ramte de nordiske Riger, just, da Undersaatterne sloge deres Konge ihjel, fordi han befoel dem, at adlyde Guds Befalning, i at give Tiende til deres Geistlighed, ogsaa var en Guds Straf. Men, ved det jeg her fremfører den Historie om Kong Knud, da maae jeg bede dem, som tvivler om Historiens rigtige Beretning, selv at eftersee Krantium eller Sal. Pro-Canzlers Pontoppidans Annales Ecclesiae Daniæ. Ja, I super Kloge! jeg har glemt at fortælle Eder, at jeg er saa overtroisk, at jeg endog troer, at det var en Guddommelig

9

Bestyrelse, at Kiøbenhavn var i dette Foraar rundt om med Iis bloqueret og ligesom belejret. Imidlertid lader jeg Publico nok engang vide, at den liden Piece, Sandsigeren kaldet, er ikkun en Fortale for et større Værk, og at de, som har behaget at anskaffe sig den (hvilket maae være et anseeligt Antal, siden den er bleven nu

i en Tid af 15 Dage 3 Gange oplagt) ogsaa ville efter dette Avertissement behage at subscribere, paa det jeg kan vide, hvor stort et Antal af Exemplarer, jeg skal lade trykke, da jeg haaber, med Guds Hielp, at holde Publico, hvad jeg har lovet. Jeg veed ellers gandske vist, at mit Skrift har havt alle retsindige Folkes Biefald, og det af alle Stænder, faa at jeg veed ikke at have pecceret imod de andre i noget Stykke, undtagen imod den gamle Regel: at man nemlig ikke skal lade Tosser see halvgjort Arbeyde. Og det har sandelig været et uventeligt Bifald, efterdi Byen

10

og Landet er nu opfyldt med en stor Deel frie Skrifter, saa at Folk naturligviis maa kiedes ved at kiøbe og læse de mangfoldige nye udkomne Skrifter, hvoraf en stor Deel ere ikkun et Beviis paa Skribenternes Ondskab, Partiskhed og Daarlighed; som for Ex. den selvkaldte Philopatrejas, det forhexede Dreng-Barn, Gedebukken, og andre saadanne Skandskrifter; Item : Det prophetiske Abekatte-Skrift, den Norske Bondes Syn, hvori spaaes om vigtige Forandringer i Staten; og om Kattens Død, af de Personer, som have Hiernen i Haanden. Nu blev mig fortalt, at der skal være sammensmidet noget Sladder imod Sandsigeren, som uden Tvivl skal føre Ravn af en Igiendrivelse, hvilket dog ikke endnu er kommen for Lyset; men jeg vil i Forveyen erklære, at jeg vil ikke spille Tiden paa nogen Penne-Krig, førend jeg først faaer opfyldt det Løfte, som jeg har gjort Publico, med at udgive mine For-

11

slage; thi ligesaa vel fornøede, som de af Publico, der har læst Sandsigeren, har optaget Sandsigerens Discours med den selvkaldte Philopatrejas; faa forbunden holder Sandsigeren sig at være, til at opfylde sit Løfte. Jeg frygter ingenlunde for, at denne Modstander skal kunde igiendrive mig, thi Sandhed staaer sig nok; Thi hvad andre Lærde veed, veed jeg ogsaa, og enhver, som har læst Sandsigeren, har uden Tvivl seet, at jeg ikke feyler Mod til at tale Sandhed. Jeg har, Gud være lovet! udholdt mangen Bataille med Løgnens Fader, Fanden selv, hvorføre skulde jeg da være saa bange for een af hans Børn. Jeg kan letteligen i Forveyen indsee, at hele Skriftets Indhold imod Sandsigeren vil ikke blive andet, end nogle utidige Irettesættelser, Beskyldninger, tillige med nogle Trudseler, og maaskee der kan ogsaa indløbe nogle Løgne og Tigger-Argumenter; naar det udkommer, og

12

Nøye betragtes, skal enhver befinde det saaledes, som jeg i Forveyen har spaaet, at det vil blive; vil Publicum spille Penge paa at kiøbe det, nu jeg alt har sagt Indholdet, saa staaer det i enhveres eget Behag. Imidlertid kan jeg og forud sige, at Hensigten med bemeldte Skrift er uden Tvivl, deels Egennytte, da Autor meener, at Strid-Skrifter har stærkest Afsætning; deels ogsaa Underfundighed, da han haaber at kunde forvilde enfoldige Folk, at de skal ikke vide, paa hvis Side Sandheden er, og derved falde til at tænke det samme om mit Skrift, som de tossede Frietænkere og andre Vankundige meener om den hellige Skrift, at den nemlig er en uefterrettelig Bog, fordi den bliver ofte fordreyet og udlagt paa saa mange forkeerte Maader. Jeg har og anmærket, at der findes nogle, som ikke har havt det allermindste at udsætte paa Skriftet selv, og dog har af pure Misundelse søgt at giø-

13

re det fordægtigt, ved at sige, at der var intet Nyt i det. Men hvad vil det sige? jeg har jo ikke lovet mine Landsmænd noget Nyt, men allene at frembringe Viisdom og Sandhed i sin rette Gestalt, og det paa en Tid, da det meest behøves; thi hvo, som veed noget af Dannemarkes nærværende flette Tilstand, maae tilstaae, at her behøves intet Nyt, da der er, desverre, alt for meget Nyt, hvoraf det meste duer slet intet, og er enten forargeligt, eller og saaledes beskaffent, at mange Mennesker bringes i yderlig Fattigdom; thi man har i lang Tiid ikke Hørt andet Nyt, end at tale om utidige Forlystelser, Masqverader, Comoedier, Ryggesloshed, nye Anledninger til Galskab, Afsættelser og saadanne Foretagender, som jeg gandske vist veed, at være stridige imod Hans Majestets Landsfaderlige Hensigter og Symbolum, som er: at Kongen søger sin Ære af Fædrenelandets Kiærlighed.

14

Dette er, Gud bedre, mit Fædreneland! Nyt nok, som i nogle hundrede Aar ikke er sket: ja, end ikke den Tid, Holsteenerne sidste Gang toge sig for at hielpe Dannemark af Dynen i Halmen. Men at jeg kan vise mine Bagtalere, at der findes dog noget rart Nyt i mit Skrift: da siger mig, om noget af de foregaaende frie Skrifter taler saa religieus, frit, aabenhiertet, kiekmodigt, patriotisk om faa magtpaaliggende Ting, som Sandsigeren. Jeg troer vist, at Sandsigeren har brudt Isen for den priselige lille Piece, Religion og Fornuft kaldet; item for Broderens Brev til sin Syster. Jeg spaaer, at der kommer herefterdags mange flere saadanne nyttige Skrifter for Lyset. — De af Publico, som behager at subscribere, ville adressiere sig til Bogtrykker Höecke i store Hellig-Geist Stræde i No. 141., som jeg ved mine Commissionairer haver ombedet, at tage imod Subscription, og at

15

gide enhver, som subscriberer, en Forsikring paa, at erlange det første, andet og tredie Hefte, ligesom det ved Trykken bliver færdigt, og ved ethvert Heftes Udgave bekiendtgjørende Priis, da samme ey forud kan fastsettes i Henseende til Størrelsen; Mens skal blive saa billigt, som mueligt, efter Subskribenternes Antals Mængde. Det siges iligemaade til behagelig Efterretning, at jeg lader ikke trykke flere Exemplarer, end som Antallet paa Subskribenternes Navne beløber sig. Dette skeer for at forekomme det ubillige Skakkerie, som nogle Egennyttige har brugt med Sandsigeren, da de har lenet den bort til at læse for 4 Sk. hver Gang, og tilsidst solgt deres første Indkiøb for 12 a 16Sk. Stykket. — Det første Hefte kommer til at handle om Religionen, dens Sammenhæng med Regieringerne, og om Geistlige Personer, saavelsom om de Anstalter, som sigter til at danne Geistlige.

16

Det andet skal handle om Borgerstanden og de Ting dem angaaende. Det 3die om Krigsstanden til Lands og Vands, og Hvad til sammes Forbedring udfordrede Publici egen Affection imod mig, har forbundet Mig til saadan tjenstvillig Arbeydsomhed. Hvorfore jeg forbliver det allerædelste Publici tjenstberedvilligste Tiener.

Sandsigeren.

1

**Jeremiæ Brev
imod
den hykkelske
Afguds-Præst,
som taler i Magazinet No. 73,**

skrevet

til Forsvar

for

den redelige Sandsigere,

til

Opmuntring/ Trøst og Troeskabs Bestyrkelse

for

de danske Israeliter,

som endnu leve i

Coujoneriets Fængsel i Babylon.

Kiøbenhavn, 1771.

Trykt og til Kiøbs at bekomme hos A. F, Stein, boende i Skidenstrædet.

2

3

Her har længe omvanket det Rygte, at her vare udsatte Spioner, som skulde udlure Folkes Taler og Tanker! saa ofte som jeg har Hørt det, har jeg og nægted det; thi det var aldeles urimeligt at troe, først og fornemmelig fordi Hans Majestet, vor allernaadigste Konge havde givet en fuldkommen Skrive- og Trykke-Frihed, og altsaa behøvede han ingeniunde at betiene sig af saadanne Skarns Folk; thi i det Fald kunde Hans Majestæt letteligen forud

4

see, at naar Hans Majestæt gav alle og enhver frie Tilladelse til at Skrive, saa ville der fremkomme baade de Rettænkendes og Ildetænkendes Skrifter og Tanker, og hvad behøvede han da Spioner, naar enhver Skribent gav tillige med sine egne, manges eller de flestes Tanker tilkiende. Dernæst sluttede jeg og af Skrive-Friheden selv, at det var gandske utroeligt, thi Skrive-Frihed er langt mere end Tale- og Discurere-Frihed, efterdi det som skrives staa langt fastere end det som tales, og naar Hans Majestæt havde givet Tilladelse til det vigtigste, saa brød han sig vel ingeniunde om det mindste og ubetydeligste; Thi Ordsproget staa fast: Vox audita perit, Litera scripta manet. d. e. Et Ord som høres snart forgaaer; men det som skrives fast bestaaer. Endelig naar jeg betragtede det, som havde bevæget Hans Majestæt til at give Skrive-Frihed, saa kunde jeg ingeniunde forestille mig, at han vilde taale Spioner; thi man bor troe, at den første og fornemste Aarsag, som har bevæget Hans Majestæt dertil, har været denne: at han vilde saaledes regiere, at han vilde vise sig for alle Menniskers Samvittighed som

5

Guds Liener, derfor brød han sig ikke om hvad Folk skrev og sagde; thi Hans Majestæt vidste nok, at Horatius har talt ret, naar han siger: Integer vitæ fcelcrisque purus non eget Mauri Jaculis nec Arcu. d. er: Den som uskyldigt Liv og Dyden over, han Mauri Spyd og Bue ey behøver. Troe mig; en Regent, som har i Sinde at gjøre Vold, og Uret, han giver ikke Tilladelse til at skrive og tale frit. Den anden bevægende Aarsag var, at Hans Majestæt kunde desbedre faae enhver Stands og Persons Anliggende og Nød at viide; thi endskiønt der ere nogle Foresatte for ethvert Societet, som paa heele Societetets og enhver Subordinereds Vegne skulde tale Sagen, saa dog taler enhver gjerne best i sin egen Sag, og det er mere end eengang skeet, at de flettteste Subjecta ere blevne Hans Majestæt recommenderte til Befordring, og de beste og dueligste ere satte tilside. Den tredie bevægende Aarsag har uden Tvil været, at Hans Majestæt kunde af mange og forskiellige Forslage om adskillige Tings Forbedring udvælge det Beste og Nyttigste; men til at forskaffe sig adskillige Forslage, var det fornødent,

6

Hans Majestæt maatte give Frihed til at tale og skrive frit; thi hvo vilde tale, skrive eller raade noget, naar man ikkun fik Skam for Umagen naar man fik udtalt, i Fald det, som var skrevet eller talt, enten var ikke klogt nok, eller stemmede ikke fuldkommen overeens med Regentens Gout. Dette og meere lige saa billigt og lovligt har vel Sandsigeren tænkt om Monarchen; dette har visselig giort ham saa dristigt at kalde sit Skrift Sandsigeren; thi jeg er alt for vel forsikkret om, at han aldrig har sat sig fore at sige eller skrive Løgn. Kortelig: alt det han i Vidtløftighed har vildet sige Publico deels med Sandsigeren, deels med de efterfølgende Hefter, er just det selvsamme, som det pliiisværdige Poëma: Nye Prøve af Skrive-Friheden, i kort Begreb indeholder. Endelig, naar jeg betragtede Tiden, saa kunde jeg ikke heller troe at Øvrigheden underholdte Spioner; thi det streed imod al Fornuft, at holde Speidere i Freds-Tider, med mindre at der maatte være et hemmeligt forrædisk Partie i Riget, som havde, ved at forføre Kongen til at gjøre adskillige daarlige, uretfærdige og stadelige Indretninger, sat sig for, at irritere Un-

7

dersaatterue, forstyrre og kuldkaaste Riget; thi i dette Tilfælde kunde jeg nok begribe, at saadant et sammenrottet Pak behøvede Speidere; deels for at skremme retsindige Folk fra at tale og skrive imod galne og daarlige Anordninger, deels og for at faae at vide hvor vidt deres onde Anslag havde lykkedes med at skade og forstyrre Riget. Da jeg saavelsom andre troede at vi havde Fred og ikke vidste at her var Forræderie paa Færde, faa og tillige af de 3de foranførte Grunde meente at man ved den Kongelige almindelige Tilladelse til Skrive- og Trykke-Frihed var sikker nok, saa negtede jeg aldeles, at det var sandt at her gik Spioner om iblant Folk. Men da et skarns Menniske, som dog er alt for dum til at være Spion, har i Magazine No. 73, offentlig bekjendt om sig selv, at han gik omkring paa Gader og Stræder for at udlure hvad Folk sagde om Kierlinge-Rytterie, Masqverader, Horerie og andre moderne Galenskaber; item paa Kirke-Veye for at hore hvad Folk talte om Prædikerne som de havde hørt; ja ved alle Leyligheder gjorde sig Fliid med at speide og hykle; saa maae jeg dog nu troe det, som for var mig gandske utroeligt. Nu kunde

8

Publikum med rette spørge, hvo der har autoriseret ham til at agere Spion (thi jeg tør vist forsikke at han har ingen Kongelig Bestalling hverken hemmelig eller aabenbare) og tillige bede ham at sige hvad Løn han

staaer derfor, og endelig hvem han meener at tiene med denne Forretning? Thi i Fald det er nogen Øvrigheds Person, som har hemmelig beordret ham dertil, maae man billig holde dem for ligesaa onde og dumme Folk, som deres Speidere selv er, og dersom han staaer ingen Løn for sit Spionerie, (thi onde Herrer give sielden god Løn) saa sværger jeg ved den ærlige Sandsigere; at de Personer, hvis Ord han har recenseret i Magazinet, i det mindste giver ham et got Liv fuld Prygl. Jeg troer ikke at Sandsigeren er saa grum, at han vil have Hovedet og Haanden af ham, Ney! han ønsker vel ikkun, at det Lem, som han synder med, maatte lide; nemlig: at han maatte faae Podagra hver Gang han gaaer ud for at speide og lure paa Folkes Taler! Chiragra hver Gang han sætter sig ned for at skrive hvad han har speidet og udluret! og endelig at han maatte bide Sladden af sig hver Gang han vilde agere Øretudere! eftersom

9

han veed got at give Regler for andres Taler og Tanker, men ingenlunde efterfølger dem selv. All den Forskrekelse som han kom i over Sandsigerens Læsning har bestaaet deri: at han har tænkt, dersom denne ærlige Skribent bliver hørt, troet og efterfulgt, saa mister Baade jeg og andre vor Credit, og saa faaer vi Skam i vort lange Liv. Han vilde ligesom sige: Jeg veed nok hvordan det gik de falske Propheter fordum naar Israel begyndte at troe de sande Propheter, naar Øynene bleve oplukke paa dem, at de fik at see, at de som tilforn havde priset dem i deres Synde-Tid salige, just havde forført dem og vare Skyld i deres Ulykke; thi saa bleve de foragtede, og ligesom de tilforn havde tilskyndet Folket til at forjage og myrde de sande Propheter, saa bleve de siden og selv forjagede ja undertiden myrdede. Dette frygtede Øretuderen for, derfor blev han forskrekket, da han læste Sandsigeren; thi han har tænkt; dersom denne Skribent flipper igiennem med Hovedet, og Publikum fatter Godhed for ham, saa er det baade ude med mig og andre Hyklere; jeg faaer derfor at gribe til min gamle Kunst: Jeg vil lade som jeg an-

10

seer Sandsigeren for en rebellisk Mand; jeg vil dristig lyde paa ham; jeg vil beskylde ham for Opsætsighed imod Kongen; jeg vil lade som at jeg anseer ham for een som sætter al Respect til Side for kronede Hoveder; jeg vil stille mig an ligesom jeg allene ærede Regentere; jeg vil begynde at dadle dem som tale om Regenteres smaae Feil, og ende paa Sandsigeren, som taler om Regenteres store Feil, saadanne Feil som pleyer at stille dem ved Riget, ja undertiden ved Livet! dette vil jeg udstryge ligesom jeg troede at Sandsigeren derved havde forbrudt Haand og Hoved; jeg vil anføre nogle af Skriftens Sprog, som befaler os at vise Ærbødighed og Lydighed imod Kongen, og dem vil jeg applicere paa en forkeert Maade, saa bliver Publikum forskrækket, saa bliver Sandsigeren skræmmet, og maaskee jeg kan overtale Hoffet til at troe, at jeg allene er bekymret for dets sande Velfært! det kan være mig lige meget om baade Sandsigeren og Kongen, som han ved at giendrive den uægte Philopatreas har givet sunde og gode Raad, omkommer, naar ikkun jeg- kan hytte mig, og dog eengang komme til at ansees for at være noget got værd, saa faaer det at gaae

11

med de andre som der kan; Jeg er dog og bliver en fordømt Hykler, hvad got jeg skal have det maae jeg søge i Livet, siden venter jeg Intet. Samvittigheden klemmer mig ikke; thi den er for lang Tid siden død og forhærdet; Mennisker kierer jeg mig ikke efter; thi de ere ikke alvidende; Gud er nok saa god og tier stille, altsaa begaaer jeg mig nok; jeg veed, jeg faaer strax andre Cujoner og Hyklere paa min Side, de tænke, haabe og troe det samme som jeg, vi blive dog den største Haab, og faa kommer plurima Vota til af gielde. Naar der tales om hvad for Anslage til Forandringer i Riget der ere de beste, saa vil jeg, omendskiønt alle veed at det er ikkun menniskelige Ting der tales om, stille mig an, ligesom det var pure høye himmelske Aabenbaringer, eller saadanne Ting, som ikke ere opkomne i noget Menniskes Hierte; thi det pleyer de Store som vil tilbedes og troes som Guder at finde stor Behag udi: Jeg vil raade andre til at stille sig an som Tossier, jeg vil sige: o lad os ikke tale om det som er os for høyt, som vi ikke forstaae! og dersom nogen begynder at tale, og sige: sin eenfoldige Meening, saa vil jeg (allerhelst om jeg veed

12

at de ere langt lærdere og ærligere end jeg) strax laste hvad de tale, og i fald det smager af den gamle Ærlighed og Nidkierhed for Gud og Næsten (saa veed jeg nok at Skribenten maae tale aabenhiertet og sætte all Persons Anseelse til Side) saa vil jeg beskylde ham for Crimen læfe Majestatis; jeg Vil sige: at han har forbrudt Haand og Hoved; maaskee jeg kunde faae Regenten opbragt til den skammelige Daarlighed, paa en voldsom Maade at behandle den, som er saa oprigtig, at han endog uombedet af pure Kierlighed til Regenten og sit Fæderneland vover sit Liv. Ja, paa det at jeg kan ydermeere forskrekke Publikum, saa vil jeg rende omkring iblant dem, bilde dem ind at der er sat Præmium paa at opdage Autor til Sandsigeren. Omendskiønt dette er pure Løgn, saa maaskee jeg dog faaer Tossier narret til at troe det, saa tør hverken nogen lade sig mærke med at den ey er Sandsigeren, ikke heller tør andre Skribentere efterfølge ham i at skrive saa aabenhiertet. - - Endelig paa det at jeg kan betage Sandsigeren al sin Roes for sin Fliid, saa vil jeg see til, at jeg pt: indbilde Publiko at Sandsigeren er lige saadan en Bogtyv som

13

jeg, og at han hverken kan tænke, tale eller skrive noget, uden at han endelig skal stæle det af en andens Bog som han skal tale eller skrive? Derfor skriver han frit hen, at Sandsigeren har samlet sit Skrift af Mag. Dyslels og Argus, da det dog kand ved lovfaste Vidner bevises, at Sandsigeren var færdig førend baade Philodanus og Dysfels Skrifter udkom, og enhver som læser Argus, maae ligeledes tilstaae, at Argus taler aldeles intet i de Blade, som kom ud førend Sandsigeren, om de Ting, som Sandsigeren taler om, og altsaa kan jo Sandsigeren ikke heller have taget noget af Argus! ikke heller har nogen af de nye frie Skribentere bygget deres Sætninger paa Theologiske Grunde som Sandsigeren, altsaa seer jo enhver, at den hykkelske Speidere er en aabenbar Løgnere; og dersom nogen holder dette løgnagtige Menneske til at speide, saa seer de jo selv heraf, at de kan ikke lide paa hans Beretninger. Endelig lader han som han var bange for at Kongen skal ophæve Skrive-Friheden for Sandsigerens Skyld; Men du hykkelske Daare! maae troe, at Majestæten er langt fornuftigere! thi dersom Hans Majestæt

14

nu ophævede Skrive-Friheden for Sandsigerens Skyld, som indeholder pure uimodsigelige Sandheder, som endnu ingen har imodsagt; saa kunde jo alle see, at Hans Majestæt var bleven Sandheds Fiende, og der er jo det samme som Guds Fiende, thi Gud er selv Sandhed! altsaa mener jeg, at skrive og Trykke-Friheden staaer nok fast. I gode Bogtrykkere, som ved at læse Magazinet No. 73, ere blevne forbausede, og har frygtet for Skrive- og Trykke-Frihedens Undergang, trøster hverandre med de nys anførte Ord. Fremdeles røber denne løgnagtige Speidere sin store Ondskab og Dumhed, deri, at han ikke fremfører et eneste Ord af Sandsigeren, hvoraf han kan bevise det, som han vil have Folk overtalte til at troe om Sandsigeren, men ligefrem uden at bevise hvad han siger; lyver paa ham og beskylder Sandsigeren for Rebellion, og hans Skrift for at være galdefuldt imod den Eed han var Kongen som sin Øvrighed skyldig.

NB. Det er listigt talt, at han siger: at Sandsigerens Skrift er galdefuldt imod Eeden som han var Øvrigheden skyldig.

15

Ret lige, som han vilde sige: at Autor til Sandsigeren ikke endnu havde gjort Kongen nogen Troeskabs-Eed, men var gandske forbittret paa den Eed som han skulde gjøre Kongen. Men jeg kand paa Sandsigerens Vegne forvisse Publico om, at Autor til Sandsigeren har for lang Tid siden gjort Kongen Troeskabs-Eed og har tillige som en ærekiær og gudfrygtig Mand søgt ved alle Leyligheder at vise, at han vilde holde hvad han har lovet Gud og Kongen, og han beviser just deri sin Troeskab imod Kongen og Riget i det, at han i Tide opdager og viser hvilke Daarligheder, Ondskaber og Forræderier der ligger skjulte i Philopatreiasis og andre Religions og Præstehaderes Ondskabsfulde Forflagelse; ja han kunde med rette kaldes en Meen-Cedere og Forræder, dersom han tav stille, da han dog (hvilket hans Skrift beviser) har baade Forstand og Mod nok til at tale. Thi Sandsigeren er jo ikke andet end en slags Mathematisk Demonstration, som viser at Philopatreiasis Forflagelse om geistlig Standens visse Løn, er enten et Forræderie, eller et af de daarligste, ugudeligste og flettesie Paafund som Kongen kunde forledes til.

16

Det er sandelig forunderligt at dette Hykkelske Drog som taler i Magazinet No. 73, understaaer sig til at censurere et Skrift som han forstaaer slet intet af, just paa en Tid da Kongen har ophævet al Censur. Hvilket er liige saa taabeligt gjort, som naar Bogtrykkere render til Hoffet for at faae Lov til at trykke hvad som kommer til dem, da der dog er en almindelig Kongelig Tilladelse i Forveien givet, og det er liige som Bogtrykkerne vilde paastaae, at Hoffet skulde endelig Censurere alle Skrifter inden de ville trykke dem, eller og ligesom de vilde sige Kongen har ikkun givet Skrive-Friheden paa Skrømt, men ikke fordi han vil have Sandheden frem. Endeligen, dersom Sandsigeren farer vild i nogle af hans Sætninger, saa kunde man jo i Steden for at belyve, beskyldte og bagtale ham, skrive imod ham, overbeviise og igiendrive ham. Men det er besynderligt, at ingen har endnu begyndt paa det Arbeide. Men han er tvertimod bleven ombedet af Subskribenterne baade hemmelig og aabenbare at skynde sig med at udgive de øvrige Deelee af hans Værk, hvilket beviser, at Skriftet maae være i Gavn, som det er i Navn, nemlig:

17

Sandheds Sigere. Men i Fald nogen af eder kiere Medborgere skulde endnu være saa forskrekkede at I ikke tør vove eder ud af det Coujoneriets Fængsel som I ved eders egen Taabelighed ere bragte i, da erindrer først og fornemmeligen, at Cyrus har ved Skrive- og Trykke-Frihedens Friheds-Brev givet Tilladelse dertil, han er jo allene Monarken i Landet! hvi lader eder da narre og holde tilbage? Skrifer og taler ikkun frit! mod ugudelige, lastefulde Menniskers forræderiske Anslag, som sigter ikke til andet, end til den forstyrrede Babylons ydermere Forstyrrelse. Sætter al Frygt til Side for alle de Afguder som dyrkes i Babylon, enten det saa er Æfculapius eller Venus eller Dragen i Babylon! lader eder ikke overtale hverken af den foromtalt hykkelske Afguds-Præst, ikke heller af andre Afgudernes Tilbedere til at blive længe-

18

re i eders Coujoneries Fængsel, nu da I have frie Forlov til at gaae ud deraf. Troer ikke at de ere Guder som siges at være det! Cyrus som selv har befalet eder at gaae ud af Fængslet, tager eder nok i Forsvar. Naar Afguds-Præsterne roser deres Afguders skiendige Gierninger, da vogter eder, at I skulde blive saa forbandede, at I skulde holde Kiød for eders Arm; Thi I har mindre Aarsag til at frygte for at sige om dem, at de giere Ont, end de har Aarsag til at være frimodige, som gjøre det Onde; stammer disse afmægtige Afguder sig ikke ved at synde, hvorfor skulle I skamme eder for at tale om deres Synder. Jeg sagde med Fliid, at I skal ikke troe, at de ere Guder, som Afguds-Præsterne sige saa at være; thi Cyrus lever jo endnu, og er endnu en ung rask Mand, Hvorfor skulde han da behøve Medhielpere? men er han faa svag at han

19

duer ikke til at regiere, saa maae Svagheden jo bestaae enten i Legemet eller i Forstanden; er Svagheden i Forstanden, saa duer han jo ikke engang selv til at udvælge en Medregent, altsaa har Medregenten slet ingen Myndighed hverken til at regiere eller befale: men er den i Legemet allene, saa har han jo Forstand nok til at udvælge en værdigere og beqvemmere, ja saa fandtes der nok de som vare efter Lov og Ret værdigere og meere berettigede til at tage imod Riget, end Æfculapius, Venus og andre Afguder, som Afguds-Præsterne troer at være Cyri sande Medregentere. Men dersom disse bruger Myndighed, og ikke med fuldkommen sandfærdige Beviser kan giendrive de tyende anførte fornuftige Slutninger, saa maae I jo selv kunde begribe at det er en tiltagen og stiaalen Myndighed, som hverken er dem givet, eller kommer af dem

20

selv, thi de ere Atheistiske dumme Bæster, som have Øyne, og see ikke; Ørne, og høre ikke; Næse, og lugte ikke; af dette kunde I og see, at de ere ikke af de Guder, som Herren har ved Propheten David talet om, naar han siger: Jeg haver sagt, I ere Guder og den høyestes Børn. Derfor agter dem slet intet. Seer dog til at I lærer det tydske Bud: Du solst dich nicht verblüffen lassen. Men det er ikke nok i lære det uden ad, I maae endog udøve det i Gierningen. I Herrens Præster og Levi Sønner, som endnu ere betagne med den Babyloniske Trældoms Frygt, lader eder ikke kyse af den Bande af Babyloniske hykkelske Præster, som enten løber omkring, og skal udlure Folkes Meeninger og Tanker, eller som nu siges at være komne til Babylon, for at skulle afskaffe og formindske den gamle Israelitiske Re-

ligion. Alle I rette danske Israeliter, I

21

kan jo see selv at Sandsigeren er bleven ubeskadiget, siden han i Aviserne har nylig ladet bekiendtgjøre, at han med det første vilde udgive sine belovede Patriotiske Hefter, værder derfor eenige som een Mand, til at forkaste alle forrædiske Anslage, opvækker Mod i hverandre, til at imodstaae det onde Partie, som vil hindre eder fra at komme til Jerusalem! I maae troe, at dersom I viser Mod og Mandighed til Israels Guds Ære, saa vil Herren være med Eder, og frie Eder fra utimeligt Veirligt; fra Misvext, fra Hungers-Nød, fra Pestilentse, indbyrdes Ueenighed, Fattigdom, Sygdomme, Krig, og andre Lande-Plager; vel vidende, at disse Afguder tillige med deres Præster ere ikke andet end det foragteligste Pøbel-Kram, som I ingenlunde bør at respectere; men vil I ikke lyde min Formaning, da vil alle disse Lande-Plager ramme

22

Eder, fordi I frygter, ærer og adlyder Menniskene, og det den sletteste Sort Mennesker, meere end Gud. Endelig maae jeg som Eders troe Lærere lade eder vide, saa vidt jeg kan efter min Spaadoms Geist giette, hvem der er det andægtige Spøgelse (som en anden brav Israelit har kaldet ham) paa det I kan see, Hvor taabelige I ere, at I blive skremmede af ham. Han haver selv mestendeels givet sit Navn tilkiende, nemlig han betegner sit Navn saaledes i Slutningen

C h r i s t o p h e

C***** W*****g men han setter ikke de ovenstaaende Bogstaver men allene de imellem C og r og W og g staaende Stierner, thi de ovenstaaende Bogstaver haver jeg sat der over for at gjøre Navnene læselige hvoriblant det første kand sige Christopher, men de andet kand jeg ikke fuldkommeligen sige om det skal bemærke Velling, eller Weffling,

23

eller Wæve-Fitte, eller Wæver-Svend, eller Wævere alt dette ved jeg ikke, men dette veed jeg vist at det var Wæverie alt det han sidst skrev imod Sandsigeren. Jeg forbliver

De Danske Israeliters

oprigtige Ven.

Jeremias

24

1

Nogle faa Tanker, I Anledning af Philopatreiæ Trende Anmærkninger,

Om de dyre Tider og Handelens Svaghed, om Rettergang og Geistlighedens Indkomster, skrevne
og over samme Materier udi

Trende

Afhandlinger

forfattede af

von Erdenkloß,

hvornæst følger

hans Ansøgning til Kongen for hans nærmeste Ven Philantropos.

Den første Afhandling.

I. Om de dyre Tider, hvad der foraarsager samme, og hvorledes de kan forekommes.

II. Om Handelen, samt dens Svaghed og Opkomst.

Kiøbenhavn, 1771.

Er tilkiøbs hos A. Bruun, boende hos Brændeviinsbrænder P. Jørgensen i store Strandstrædet.

2

Det bør os alle at aabenbares for Christi Domstoel, at enhver maae faae Vederlag for det han haver giort her
i Livet, enten got eller ont. 2 Cor. Cap. 5. v. 10.

3

Fortale.

Krig, Pestilentz og Nød for Brød Er Riis, hvormed Gud tugter Et Folk, som er i Synden død, Og deraf ilde
lugter.

For saadan Tugt Gud Danmark har I mange Aar forskaanet,

Og des er bleven aabenbar Fortørnet og forhaanet,
Ja, man vil flux afsette Gud ,
Og Guds frygt har ey Sæde Hos mange, da man mod hans Bud Hinanden vil opæde,
I det at hver, der ikkun kand,
Udsuer Folk og trænger,
Til mangel fattig Qvind' og Mand Kan ikke leve længer;
Men, kiere Landsmænd! tænker I,
At I, som saadant gjøre,
Skal for Guds Tugt og Straf gaae fri. Og ey hans Røst skal høre?

4

Fortale.

Ney, Gud kan eder ramme vist,
Ja Gud, om ingen anden,
Lad være, man er Antichrist ,
En Atheist og Fanden.
Betænker dog, at Verden er Ey ikkun skabt for eder,
Men hver, som Frygt for HERren bær, Og ham om Naade beder,
Og gjører saa hver Ret og Skiel,
At andre og kan leve,
Saa vil Gud eders arme Siel Ey ind til Regnsfab kræve;
Men I skal faae Lyksalighed,
Og eders Gield udsluttet,
Ja Riget, som Gud har bereed Sit Folk og det forjættet.
At dette eder da maae skee,
Er just, hvorfor jeg skriver, Som eders beredvilligste
Indtil min Død forbliver.

Sædegodland den 10 Augusti 1771

von Erdenkloß.

5

Den første Afhandling.

I.

Om de dyre Tider, hvad der foraarsager samme, og hvorledes de kan forekommes.

Kiere Landsmænd!

Dyr Tid i en Stat eller et Land, er Mangel eller for høy Priis paa de til Underholdning og Velstand udfordrende Ting.

At vi have dyr Tid, en allene paa alle Velstands Midler, men endog paa alle flags Levnets-Midler og Føde-Vahre her i Danmark, og i sær i

6

Kiøbenhavn, hvor den nu frem for tilforn, foruden den meenige Mand ved Garnisonen, og den Kongelige Sømagt, tilligemed deres Hustruer og Børn, haardest trykker de smaae og fattige Kongelige og andre Betientere, de Beklagelige, som i disse Tider blive brødløse, maaskee ogsaa mangen fattig Officier, fattige Kunstnere og Haandværks-Folk, Daglønnere, de fattige Studerende, fattige Enker og umyndige Faderløse, Huus-Arme, og saavel Svage, som Sengeliggende, det maae enhver tilstaae, i Besynderlighed de, som have været her for 30 Aar og kortere Tid siden; thi man maae jo betale alle disse Vahre 3 til 4 og flere gange dyrere nu, da de fleste Indvaanere ere fattige, og her er for mange lidet eller intet at fortiene, end i de Tider, da her var Velstand, og alle, som vilde arbejde, kunde fortiene Brødet, for Ex. i Steden for, at en Tønde Ruug kostede da ikkun 6 til 7 Mark, har den nu kostet 5 til 6 Rdlr., og i Steden for, at en Tønde Smør galdt 14 til 15 Rdlr., har man nu maattet betalt 40 Rdlr., og mere derfor, uden at melde om, at de Fattige her i Staden maatte sidstleden Vinter betale Høkere og Prangere over 2 Mark for Pundet. Vil vi eftergrandske Aar-

7

sagerne hertil, da kand de ikke findes hos Gud; thi han haver sat os i eet af de beste Korn-Lande, og ikke straffet os med Misvext paa nogen slags Sæde-Vahre, ey heller med nogen anden Lande-Plage, undtagen den meget paaberaabte Qvæg-Syge, hvilken i og for sig selv betragtet, og da Kiødet af det syge Qvæg, maaskee ligesaa lidet bliver nedgravet og spildt, som Talgen og Huden, men kryber uden vort Vidende i os, hvorpaa vi daglig have Exempel her i Staden, langt fra ikke har kundet gjort det; men de maae findes hos os selv, eller rettere at skrive, hos de onde og giftige Creature, der ere iblant os. Jeg vil da korteligen anføre de fleste Aarsager til de dyre Tider og Kiøbenhavns store Trængsel, som ere:

1) Folke-Mængden og Mangel paa tilstrækkelig Tilførsel af Levnets-Midler; thi, naar de ankommende graadige Kiøb- og Handels-Mænd ere ikkun faa, og føre ikkun lidet med sig, men see tusinde for een Kiøbere for sig, holde de deres Vahre saa dyre, som de kan, saa at de, der kan kiøbe noget, maae betale det i Dyrendom, og de, som ikke have Penge nok at kiøbe for, naar Tid er, maae miste, og omsider omkomme af Hunger, hvilket forgangen

8

Vinter nær ved havde truffet de Fattige her i Staden.

2) Er det, som Philopatreas melder, egen Nytte, eller uordentlig og umaadelig Begierlighed efter Gods og Formue, der aldrig kan være samlet med den almindelige og indbyrdes Kierlighed, hvortil alle Statens Lemmer, ingen undtagen, ere forbundne, og ellers kaldes Gierrighed; thi denne onde og fordømmelige Last herfter, desværre! nu omstunder hos alt for mange Mennesker, ikke allene dem, som af Naturen ere gierrige, men ogsaa andre, og iblant andre hos dem, som have noget at selge og handle med, hvad enten de saa ere paa Landet eller i Kiøbstæderne, saasom Jordegods-Eyere, deres Fogder og Forpagtere, ja ogsaa Bønderne, de skadelige Korn-Pugere, alle flags Prangere og Høkere, som ellers kaldes Kiøb- og Handels-Mænd, og findes i Flokke-Tal saavel inden, som uden for Staden, Bryggere (disse sidst bemeldte ere jo, saavidt man veed i Almindelighed, indskrænkede; men, da jeg erindrer mig den Elendighed, som dem nu skal være paakommen derved, at deres Malt skal maales to gange til Formahlingen, først af Stads-Maalerne hiemme hos dem selv, og

9

siden paa de Kongelige Malt-Møller, og at af een og den samme Qvantitet Malt ikke kan, efter deres Foregivende, udkomme eet og det samme Maal, naar det bliver ommaalt, faa at de nu des formedelst maae idelig betale Mulcter: synes mig, at det var best, om Maltet blev ikkun maalt een Gang, og paa samme Sted, som forhen, nemlig: paa Malt-Møllerne, og det saaledes, at det, uden mindste Stød og Skumpen, blev kastet med en Skuffe saa Haardt i Tønden, som en Karl kan, enten af Stads-Maalerne i Consumtions-Betienternes Overværelse, eller og af deres egne Folk, i een eller flere Politie-Betienteres, tilligemed Consumtions-Betienternes Paasyn: thi da kunde Bryggerne blive hjulpe af denne Klemme, og Kongen, saavelsom Publicum nyde deres. Fandt Hans Majestæt det imidlertid for got, at Bryggerne, siden de saaledes bleve foraarsagede, af føre 14 vel maalte Tønder Malt ti! Møllerne, og det ved Maalingen da kunde hende sig, at der blev 1 Skieppe, eller meere deraf til Overmaal; da maatte enten saae det overblivende formahlet, tilligemed de 14 Tønder, imod den ordinaire Consumtions Erleggelse, eller og tage det til sig igjen uden Confiscation, dog imod,

10

at de strax og under følelig Straf paa Pungen bragte det bort igjen fra Møllerne, var det des bedre; men, om Bryggernes Omgang blev ophævet, var det endnu bedre, baade for Kongens Cassa og enhver, som skal have deres Øll,) Bagere, Brændeviinsbrændere, Viintappere, Slagtere, Bønderne paa Amager, (at Amagerne skammeligen udsue Indvaanerne i Kiøbenhavn, er en vel bekiendt Sandhed) ja endog Strand- og de paa Gaderne sig opholdende Selge-Kierlinger, der opkiøbe og opsnappe den ferske Fisk, Æg og mange andre

Føde-Vahre,

3) Alt for høn Told, Consumption og Accise. (Herved synes vel en Konges Cassa at skulle vinde, men snarere taber, i det, at den gior Vahrenene desto dyrere for enhver, og de, der søge deres Næring af de Vahre, hvoraf saadanne Paalæg skal svares, see til, at de faae det vel betalt igien af andre, saa at man nødes til at fortære det mindste mueligt er, vel ogsaa ikke har Raad til at faae, hvad man behøver, hvortil kommer, at Undersaatterne søge des mere at besvige deres Konge.)

4) Vore egne Producters bestandige Udførsels Tilladelse og Forbud paa Fremmedes Indfør-

11

sel; thi desformedelst bliver ikkun lidet eller intet i Landet.

5) Jordegodsernes høye Priser, som Philopatreas end videre skriver, at man gemeenlig beraaber sig paa, og den Godsernes Eyere formeentlig overhengende Ruin, ifald Føde-Vahrenes Priser skulle falde; men at dette skal og bør være en gyldig Aarsag, hvorfor Vahrenene altid skal holdes i umaadelig høj Priis, tilstaaer jeg aldeles ikke. Hvi have Jordegods-Eyerne i disse Tider drevet Godserne i saa høj Priis for hinanden? Hvad har skyndt dem og fremdeles skynder de Formuende til at købe Godserne saa dyre? Ey andet, end deres syndige og fordømmelige Hensigt til at ville i Tiden udsue deres Medborgere.

Om da denne deres onde Attraae og Gierrighed, der ikke kan tilveyebringe andet end Rigets Undergang, forvandles engang til en Strikke om deres Hals, kan det ikke fortryde nogen ærlig Dannemand; dog vil jeg formane dem til, at de hellere nedhugge Skovene, om de ikke have gjort det strax ved Godsernes Tiltrædelse, for at faae Opreysning for det de nu omstunder kan have givet for meget for Godserne, eller og hellere følge Philopatreae Raad, end at de hænge sig.

12

6) Ødselhed eller Overdaadighed; thi ligesom Sværmeren giver i alle Maader mere ud, end hans og hans Families Underholdning og Velstand udfordrer; saa indkøber han og flere Føde-Vahre, end han behøver, vel ogsaa giver de Handlende alt hvad de vil have; og, naar saadan een enten er en Handelsmand, der har forøvet sin Formue, eller er kommen i Knibe, eller een, der vil begynde at handle, tragter han ublueligen efter egen Nytte og Fordeel, for at komme sig igien, og at kunde leve herlig og vel.

7) Fraadserie og Drukkenskab, eller Umaadelighed i Mad og Drikke. Ligesom denne Last er en Vane og Tilbøyelighed til at æde og drikke meere, kostbarere og andet, end Naturen og Livets Ophold Udkræver, saa har den og, i Henseende til Fødeog Drikke-Vahrenene, samme Virkning, som Ødselheden

8) Ære-Syge eller Ærgierrighed.

Denne Last synes vel ikke at kunde gjøre noget til de dyre Tider; men den er dog virkelig een af Aarsagerne dertil; thi, naar Handelsmænd eller andre, som have havt noget at selge, have været befængte af denne Svaghed, men have derhos ikke

13

Havt Midler nok til deres attraaede Ære-Stand, have de drevet deres Vahre i høyeste Priis, og naar De Hrr. Gourmand, den høytravende Ambitiofus, og den af smigrende og taabelige Folk høytagtede Opulentus, som saavel per nefas som per fas havde sammenskrabt en stor og betydelig Capital, samt hans Sønner, den selvkloge Stultus, den prægtige Vanus og den yndige Jomfrue-Knægt Cupido, der var forlovet med den sig til Ærens-Top listende Sciuri Høybaarne Frøken Dotter Deformitas, foruden mangfoldige flere, som ikke have besiddet de Fuldkommenheder, hvorfor de kunde agtes høyt af andre, have enten tilbetlet eller købt sig et andet Navn, (en Caractere, som ikke bedre har kundet passet sig paa dem, end et gylden Heste-Smykke paa en Muulæsel eller et ringe Bonde-Øg) have enten de selv eller deres Damer, saafom Fruerne Voluptas, Vanitas, Prodigalitas, Arrogantia, ja ogsaa Frue Sordities, som ellers ikke lættelig kan faae Haanden i Penge-Tasken, og Huusholdersken la Demoillelle de Fontange, skullet fundet paa at leve standsmæssig, og følgelig iblant andet at have daglig herlige og overflødige Rætter for Næsen, at anrette store Giestebude, for at tage

14

imod Lykønskninger og underdanige Complimenter og Opvartninger, og at celebrere Deres og Deres Høyædle Families Fødsels- og Navne- Dage, saa at der i saadanne Folkes Huse er bleven forbrugt, forbrændt, fordervet, og spildt ti, om ikke flere gange meere af Føde-Vahre, end een sparsommelig og fornuftig indrettet Huusholdning udfordrer.

9) Den store Daarlighed, som jeg haver fornummen hos mange af Pøbelen, (jeg forstaaer ved Pøbelen ey) allene de ringe og fattige iblant Folket, som efterabe Adelens, de Mægtiges og Riges Klæde-Dragt og Leve-

Maade, tilligemed deres Laster, men endog alle Vankundige og Lastefulde, hvad enten de saa ere ædle eller uædle, fornemme eller ringe, rige eller fattige) og bestaaer derudi, at de holde for, at de ikke ere anseete for brave og smukke Folk, der veed at leve, med mindre at deres Taffel er daglig dækket med kostbar, lækker og overflødig Mad og Drikke, og de derved fylde sig saaledes, at andre øyensynligen kan see det, (disse kan man ikke ansee for Folk; thi de søge deres Ære <Ere i deres Skiendsel, og, om de ere fattige, bedrage og optrække hver Mand) hvorover de Handlende des snarers afsette deres Vahre, og man endelig haver almindelig Mangel.

15

Disse ere da de fleste Aarsager til den af Menneskene giorte dyre Tid, for saavidt jeg nu erindrer mig, og Hielpe-Midlerne, formedelst hvilke saadan dyr Tid kan forekommes, ere:

1) Naar Kongen lader sig nøye med maadelig og billig, det er: saa høy Told, Consumption og Accise, som tilligemed de øvrige Kongel. Indkomster kan være nok til Regieringen og de dertil, saavelsom til hans og hans Kongel. Huses anstændige Underholdning og Hof-Stat, udfordrende Udgifter og Bekostninger at bestride.

(Skulle en Konge eller hans Rige være i Gield, og han, for at saae saadan Gield betalt, paalagde Undersaatterne een eller anden taalelig Skat, seer jeg ikke at det var billigt, at nogen, som kunde, ville vægre sig for at betale samme; lad være, at Gielden ikke just var kommen af store Krige eller for Staten nødvendige og nyttige Foranstaltninger og Bekostninger; men af hans Fædres Gavmildhed og deres Ministres, Huusholderes og øvrige Tieneres til egen Nytte sigtende Tienstagtigheder og Flatterie, ja Utroeskab.)

2) Naar Udførsel af Land-Producterne, i sær de nødvendigste Sæde- og Fødr-Vahre i gode Aa-

16

ringer ikke bliver tilladt, førend Stæderne i Kongens Riger og Lande, og frem for alle Kiøbenhavn er bleven forsynet dermed; men i dyre Tider, nemlig: naar man haver Misvext paa nogen flags Sæde-Vahre, eller Omgangs-Syge enten imellem Horn-Qvæget eller noget flags Creature, under exemplarisk Straf, saasom Vahrenes Confiscation, store-Mulcters Erleggelse og Fæstnings-Arbeyde med videre, aldeles forbuden. Hertil udfordres, at øvrighederne, faafom Stiftamtmand og Amtmand, Fogder og Told-Betientere, indtil Strand-Riderne blive i saa Fald befalede, at see Nøye til, at intet bliver udsneget imod Forbudet, enten igiennem Stæderne, eller fra Sæde-Kanterne, og at Skippere og andre, som nogensteds fra enten udføre eller lade udføre deslige Vahre med kiendelige og troeværdige Attester beviise, ar Vahrenes til indenrigs Stæder eller Losse-Pladser ere bragte; og naar disse øvrigheds og Tilsyns Mænd herudinden ikke iagttage deres Pligt, dem da vorder tilkiendt dobbelt Straf imod dem, som enten udføre eller lade udføre Vahrenes.

3) Naar Indførsel af fremmede Korn- og Føde-Vahre, hvorpaa man haver Mangel, bliver derimod i slette Aaringer tilladt.

17

4) Naar i frugtbare Aaringer bliver anlagt Forraads-Huse i Stæderne, saavel til Korn, som andre fornødne Føde-Vahre, saa at man kan tage deraf i paakommende svage Tider, og naar saadanne Huse aarlig og betids blive forsynede i Kiøbenhavn, at de Fattige om Vinteren der kan faae for billig Betaling saa lidet og meget, som de behøve og formaae at faae til Kiøbs.

5) Naar alle, som have eller forpagte Jordegods, og drive nogen Avling, blive tilholdte, faalænge Horn-Qvæget dør, at legge des flere andre Creature til, saasom Faar, Sviin, Giæs & c.

6) Naar de Land-Eyere, der tvinge deres Bønder til at overlade dem deres Korn-Vahre og Qvæg, for derpaa at gjøre dyr Tid, skal kagstryges og brændemærkes; og naar de Jordegods-Eyere og Kiøbmænd, som befindes at selge deres Vahre til Fremmede for ringere, end den her i Landet gangbare Pris, eller at lade dem henligge i deres Lader og Pak-Huse, for at holde dem bestandig i høy Priis, skal, som Statens Fiender, og de, der rive Brødet af Munden paa deres Medborgere og Landsmænd, uden mindste Naade og Persons Anseelse straffes med Galgen, samt, naar

18

tre Bønder, som af Gierrighed eller Ryggeløshed bortselge alle deres Vahre, saa at de ikke allene tilligemed de hos dem værende Fattige, savne Brødet; men endog ikke engang have Let fornødne Sæde-Korn, skal ligeledes haardeligen afstraffes.

7) Naar alle Korn-Pugere, Prangere og Høkere blive udryddede, og naar de antreffes, de da tilfindes, ey allene at have de hos dem befindende Vahre forbrudte, men endog at straffes ligesom Jøderne, der indsnige

sig uden Leide-Brev, hvorfra Spæk-Høkerne i Kiøbenhavn for de fattige Indvaaneres Skyld, dog maae undtages, saa længe der ere ingen Forraads-Huse. NB. Ved denne Post maae jeg erindre Bryggerne, Bagerne og andre, som behøve store Qvantitæter af Korn- og andre Vahre, at de bør tilforhandle sig samme fra første Haand, og enten afhente dem, eller og lade sig dem tilføre fra Provincerne.

8) Hvad den dyre Tid, som Bønderne paa Amager gjøre, angaaer, da kan den hemmes, naar det a) bliver Bønderne alvorlige og under stor Straf forbuden, enten at befaae deres Jorder med noget flags Korn eller andet, end Kiøkken-Urter, eller at lade endog det mindste Stykke due-

19

lig Jord ligge udyrket, eller og at holde paa deres Urter og Frugter, indtil de forraadne, saalænge Amager Land skal være Kiøbenhavns Kiøkken-Hauge; (Hermed burde Amtmanden under større Straf have tilbørlig Tilsyn) og naar der b) i Amager-Port bliver sat Prøvere eller Vragere til at vrage og confisquere deres afskummede og med Vand forblandede Melk, hvilken Forretning kan, som en liden Byens Bestilling, paalægges Kiøbenhavns Brændeviinsbrændere, Spæk-Høkere og øltappere, eller deres Hustruer, der for den største Deel ere fødte og opdragne paa Landet, og altfaa forstaae sig best derpaa, imod at den confisquerede Melk skal være dem skienket for saadan deres Forretning, og tilladt at udselge for sit Værd, samt naar Bønderne c) tilholdes for den confisquerede Melk at erlegge Mulcter til Kongen eller een af de meest trængende Stiftelser, nemlig 4 Skilling for hver Pot. NB. Mulcterne for disse og mange andre Forbrydelser kunde maaske hielpe meget til de fattige Stiftelsers og Hospitalers Opkomst, ifald Hans Majest. ikke selv ville tage dem.

9) Naar den, saavel af Fremmede, som vores egen Nation, ringeste og fattigste i Kiøbenhavn

20

sammenløbende Pøbel, der er unyttig, skadelig, og sig selv og andre til Byrde, ja, om end nogle deraf kand forhverve sig et Borger-Brev, ere dog Betlere, og avle saa mange Betlere, at Stadens Hospitaler, Opfostrings- og Tugt-Huse ikke kan romme dem, udryddes saaledes: at de fremmede Betlere, Landstrygere, Gøglere og Spitzbuber uddrives af Riget; men at Bønder-Karle og Dreng, hvoraf en stor Deel kan være undvigt fra Godserne uden Pas og Besikeed, vorder for saavidt de ey behøves til Kudske, Stald- og Gaards-Karle eller Arbeyde hos Borgerne, tilligemed de paa egen Haand henliggende og af ulovlige Gierninger sig ernærende Bønder-Qvinder, igien hiemviist til Godserne, og at de øvrige friske og modtvillige Leediggiængere, hvoraf omsider avles Betlere, Bedragere og Spitzbuber, hensettes til Arbeyde, (jeg vil ikke melde meget om fornemme Landløbere, som efter eens eller fleres daarlige Indfald, eller og, fordi egennyttige og ildesindede berømme dem, blive indkaldede i et Land: saasom den Sultene Grif, der for endeel Aar siden blev indkaldet i et vist Rige, som den der skulle beskierme det under sine Vinger, imod de mægtige Fiender, som man al-

21

drig faae, og fordi at han var saa troe og ærlig, at han endelig fløy bort med en stor Deel af samme Riges Krigs-Folk og Casse, ja kunde i Tilfælde have bortført baade Kongen og Riget, skal nu være tillagt en anseelig og standsmæssig aarlig Pension; thi dette foraarsager egentlig ikke strax Mangel paa Levnets-Midler, men ikkun paa Penge, saa at hele Riget, ifald det formedelst Øvrighedens Ubetænksomhed og Mangel paa gode til Statens Velgaaende tienende Raad, faaer mange saadanne lykkelige Giester, kan blive, om det ikke er, forarmet og magtesløs, ja til Spot hos andre Folk.)

10) Naar det bliver alle fattige Qvinder, saafom Matros- og Soldater-Koner og Døttre, samt de Forarmede af den saa kaldede Borger-Stand strengeligen formeent, at opkiøbe og at sidde eller omvanke paa Stadens Stræder og Gader med nogen slags Føde-Vahre eller Frugter, hvad Navn de end have kan, og de derimod vorde tilholdte at tage imod Arbeyde, og fortiene deres Brød ved Manufacturerne og Fabriquerne; men saafremt de der ey kan faae noget at fortiene, og Arbeyds-Lønner bliver af de sig der befindende Inspecteurer, Mestere og andre saaledes afknappet og afkortet, at

22

Arbeyderne ikke kan fortiene det tørre Brød derved, saa, paa det, at disse Fattige af Nød og Trang da ikke skal gribe til ulovlige Gierninger, vil denne Post falde bort af sig selv.

11) Naar der efter Tidernes Beskaffenhed settes en billig Taxt paa alle slags Sæde- samt Føde- og Drikke-Vahre, dog ikke paa de Fremmede, uden at man veed for vist, hvad Vahrene have kostet Kiøbmændene, og samme under den i den 2 §. berørte Straf, baade skal holdes efterretlig af alle, som have noget at selge og handle med, det være sig Proprietairer, Forpagtere, Bønder eller andre, hvoriblant man ikke bør fritage de Hrr. Matadorer, som i Kiøbenhavn sidde, som det kaldes, for borgerlig Næring, saa og af øvrighederne baade paa Landet og i Stæderne (hvorunder ikke kan forstaaes den i Kiøbenhavn forhen værende Magistrat og Politis, der, saafremt jeg drømmer vist, levede i deres Magelighed, som Fyrstelige Mænd, fubtraherede Fittet fra Skittet, og lod fem være lige, naar der kom ikkun Penge ud, ligesom og Politis Betientere levede vel

med Hore-Værterne, og sammenskrabte deres Gage af Rendestenene og Mødingerne; men den nu værende) Nøye holdes over;

23

dog maae jeg, endskiønt der hører skarp Lund til skurvede Hoveder, allerunderdanigst overlade til Hans Kongl. Majestæts selv, for alle Forbrydelser at determinere Straffen og dens Maade,

12) Naar Øvrighederne i Stæderne og paa Landet blive befalede, enten selv eller ved Rettens eedsvorne Betientere og kyndige Mænd, Nøye og under Straf at inqvirere og have Tilsyn med dem, som have noget at handle med eller at tillave og behandle for andre, om de ved Vægt og Maal formindske eller i nogen Maade forringe Vahrene ex. gr. om Viinhandlerne forfalske og forplumre Vinene, om Bryggerne tage mere Øl af

Maltet, end dem er tilladt, om Bagerne

gjøre Brødet mindre og ringere end de bør, eller formindske Huus-Bager-Brødene, hvilket iblant andet kan skee, naar de, om ikke af Siderne eller Enderne, for Mærkernes Skyld, saa dog neden fra med en fittet Traad skiere af den til Brød opslagne Den, om Kræmmerne selge flette,

fordervede og forfalskede Vahre for gode, om Slagterne selge Kiødet af gammelt selvdødt Qvæg for friskt Oxe-Kiød, om Brændeviinsbrændernes Brændeviin holder sine Grader,

24

øm Møllerne forfalske eller borttage Meelet, og om de, som selge Øl og Melk, forfalske samme med ringere Øl eller Vand; og dem, som saa underfundigen skille Næsten af med sit, bliver tilkiendt skiendig Straf for skiendige Gierninger.

13) Naar ingen Jordegods-Eyere eller Han: delsmænd faaer Sæde i det Kongel. Geheime-Conseil eller Cancellie-Kammer- og Commerce-Collegierne, og ligesaa, naar ingen, som handler eller bruger nogen Slags, faa kaldet, borgerlig Næring, bliver anfortroet nogen Magistrats Bestilling; thi, saafremt de ere begierlige efter syndig og ubillig Vinding, kan hine under Patriotiske Masqver altid faae udvirket, ja selv give Tilladelse til alt for mange Levnets-Midlers Udførsel, og derimod faae gjort Forbud paa al Indførsel, og disse være saa gode imod sig selv og deres Laugs-Brødre, at andre Statens Lemmer derover tage stor Skade, hvilken kan blive des større, ifald nogen af forbemeldte Personer skal sette Taxterne.

14) Naar det vorder Eyerne af Jordegodserne formeent, at nedsette sig, som Borgere og Handelsmand i Stæderne, eller der at puge og høkre med deres Vahre; og endelig

25

15) Naar Hans Majestæt, Kongen, i Følge den ham overdragne Høyeste Magt, vil allernaadigst lade det være sig magtpaaliggende, at fremme Statens almindelige Lyksalighed, og til den Ende lade alle egennyttige og selvraadige Undersaatter afstraffe, hvorom ingen kan eller bør tvivle, siden han, ligesom han besidder Viisdom, Kundskab og en igiennemtrængende Forstand, saa at Han hverken lader sig bedrage af listige og egennyttige Raadgivere, ey heller følger daarlige og skadelige Kierlinge-Raad, saa ogsaa, som en gudfrygtig, dydig og god Regent, haver et naadefuldt, redeligt og Patriotisk Hiertelaug til alle sine Undersaatter; og naar I, der ere Statens lykkelige Lemmer, som ellers kaldes de Store, og jeg for Høfligheds Skyld ikke tør kalde Landsmænd, skulle antræffe nogen, som formedelst at sladre født og got af et falskt Hierte, gjøre Luft-Spring, agere Pikkelhæring og faa videre, for unge og godhiertige Folk til Hove, ville tragte efter at rive Verdens Ære og Gods til sig til Statens Skade, I da, som de der kan gaae ind, hvor andre med mig maae staae uden for, oprigtig stræbe at afvende det, og inderligen bede for saadanne Strudser eller flug-

26

vorne Personer, at de ikke maae være saa ilde plagede og besatte af Dievelen; samt naar alle I andre, mine kiere Landsmænd, tilligemed de Store og Mægtige derimod i alle Maader, og som I bør, forholde eder lydige og underdanige imod Gud og Kongen, fatte Afskye for alle Synder og Laster, hvormed I forstyrre baade eders egen og hele Statens Lyksalighed, flye eders Konge alt for meget at bestille, og fortørne Gud, som uformodentligen kan hiemsøge eder saaledes, at I skal fornemme og tilstaae, at det er suurt og bittert, at I have forladt Herren eders Gud, (dette er ikke skrevet for dem, som hverken kiende eller vil vide af Gud at sige, en heller give agt paa, om deres Gierninger er gode eller onde, og ey heller kan slutte med Fornuften, at de afdøde Mennesker maae nødvendig opstaae og faae Liv igien; thi det ville maaskee være forgieves, og de maae tvinges, som det vilde Fæ) og derhos aldeles forbande eders egen almindelige Lov, nemlig: dette skammelige, skadelige og af et gammelt ulasteligt Latinsk Adagium vrangeligen udtydet Ordsprog: Enhver er en Tyv i sin Næring, hvormed enhver, der foruretter sin Næste, pleyer at besmykke Sagen: saa skal den selv-

27

giorte dyre Tid ufejlbarligen forekommes og afvendes, og I skal alle faae det, som de fleste af eder anses for det høyeste Gode, som er Ære, Brød, Gods og Penge nok, i det, at enhver faaer og beholder sin af Gud beskikkede Deel, ja I skal da først komme paa Veyen til den sande Lyksalighed, og finde Naade hos Gud.

Dette maae være nok om de dyre Tider, og jeg vil nu

II.

meddele eder mine faa og ringe Tanker,

Om Handelen, dens Svaghed og Opkomst:

Handel er Vahres Omvexling med Penge eller Vahre, eller og Penges Omvexling med Vahre, og den Handel er god, hvorved man kan vinde noget, eller forskaffe sig og andre de til Underholdning og Velstand fornødne Ting for billige Priser.

Ligesom nu Agerdyrkingen, Qvægs eller Fæes Avling og Opdragelse, Fiskerier og Jagt med videre, er, i Henseende til Næring og Legemets Skiul, aldeles umistelig i en Stat eller et Rige, saa er og, i mine Tanker, en god Handel det beste

28

Middel, hvorved en Stat kan blive beriget, prægtig og mægtig.

Hvad den Danske Stats Handel angaaer, da kan jeg ikke sige, at den er god, men derimod bevidne, at den er meget slet, skadelig og fordervelig, efterdi Pengene, Guldet og Sølvvet gaaer bestandig ud af Kongens Riger og Lande for udenlandske Vahre, saasom Chinesiske, Bengalske, Franske, Spanske og andre, som man for den største Deel kunde undvære, og saadanne Vahre forblive her i Landene, saa at Staten vinder intet derved; og lad være, at Handels-Compagniernes Interessentere, samt Smause- eller Puge-Kræmmerne, der allene for egen Nyttes Skyld tilforhandle sig Vahrene af nogle, og igien udfølge dem til andre deres Medborgere, profitere derved, faa taber dog Staten i Almindelighed, og bliver jo længere jo mere forarmet og udmattet, ja Tabet bliver des større, naar man for at faae bemeldte Vahre uden Hinder og Skade hjemført, gjør store Bekostninger paa Slagsmaal med Tyrker og Hedninger, eller og tilbøtler sig deres Gunst og Bevaagenhed med kostbare Foræringer, ja med Riis, som man selv kan faae Pidsk paa Røven af.

29

Jeg troer ogsaa, at den Danske Handel er, som Philopatrias skriver, meget svag; men jeg samtykker ikke med ham i det, som han raaber alt for meget paa, nemlig: at den alt for høye Told og Handelens for megen Indskrænkelse ere de første og største Aarsager til Handelens Svaghed; thi jeg veed ikke, at Kongen der sørger for og, som en god Regent, bør sørge for, at hans Folk kan leve og blive talrigt og Formuende, har lagt saa meget høy Told paa de nødvendige Levnets-Midler, som paa de udenlandske Vahre, der af Undersaatterne forbruges allene til Vellyst: saasom alle slags Vine, Brændevine, Caffé-Bønner, Tobak, Specerier og mere, hvorpaa han med al Føye og Billighed kan legge endnu større Told; thi, naar Undersaatterne kan forskaffe sig meget deraf, for at fornøye deres lækkre Gane, og desformedelst hielpe til, at en utroelig Hob Penge bliver til Statens største Skade, aarlig udsløbt til Fremmede: er det og billigt, at deres Konge nyder noget got med dem. Synes I ellers, kiere Landsmænd! at I maae svare for høy Told, Consumption og Accise af de nødvendige Levnets-Midler, og at I dermed, saavel som med andre Skatter ere for Haardt bebyrdede: saa

30

kan I jo beklage det for Kongen, og bede om Aagets Lættelse.

Ey heller veed jeg, at Handelen er saa overmaade meget indskrænket; thi Kongen har jo ikke forbudt Indførsel af nogen Ting, som Staten behøver, undtagen de slags Vahre, som den selv haver nok af, og de, som udi Manufacturerne og Fabriquerne blive forfærdigede, og mindre Udførsel af de indenlandske Vahre.

For saavidt, som jeg begriber Philopatriæ Mening, vil han have ubehindret og frie Indførsel af alle Slags fremmede Vahre, følgelig ogsaa af de Slags, som her blive forfærdigede; Dette Forslag er ikke heller urimeligt, for saavidt, som de Fremmede Nationer ventelig holde de til de her forfærdigende Vahre udfordrende Materialier, Ingredientzer og Redskaber des dyrere, naar de mærke, at man ikke afhandler dem de deraf giorte Vahre, og vore Fabriqueurer lade sig tillige betale vel, og det maaskee ofte for meget slette Vahre, saa at man kunde faae bedre udenlandske Vahre for bedre eller billigere Kiøb; men naar saadanne Vahres Indførsel blev tilladt, maatte vore Fabriquer, som dog maae være anlagde til den Ende, at Arbejds-

31

Lønne kunde forspares fra Fremmedes Hænder, Pengene kunde forblive i Riget, fattige Undersaatter kunde faae Anledning til at lære noget, arbejde, og fortiene Brødet, og at Staten kunde blive folkerig, ufejlbarligen gaae under; hvorfra skulle da Hans Majestæt faae Oprensning for de mange Penge, som hans høyst salige Hrr. Fædre have anvendt derpaa? Hvormed skulle de mange Haandværks-Folk, som derved fortiene Brødet, ernære Sig og Sine? Mon de bleve at formaae til at tage godvilligen Tieneste, som Soldater og Matroser? Mon Hans Majestæt og behøvede dem, og mon de alle duede dertil? Mon de alle formaae at reyse til fremmede Stæder, og mon de der kunde faae Arbeyde? Ja, mon Staten, ifald de droge bort, kunde taale det Forliis paa Folke-Mængden? Jeg tænker, at saavel Kongen, som Staten, og disse Haandværks-Folk kom derved til at tage Skade; og, som Fabriqvernes Afskaffelse og Undergang, hvilken allerede af sig selv skal nærme sig, blev saaledes skadelig paa den ene, men det paa den anden Side kunde maaskee være bedre for de Handlende og Staten, om Fabriqverne ikke vare til: maae jeg Her standse, og vover

32

ikke at decidere i denne Sag; men I, kiere Landsmænd! maae saavel som jeg allerunderdanigst indstille den til Hans Majestæts eget allernaadigste Gotbefindende.

Ellers holder jeg for, at Aarsagerne til Handelens Svaghed, kan iblant andre være disse, nemlig: at de, som i disse Tider have havt Penge, have hellere sat dem i Jordegods, end i Handel; at de fleste Handlende have ikkun lidet eller intet at sette deri; at mangan maaskee enten ikke forstaaer sig ret paa Handelen, eller og ikke tager den vel nok vare, og at mange Handelsmænd maaskee leve og opføre sig saaledes, at de hverken kan have Credit inden- ey heller udenlands, ja spille Crediten for de redelige Handelsmænd; saa er og Handelens urigtige Anlæg, Brug og Beskaffenhed, som Philopatreias anfører i sine Anmærkninger, og er til visse urigtig, for saavidt de fremmede Vahre føres allene til disse Lande, og ey videre, baade skadelig for hele Staten, som før er meldt, saa og en virkelig Aarsag til Handelens Svaghed.

Jeg erindrer mig, at Philopatreias skriver end videre, at Skibs-Masterne forestille en Skov i fremmede Havne, og Kiøbenhavns feylbare

33

Reed og Havn derimod en Udørken; men han har her ikke betænkt, at hine Stæder ere rette Handels-Stæder, der ernære sig af Handel og Vandel, hvilket ikke kan siges om Kiøbenhavn.

Han andrager ogsaa, at Kiøbenhavn eller Kongens Riger og Lande have adskillige Producter at overlade andre; men Amsterdam eller Holland næsten ingen. Det første er sandt, men det sidste usandt; thi lad være, at Hollands Land bragte intet frem, saa blive der dog mange Ting forfærdigede og bortsolgte til andre Folk, og desuden have jo Hollænderne mange frugtbare Lande, ja hele Kongeriger i Indien; og endelig fortæller han os, at Amsterdam er riig og mægtig. Dette er ikke at forundres over; thi Hollænderne have altid været et frit Folk, og have altsaa ubehindret kundt gjort deres Lykke paa alle Maader og paa alle Stæder i Verden, de have ogsaa været samdrægtige, og stræbt for deres fælleds Velfærd.

Til sidst vil jeg, endskiønt jeg fattige Stymper, hvem de fleste af eder for min slette Skiebnes Skyld see meget høyt over Skuldren, hverken er, ey heller agter at blive en Handelsmand, meddele eder mine ringe Tanker om, hvorledes Handelen til Kongens og hele Statens Beste, skal kunde opkomme og blomstre, nemlig: for alle Ting maae den slette Handel, som vi hidindtil Have havt, i

34

Henseende til Anlægget og Beskaffenheden forandres saaledes, at ingen fremmede hertil ankommende Vahre maae, uden for saavidt man nødvendig behøver dem, forblive her i Landet, men allene gaae igiennem Landet, og tilligemed vore egne, som vi kunde have for mange af, saasom Danske, Norske, Vestindiske, Islandske og andre, afhændes til Fremmede; Ligesom og de Handlende ey heller maae betale de fremmede Vahre med det lidet vi kan have tilbage af reede Penge, Guld eller Sølv; men derimod søge med al Fliid, og saavidt mueligt er, at faae Vahre ombyttet for Vahre fra første Haand; og, saafremt dette ikke skeer, holder jeg for, at det var tienligst, at alle octroyerede eller bevilgede Compagnier og Handlinger bleve ophævede, fremmed Handel aldeles forbuden, og vi imidlertid vente os til at behielpe os med vore egne Producter; men dette vilde foraarsage Kongens Cassa et alt for stort Tab, som den da i des større Mængde indkommende Consumption ikke kunde bøde tilstrækkelig paa igien, og man maaskee ikke lætteligen kunde finde paa, at faae oprettet paa andre Maader.

Ellers synes mig, at det kunde hielpe meget til at faae Handelen i Velstand, naar Hans Majestæt paa sin Side tager ingen Told eller Afgift af de indenlandske udgaende Vahre, og ikkun en

35

taalelig og billig af Undersaatternes Levnets-Midler, og de til Underholdning uomgiengelig fornødne Ting; men derimod den største af fremmede Vahre, som allene forbruges af de Rige og Vellystige; lader oprette en

offentlig Laane- og Vexel-Banqve, om her ingen er, hvor de Handlende altid kan blive forstrakte med Penge imod nøyagtig Caution; seer derhen, at Oprigtighed og Redelighed opholdes iblant Undersaatterne, og til den Ende lader en streng Vexel-Ret holdes i gang; lader de onde Skyldnere ved haarde Midler tvinges til at betale, og Banqverouterer forfølge til det yderste, ja lader dem hensette paa Vand og Brød deres Livs-Tid; forsyner baade Academierne med vidt berømte Lærere, som med deres Lærdom kan drage fremmede Studerende herind, saa og Stæderne med saadanne Kunstnere og Haandværks-Folk, hvis Arbeyde Fremmede kan blive begierlige efter, med videre; og naar vore Kiøb- og Handelsmænd paa deres Side holde sig Kongens Anordninger og Befalinger efterretlige, overveye vel, paa hvad Vahre og paa hvilke Stæder de kan vinde meest, ikke søge deres Fordeel og Vinding hos deres Medborgere, hvilket er skammeligt og strafværdigt, men meest hos Fremmede, og mage det saa, at de kan være i god Anseelse og have Credit hos de Fremmede.

Naar dette saa skeer, haaber jeg, at den Danske Handel skal blive god nok.

36

Dog, kiere Landsmænd! tænker jeg, at den kunde blive endnu langt større og bedre, og at baade Kongen og Staten derved kunde vinde meget mere, end nogen vil troe, samt blive mægtigere og rigere paa Folk og Penge, end nogen anden Konge eller Stat, saa at Kongen kunde forskaane eder for en stor Deel af Told, Consumption og Skatter: enhver vinde noget anseeligt pan sine Penge og faa Skillinger, de Allerfattigste faae mangan en feed Smaus for ringe Arbeyde eller et got Ord, og jeg, om jeg oplever den Tid, med Fornøyelse, og uden at det skulle falde eder i ringeste Maade besværligt, blive indbuden af eder til et herligt Maaltid; dersom I kunde (jeg mener med Penge, og ikke med Magt; thi det vilde maaskee ikke gaae vel af) forhielpe Kongen til at giøre Kiøbenhavn til et Oplags-Sted for alle Slags af alle Verdens Vahre, hvor alle Fremmede, som komme enten fra Nordeller Øster-Søen, kunde faae hvad de behøvede og forlangte for lidet mere, end Vahrene havde kostet fra første Haand med Fragt og Omkostninger; aber wir haben gut sagen und machen, das Schif gehet doch nicht ohne Ruder, und an Gottes Segen ist alles gelegen.

Farer vel.

1

Velmeente Erindringer i Anledning af Philopatreias tredie Anmærkning om Geistlighedens Indkomster. Kiøbenhavn, 1771.

2

3

Min Herre!

Jeg har just ikke med Misfornøyelse læst deres Tanker om Geistlighedens Indkomster, som er den tredie af Deres Anmærkninger, hvilke under Navn af Philopatreias ere komne for Lyset. Deri have De adskillige rigtige og velgrundede Anmærkninger; men ogsaa endeel, der ligesaa lidet, som Maaden, paa hvilken denne gandske Afhandling er fremsat, synes at komme af saa reen en Grund og i saa upartisk en Hensigt, som man skulde formode af den, der elsker sit Fædreneland, i hvilket de Geistlige ikke mindre ere Børn, end andre i de øvrige Stænder; og derfor have ligesaa god Ret til sin Medborgers Kiærlighed, som en anden; dog

4

Sandhed i alt uforværmet. Dette giver mig Anledning til at give Dem følgende velmeenende Erindringer, (dem de i Fortalen og Slutningen af denne Anmærkning selv synes at ønske til Sandhedens desto klarere Oplysning,) hvilke fremkomme i et gandske upartisk Øyemærke, det de saa meget meere kan troe, da jeg ikke er i geistlig Embede, eller fægter for mine Indkomster, men allene søger Sandhed og Fred.

Det synes, De i Almindelighed i Afhandlingen vil have gotgiort, at de Geistlige bør være de mindst formuende Borgere; og i Særdeleshed, at de fleste Præster, om ikke alle, her i disse Riger have alt for overflødige Indkomster. Pag. 30, sig De: Christi Disciple vare fattige ydmyge og arbeidsomme, deres Efterfølgere skal være ligesaa. Det første tilstaaer jeg, men det sidste nægter jeg, i Henseende til Fattigdommen; thi der er en saare stor Forskiæl paa saavel Personerne, som Omstændighederne, i hvilke de begge be-

5

fandt og befinde sig. De første, som overordentlige Redskaber, vare til Embedets Gierning, saavel udrustede ved de Jertegns Gaver og overnaturlige Viisdom, som dem var meddeelt, at de til Beqvemgiørelsen meget

vel kunde undvære de Midler, Formue og Tid, som siden efter indtil nu udfor-Dres, og ere uomgiængelig nødvendige for deres Efterfølgere, baade imedens de beredes til Embedet, og efterat de ere komne deri, om de med Nytte og Fremgang skal føre deres Embede til Guds Kirkes Beste. Da altsaa Apostlerne ikke behøvede herpaa at anvende Tid, i ringeste ei saa megen, som deres Efterfølgere, saa kunde de ogsaa arbejde, hver i den Haandtering, som han før sit Kald til Embedet havde lært, (som en Paulus, der var Teltmager,) ja burde ogsaa giøre det, for ei at være Meenigheden til Byrde i en Tid, da de vare trykkede nok af Forfølgelserne, der ei allene berøvede mange deres Liv og Formue, men og derved bebyrdede de efterlevende Christne, med de Afdødes forladte Familiars Forsorg og Pleie.

6

See i saadanne Omstændigheder blev det en hvers, og især JEsu Apostlers Pligt at bære Byrden med de besværede, og faa meget meer, da Apostlerne havde annammet alle deres Gaver og lærdom uforskyldt, og derfor burde give det uforskyldt Matth, 10, 8., dog høre vi, JEsus strax V. 10, legger til: en Arbejder er sin Føde værd; ligesom og Apostlernes Sende-Breve vidne om den Hielp, de efter enhver Meenigheds Evne imodtog til deres nødtørstige Ophold, saa langt kunde tilstrække.

Vil man da nu paastaae, at Apostlernes Efterfølgere skal have lige Skiæbne med dem, da kan jo det ikke være grundet, uden under den Betingelse, at Meenighederne skal have lige Vilkaar med Meenighederne i Apostlernes Tider: men jeg vil vel ikke troe, at min Hr. eller nogen ønskede at leve under en Nero eller Diocletian, som, afførte ald Menniskelighed paa Skabning nær, kunde forlystes ved Fakler, bestaaende af uskyldige med Beeg overstrøgne og i Brand andtendte Mennisker, foruden anden Grumhed de øvede, hvorved liv og Velfærd

7

stod hver Time i vove, naar man ikke vilde knæle for afgudiske Altere, og fornægte en Religion; hvis Guddommelighed ingen med Grund kunde nægte, eller hidtil har kundet (trods Spot og List) overbevise som falsk.

Ønske vi da Guds Kirke Fred, og selv at leve under retsindige Regentere, der befordre dens Lyksalighed og dens Lemmers Sikkerhed og Velstand, saa strider det jo aabenbarligen imod naturlig Billighed (jeg vil ei engang tale om Pligt imod vore Lærere,) at ville see Geistligheden nedtrykt frem for andre Statens Lemmer, just fordi de ere Geistlige, hvilket blev et aabenbare Beviis paa Utaknemmelighed imod GUD, der rakte os Lyset i Fred, og Uskiønsomhed imod Lærerne, der sætte det frem for os til Underviisning om, og Veiviisning til at opnaae en sand Lyksalighed.

Dog jeg vil just ikke tanke, at min Hr. vil paa anførte Sted have denne sin Slutning drevet saa vidt, da han samme Sted siger: Det var høist ubilligt om Armod skulle giøre Standen tung og foragter & c., og

8

jeg skulde heller ikke have sagt saa meget i dens Andledning, dersom jeg ikke Pag. 31. havde truffet nogle Tanker, som vel ikke ere saa nøie prøvede, som skee burde, og paafolg. Pag. nogle, der røbe, at min Hr. ikke har saa megen Ære for den geistlige Stand, som han paraaaber Pag. 34, eller under den saa anstændig en Udkomme, som han oven for mælder.

Hvorledes gotgiøre De, at Geistlighedens Indkomster hindre det almindeliges Fremvext i et land, hvor retsindige og fornuftige Mænd ved Reformationens Indførsel afskar billigen saa meget, som kuns tiende til at opamme Ørkesløshed og føde lade Buge; men derimod fastsatte saa meget, at troe lærere ei skulde giøre deres Embede sukkende frem for deres Medborgere. Det er visselig et ugyldigt Beviis, at det Salarium, som

frivillig gives Præster for Brudevielser & c. & c. trykker Folk, og hindrer Ægteskaber, med den deraf flydende Folkemængde; thi lad ikkuns Nærings-Veiene blive overflødige og Midlerne lette, det skaffer nok Ægteskaber, uagtet Brudevielses Salarium; thi Bryllups-

9

Dagen er kuns een Dag af alle Leve-Dagene. Hvorfor skulde det lidet til Præsten ikke ligesaa vel kunde overkommes, som det meere til Konge-Brev, Klæder, Mad & c.; og sæt, at det var saa fattige Folk, at de aldeles ikke formaade at give Præsten en liden Gave; er Præsten en retsindig Mand, han tager heller ikke noget, men snarere giver efter Evne til Hielp for de Foreenede: Derpaa gives ogsaa Exempler.

Af disse Geistlighedens tilfældige og andre Embeds Indkomster behager min Hr. at uddrage den Slutning: derfor seer man ved de tvende Termins Tider, saa mange geistlige Renterer af Landsbye-præster, om hvilket man kan sige med Asaph: Deres Øine blive borte for deres Ansigtets Fedme. Hvilket urigtigt og tillige haanligt Udtryk; thi hvorledes beviser han, at alle de Præster, som have Penge paa Rente, have deres geistlige Indkomster det at tilskrive, og dernæst, at alle, eller de fleste, som have Penge udstaaende, ere feede frem for andre, og at Fedme er Beviis paa Aagerkarle og bemidlede Folk.

10

Hvor latterligt! monne ikke de fleste rige Geistligs have deres Riigdom fra andre Kilder, Arv, Givtermaal. — Og naturlig Fedme har vel mere fin Grund i er sundt legeme, den frie Landluft m. m., end i Pengenes Mængde, og de deraf flydende Fordeele i Levemaaden; thi ethvert Barn ligner ikke sin Føde, siger man i Ordsproget:

Hertil føier min Hr. tvende Grunde, hvoraf han meener at bevise: Geistlighedens Indkomster bør indskrænkes paa der nøyeste.

Først: anføres tvende Sprog af den Hellige Skrift, som jeg maa tage mig den Frihed at sige Dem ere meget mal apropos anbragte. Det første hedder: Salige ere de Fattige, men NB. i Aanden, (som min Hr. har sprunget over). Jeg vil vel ikke troe, at det er skeet af Ondskab, siden det engang er hørt paa lige Maade anført af en affalden Keiser, for at spotte de lidende Christne, medens Han tilføjede dem den største Forurettelse. Hvo seer ikke, at Frelseren paa anførte Sted taler ikke mindre end om legemlige Fattige, og aller-

11

mindst om dem allene. Og naar Ordene Luc. 6, 20. anføres uden det Tillæg i Aanden, saa staar derimod: salige ere NB. I Fattige, nemlig Disciplene, der ikke vare Salige, fordi de eiede intet, men fordi de troede paa JEsus Verdens Frelser, og for hans Skyld opofrede nærværende Fordeele, det JEsus udtrykkelig viser dem Matth. 19, 27. til Enden. Paa samme Sted staar Vers 24. det andet af min Hr. anførte Sprog at det er lettere for en Cameel at gaae igiennem et Naale-Øye & c. hvis Sprogs Forklaring det just nu ikke er mit Øyemærke at beskiæftige mig med, men vil allene have erindret, at det ligesaa lidet passer sig til deres Meening at stadfæste, som det forrige; thi her tales ikke i sær om geistlige rige; desuden er det jo klart, at dersom Geistlige, som rige, ikke kan blive salige, saa kunne heller ikke andre rige Mennsker blive det. Begge Deelee er falsk; Brugen af Tingene hæves ikke ved Misbrug.

Den anden af min Hr. anførte Grund, hvoraf menes at bevise Geistlighedens slette Ad-

12

komst, (eller, som han siger, aabenbare Uret,) naar de tage Gave for Brudevielser o.s.v. er, fordi alt dette er en Følge af deres Embede. Hvorfor er det meere Uret, end naar en Skriver eller anden Embeds-Mand tager (ofte en reasonable,) Skriverpenge blot for et par Ord at paaregne, undertiden kun sit Navn? Er dette ikke ogsaa en Følge af deres Embede? Man svarer: det er et Accidens. Saa længe da Præsternes Levebrød ei paa anden Maade er stipuleret, saa bliver vel Meenighedens Gaver ved Brudevielser og andre Lejligheder heller ikke Uret. Det Spørsmaal, min Hr. sammesteds gjør, om et Sacr. Administration bør koste penge? er meget eenfoldigt; (at jeg skal tale allermildest derom,) thi vi leve, Gud skee lov, i saa oplyste Tider, at ingen troer, Præstens Indkomster concurrere i hans Saligheds Sag, som en Medaarsag. Og med samme Føye, De gjør dette Spørsmaal, kunne man spørge: Bør Tavler for Kirken ombæres? Bør Stole-Stader i Kirken betales? Det er jo at give Penge for at høre Guds Ord, og at købe Sacram. synlige Midler; men saa længe Kirker stal være til,

13

maa de og vedligeholdes: og saa længe Præster skal være, maa de underholdes af Meenigheden paa en eller anden Maade til deres anstændige Udkomme.

Jeg igientager derfor gjerne med min Hr. det Ønske, at Præsterne havde en med Billighed, i Henseende til Sted og Levemaade, anordnet staaende Løn, og jeg er vis paa, at mange retsindige Præster længe siden ere kiæde af de Besværligheder, Ugerbrug og andet did henhørende fører med sig. Dog, da det efter nærværende Forfatning er fornøden til deres Ophold, saa viser og Erfarenhed, at det kan skee, uden derfor at tiene GUd og Mammon, som min Herr tænker at være uundgaaeligt Pag. 37.

Men i at fastsætte denne visse Løn for Præsterne, møder sandelig mange Vanskeligheder, som vist nok vore høyloulige Konger have indseet, og derfor allernaadigst behaget at fastsætte deres Underholdning af Tiender & c. paa den nu værende Maade. Det er derfor forunderligt

14

at høre min Hr. spørge Pag. 33. Hvor staaer det skrevet, at Præster skal opebære Tiender? Da De dog vel veed, det staaer i D. Lov 2 B. 12. Cap. 5. Art. og paa flere Steder. Og i øvrigt kræver jo Billighed og Ret, at de, som forkynde Ordet, skal leve derved; men det maa jo komme et steds fra, altsaa fra Tiender & c., indtil anden Udvey gøres. Ja! den skal gøres, sige De. Nu vel! hvorledes? Derpaa er Svaret: Præsterne skal have en anstændig stagende Løn. Vel! hvorfra skal den komme? Hertil tier min Hr. og jeg ligesaa.

Imidlertid maa jeg dog sige Dem, at hvad Bonden angaaer, troer jeg, han heller leverer Ting in natura, end betaler Penge derfor, og maaskee Landsbye-Præstens Sind distraheres mindre ved at lade af sin Hustrue eller Folk imodtage det første, end selv at tage imod det sidste, og siden at indvikles i Kiøbmandskab, for at faae disse samme nødvendige Ting i sit Huus, hvilket visselig medfører (det man neppelig skulle troe,) flere Vanskeligheder paa Landet, end at kiøbe samme paa Kiøbstæ-

15

ernes Torv; Thi hvo som kiender Bonden i Almindelighed, veed, at han før kiører til Torvet, end selger hiemme, uagtet ofte samme Værdie bydes ham. —

Jeg følger nu min Hr. videre: De behager Pag. 34. at erklære sig saaledes: Vi see geistlige Mænd eie Actier i Handels Compagnier. Hvad have de der at bestille? Ære saadanne verdslige Sysseler for dem, og skal en Præst være en Kiøbmand? Naar min Hr. beviser at det: at have Actier i Handels-Compagnier, og at være Kiøbmand i en egentlig Forstand, er et og det samme, da er jeg fuldkommen eenig med Dem, at det aldeles ikke anstaaer en retsindig Præst at indvikle sig i saadanne jordiske Handeler, der berøve ham Tid til, og giøre hans Sind lunkent i at opagte det, som bør være hans Hoved-Sag. Men naar Handels-Actier betragtes allene som andre Eiendomme, af hvilke man allene oppebær Frugten, da seer jeg ikke, hvad Forskiæl der er paa Prioriteter, liggende Penge og Actie-Breve, eller hvad ulouligt der er i at have alt dette, i

16

og for sig selv betragtet; og hvorfor en Præst ei ligesaa vel maa, som en anden Mand, besidde Eiendomme og være formuende; jeg meener, at kunde vise min Hr. trende Grunde, hvoraf jeg tilstrækkelig skal kunne oplyse og gotgiøre den Sag, naar samme uden Fordomme mod Standen, maa tages i Overveielse: først: Geistligheden er jo ligesaa vel Landets Børn, som andre i de øvrige Stænder, og i ordentlige, saa vel som overordentlige Tilfælde maa hielpe at bære Statens Byrder, i det ringeste ligesom de øvrige. Er det da ikke vel, naar nogle i den Stand er formuende? Andet: kan ikke Geistlige, lige saa vel, som andre, have Hustruer og Familier, for hvilke det bliver ikke en Præst mindre tilladt at sørge paa en fornuftig og christelig Maade, end andre; og monne ikke disse Familier skulle, for en stor Deel, blive det almindelige til Byrde siden, naar Fædrene, imedens de levede, ikke maatte have andre, end knappe Vilkaar; thi en Præste-Enke er jo oftest med Familie huusvild, naar Manden dør. Min tredie Grund i denne Sag er ikke mindre vigtig; thi, da de Geistliges Exempel opbygger ligesaa

17

vel, som deres Ord og Taler. Hvor ønskeligt er det da ikke, naar en retsindig Lærer har Indkomster, der ei allene underholder ham og hans anstændig, men og sætter ham i Stand til at øve de Dyder, som han anpriser andre: Godgiørenhed imod Fattige, Hielpsomhed imod Nødlidende, hvis Elendighed ikke kan være nogen i en Meenighed bedre bekiendt, end en aarvaagen Præst, hvis Pligt det bliver ei allene at være ustraffelig efter Ritualet og almindelig Dom, men især efter sin Samvittigheds Kiendelse; og da skal visselig, i mine Tanker, en retsindig Præst ikke have faa megen Tid tilovers, som min Hr. meener, (at jeg ey skal tale om de allernaadigst paabudne verdslige Forretninger, Mandtaller at skrive o. s. v. der dog vel ogsaa medtager Tid). —

Jeg beklager med min Hr. at der i saa umistelig og ærværdig en Stand, som Lære-Standen er, befindes saa mange uduelige, ja i mange Stykker forargelige Mennisker. Gud give, de maatte affkiæres, som dobbelt

18

skadelige i denne vanhellige Verdens Alder; men neppe troer jeg, at Geistlighedens Indkomsters Formindskelse skulde være det rigtige og kraftige Middel til at opnaae saa forønsket en Virkning; thi dersom min Hr. kiender noget til Verden og Mennisket, De kunne da ikke være uvidende om, at ringe Vilkaar ligesaa vel kunne foranledige nedrige Gierninger, som Overflod føde Laster af sig. Og, at komme især til Geistligheden: monne ikke ringe Omstændigheder vilde sette den i Foragt hos mange, (da den nu ikke har Apostlernes Creditiv,) og blive Aarsag til, at mange Præster taugde, hvor de burde tale, hyklede, hvor de burde straffe? Ligesaa vel som Overflødighed kunde avle Hovmod, Gierrighed og Vankundighed af sig.

Men min Hr. synes at fastsætte, at de allerfleste, om ikke alle, geistlige Embeder (jeg taler kuns om Lærere i større og mindre Circler.) ere ret overflødigde i disse Riger. Men med Tilladelse, har De og Nøye Kundskab om alle? Har De været paa alle

19

smaaøer i Jylland? Har De vandret langs need med Vester-Havet, eller seet Dem om paa Steder i Landet, hvor en Mand ofte med Hustrue og mange Børn, har trende Kirker at forrette Tieneste i, men dog sidder i saadanne Vilkaar, at hans Underholdning gjør det fornødent, at han maa indlade sig i Stude- og Heste-Handel, som vel med meere Grund, end Actie Eiendomme, kunde misbilliges. Sed neceffitas cogit.

Vel fandt, at der findes de Præste-Kald, besynderlig i Fyen, Lolland og Norge, hvor de gode Mænd, som have dem, maaskee nok kunde nøyes med lidet mindre, og taale, at komme de trængende Brødre til Hielp i deres Trang, i Særdeleshed dem i Island, hvorover en velsindet Patriot nylig haver klaget, og hvilkes Mangel han paa en rørende Maade har beskrevet: men ere der ikke ogsaa de Fogderier og andre verdslige Embeder, som gjerne uden at Undertrykke Embeds-Manden, kunde taale at un-

20

derstøtte det Almindelige, hvor det i en eller anden Maade kunde agtes fornødent. Dog at ville skiære disse og hine Embeder over een Kam, taaler Sandhed aldrig.

Endelig erindrer min Hr. at de Geistliges Antal er for stort, fordi andre Statens Embeder besørages med langt færre Betientere. Denne er atter en vrang Slutning. Thi fra et enkelt Sted, hvor maaskee en Lærere kunde være mistelig, at slutte til det heele, gaaer ikke an, ligesaa lidet her, som i andre Fald. Og at sætte Præster i Ligning med Stats-Betientere i henseende til begges Embeder, er heller ikkr rigtigt. I store og folkerige Menigheder kan Syges Besøg (særdeles til visse Tider) og an dre Embeds Forretninger give 2 a 3 Præster nok at bestille Dag og Nat; at jeg ei skal tale om den saa nyttige Huus-Besøgelse, som, naar den rettelig skeer, som skee burde, visselig ikke holdes af nogen Rettænkende for overflødig, saasom der især gives Lejlighed

21

at kiende Folk Nøyerere, og ved Tale og Omgang at befordre Dyd og Guds frygt hos dem, at de maatte dannes til sande Christne og nyttige Veltænkende Borgere, der altid erindre Budet: Frygter GUD og ærer Kongen. Der hører vist meere til at uddrive laster, end at indrive Skatter, & c.

Hvad min Hr. behager at erindre om vore Kirke-Ceremonier og den Ordens Dragt, som vore Geistlige bære, da er det, som De mælde, iblant det ligegyldige; dog, om man ved sammes Afskaffelse skulde støde en skrøbelig Broder, var det vel ikke Umagen værd at hæve disse Skikke; ligesom jeg heller ikke seer, hvorfor Geistligheden nu skulde foraarsages Bekostninger med at omklæde sig. Imidlertid, om de i denne Omstændighed skulde ligne de Reformeerte; saa blev vel derfor ikke Levemaaden mærkelig lettere, eller Standen meere æret og elsket.

Dette er, hvad jeg har givet mig den Frihed at erindre, som efter mine ringe Tan-

22

ker kunde give nogen Oplysning i denne Sag, da jeg altid anseer det for min Pligt at elske Sandhed, og være enhver oprigtig Philopatreias

tienskyldigste

Skrevet i December Tiener.

1770.

P. S. Da min Hr. saa kiærlig ihukommer den militaire Stands Foresattes bedre Befoldning, tænker jeg paa, om det ikke var et lige saa værdigt Formaal for tusinde Patrioter at overveie, hvorledes deres Vilkaar kunde forbedres, som er betroet Ungdommens Underviisning paa Landet. Et Arbeide, der visselig er vigtigt; men da det finder saa ringe en Belønning, antages desverre alleroftest af dem, som Armod eller Uduelighed nøder dertil, endskiønt de tiest

23

ere saare lidet skikkede til saa vigtigt et Embede, der fordrer saa mange gode Egenskaber hos den Mand, som med Nytte skal beklæde samme. Mon da ikke denne tunge Giernings bedre Belønning (som maaskee andres Overflod kunde tiene til,) var værd at tænke paa; thi ingen ret Tænkende vil tvivle paa, at vel opdragne Mennesker, som fra Ungdommen af er paa en ret Maade blevet indplantet Kundskab om, og Kiærlighed til sine Pligter, jo udgjøre fornemmelig Statens Styrke i Fred og Feide.

24

1

Grundede Tanker over Philopatreas Anmærkninger, saavidt

Geistligheden i sær angaaer

til

høiere Eftertanke

og

Syge-Cassens Tarv,

om noget

ved Afsetningen vindes

offentlig meddelte.

Kiøbenhavn 1770, trykt hos August Friderich Stein.

2

3

Calumniare audacter, semper aliquid bæret.

Det er næsten ubegribeligt, hvorledes en Mand paa nogle Blade tør vove at tale bestemmende i 3 saa vigtige Poster, som Handelen, Retten, og Geistlighedens Indkomme. Man behøver næsten intet mere for at vide, hvad man kand vente sig. Og ingen Under, at lidt glimrende Vid, en vak-

4

lende Stiil og arrige Vendinger er det alt. Dog man finder noget mere: en umaadelig Dristighed, eller maaskee noget værre. Af Handelen og Rettergangs Maaden forstaaer jeg ei mere, end de almindelige Regler, en sund Fornuft, uden Erfarenhed kan vide. Men om den sidste Post veed jeg noget mere: i det mindste faa meget, at jeg her seer Philopatreas trave i et tykt Mørke. Og da han dog troer om sig selv, det er muligt, at han kan behøve Oplysning, byder jeg ham den, endskiønt jeg vist ikke er en geistlig Mand.

Hverken Frygt for mine eller mine Paarørendes Indkomster driver mig altsaa offentlig at vise Feilene i det Stykke om Geistligheden. Men det synes mig alt for skiendigt, at de Kortseende skulde bedrages og de Letsindige faae saa usel en Anledning til at giøre sig til gode paa en heel Stands Bekostning. Jeg vil tie med en vigtigere Aarsag. I det mindste vil jeg af den ikke sige mere, end at nogle, der i det Almindelige have stor Indflydelse, kunne let troe de giorte Anmærkninger vare rigtige, naar de bleve ubesvarede. Og disse kunne jo undskyldes, da de neppe kiende mere til denne Stand, end hvad de have hørt. Men dog troer jeg at Faren her er ikke stor. Thi der behøves

5

kuns en maadelig Indsigt og Betænksomhed til at see de Urigtigheder, der herske overalt i disse Tanker.

Strax af Devisen, som er sat foran, kiendes Forfatterens Sindelav mod Standen, om hvis Indkomster allene han vil ansees for at handle, og neppe skulde man troe, at det gieldte Geistligheden nu omstunder, uaar det Heder:

Ifti funt mores, hæ noftri temporis artes,

Vox eft Jacobi, manus eft immanis Efavi:

Da Skilderiet saa lidet passer sig paa Tiderne, og de Geistliges nærværende Opførsel, hvormed man har Aarsag at være mere fornøjet end nogensinde. Snart skulde man tænke, at Skribentens Præst greb ham for dybt i pungen og roeg selv, thi dette immanis seer saa farlig gevorbent ud, at man kan frygte for allehaande. Men hvi skrives da denne ene Mands-Voldsomhed paa hans spagfærdigere Brødrer-Regning? og hvorledes bringes det Glubske ved saadan Egenskab i Forening med det Forlagne og Listige, der ligger i Artes, eller de Konstgreb, hvorover i foregaaende Linie er klaget?

6

Dog det maae vor Author forstaae, som Mester i deslige Konster.

Man behøver vist al den Lemfældighed, som Menneske-Kierlighed kan paastaae, for ikke at dømme meget slet om en Mand, der er skamløs nok, til aabenbar at fordreie den hellige Skriftes Ord: og i et Land, hvor Christi Lære ved Loven er stadfæstet, dertil at betiene sig af Christendommens foerne Fiendes, en ugudelig Julians, Ietfærdige Mundheld.

Forklarede man de af ham anførte Sprog efter hans Anbringelse, der ville vist komme en Mening ud, han ikke selv ville erkiende. Mon da ikke den Christne Stat skulle være den lykkeligste, hvori enhver var Betler fra Thronen til Hytten? thi i Ordene: salige ere de Fattige & c., skiønt de angaae Apostlene i Særdeleshed, er kiendelig nok en Beskrivelse paa de Egenskaber, der da maatte findes hos alle ægte Undersaatter i det Messianske begyndte Rige, uden Forskiel. Men det ville blive vemmeligt, om jeg ville nedlade mig til at vise disse Sprogs skammelige Misbrug, da der vel neppe er een af mine Læsere, som jo veed at giøre Forskiel paa Kirkens da og nu værende Tilstand.

7

ph . . . maae nu selv dømme, om der til den ægte Kierlighed for sit Fædreneland hører, at man skal fordreie Skriften, og andre saadanne Kunstgreb, som den kuns behøver, der har en slet Sag at forsvare. Er det ikke at give den bedste Egenskab, Kierlighed til Fædrenelandet, det hesligste Udseende?

Men vi vide; thi PH . . . har sagt det, at ikke Had mod Lærdommen, eller dens Lærere har bragt i Harnisk mod Geistligheden. Der ere alene i denne Stand visse Uordener, han vil have afhjulpne. Der ere vel i Verden ingen Indretninger saa gode, at der jo i Tidens Længde indsnige sig Uordener: Der er vel ingen, som jo kan tilstaae Ph... at Geistligheden kan have sine. Men her møder et tredobbelt Spørsmal,

1. Om alt der er Uorden, som han udgiver derfor:
2. Om de kunne afhielpes, som han mener: og endelig
3. Om saa skeede; hvad publicum da vandt?

8

Dette synes mig den naturligste, korteste og frugtbarste Maade at samle de adspredte Betragtninger; der hos Forfatteren findes. Her lære vi at kiende Setningerne i deres Sammenheng, og det behøves, til at undersøge dem: i deres Virkniger, og det skal vi, inden vi vælge eller forkaste dem. Der ere 3 Hoved Arter af Skrifter, nogle slette, andre maadelige og faa gode. I de første hersker det Usle. I de andre, har dette Ligevægt med det Gode, men i de sidste, er dette blandet med noget af hiint. Der er da neppe noget Skrift saa ondt, at der jo deri er noget godt, og faa saa gode, at deri jo er noget slet. En nøie Undersøgelse efter

den foreskrevne Plan skal lære os, til hvilken af disse, Ph... Anmærkninger om Geistligheden, mere end om dens Indkomster, henhøre. Og, at disse just ere af de farlige, fordi de, mellem en Mængde Urigtigheder, indstrøe noget sandt.

Havde hele Skriftet lignet Begyndelsen, ville ingen betænke sig paa at sette det blant de gode. Men hvad skal man sige til dets Forsvar, hvis første Side strax vanhædes med en aabenbare Usandfærdighed, hvorpaa dog siden alt bygges uden ringeste Beviis? Den Geistlige Stand, heder det, er umistelig i et Land, men dens Indkomster i Almindelighed for store & c. Kunne en Forfatters

9

myndige Sprog gielde for Grunde; da fattedes her intet. Det er aabenbar at Anmærkeren ikke kiender den Stand, han skriver om; eller maaskee han troer, Geistligheden er ei at ansee foren Stand, der skal have nogen Anseelse i Staten. Man skulle snart troe det sidste, af den Sammenligning, han gjør imellem Præster og Christi Disciple. Og her ville vi opholde os lidet. Mon det er Taabelighed eller Ondskab hos dem, der gjøre disse Sammenligninger? vare Disciplene Lærere beskikkede af Staten? Med hvad Ret kunne de paastaae ordentlig Underholdning af dem, der ikke havde kaldt dem? Og kunne de vel være en vis Stand i Staten, saa længe den Religion, de forkyndte, ei var den herskende? Ja, det ville være kiedsommeligt om jeg skulle gientage alle de Grunde, som aabenbare beskjemme disse Sammenligninger. Men det vi ville bestemme, er, om Geistligheden er en Stand, der i Staten har samme Rettigheder med Borger og Krigs-Standen. En Stands Rettighed i Staten maales uimodsigelig efter den Nytte, som den tilbringer. Nogle Stænder indbringe Formue: her have vi Bonden og Handelsmanden, Resten lever af det Indbragte: her have vi Konstneren, Soldaten, Præsten og Arbeidsmanden. Af disse nægter man ingen uden Præsten Borger-Ret, og det, fordi hans Arbeide synes mindst nødvendig til Statens Borgerlige

10

Velstand. Men all Erfaring har aftvunget end og dem, som foragte Religionen, denne Tilstaaelse, at Præste-Standen og har sine Rettigheder i Staten. Og herom er jo mellem os ingen Striid. Men Spørsmaalet er: hvordan skal dens Vilkaar være? Her heder det: dens Indkomster ere i Almindelighed for store. Den Nytte en Stand gjør i Staten var det, som bestemte dens Anseelse. Er det nu ævig fandt, at Kundstab hos et Folk, og Religion, er de eneste Midler til at holde enhver til sine Pligter, og den altid mægtigste Mængde inden sine Grændser; da er der ubegribeligt, hvorfor den Stand skulle være den ringeste, i hvis Hænder saa vigtigt, og i Staten saa virksomt et Arbeid er betroet. Man afskaffe den: man gjøre dens Kaar saadanne, at ingen, der til andet er dulig, vil træde i den; da er baade den og Religionen nær ved at foragtes af Almuen. Og har denne revet sig løs fra disse mægtige Baand, da skielver jeg for den offentlige Rolighed. Ja for Fyrstens Liv, naar den største og derhos ubesindige Hob ingen Religion har. Disse ere Sandheder, som Vankundighed selv undseer sig ved at nægte. Er nu den Nytte, Geistligheden virker, saa liden, at den skulle være blant de ringeste Stænder? Man beviser den neppe for megen Ære, om man lader den beholde det Sted, vore vise Love have anordnet den, og vore naadige Regenerere

11

hidtil har anseet den værdig til. Middel Standens Ære er neppe over Geistlighedens Fortienester. Ville vi kalde alle Rigers Historier til Hielp; der skulle neppe blive et enestes, der jo gav Geistligheden et høiere Sæde, end det her har. Og skulle Ph... her være dristig nok til at ansee sig klogere, end den gamle og ny Verdens Statskloge? I det mindste tager han vist ei her sin Tilflugt til det Protestantiske Engeland.

Uden at vove et uoverlagt Skridt, tør jeg nu vel paastaae, at Geistligheden i Danmark ei har for stor Ære, helst, naar man af historien veed, hvad Deel den kan tilegne sig i een Forandring, som i Regierings Formen er skeet, til Statens almindelige Bedste, hvorfor Author, eller hans Tilstyndere, maaskee ønske den ved god Leilighed belønnet. Nu til Indkomsterne. Her har jeg paastaaet at Ph... neppe kiender den Stand han skriver om: og jeg troer at han maae tilstaae det med Glæde, for ei at blive skyldig i Ubillighed mod den Stand, som han dog vil ansees for at agte. Men her maae jeg gjøre en lagttagelse han har glemt. Det er Forskiellen mellem Landsbyen og Kiøbstæden, mellem denne og Hoved-Staden, og endelig mellem Provintserne. Han taler i Almindelighed. Men han kan ikke gjøre det, uden at handle mod all Orden og Rigtighed. Lad os først betragte

12

Landsbyen. Her tør jeg beraabe mig paa de allerskarpeste Undersøgelser, og paastaae, at Geistligheden i Almindelighed har meget maadelige Indkomster. Mon en Landsby Præst kan have mindre end han har, uden at blive en Betler? i sær naar han i Skatter, og andre nødvendige Udgifter, maae betale en 100 Rdlr. Var Ph... saa færdig med Undersøgelser, som Anmærkninger; han ville af Tilstanden i Præstegaardene lære at føre et andet Sprog, om man kunne troe, det var hans Hensigt at tale Sandhed. Ph..., den over Folkemængden saa ømme, den mod de Catholske Ceremonier saa fiendske Ph..., ville dog ei forbyde Præster at gifte sig og avle Børn. Havde han Leilighed til at tælle Præstens egne og hans Tiende Neger, fik han Tid til at beregne alle de

2 R., som falde til Højtider og Bryllupper; han skulle paa Landsby Præstens Indkomster gjøre andre Overslag, end han nu forstaaer, eller maaskee vil synes at vide. Men hvilke af disse Feil han end har; saa er det Tegn paa en fræk og farlig Tænkemaade, at skrive saa afgjørende om det, man ei forstaaer. Ved Præsterne i de smaa Kiøbstæder, ville vi kuns opholde os et Øieblik. Disse Stæders kiendelige Aftagelse, deres forarmede Indvaanere, lære os, at Ph... nok i hans Tid vil see deres Øine uden Kikkert.

13

Men jeg iler til Kiøbenhavns Præster. Dem er det egentlig han har værdiget sin Opmærksomhed. Alle hans Malerier skal forestille dem. Men hvor farlig ville ikke denne Mand være, om han kunne virke i Publico, som kalder nogle faa Mænd Geistligheden i Almindelighed. Hvorfra komme saadanne Usandheder? Mon fra den blotte Uvidenhed, eller Ubetænksomhed? Af Fabelen om Visdommens Skiebne skulle jeg snart troe, han ventede at træffe et Skiul for sin Nøgenhed. Men den milde og naadige Konge fattes ikke Indsigter. Han vil vist ikke tage Feil af ham og Visdommen.

Det var Kiøbenhavns Geistlighed, der var Middel-Punkten. ForMagelighed, Vellyst og Hofmod; thi disse Laster har jo Ph... lært os at komme af Overflødighed: og den have vi seer være fremmed i Restens Boliger. Her er det Præsterne holde Heste, Vogne, Tienere. Ville Ph... gjøre sig den Umage at tælle hvor mange Præster, der holde Heste og Vogne, Tienere &c. Jeg troer Kiøbenhavn skulle ei kunne fremvise over to eller tre. Og det merkeligste, jeg troer ikke een Capitalist, Nei, om end en Mand paa sin Alderdom faaer nogle fede Indkomster: hans studere og første Embeds-Aars Maverhed vil give ham Gield nok at betale. Om det end var fandt at nogle faa Præste-Em-

14

beder vare større (thi der ere til visse kuns faa) end til et tarveligt Ophold; var det for meget om Staten havde dem at belønne fortiente Mænds Fliid med? Det er jo Statens Skyld, om den vælger flette. Og Phil. har jo selv tilstaaet, at der ere lærde og dulige Folk i den Geistlige Stand. Men jeg paastaaer, at om man søgte Mænd til Embeder, vilde der blive flere dulige end Staten kunne belønne med gode Indkomster. Hvad om der end i et Land var nogle faa udulige Præster med fede Indkomster? Der er ikke nogen Stand, hvor jo denne Uleilighed indsniger sig. Og skal en Stand spottes, fordi Staten har sat nogle udulige af dem paa urette Steder.

Det er nu beviist at Geistligheden er en Stand; kan ei, uden Ubillighed, nedtrykkes under Middelstanden, og ikke miste noget i Almindelighed, uden at fettes i Klasse med den ringeste Almue. Og, at det ikke er formeget, om en Stand har nogle faa gode Poster. Disse vare almindelige Sandheder, som nødvendig maatte være beviste, inden jeg med Eftertryk kunde udvikle alle de indflettede Feil, som findes i disse Betragtninger.

Nu vil jeg prøve dem Stykke fra Stykke; men allene forandre Ordnen efter min foresatte

15

Plan. Dog inden jeg gjør det, skylder jeg Publicum et Begreb om Phil. Tænkemaade. Jeg behøver kuns ar anføre 2 a 3 aabenbare Usandfærdigheder, for at vise, hvor lidet man kan troe den, der ei skammer sig offentlig at lyve, og hvor gierne saadan en vil gjøre det hemmelig. Kan noget Beviis være mere latterligt, ynkeligt og usandfærdigt, end at Udgifter ved Bryllupper hindre Folke-Mængden? Jeg veed, og Kirke-Regnskaberne i Kiøbenhavn maae vise, at et Kirke-Bryllup i Kiøbenhavn ei fordrer større Udgifter end 3 a 4 Rdlr. kan noget være mere latterligt, end at denne Sum skulle hindre Folke-Mængden? Men dette har Pbl. nok ei vidst; Men hvi skriver han om det, han ikke veed. Jeg vil tilstaae at nogle Kirke: Bryllupper koster mere; Men hvi ville Brudfolkene have unødvendig Stats? Naar en Præst for en Rangs-Persons Stue-Vielse faaer 6 a 8 Rdlr. da hindrer det Folke-Mængden; men 50 Rdlr. Consumption ikke? Jeg ville for Phil. egen Skyld ønske, han ei her havde blottet sig faa meget. Men videre: Naar han har talt om Graveres og Klokkeres Capitaler; da siger han: Man dømme neden fra og op ad, da er Regningen let giort. Atter den største Usandfærdighed. Der ere de Kirker i Kiøbenhavn, hvor Klokkerne har meget mere end een af Capellanerne: var Regningen

16

nu ikke let giort, om man regnede neden fra og op ad? Dette maae ogsaa skrives paa Uvidenheds Regning. Men den er vist ikke saa let giordt, som hans om Præste-Indkomster. Nu atter en Opdigtelse. Om alle de Geistlige Rentererere, der ved Termins Tiderne indpassere. Nei dette er næsten for grovt. Kiendte Phil. Capitalisterne; han skulde nok faae at høre, hvor mange der klage over Præster, som ei kan betale deres Renter. Vil vi ikke gjøre Philopatreas til Philokakias, da maa vi ved Rentererere forstaae, dem som betale Renter; thi med Uvidenhed kan faa mange dristige Opdigtelser ei længere undskyldes.

Vi vil forbigaae flere mistydede Sprog, og den bidende Skrive-Maade, som vores Patriot fører. Til hans Undskyldning ville vi troe, at han er vankundig; thi hellers var han en Spotter. Og hvad siger Loven om dem? Dog maaskee han vil have den sammendraget til den lille Bog, der skulde indeholde alle mulige Tilfælde,

som enhver Skoeflikker kunde faae for godt Kiøb; hvorudi dette Spørsmaal ei kunde rommes. Hvilken Stats Forbeder? Nu til

Det første Spørsmaal.

Om alt det er Uorden, som Philop. holder for? Lader os høre Uordenerne: De

17

have for stor Løn efter Arbeider: Nogle holde Hest og Vogn: De faae Penge for Jords- Paakastelse & c. Der sees paa Lønnen i præstekald (som endog i Aviserne anføres). De oppebære Tiende, eie Gavn af Actier & c. Hvilken Ulykke?

De have for stor Løn efter Arbeidet. Lønnen have vi hørt. Hvad er Arbeidet? Intet. Han har Ret. Det som falder i Øinene er kuns lidet mod det Hele. Og dybere kan hans Betragtning ikke trænge. Gid vores Patriot kuns ei anseer Religionen for en blot Stats Indretning! Thi gjør han ikke det, da maae han tilstaae, at det er dog noget Arbeide for en Præst at kiende enhver i sin Menighed. Men troer han dette er unødvendigt; maae han vide, at Mængden er alt for retsindig og nidkier til at tænke som han. Den Syge, der tænker paa det Tilkommende, og paa en Ævighed, som nærmer sig, ville med Rette klage, om han forgieves sendte Bud efter Præsten. Thi man erindre sig, Mængden troer et Tilkommende. En Menighed, som de fleste i Kiøbenhavn, hvoraf neppe een har under 10000 Kommunikanter, maae have mange Syge: men, paa adskillige Steder at besøge dem, er intet Arbeid? jo vores Patriot beviser smukt. Men jeg havde nær glemt, at han ingensteds skiøtter

18

om at trætte sine Læsere med Beviis, Nei, det er lettere ved vittige Indfald at forblinde, end med gyldige Grunde at overbevise. Af Præsternes Forretninger i Kirken og i Husene, kan man og see, hvor uoverlagt Phil. siger: Deres Antal er alt for stort: En Kirke kunde gjerne besørgeres med mindre end 3 a 4 Præster. Atter en Usandhed. Hvilken er den Kirke i Kiøbenhavn, der har 4 Præster? og hvormange have 3? Nei! der er ingen Udkomme med en Mand, som lyver overalt. Jeg vil nu ikke her indlade mig i at vise, hvor trøstefuldt det er for den enfoldige Mængde at have en Præst, den elsker og troer; thi det er uden Tvil et Sprog, som en Mand, af Phil. Tænkemaade, ikke kiender det mindste til. Men jeg vil kuns vise, hvor rigtig han slutter fra andre Stænder til Præste-Standen. Alle andre Statens Embeder blive besørget med langt færre Betientere: ere hans Ord. Men han glemmer at gjøre Forskiel paa de Embeds-Mænd, der kuns har med en heel Cirkel i Almindelighed at gjøre, og dem, der have med hver Person i Særdeleshed. De Betientere, der i Staten have dette tilfælles med Geistligheden, ere der ei færre af, end af Præster, og der er dog ingen a falle, der har saa meget med enhver at gjøre som disse. Men dette er en Forskiel, der enten kostede for megen Umage, eller

19

passede sig for livet med Mandens Hensigter, til at han skulle gjøre den. Jeg maatte blive uendelig, om jeg vilde anføre alle de Steder, der udmærke Forfatterens Indsigt eller Hierte. Dette skal være den sidste Gang, jeg vil opholde mine Læsere dermed. Men jeg troer, at Falskheden er aabenbar af de Beviis, hvormed han har vildet gotgiøre, at Geistlighedens Tal og Løn er for stor.

De præster, som holder Hest og Vogn, ere intet Beviis for ham; thi hvor mange ere disse? og hvor mange i de andre Stænder, ei af større Fortjenester, gjøre ikke det samme? Vi have allerede bestemt denne Stands Rettigheder. Der ere desuden flere Grunde, som vi ville gjemme til deres rette Sted.

Det lader forunderlig: siger Phil. videre: At læse i Aviserne, naar et præste-Bald er ledigt, at man altid setter hos dets Indkomster, ret ligesom Lønnen allene og ei Guds Tjenesten var Øiemerket af Geistlige Embeder. Skal Præster, og deres Familie gaae nøgne? skal de leve i usle Vilkaar, eller vil Kiøbmanden og Arbeideren skienke dem sine Vahre? Men skal de betale alting med de andre Stænder; maae de da ikke vide, paa hvad Vilkaar de modtage

20

et Embede, hvis Indkomster skal føde dem og deres Familie, der ei faaer det mindste omsonst? Min Gud! hvilke rasende Irettesættelser —

Lidet klogere ere disse Ord: Ere ikke Brudevielser, Børnedaab og Jordspaakastelse Embeds-pligter? Er det ikke aabenbare Uret, at jeg Stykkeviis skal betale dem for det, som er Følger af deres Embede? Men vores Patriot har nok glemt, at der ere mange Præster, hvis fornemmeste, om ikke næsten eneste Indkomster bestaaer i saadanne Fortjenester. Er det ikke en forskrækkelig Ubillighed, at en Mand faaer det, hvoraf han har sit Leve-Brød? Men der er sandt, Phil. vil, at alle disse Udgifter skal ophæves ved en staaende Løn. Til vore Betænkninger om dette Forslag vil vi gjemme hvad her mere burde siges. Dette allene burde vores Dadler her erindres om, at de Gamle, klogere end han eller hans Lige værdige at ansee dem for, have ei

uden Overleg, til saadanne vigtige Perioder i det Menneskelige Liv fastsat Geistlighedens Indkomster, naar det ei kommer en Mand an paa nogle Udgifter mere eller mindre, ja, som de fleste da vilde gjøre til mindre værdige Ting, end deres Præsters Underholdning er. Mon den Uret være stor, at Præsten for en Brudevielse faaer noget mere end Haarskie-

21

reren, og maaskee halv Parten af Stræberens Fortieneste? Haandværks-Manden og Kræmmeren betale Børne-Daab: og nu faaet Præsten Raad til at kjøbe nogle flere Vahre, og lade et Stykke Arbeid gjøre mere: Faae disse da ikke deres Udgifter igien? thi Præsten var nød til at miste saadanne Beqvemmeligheder, naar han skulde gjøre dette omsonst. Forstod vores Reformator noget af Staten, hvorm han snakked saa meget, da vilde han let indsee, al Geistligheden og de Stænder, som leve af uvisse Indkomster, tabe allermeest i de vanskelige Tider. Kjøbmanden setter paa sine Vahre. Haandværks-Manden lader sig dyrere betale. Begge lade det skorte paa Gaverne til Præsterne; men han faaer intet hos dem, uden til den sædvanlige Priis. Borgernes Trang er dog vel ikke Phil. fremmed. Han veed da, at Geistlighedens Indkomster maae have forværret sig. Og som en ægte Stats-Klog griber han dette beleilige Øieblik, at raabe om denne Stands store Indkomster, og lover Staten vigtige Fordele af deres Formindskelse. Skulde man troe, at de store Ofringer (jeg forbigaaer Her det latterlige Ordspil) Phil. vil have afskaffet,

ere ei almindeligere, end at i et Sogn paa omtrent 1500 Familier, kuns 100 Huusfædre omtrent, eller lidet derover, ofre Præsten, der dog er almindelig elsket?

22

Men Offerne maae dog være store, tænker Phil., siven vi see geistlige Mænd eie Actier i handels Compagniet. Men her raser Manden atter. Mon han har drømt, at en Præst altid fødes af Tiggere? Mon han troer, et bemidlet Fruentimmer ei kan gifte sig i en Stand, han har fundet for godt at spotte? Og han maae have laant Apulleis gyldene Æsel al sin politiske Fornuft; om han anseer det gavnligt for Staten, at en Præst lod sine Eiendomme ligge paa Kiste-Bonden? De smitte dog vel ikke Husene, eller føre Pest ind paa Handels-Compagniets Skibe. Dog det har ingen Nød. Jeg tør opfordre ham til at vise mange Exempler. Gid han til Sandheds Opdagelse kunde indhente Efterretninger fra hele Riget. Faa Exempler vilde han kun finde af Præster, der i deres Embede har samlet de Eiendomme, de kan udlaane. Men om der end vare flere: da har jo enhver Stand Formuende, og Geistligheden er jo og en Stand? Hvad han taler om indviede Aager-Rarle, ere Beskyldninger, som ubeviste, beskæmme ingen uden deres skiendige Opfinder, ja som selv Erfarenhed modsiger ham i Øinene.

Er det ikke utaaeligt, at denne dristige Mand tør tale saa myndig? Hvor staaer skrevet, at præsterne skal oppebære Tien-

23

der og andre Accidencer & c.? Det staaer skrevet i Loven, der heri kommer overeens med Guds vise Indretning for dum i sin egen Stat, og med de Apostoliske Slutninger, deraf dragne tvertimod Forfatterens yttrede Tanker. i Cor. 9, 6. & c. Men det er sandt, den er nok ikke heller denne vise Mand god nok. Kan noget tænkes dristigere og mindre ærbødig mod Landets Regiering, end med saadan Frekthed at afsige Dommen i en Sag, hvorm Monarken selv tviler, hvorm Landers omhyggelige, naadige og velmenende Herre indhenter Efterretning? Regentens Viisdom holder ham fra at gjøre et Skridt, som ifald der feiler, engang i Tiden vil være den visse Undergang for Videnskaberne, og maaskee ei allene for dem. Men en Undersaats Dumdristighed tør bestemme det. Mageløse Frekthed! Gid jeg i mit Hierte kunde samle alle velmenende Danskes Oprigtighed og Indsigter, for her at fremsette Sandheden i sit fulde Lys. Gid mine Betænkninger maatte værdiges et Øiekast af Den, der med saa stor Omhyggelighed og Betænkksomhed undersøger, inden han vil beslutte noget, som maaskee med de allerædelste Hensigter kunde blive hans Folk skadeligt.

Andet Spørsmaal.

Her vil jeg da undersøge det vigtige Spørsmaal: Om det er Staten nyttigt,

24

at Geistligheden faaer en vis Løn? Og om den med Billighed kan formindskes? thi disse ere de 2de Hoved-Piller, hvorpaa dette store Stykke af Statens Vel skulle opsøres. Avelsmanden, saa vigtig en Deel af en Stat som Dannemark, er dog den, hvis sande Fordeel, alle Forandringer i Landhuusholdningen skal sigte til, og for den maae Præsternes vige. Men Spørsmaalet bliver, er Forandring i Tiende- Maaven ham til nogen sand Fordeel? De tre væsentlige Poster i al Betalings Billighed er: 1) At Betaleren ei giver a) mere end han skal, og det b) paa den Tid, det er ham mindst besværligt. 2) At Modtageren faaer sit til rette Tid, uden unødvendig Møie og Bekostninger. 3) At Staten derved har de største Fordele; thi derpaa berører Udslaget. Den Tiende-Maade er da den beqvemmeste, hvor disse Poster meest og lettest erholdes. Om den end med nogle Uleiligheder skulde være forbunden, da kan disse billigere hæves, end for at undgaae dem, indføre langt

større, væsentlige i Steden for tilfældige.

Orden, Rigtighed og Sandhed kræve, at man efter disse Hoved-Sætninger skal prøve de forskellige Afgifts-Maader, og udvælge den, hvor disse Fordele meest og lettest erholdes. Og Dette vilde vi kort og tydelig her gjøre. Vi

25

ville først vise de væsentlige Mangler i andre Afgifts - Maader, og endelig at de ikke findes i den sædvanlige. Men der ville vi og vise Uleilighederne i deres sande Skikkelse. Dog tillader mit Øiemeed mig ikke at gaae videre end til Præstens Tiende.

Forandring i deres Tiende i sær, og i al anden med, maae skee paa een af følgende Maader. I. At af hvert Tønne Hartkorn i Steden for den 10de Deel af Afgrøden, skulde erlægges en vis aarlig Afgift af Korn. II. Af Penge. III. Eller at Tiende Tageren overalt maatte fremvise deres Tiende Bøger, og deraf bevise, hvad deres Tienders Beløb i 3, 6 eller 9 Aar af hver Slags havde været. Disse, eller Udtog deraf skulde enhver Provinces Land-Commiffaire forelæse et hvert Steds Tiende Ydere, og af dem modtage Erklæring, at de vare rigtige. Da kunde de sammenligne de 3, 6 eller 9 Aars Tiende af hver Bye og dele Summen med disse Tal. Paa denne Maade kunde udregnes hvad Tienden af hver Slags Korn for hver Bye kunde anset es til. Foringen skulde efter et hvert Steds Beskaffenhed og Opbindings Maa-De nærmere bestemmes. Men Afgiften af Foringen, om Kornet efter Kapitels eller Kirke-Kiøb betales med Penge, dog i rette Tiid, tilføres, nemlig imell.den 1 Dec. og sidste Jan. Hvor

26

Tiende-Bøgerne, eller Udtog af dem ikke bleve indsendte, eller og hvor deres Rigtighed af Yderne blev paaanket, maatte det beroe ved Afgiften i Natura endnu det mindste i 3 Aar. Da Angivelserne paa begge Sider kunde paabydes, nøie at antegnes og bevares.

Maaderne, hvorpaa Afgifterne, paa anden end den sædvanlige kunde skee, ere nu viste. Vi ville nu og prøve enhver i sær af dem, efter de ovenanførte væsentlige Regler.

I. Af hver Tønne Hartkorn i Steden for den 10de Deel af Afgrøden at betale et vist Maal Korn, eller som Landmanden kalder det at tiende i Skieppen, fører nødvendig det Onde med sig; at Bonden i de ufrugtbare Aar ikke allene skal give ligesaa meget, men mere end i de frugtbare; thi da er baade det samme Quantum Korn i langt høiere Priis, og gjør et større Hul i Bondens Beholdning. En Bonde kom da til i slette Aaringer at erlegge langt over tiende Delen af sin Indhøstning. Og naar han havde solgt, eller til sin Huusholdning brugt formeget af sit Korn, hvor tungt faldt det ham da ei at betale. Bonden giver her mere end han skal, paa en Tid, langt besværligere end den, hans Neger endnu stod paa Marken. Og dette stred mod den 1ste Regel. Hvor skulde Tiende-

27

Tageren nu faae sit uden Tids og Penges Spilde? Der have vi den anden Uleilighed. Tiende-Tageren, der har meest Qvæg fik intet Foer: han maatte mangle. Bonden, der har mindst, fik tilovers. Han øver Halmen. Og boer han ei i Skov-Egnen, brænder han det. Der bliver mindre Foer, mindre Qvæg fødes, og her svækkes Staten. Om det end var mulig, at Bonden var Huusholder med Foret; hvad Ujevnhed er det ei, hvad Tids-Spilde, at flytte det fra et Sted til et andet? Staten lider endda. Og dette er den 3die Hoved-Feil. At tiende i Skieppen er da skadeligt.

2. Enhver Tønne Hartkorn kunde ansettes for en vis Sum Penge. Men atter samme Uleiligheder. Penges Priis stiger og falder. Hvilken af Delene der vil skee, kan ingen vide: thi ere ikke alle Rigers Historie fuld af saadanne Forandringer? Skulde Pengenes Priis herefter stige; stede Tiende- Yderen aabenbare Uret. Bliver den fremdeles ved at falde; leed Tiender Tageren den. Een af Delene skeer uundgaaelig. Der vilde da nødvendig skee Uret.

Men vidre Uleilighed for begge. Naar Bonden i Kiøbenhavn eller andre Kiøbstæder selger sine Vahre, ifører han sielden Pengene hjem med sig. Og er han ei saa god Huushol-

28

der, at han hver Gang sparer noget; hvorfra . skal han betale til Forfalds-Tiden? Det er ham langt besværligere, end om han betalte paa Marken. Man indvende ikke de kongelige Skatter; thi vi veed jo Restancerne. Og fik Bonden endnu mere, han skulle spare sammen fra; bleve De vist større. Men hvad, om Bonden solgte til Kiøbmanden, og hos ham tog Pengene til Afgifterne? jo, det var kuns at forhøje Priserne for de Fattige. Betalingen blev her atter Yderne sur, og Modtagerne uvis. Hvo skulle forsikre ham den? Landet vandt vist intet ved disse Ophold og Uordener.

Den Ildie Maade var vist den bedste af disse 3de. Dens Fordele ere: At alle da Klage-Maal, som ved Tiendens Afgift i Natura, kan møde, blive hævede. Men disses Grund vil vi snart komme til. Skeer Betalingen rigtig; synes, ved første øjekast, hverken den ene eller anden fornærmet. Men et meget sedvanligt Tilfælde kan dog lære os, at en Tiendes Ydere kan tabe. Tre eller fire siette Aar følge paa hinanden. Imedens maae han betale, som i de gode. Nu dør han. En Fremmed kommer til Gaarden, og da blive Tiderne bedre. Har den førstes Familie ikke tabt formeget?

29

Endskiønt denne Erstatnings-Maade hæver de ved den brugelige Tiende-Afgift hængende Uleiligheder; saa blive dog Manglerne ved den meget større, end dem, den hævede. Thi ved denne, saavel som ved de forrige, og alle mulige Erstatnings-Maader findes disse Mangler. For Tiende-Giveren udbliver al den Lindring, han i de ufrugtbare Aaringer finder ved den brugelige Maade, da han ikkun tiendede, som han høstede til; men nu maae er, legge langt mere, end ham i det trange Aar hellers kunne tilfalde. Tiende-Tageren mangler Sikkerhed for Betalingens Rigtighed uden Restance, uden Proces, og det til alle Tider, i Fredens, saavel som i Krigens. En Sag der gjør den sedvanlige Tiende-Maade Landet saare vigtig. Endog i denne bedste Erstatnings-Maade, er der dog Strid, mod noget af alle 3 Hoved, Regler.

Men kunne Regieringen ikke, vil den Kortseende tænke, selv tage det altsammen til sig, og sette alle Landsbys Præster paa en fast Løn? Dette er vor Patriots Mening. Saa længe ingen Ulykker stoppe de Kilder, hvoraf de offentlige Indkomster har deres Udspring: med eet Ord: saa længe Regieringen ei fattes Penge, da var ingen for Bonden, Præsten og Lander jevnere og bedre Vei. Men, lader os forandre

30

Skuepladsen. Bondens Avling staaer feil: hans Qvæg dør: der kommer Sygdom blandt Hestene. Han kan da ikke betale Kongen alt. Handelen bliver ulykkelig. Borgerne fattige. Her taber Regieringen atter. Krig forkyndes. Kongen behøver alt til Udrustningen. Nu bliver intet til Geistligheden. Den bedste, den mildeste Konge maae da lade sine Undersaatter sukke under en bedrøvelig Vankundighed af Mangel paa Midler til at lønne deres Lærere. Ja jeg gysar ved at tænke længere ind i Følgerne. Skulde Tænke-Maaden forandres: vilde Skaden være ubødelig, og Bekostningerne blive umaadelige. Saa farligt er det Skridt, at at inddrage Præstens Tiender, og endda tør den kalde sig en Patriot, som faa letsindig før afgjøre det. Men disse ere endnu ikke alle de Ulykker, der flyde deraf. I Krigs-Tid vil Landet, ja Hæren selv føle dem paa en anden Maade. Vi veed enhver Præste-Gaard skal forsyne den med en Hest. Men naar Præsten ingen Løn faaer, hvorfra skal han skaffe den? Naar han intet Foer har; hvorfra føde den? Man stole ikke paa den Avls-Mand, der fik hans Jord i Brug; thi 50 til 60 Rdlr. kunne Præsten, som Avlsmand ikke sammenbringe, om ikke Avlingen, samlet med de andre Indkomster bragte det til Veie, som hver for sig ikke kunne. Ja Geistligheden, som det øvrige af Middel-

31

Standen, er een af Rigets vigtige Stykker. Saa længe den eier noget, fattes Regieringen ikke aldeles.

Disse farlige Sandheder har jeg ikke nok kundet udvikle og bevise. Gid! jeg havde gjort det med al den Tydelighed og Styrke, som Tingens Vigtighed kræver. Gid! med det Eftertryk, som Publicum har Ret til at vente i saa betydelige Omstændigheder. Men, Sandheden har Styrke nok i sig selv. Den behøver ei fremmede Farver, for at skille sig fra glimrende Forblindelser.

Men vi skal endnu prøve den nærværende Tiende-Maade efter vor Forskrift. Vi ville her først betragte Fordelene; og siden Manglerne. Disses Forhold til hinanden skal afgjøre Sagen. Givernes Afgift laves efter deres Indtægt. De skatte som de høste til: mindre i de ufrugtbare, mere i de frugtbare Aaringer. En Sag, som for Almuen, der sielden oplegger fra et Aar til det andet, er meget vigtig. De betale Tiende med mindre Misfornøielse, end nogen anden Afgift. De ansee disse Afgifts-Dage, som Glædskabs-Dage, og ere desto bedre til Mode, jo mere de kan erlegge. Det er ei muligt, at de her kan fornærmes, eller give over det de bør; men vel at erlegge anseelig mindre.

32

Af 100de Bønder er der ikke een, som i Tiende erlegger den 10de Deel af sin Indhøstning. En Sag, som hver Bonde maae tilstaae. Ønskeligt var det, om Bonden i alt andet saavel var handthævet fra Uret og Fornærmelse. Betalerne lide her ingen væsenlig Uret. Tiende-Tagerne kan gjøre en vis og ufeilbar Regning paa denne Afgift i slette, som i gode, i Krigs, som i Freds Tider. Den er ham uden Ophold, Tab og Søgmaal vis. Det var den anden Hoved-Regel.

Visheden og Letheden er her saa betydelig, at Præste-Standen maae foredrage denne Lønne-Maade alle mulige, om de endog bleve anseelig høiere. Man indvende ikke her, at Præsten overlader ofte Bonden sin Tiende for Penge. Thi slige Accordter er frivillige. Ingen behøver at indgaae, hvad han agter sig fornærmeligt. Tiende-Tagerne kan fordre Sikkerhed, at Sogne-Mændene, som næsten altid skeer, skal indstaae til

bestemte Tid, een for alle, og alle for een. Disse Accordter gielde kun for en kort Tid. Den som lider Tab, kan ophæve dem. Det er ei een eller to Aar, men Tidens Længde, der gjør store Forandringer i Korn-Priserne. Der er derfor ingen Ligning imellem det Tab, een af Parterne ved en kort Contract kunne lide, og det, som vilde flyde af en Anordning, der i alle Tider og Omstændigheder skulde vare.

33

Vi maae og kiende denne Tiende-Maades Forhold tit Staten. Nytten er klar af det oven anførte. Man betænke, denne er den billigste og letteste for Giverne og Tagerne. Staten er jo intet uden en Samling af Enkelte: Og blandt dem udgiør disse 2de Slags den store Hob. Vi har tilforn viist, hvor nyttig denne Maade, skiøndt tilfældeligviis, er for Qvæg Avlingen. Et vigtigt Stykke af vores Stats Styrke. Vi have seet at denne Maade har alle de væsentlige Fordele, Betalinger kan have. Billighed og Skiønsomhed mane nu dømme.

Men den har og som alle Indretninger Mangler. Spørsmålet bliver, om de ere saa store, som de andres. Og ere de ikke, da er det jo mod al sundt Overleg, for at undgaae mindre og tilfældelige Uleiligheder at indføre større og væsentlige.

Uleiligheden er det Ophold, Tiende-Give- ren maae lide i sin travleste Tid. Thi at Bonden afgiver 10de Delen af sin Halm-Foring, er, som jeg har viist, ei noget Onde. Vores vise Lovgivere have indskrænket den ved saa nøiagtige Forbud, at Sinkelsen umulig kand blive saa stor, at den skulde tilbringe Giveren nogen betydelig Skade. Man læse Forordningen af 9de Aug. 1708. Men endnu mere. Ved den Præsterne tillagde Tiende er denne Uleilighed vist nok mindst; da Præsterne og hans Decimanter ere

34

hinanden ikke ret langt fraliggende, og Misbrug af Sinkelse ingenlunde kan befrygtes af dem, som i mange Henseender baade maae og bør leve i god Forstaaelse med deres Sogne-Folk. Hvorover og Præsterne, skiønt ikke uden Tab, meest almindelig tillade Sogne-Mændene, at tilkiøre dem deres Tiende, naar og som de vil. Ja vare Uleilighederne store, vi ville nok høre Klagemaal og Processer. Her have vi nu Manglerne. Kan nogen Fornuftig sette dem i Ligning med de andre Afgift-Maadere.

Mon jeg nu taler ubeviist, om jeg paastaaer at vores Reformator er aabenbar vankundig, i det han foreslaaer. At det er eet af de farligste Trin for Geistligheden og Staten, om Præster i Almindelighed bleve satte paa en vis Løn. Jeg vil tie med ubeskrivelige Vanskeligheder, som i Lønnens Proportion med Arbeidet, Leve-Stederne & c. ville møde, eller med Forandring i Arbeidets Inddeling, om alle skulde settes paa een Fod. Med Kiøbstæd-Præsterne var denne Indretning mindre farlig; men ikke mindre vanskelig. Nu ofrer maaskee een Familie, af 12 eller 15. Og da deres Raad ikke er dertil, ville det være dem tungt, om Regieringen, for at indbringe Præsternes faste Løn, vilde paalegge dem Erstatning for det Offer, de ikke give. I en stor Menighed skeer idelige Forandringer. Familier forlade den. Nye komme. Andre forarmes. Indkomsterne

35

stige derved og falde. Hvilket Arbeide at holde Regnskab over alt dette: over hver Barn, som døbes, hver Liig, som begraves? Jeg troer de, som Regieringen maatte lønne for at iagttage alt dette, ville koste ligesaa meget, som der kunne indbringes. Er end Geistligheden en Stand, der maae intet have tilovers? maae ingen Gammel eller værdig, saa vel som i andre Stænder, have noget af Jordens Magelighed? Vel. Det er jo da lettere at undersøge hvilke paa Landet og i Staden, der have mere end til Nødtørst, rimeligere at paalegge saadanne Afgifter, end for disse Enkeltes Skyld, med en heel Stand at gjøre saa farlig en Forandring.

Forfatteren af disse Anmærkninger maae ikke troe, at det er hans vilde og ugrundede Indfald, jeg har værdiget disse Giendrivelses. Nei, deres Fortieneste er her ikke større, end at de have været mig Anledninger til at spørge en Mands Anmærkninger til Raads, som maaskee til hans Ære snart vil blive offentlig bekiendte. Dog hans Fortjenester i sær i Landhunsholdingen ere saa store, at de neppe kan tage mod denne Tilvext.

Jeg troer nu det andet Spørsmaal er opløst. Om en fast Løn, og Indkomsters Formindskelse kan hæve de Uleiligheder, som findes i den Geistlige Stand. Mængden have vi seet ikke

36

kan have mindre. Maaden hvorpaa de Faas Overskud kunne bedst komme i Statens Hænder, har vi nylig viist.

Tredie Spørsmaal.

III. Om Staten vandt ved de af ham giorte Forslag kan let besvares ved Anvendelse af det vi have handlet om Landsbye og Kiøbstæd Præstens sande Beskaffenhed. Mange 100de Rdlr. vil den ved de største Forandringer ikke vinde. Og skal den af Fordelen have nogen sand Nytt, maae denne ved de mindste Vidtløftigheder

bringes til sine rette Steder. Vil Staten her gjøre Fordelen for stor, frygter jeg for, den vil staae i yderste Fare for engang at gjøre Erstatning med ubodelig Tab. En Hoved-Forandrings Farlighed troer jeg at være aabenbar. Hoved-Sagen er nu afgjort. Hvad Phil. melder om Dragten, som ligegyldigt, er og sandt. Dog dette maae han erindres om, at den lange Kiøle kan skiule en fattig Præstes maadelige Underklæder: at en ny Dragt neppe vil saa vel svare til sit Øiemed, som er at gjøre Præsten kiendelig, og at skaffe ham Sikkerhed i sit Ærende ved Dag og Nat; endelig at de Eenfoldige støde sig over slige unødvendige og mere bekostelige Forandringer, og at Mængden deraf drage Slutninger, som ofte kan have betydelige Følger.

37

Phil. har nu uden Tvil faaet Oplysning om noget, han ei vidste. Han vilde maaskee af en Geistlig Mand, der taledede for sine Ejendomme, og frygtede, om Hans Raad fandt Bifald, for Armod, blevet mægtigere igiendrevet. Intet skulde glæde mig mere, end om 1000 andre til Sandheds Oplysning kunne sige mere, end jeg har vidst. Paa denne og bedre Prøve-Stene, paa de af mig anførte Grunde, maae han forsøge Styrken af sin Vittighed og Indsigt. Men Hans Svar maae have en anden Skikkelse end Anmærkningerne, mine Grunde maae vises manglende; (thi urigtige, tagne af Tingens Væsen, kan de ikke være) om jeg skulle svare ham. Nogle af hans Indfald har jeg forbigaaet, fordi jeg ei ansaae Dem værd at besvare, f.Ex. at Præster endelig selv skulle tælle Gies og Høns. Men nogle fordi jeg ansaae dem alt for vigtige til med vores Stasmand at afgjøre dem i et par Linier. Den Sammenligning ph. gjør imellem Krigs-Standen og Geistligheden, bærer hans sedvanlige Overilelses Mærke. Til at gjøre en retskaffen, hører mere udbredte Indsigter, grundigere Undersøgelser, end jeg har, eller her kan gjøre. Den ærbødighed Enkelte skylde hele Stænder er mig for hellig til, at jeg uden at tale af klare og Umodsigelige Grunde, skulle bestemme det mindste. Men saa meget tør jeg uden mindste Undersøgelse paastaae, at Phil.

38

er for dristig, naar Han uden Indskrænkelse siger, at der af Krigsstanden neppe kan blive for mange. Er der ikke Forskiel paa store og smaa, paa adspredte og samlede Stater? Men jeg maae tie; thi her ikke at sige Alt er at sige Intet. Jeg behøver vist andre Grunde end Tingens Natur ved første Øiekast viser, inden jeg kan begribe det urimelige i at en Biskop havde Indkomster med en General. Dog endog dette er ikke sandt, i det mindste ei uden vigtige Indskrænkelse. Men disse elsker vor Patriot ikke, i hvor nødvendige de end ere til at skille Sandheden, fra de, den ei sielden lignende Urigtigheder. Nei, det er just vor Patriots Maade, saaledes at blande det ene med det andet, at Han kan forvilde og bedrage. Jeg har maattet bruge Indskrænkelse, ikke saa meget for at bevise Sandheden af mine Setninger, som at skille det falske fra det sande i min Modstanders. Thi dette blandet er en farlig Forfører for dem, der ei selv kan gjøre Valget. For at vise, hvor lidet jeg agter at træde i hans fæle Spor, hvor nødig jeg ville at min Læser skulle forvildes, vil jeg i faa Ord sammendrage hvad jeg har beviist.

1. At vores Helts Hoved-Setning, det Uskyldigste i hele Skriftet, er grundfalsk; thi Geistlighedens Indkomster, i sær i Almindelighed, er ei allene ikke for store, men endog oftest ringere, end at de kan underholde en Familie, og

39

rekke til et maadeligt Tal Børns hæderlige Opdragelse, og altid saa maadelige, at der af de anseeligste, fast aldrig kan oplegges. 2. At Bevisene overalt ere usle, som naar Apostl. og Disciplenes Fattigdom, maae tiene til Skiul for hans nøgne 1) Vankundighed; thi havde han læst mere om dem, end det han havde i Sinde at bruge mod dem, han havde nok og vidst, at deres Underværker skaffede dem en Anseelse, uendelig større, end Geistlighedens, undertiden større end Menneskers: og som de derfor maatte afslaae. 2) Men det værste er, at intet uden et sort Hierte har kunnet bringe ham at kalde Præster indviede Aagerkarle & c. Hvor smukt har ikke Autor til det vigtige Brev fremeskrevet ham til at bevise sin skammelig Beskyldning. 3. At Phil. yttre er farlig, og saa længe den er ugrundet, strafværdig Løst til at forandre, indtil Klædedragt uden Nytte, og at forstyrre den brugelige Orden, uden at bevise en andens lettere Indførelse eller Billighed. Dog han anfører de Reformerte Præsters Exempel, som have en staaende Løn; men enten veed han ei, eller, for ei at synes partisk, vil han ei anføre deres Ny-Aars Gave; som vist veier op mod alt det Offer vores Geistlighed faaer. Og er det, ei det samme, enten det heder Offer eller Ny-Aars Gave?

40

Hvordan den Mands Hierte kan være, som tør opføre sin hele Bygning paa Løgn, som vender op og ned paa alting, tager fra og legger til for at udpine nogle ynkelige Beviis, ja, som griber til løgnagtige Beskyldinger for at bøde paa Svagheden af disse, maae den dømmes, som veed alting. Men jeg og enhver Retsindig har Lov til at bede Forsynet redde os fra denne (jeg vil ikke sige onde) Mands farlige Raad. Gid den ville bruge en F—gs stærke Haand til at afklæde Philopatris sin forføriske Dragt, sin Ærligheds Maske; thi jeg frygter, at Anti-Philopatris bedste Hensigter mægte det ikke. Han taler for lidt af Grunde, og Philopatris leer ad hans oprigtige Iver. Forfatteren af disse Tanker havde maaskee tavt, om han havde læst F—gs Brev, inden de bleve overgivne til Trykken. Havde ikke der mødt Forhindringer; vare de allerede for deres Dommere. Men

han vover dog endnu at lade dem komme for Lyset, da hans Plan har givet ham Lejlighed at afhandle nogle Stykker, ei bedre, men Udførligere end F—g, og da Landet ikke kan give Gienlyd nok af den offentlige Foragt og ensstemmige Afsky et Skrift som Philopatreas, i sær om Geistligheden, fortæner.

1

Anmærkninger over Philopatreas Afhandling om Geistlighedens Indkomster,

af

Philoteropatreias

Medlem i Patriot-Selskabet.

Kjøbenhavn 1770,

trykt hos August Friderich Stein.

2

Ovidius.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto Nusquam recta acies, livent rubigine dentes, Pectora felle virent lingua est suffusa veneno; Rifus abest, nisi qvem visi movere dolores.

3

Fortale.

For at opfylde Philopatreas eget Ønske, meddeles ham saavel som det Offentlige følgende nødvendige Anmerkninger: Af Lyst til almindelig Velstand, ikke til Forandringer, udgrunde vi Nyheder; tænkes

4

Fortale.

saaledes: saa holde vi inde med Forslage, indtil vi selv Nøye indseer og kand grundig overbeviise andre om deres Nødvendighed og Nytte; Hvo biefalder ellers vor Opfindelse? Hvo iværksætter vor Forslag? Er vor Tale i en vigtig Sag eengang ugrundet: vil sandelig ingen en anden Gang høre os; skjønt vi ville fremsætte et vel overlagt Forslag, allerhelst naar vi dermed sigte til det Almindelige; Thi det gamle, som kand taales, er Landets Børn kierest, af Frygt for det verre: Derfor kand og Kiedsommelighed til det Gamle ikke indflyde dem Flyve-Tanker om Nyheder.

Philopatreas gjør os et Forslag, han vilde gjerne see iværksat;

5

Fortale.

Men kand et Øyemed opnaaes uden beqvemme Midler: saa opnaaer ogsaa Philopatreas mit Biefald; Og da en Sætning tvertimod hiin er uadskillelig med Fornuft: saa bevilger jeg ham ikke dette. Jeg befinder, at alle Grundene der af ham fremsættes som overtalende, ikke eengang formaae, at overbevise den dummeste, end sige de skarpsindige, til hvilke han taler. Mueligt Philopatreas Hensigt er saa oprigtig, at hans Ivrighed har gjort ham uhældig i sit iilende Forsæt: Jeg undskylder ham da; Thi at han ved Koldsindighed ingen Forsvar har fortient, skal følgende overflødig bekræfte. I dette Øyemed maae jeg besvære Læseren med denne indbildte Patriots egen Orden, der vist er uden Orden.

6

Fortale.

At da dette Skrift kand sammenlignes med Philopatreas Original: vil jeg indslutte Besvarelsen paa hver af hans Afdeelingen i sin særdeles §. I øvrigt udbeder jeg mig Læserens retsindige Dom.

Philoteropatreias.

7

§. 1. Hvad den første Afdeeling indeholder, vidste enhver tilforn, og om jeg aldrig havde læst en nyetænkende Patriots Skrift: troede jeg dog, at Embets-Mand burde saaledes være aflagt, at han kunde derved leve anstændig, altsaa efter sine Forretningers Besværlighed, dog uden at beriges ved en andens Mangel.

§. 2.

At den Geistlige er en umistelig Stand, vidste jeg ikke mindre; men da Philopatreas i det øvrige af Skriftet synes at tænke anderledes: vil jeg her fremsætte ham et uomstødelig Beviis derpaa; Ikke at røre ved de Grunde, der

8

angaae Beredelsen til en Salig Ævighed: vil jeg her kun fremsette een, der uryggelig angaaer Statens Beste; Denne indbefatter Varetægt over indbyrdes Roelighed; er denne nødvendig; saa er den Geistlige Stand vist umistelig; Thi Geistlighedens Forretning er Pligternes Indprentelse hos deres Tilhørere, og en Ukyndig om sine Pligter bliver aldrig nogen Menneske-Ven, mindre en lydig Undersaat og duelig Borger. Da nu alle fornuftige Stats-Personer med Tacito ønske sig befrygtede Naboe-Magters indbyrdes Ueenighed i Mangel paa deres Venskab: Saa seer eenhver lettelig hvor farlig indbyrdes Ueenighed er, altsaa, og at Geistligheden er meere umistelig, end man i første Øyekast forestiller sig: Mon da deres Indkomster ere for store, naar hver Bland skal aflegges efter sine Forretningers Besværlighed (§. 1.) og Lønnen bør være proportionet efter Arbeidet? Jeg ønskede, at kunde troe det paa Philopatreas Ord: Men jeg undrer, at han, der øver sig saa vel i Proportionerne (da vi baade i denne og forrige Afdeeling læse derom) ikke bedre agter Forholdet mellem Embeders Besværlighed. Forestil dig, Philopatreas, en retsindig Præst paa sin Prædike-Stoel og en Officier paa sin Mynster-Plads; Du veed, den første skal øve Siælens, den sidste Legemets

9

Kræfter; Hvilket er vanskeligst? Hvo overvejer meest Maaden, han vil bruge? Hvo anvender den med største Bekymring? Præsterne have lært at lempe sig efter adskillige Tænke-Maader, de revse ikke den, der forseer sig, med barsk Strængthed, men med faderlig Venlighed. Endelig: Officeeren skylder Præsten meget; Thi vare deres nye Soldater ey underviiste i Pligter: Hvo var da lydig, hvo lærvillig, Ja! hvo vovede sig godvillig i Striden til Statens Forsvar.

§. 3.

Den, som ikke er fattig, kalder vor Forfatter yppig: Sandt er det, bedre Bestemmelse paa Yppighed kand ikke ventes af dem, hvis Logik forderver Lovkyndighed. Han paastaaer da, at de Geistlige bør være Fattige, ydmyge og arbejdsomme ligesom Christi Disciple; De tvende sidste Beskaffenheder findes hos de fleeste, den første findes hos mange; mon den burde? jo! Thi Christi Disciple vare fattige; Herlige Ligning mellem hine og disse, der ikke prædikede for nogen særdeles Meenighed, men vare snart her, snart der, og hvor de end kom, kappedes alle om, at berige dem med Gaver; Skiønt de nu ikke selv eyedede noget: fattedes dem dog intet; Give at vore Tidens Christne vare ligesindede mod deres

10

Lærere! Saa ynskede ingen, at gjøre dem fattigere end de ere. Desuden modsiger Philopatreas sig selv: Tilforn tilstod han, de burde kunde leve anstændig (§. 1.) nu paastaaer han, de bør plages med Fattigdom;

men, da de ere umistelige (§. 2.) troer jeg ikke Fattigdom passer sig paa dem; thi da vilde Ønsket at opnaae slige Embeder, snart uddøe; See, min Læser! hvor landflygtig Metaphysiken med Logiken maae her være. Nn spørger Forfatteren: Kand ikke en Præst forrette sit Embede, uden at holde Heste, Vogn, Kudsk, Tiener, og at klæde sig i Silke? Hvor eftertænksom er vor Nyetænkende ikke her? Han kiender vist ikke de besværlige Veye paa Landet bedre end de vingende Insecter, der pleye ikke holde sig ved Jorden; thi ellers negtede han ikke, at en Præst paa Landet jo burde eye feede Heste, og en velbeslagen Vogn; hvis alle hans Meenigheder paa een Dag med Tieneste skal forsynes. En Kudsk er ham ligesaa nødvendig; hvis han ikke mod sin Stand ved Omgang med Herskabers Kudske havde stiaalet sig Kundskab om Heste-Mynstring. Hvad Tienere angaaer: da haver den mindste Deel Raad til at holde samme; Men holdes de: da ere de nødvendige for Mænd, der altid ere beskæftigede med vigtige Ting; Ja vist nok ere de nødvendigere for dem, end for de smaae karakteriserede Personer, i hvis Munde man legger de korte Taler, som de offentlig maae hol-

11

de. Mon de ikke Heller fortjener Silkeklæder? Betragt Aarons Prydelse! Du tænker strax andet, Philopatreas! Men du agter vist Præstesketet for ringe; thi Silke-Dragt gjør vel ikke en Mand værdig til ære, men en velfortjent tilstaaes ofte en Prydelse, der kommer overeens med hans Stand. En forstilt Pharifæer og Cyniker taler ikke urimeligere. I hvilket Sælskab bliver en Præst, der er slet klædt indladt, da dog ingen Stand bortjager en Præst, der er anstændig klædt? Ansees da en Præst, som han er klædt, hvilket er billigt, indtil man lærer at kiende ham bedre: Saa bør han og klæde sig anstændig; og hans Forretninger fortjener vist Silke: Men faae have sandelig Evne hertil; Aarsagen, hvorfor nogle kand det, er enten deres lange Tieneste i et temmelig godt Kald, eller et riigt Giftermaal og undertiden Fædrene-Arv. Skulde de give dette bort? Men Kierlighed til Kone og Børn holder dem billigen herfra; Thi sæt, at en Præst efterlod disse i Armod! Var dette ikke stor Skade for Staten, derved delige Mænd skal ophielpes; Da nn Armod ofte forbyder den Vittigste, at udbrede sin Indsigt: hvor lærte da slige Faderløse noget, hvori de kunde tiene deres Medborgere? De bleve vist en Tyngde for det almindelige. Som Beviis, at Præster ey bør have Heste & c. siger Forfatteren, at deres Stand udfordrer Tarvelighed; Men jeg paastaaer, at

12

hvad der i en Stand er Overdaadighed er i en anden Tarvelighed. Philopatreas fremsætter siden, at deres Exempel opmuntrer; Men jeg troer dog neppe, at en ussel Klæde-Dragt opmuntrede; Den opvækker snarere Medynk hos Rettænkende. —

Videre: Naar vor Forfatter slutter denne Afdeeling, nedstøder han alt, hvad han deri har talet; Thi han tilstaaer, at en anstændig Udkomme er tilbørlig, men en overflødig skadelig; Er det første sandt, hvilket er gientaget (§. 1.) saa bør ingen Præst være fattig: Men det sidstes Sandhed tilstaaer jeg ikke altid, og skjønt det ikke er for Geistligheden, jeg forfigter dets Urigtighed: skal jeg dog betiene mig af den Leilighed, Forfatteren i det Følgende giver dertil.

§. 4.

Overflødighed føder Magelighed, Vellyst og ofte Hovmod, siger Philopatreas; Sandelig hans Slutninger bevidne, at Logiken hos ham er ikke hiemme: Han blev da en grundig og usvigelig Avokat. Kand en tilbøvelig til disse Laster ikke udøve dem i Fattigdom? De tvende første have ofte foraarsaget en ubødelig Giæld efter verslige Betientere; Og af den sidste er vist

13

den fattige Stymper overveldet, derved nye Forslage og Satirer vil blive berømt.

§. 5.

Denne Afdeeling er ikke meere logisk; Ja i det ganske Skrift har Forfatteren været temmelig lykkelig i, at undertrykke Logiken: Nogle Beviiser har det forrige fremlagt, fleere komme mig i møde —. Geistlighedens Indkomster, siger

han, hindre meget det almindeliges Fremvæxt: Men Sætningen behøver Beviis; Han sætter noget i Stæden derfor, ved at anføre Ægteskabers Forhindrelse, samt Børne-Daabs og Begravelers Opsættelse; Hvad de tvende sidste angaaer: da slutter Forfatteren falsk; thi en retsindig Præst lader gierne den Manglende være ukrævet; Men, kiære Philopatreas! elsker du inderlig din udvalgte og har ikke nok til de første Udgifter for Konge-Brev og Brude-Vielse: Saa har du mindre til Ægteskabets Henbringelse og Børns Opdragelse; Jeg raader dig derfor at kiøle din Kierlighed til beleiligere Tid: Dette er godt for dig, bedre for Staten. — Ligesaa grundig

siger vor Forfatter: Man dømmen neden fra og op ad; Men, her maae jeg underrette mine Læser, at en Klokke i Kiøbenhavn bytter neppe med sin Sogne-Præst: altsaa falder vor Forfat-

ter Hovedkulds: hvis han stiger op der, hvor andre stige ned.

Hoved-Sætningen af Denne Afdeeling var, at Geistlighedens Indkomster hindre Statens Fremvæxt: derom maae du min Læser erindres igien, for at gøres beqvem, til at imodtage hans herlige Beviis: Landsbye-Præsterne have Penge paa Rente. — O store Skade for Staten! Jeg viiste tilforn de Veye, giennem hvilke visse Præster vare komne til Midler (§. 3.) Hvad er nu billigere hos dem, end at lade disse bruges til det almindeliges Forfremmelse. De hindre altsaa ikke men ophielpede Statens Fremvæxt herved: Jeg haaber da, at denne Stats Visiter, naar han ved Termins Tiderne har Vagt ved Porten, lader Præsterne herefter uundersøgte indfare. Men Hr. Skrift-Fortolker! Hvor beqveme ere Asaphs Ord dem ikke her! Men Pharaos Drøm bliver endnu mig beqvemmere, naar de selv erindrer mig, at de magre Kiør oplugede de feede.

§. 6.

Bekjendelsen om indviede Agerkarle er bespottelig, enten den skeer af Jøder eller Indifferentister (§. 23.) Thi til hvad Øyemed ere Kiøbsted-Præster og andre indviede? aldeeles ikke til

at aagre; Gives Agerkarle blandt dem: da er det alle forbuden at efterligne dem deri; Desuden bør de ikke kaldes Agerkarle, af hvilke andre laane det, de aagre med. Men hvor vigtig maae ikke denne Afdeelings Indhold ligge Forfatteren paa Hiertet; thi det nye Bespottelige undtagen, findes det Øvrige. (§. 3 og 5.) — Som Voltaire pleyer, faa gør Forfatteren her; Begge anføre Bibel-Sprog paa uværdige Stæder; og udelukke, hvad der er deres Sats imod; Stor Lykke for Philopatreias, heri at kunde ligne faa høytelsket en Mand! Han fremfører derfor: Salige ere de Fattige, glemmende I Aanden ude: Judfaldet er dog ikke hans eget; thi den ligetænkende Iulianus Apostata brugte det samme, for at opmuntre de plagede Christne, med Haab om en falsk Lyksalighed. Det følgende Sprog tvivle vi, Philologen forstaaer; da det faa utidig er anbragt: Indtil han bærer os med nøyere Bestevnelse paa Lignelsen.

§. 7,

Videre paastaaer Forfatteren, at det er aabenbar Uret, at Geistligheden stykkeviis skal betales for det, som er Følger (dog ikke fornødne Følger) af deres Embede; Blandt disse henfører han Daab og Brude-Vielse, om hvilke oven-

for (§. 5.) er handlet; men jeg paastaaer, at da de Penge, de Geistlige herfor oppebære, ere ligesaa tilfældige, som Forretningerne selv; kand de ikke ansees som nogen Betaling for deres vigtigere Forretninger. Herhen regner han ogsaa Jords-Paakastelse; Da dog Landsbye Præster sielden nyde det mindste herfor. Underret dig da Philoparreias bedre om de Indkomster, du vil formindske.

§. 8.

Hvad Ofringerne angaaer, da tager nok Forfatteren de ceremonialske Ofringer i Stæden for Præste-Tienden og Præste-Offeret, om hvis Afskaffelse jeg ikke i det nye Testamente finder noget. Forfatteren vædder fremdeeles, at vi skulle see fleere Brude-Par (mon fleere fornuftige,) end nu; Hvis Præsterne fik en staaende Løn og Ofringerne afskaffedes; Men hvorledes skulde hiin bestemmes og hvorfor disse afskaffes uden Grund? For Resten maae ikke siges, at Præsterne gjøre Opvartning ved Kirken; thi Opvartning tilkommer Undermænd, ikke Lærere og Forældre — Hvad Klokkerne angaaer, Har vor Forfatter temmelig Ret (§. 5.) Thi de have vist for meget efter en fornuftig Ligning med deres Forretninger.

Naar jeg læser i Aviserne, hvor store et Præstekalds Indkomster ere: forundres jeg aldeeles ikke; thi da der gives Præste-Kald af meget ringe Indkomster. Ynsker den, der forestaaer et af samme, at opnaae et bedre, paa det, han derved kand komme af den Giæld, han seer sig bebyrdet af; Var han nu uvidende om, hvor der fandtes et: Maatte han enten følge i blinde eller blive i det ringe Kald og aarlig forøge sin Giæld. Hvo kand derfor sige, han meere har Lønnen end Guds Ords Tieneste til sit Øyemed? Naar han kun ikke forandrer sin Iver i Tjenesten: kand det endog legges ham til Dyd, at søge et større, altsaa besværligere, Brød, for at kunde tilfredsstille dem han skylder, og efterlade sin Slægt saa meget, at Staten af Deres Trang ikke skal betynges. Ja i de Lærdes Dygtighed gives Grader, hvorfor ikke og i deres Belønninger? Skal hine værdig af legges: bør jo disse være bekjendte.

§. 9.

Naar Forfatteren spørger: Hvor staaer det skrevet, at Præsterne skal oppebære Tiende; synes mig han tvivler

om at Præsterne skal have Løn; Thi Tienden udgjør den største Deel af

18

Præstens Løn, og den undtagen, maatte han med sin Slægt leve uslere end Betleren; med mindre han derfor fik tilstrækkelig Vederlag; men hvor vanskelig Bestemmelsen heri vilde blive, bevtiser Erfarenhed. Uden Vederlag at betage ham den, var ubillig, og der ønsker du neppe; Thi da havde han intet uden sin egen Avling og Landgilden af sine Menfal Gaarde, hvor disse gives; Men da du ogsaa siger, at dette skader Landvæsenet: Gietter jeg, du misunder Præsten alt; Hvorfor er du nu saa bekymret alleene for de skadelige Benesicerede Godser i Norge; da Dannemark dog er beladt med samme?

Men fornermes Landvæsenets Fordeele ved ald Præstens Jord? Jeg negter det ganske om hans Mensal Gaarde; thi til disses Beboere tages gemeenlig Bønder, der ere øvede i Agerdyrkning; Men om den Jord, der ligger til Præstegaardene selv, maae jeg tilstaae Billighed til en Forandring: Jeg troer neppe Avling passer sig paa Præste-Standen; Større Nytte for Staten kunde vist høstes af deres Jorder, naar duelige og egentlige Land-Mænd fik dem under Hænder. Jeg meener: Disse Jorder kunde bortfæstes til Bønder og Præsten derfor bekomme en staaende Leye i Ligning med sit hartkorns Størrelse. Den billigste Afgift blev da vel 8 til 10 Rdlr. for hver

19

Tønde Hartkorn aarlig efter Jordens Beqvemhed. En dobbelt Nytte opnaaes ved dette Bytte: Præsten unddrages mindre vigtige Sorger; Og Staten kand af disse nye Fæste-Bønder blive meere Folkeriig. Denne er den eeneste Forandring, jeg anseer muelig; Thi at berøre alle Vanskeligheder i de andre tillader Rummet ikke.

§. 10

Det gjør mig ont, at den eenfoldige Præst er falden i Polyhistor's Hænder; Men tiert er det mig, at een ikkun af denne Spion er fundet: Hvad Skade har da denne talrige Stand, om end samme fabelagtige Fortelling antages for en historisk Vished? Den matematikkyndjge finder viist Banskelighed ved det, Philoparreas tillegger ham: Jeg meener den Præst, der er saa kyndig i Kornmetrien; Dog forstaaer han ingen Videnskab! De svarer maaskee Hr. Polyhistor! Han uden Mathematik kand forrette det; Men en lad paatog sig neppe dette Arbeyde.

§. 11.

Misanthrop gaaer endnu videre og befinder, at Geistlige endog indlemme sig i Handels Sæl-

20

skaber: Her er han færdig at græde over Levi Børns Velstand; Saasom han røres herover: anseer han maaskee Geistlighedens Penge ulykkelige; men har Overtroe Sted hos den, der bedømmer alle Videnskaber?

§. 12.

Det er da fornemmelig Videnskabernes Tab han begræder; han synes, at ald den Tid, de have tilovers fra deres Forretninger, bør anvendes paa Studeringer; Fordeelagtige Formaning af Minervas iidelige Dyrker! Men danske Skrifter's Læsning er vist ikke Philoparreas Hoved-Sag: Siden han anseer det nødvendig, offentlig at meddeele os denne nye Formaning.

§. 13.

Men hvor oprigtig er ikke hans Erindring; Da han meddeeler os Midler til deres Iværksættelse: Vi bør være fattige baade paa Penge og Kiød; Saa ere vi skikkede til at dyrke Videnskaber. Forfatteren antager nok ikke Systemsma influxus Physici; thi ellers studerede han ikke

21

faa got med en sulten Mave, som med en hungrig Sjæl. Forholdet i at belønne Biskopper og Generaler, Præster og Oberster er fuldkommen truffen i Henseende til Embedernes Værdigheder, Rangen undtagen. Undervises Barnet i Dyder: føler sielden den gamle Mand sig i Laster; Altsaa maae Hovmod, Gierrighed og Vankundighed snarere uddøe af den Geistlige end andre Stænder.

§. 14.

Saasom vi selv ikke formaae, at bestemme Antallet paa de duelige og udelige blandt de Geistlige: overlade vi vor vidtseende Argus dette; Men vare ingen duelige, uden de, der bevilgede Dette Skrift sit Biefald: vare de snart talte.

§. 15. Geistlighedens Had er sielden; Hvi frygter da Forfatteren, at paadrage sig den; han veed dog best selv, hvor oprigtig hans Hensigter. Søger han ikke deres Skade: kand endog den egennyttige ikke hade ham.

22

§. 16 En Tvivl indløber her: Jeg veed ikke, hvad Forfatteren ved Størrelsen af et Lem paa Statens Legeme forstaaer, Mængde eller Værdighed; At den Geistlige er en værdig Stand, er beviist (§. 2.) Bi tilstaae, og den er talrig, dog ikke for meget. (§. 17.): Da nu det talrige falder best en vidtseende Argus i Øynene og det vigtige fees best af en skarpsindig Patriot: forundres vi ikke, at Geistligheden er bleven et Øyes med for vor Forfatter; Men af de Feyler, han paastaaer at indsee i dens Indretning, ere nogle i det foregaaende giendrevne, de øvrige følge. —

§. 17.

Herpaa vil Forfatteren beviise de Geistliges alt for store Mængde: Men hans sædvanlige Korthed bringer ham til at bruge et alt for almindeligt Beviis; Thi han slutter fra det mindste til det største, fra Indretningerne i Kiøbenhavn til dem i heele Riget; Vidste jeg ikke bedre: skulde jeg troe, han aldrig havde bivaanet Kirke-Tienesten, i nogen Landsbye; thi i Kiøbenhavn, gives vel 3 a 4 Præster, i andre Kiøbstæder 2 til hver Menighed; men paa Landet findes ofte ik-

23

kun een til 3 a 4 Kirker. Da nu mange Lemmer i en Menighed foraarsage mange Geistlige Forretninger: Indseer du ilettelig Philoparreas! Aarsagen til Geistlighedens større Antal i Kiøbenhavn, og andre Kiøbstæder; Siig mig desuden, i hvilken Stand, der efter billig Forhold findes ferre Betientere? Da jeg ikke indseer dette: befrygter jeg heller ikke med dig, at Mængden i denne, skal foraarsage Mangel i de andre Stænder: Men var det saa: blev her god Leilighed for dine afsatte Advokater.

§. 18.

Videre: Nu vil Forfatteren forsyne ledige Pladser i andre Stænder med Overskuddet af den vrimlende Geistlighed; Men da de unødvendige ere ingen: vente vi forgieves deres Tieneste i en anden Cirkel.

§.19.

Følgende Sætning om Balancen mellem Mængden og Belønningerne i enhver Stand opvakte i Gaar stor Glæde hos en Soldat: Jeg

24

Havde sendt ham til Bogladen, for at købe mig Philopatreias Afhandling; Da han gik tilbage, faldt disse Ord ham af en Slumpe-Lykke i Øynene; deres Overveielse opholdt ham længe: Da han endelig kom: begyndte han strax at beære Philopatreias med en Lovtale: Hvor fordeelagtig for mig sagde han, og mine Brødre er ikke Philopatreias Forslag! O almindelige Menneske Ven! — Jeg spurgte ham da: Hvorledes det? Jo, svarte han, denne vil, at den talrigeste Stand skal best belønnes. — Desuden paastaaer Forfatteren, at Tallet i den militaire Stand ey lettelig kan blive for stort: O hvilket utømmelig Skatkammer maae Dannemark ikke da eye! Thi skal den Stand, Kongen belønner, være uendelig Talrig? Dette blev vel ikke Staten nyttig og allerminst, hvis den talrigeste Stand skal have de største Belønninger.

§. 20,

Her bliver da Philopatreias Ønske om Udveje til deres Belønninger fornøden; Men allermeest, da han ønsker dette forøgede Antal en bedre Løn, end det mindre nn har; ikke tusinde Patriots dybsindigste Overlæg vilde Her væ-

25

re tilstrækkelig; med mindre de og eyede Croesk Rigdomme; Thi vort Fædreneland baade har et tilstrækkelig Antal i denne Stand, og underholder den riigelig nok i Ligning med andre Riger. Men at Forfatteren i saa stor Omhyggelighed for Fædrenelandets Sikkerhed dog i en vigtig Sag har været efterladet, maae jeg Høylig beundre; Thi bedre havde hans Ønske klinget; om der havde gaaet ud paa, at forøge de nationale Tropper, der tjene uden Belønning, og dog maaskee, naar udkræves, med største Iver vi! forsvare deres Fædreneland: Men Sandt! Philopatreias taler kun for Officererne; thi han anfører ikkun Charactererne som Drivefiedre til Standens bedre Belønning; men først burde han seet paa, at formeere de Gemeene; thi mange Soldater gjøre større Fremgang under faae velkyndige Officerer, end faae af hine under mange uerfarne af disse; Desuden underholdes Officerernes Characterer ikke saa meget ved Penge som ved Tapperhed og Dyd; Spørg en Julius Cæsar! Han lærer dig, hvorledes en Hær beft opmuntres til Tap-

26

§. 21.

Herpaa kommer Philopatrias til Præste-Standen igjen, som bestandig ligger ham saa haart paa Hjertet; Men hans Bekymring gaar alt for vidt; thi han beklager Præstene for det, der neppe rører dem; da de overdrage deres Ægtefælder slige Bekymringer — Siig mig desuden Philopatrias, om den, der ganske forkaster Oeconomiske Bekymringer (naar de kun ere vigtigere end de anførte) kand være en værdig Borger! Altsaa kand en Oeconomisk Præst ikke siges at vilde tjene Gud og Mammon paa eengang; Men vor Forfatter viser snarere Billigheden i, at gjøre sig Venner af den uretfærdige Mammon.

§. 22.

I at overveje det nestfølgende maae jeg meest beklage Forfatteren; thi jeg skulde snart troe, at han i dette Skrift endog vil viise sin LigeGYldighed i Gudsyrkelsen: Irettesættelse fortjene vel de, der troe at Guds-Dyrkelse

27

allene bestaaer i Ceremonier; men dette rejser sig af Vankundighed. Større Irettesættelse fortjener den, der vil forandre baade det indvortes og udvortes i Gudsyrkelsen, da det første er Væsenet af en Religion, og det sidste nødvendige Følger deraf, som tilkjendegive Sjelens Andagt. Da nu Forfatteren antaster Præsternes Embeds-Forretninger: løber han an mod det ganske i Religionen.

§. 23.

Nu maae Forfatteren af dette mit Svar selv bedømme, hver mange og store hans Fejler i dette Skrift ere: Andre vil maaskee beviise dem vidtløftigere og altsaa Øyensynligere; men har jeg fejlet: da lider jeg paa Forfatterens Løfte om Besvarelse.

28

Ravnen.

I det jeg gik forleden, i Skoven, for at opmuntre mine Sandser med Naturens yndigheder; faldt et usædvanlig stort Blad ned af et Bøge-Træ: Min Nysgjerrighed drev mig til at tage det op, og da jeg havde betragtet det nøye: merkede jeg, at en lærd Skade, der i Træet havde sit Bibliotek, herpaa havde opsat nogle merkverdige Hendelser. Jeg opholdt mig fornemmelig ved at overveje den eene Sides

29

Indhold, der handlede om en navnkundig Ravens sjeldne Tildragelser. Dette Nyt behagede mig saavel, at jeg dernest har bæret det med Mine Landsmænds Tungemaal.

Vor Ravn var fød i Middel-Standen, og af sine Forældre tidlig holdt til Studeringer; I disse gjorde han ikkun maadelig Fremgang; saa, som han stolede paa sin naturlige Vittighed; Men ved at misbruge denne, blev hans Ungdom slet berygtet; Aarfagen følger: Da denne vilde Ravn, lagde Vind paa Oprør i Ørnens Rige og Ørnens Throne herover begyndte at vakle, var alle Ørnens fredsommelige Undersaatter eenige i, at vor Ravn, burde udstaae den grueligste Straf. Ja Ørnen selv indsaae, at Hevn var fornøden; hvis Oprør en anden Gang skulde undgaaes; — Ravnen selv var af sin Samvittighed overbeviist om det samme; Men Udfaldet lærte andet:

Storcken, Ørnens Hofmand, tog sig Ravnens Sag an, og udvirkede hans Frihed hos Ørnen. Da vor lykkelige Ravn nu var kommet ud af Fange-Huset: blev han antaget i Storkens Pallads; Han havde gode Snakke-Gaver, hvilke han meest anvendte paa, at tale Storcken efter Munden. Imidlertid behagede dette Storcken saaledes, at han fattede store Tan-

30

ker om Ravnen, og brugte hans Raad, i tvivls raadige Tilfælde.

Engang var Storcken, ved Ørnens Hof, Hvor der taltes om de store Fiske-Parke, der laae til Gjessenes Vildbane, og man overlagde, hvorledes man kunde betage dem denne Rettighed, Storcken, der uden sin veltalende Ravens Underretning var altid Tavs, udbrød: Sagen fordrer Betænkning; Jeg skal i mit Huns overveje den Nøye og i Morgen meddeele min Monark, hvad jeg derom slutter.

Da Storcken kom hjem, tog den Ravnen med sig ind i sin Studere-Kammer, hvor disse to overlagde, hvorledes Sagen best kunde angribes. Jeg har, sagde Ravnen, intet kiærere Ynske, end at kunde vise Taknemmelighed mod Den, min Velgjører! og tjene min Konge; Men, at iværksette denne forelagte Sag, er ligesaa vanskelig, som at flyve til Solen, med mindre man først heri iagttager Politikens Regler — Hvilke, sagde Storcken, Det er jo Politik nok, at vilde berige vor Monark. — Ney tillad mig, svarede Ravnen, at fremsætte den Orden, jeg

troer, man heri bør iagttage! Thi Vejen til en andens Skat, maae opdages, førend man kand gjøre sig Haab om, at opnaae den. — Jeg frygter at Gjessenes Veltalenhed vil endog drage

31

Enderne paa deres Side mod os. Ja Strandmaagerne slaae sig vist ogsaa til deres Parti. Jeg anseer det derfor tjenlig, at en ubekjendt, udsprede det Rygte, at Fiske-Parkerne, der Hidindtil havde bort Gjessene til, bleve snart af Ørnen tagne tilbage; Derved bliver man overtydede om Endernes og Strandmaagernes Sindelav mod Gjessene. — Befandt man dem ueenige, da blev Sagen gandske muelig. — Storcken fløy strax til Ørnens Slot og berettede Ørnen dette Raad, som sit eget; Han sagde desuden: Jeg har en snil Ravn i min Tjeneste, der er vel oplagt til de deri nødvendige Undersøgelser — Velan! svarede Ørnen, betien dig kun af ham dertil! Jeg skal betale ham Umagen: En Ravn bliver vist vor dueligste Speider; Thi hans mørke Farve gjør ham ukjendelig.

Kirkebye d. 20 Decembr. 1770.

32

1

Philocleresias Anmærkninger, over Philopatreias Anmærkning

om

Kiøbenhavn 1771, sælges i Bogladen No, 8, paa Børsen.

2

3

At elske sit Fædreneland er en nu omstunder ligesaa usædvanlig og landflygtig Dyd, som Troen, der neppe er at finde paa Jorden. Dog har man i disse Tider tilegnet sig Navnet, Philopatreia i et lidet Skrift. Hvorvidt Løf-

4

tet holdes, som Lyden af Ordet, Philopatreia giver os, skal man ikke kunde giette af Skriftet selv, undtagen det maaske skal bestaae i saadanne Forslag, som: at gjøre Geistligheden et Indgreb i sine Indkomster. Det lader som Forfatteren af dette Skrift, tænker paa at omstøbe Geistligheden, og at sætte den i een efter hans Tanker, bedre Forfatning, dvs. ved dens Omdannelse at forfremme det almindelige Beste, men om det Heele bliver ophjulpet, fordi en Deel af det Heele bliver nedtrykt, er et Hoved-Spørsmål.

5

Han klager over den ubillige Uliighed, som gives imellem Kirke-Betienternes Indkomster. For saavidt kand Han nogenlunde synes at tænke paa sit Fædrenelands Beste. End videre: at Geistligheden paa Landet ey burde være sysselsat med at tælle Tiende-Giæs, Lam, Æg m. v. for derved desbedre at kunde beopagte sit Embedes - Pligter. Han kand ogsaa herfor berømmes. Men i sær, dersom han havde vist os en saadan Vey til

sit patriotiske Øyemed, som kunde være tienlig Baade for det Almindelige og Geistlige,

6

og, som tillige kunde opmuntre den studerende Ungdom til at bestræbe sig for at

blive duelige Præster, skulde Hans Ærestøtte have staaer ved Siden af Hr. v. Voltaires. Men vee Geistligheden! om det stod i saadanne Folkes Magt at omdanne den.

Endskiønt Forfatteren undertiden stræber at bestrøe sin Galde mod Geistligheden med Sukker, for derved at skiule den, saa skal Han dog aldrig overtale os til at troe, at Han er Geistlighedens Ven.

7

Vi spørger om det er overeensstemmende med Billigheds-Regler eller med et ædelt Hierte: fordi man i Norge har kiendt en uværdig Præst, og måske destoverre! fleer af samme beklagelige Suurdey, at spille med ligesaa skiændige som vittige Udtrykke, som, i hvordan det vendes, geraader til mange brave Mænds Forkleinelse, og allerhelst, naar det kommer i vrangte Læseres Hænder, som enten af Had, Skrøbelighed eller barnagtig Uforstandighed deraf tager Anledning til endmere at gjøre sig til Gode paa endogsaa de retskafneste

8

Mænds Bekostning. Vi tør vel i vore Tider, uden at blive udleet, neppe lade os mærke med den sande Agt, man skylder denne Stand, og hvor bliver den af, naar man offentlig ikke allene taler, men endog skriver til dens Foragt. Herre Gud! hvor let er det ikke for, en nedrig Vittighed at tage alle Ting paa den verste Side. Og hvor sælsom lyder ikke saadan en Compliment til Geistligheden: Jeg ærer deres Stand, og dog alligevel Classeviis at hægle enhver i fær igiennem i samme Stand, og det paa saadan en Maade, som ikke

9

kand andet end anrøre heele Standens Lemmer. Man kunde jo ligeledes f. Ex. sige: Jeg ærer den militaire Stand af mit Hierte, og strax derpaa: Generaler bør ikke blive syge, naar deres Embede fordrer dem i Marken mod deres Fiende. Officierer bør ikke leve saaledes den ene Dag, at der skal fattes en Portion i deres Mad-Spand den anden. De bør fremdeles ikke fløyte, støye, prale, prygle, laane og tillige bedrage Creditorerne o. s. m. Man kunde jo iligemaade sige om Forfatterens Skrift, at det indeholder Tanker, som synes

10

at være Uddunstningerne af en Bolle-Pouch, eller, at det var forfattet ved et Partie Billard, hvor der sielden enten tænkes eller tales til Guds Ords eller Guds Ords Læreres Fordeel, o. a. m. af samme Suurdey. Ney! en ædel Tænkemaade forbyder alletider at fornedre sig til saa uanstændige Klygter. Vi har allene villet Viise, hvor let det er at angribe enhver ærlig Stand, naar man 1) allene vil tage de Uværdige af samme Stand i Betragtning, og 2) naar man ingen Regnskab skal gjøre for sin Kaadhed og Overmod.

11

Vi befatter os ikke med andet, end, hvad der i Skriftet vedkommer Geistligheden, og deraf skal ikkun endda nogle faae Tanker blive Gienstanden for vores Undersøgning. For Resten overlader vi til enhver at forfægte sig og sine. Vi vil endnu engang erklære Forfatteren sin for de tvende omtalte Poster, fortjente Berømmelse. Og havde Han foredraget disse hans Forslag med mindre Ubeskedenhed, havde Han ikke indlagt sig Skam, men større Ære. Hans falske og bedragelige Vittigheds Blink er det vi agter at bestride og skille fra Sandheds klare Lys.

12

Han bebreider de Geistlige sin Fedme; ligesom ingen kunde være en brav Præst, uden han tillige var vindtør. Han kalder den hellige Skrift til Hielp, hvem tør vel saa tvivle om, at en sund og hyldig Legems Forfatning jo er et Brændemærke paa en Præst. Enten dette Forfatterens Indfald har Misundelse eller Bagvaskelse til Moder, skal vi ikke forvist sige, men svarer her med Poeten:

Man veed de Galdefulde fattes og misunde

Al Glæde. Svage Sværm! Du vilde om

du kunde,

13

Du vilde dræbe os, men Fiendskab

uden Magt

Bestrides med et Smil og dæmpes

med foragt.

O Skam '(siger han) at lægge Told paa Salighedens Midler. Han sigter ventelig til Sacramenterne: Een glimrende og voldsom, men bitter urigtig og intet betydende Satning. Klokkeren faaer Tegne-Penge, fordi der ere de Formuende, af hvilke han ellers aldrig fik sin Løn som Arbeyder uden

14

ved saadanne Leyligheder. Af de min dre Formuende faar han fra 4 til 8 Skil. ja endogsaa slet intet, hvilken Capital ingen har nødig at grue for. Toldens Natur fordrer, at intet af det betoldede maae indføres eller bruges frit: De uformuende og deres Børn bliver deelagtiggjorte i begge Sacramenterne uden nogen Told eller Betalning følgelig kand Forfatterens flygtige og af Toldens laante Billede ikke henegnes paa disse Salighedens Midler. Ordet som er det ene Saligheds Middel er tilba-

15

ge. Gud har forordnet, at Lærerne skal leve af Ordet, og, naar de saaer den aandelige Sæd for Tilhørerne, da at høste Deres legemlige Frugter, følgelig har jo Gud (om jeg tør bruge denne Talemaade i samme Forstand som Forfatteren) lagt Told paa dette Saligheds Middel. Og den ryggesløseste og forvovneste selv skiælver del ved at skamme Gud ud derfor. Dog ere vi ikke saa ubillige, at vi troer Forfatteren at have tænkt her paa. Og har desuden en Kirke-Betient gjort sig vel

16

lidt af sin Meenighed, med deeler den ham i allehaande gode Ting, om Børne-Daab eller anden saadan Leylighed aldrig gaves. Det er ogsaa formodentlig, at han allene har taget nogle af de Kiøbenhavnske Kirke-Betientere under Betragtning, da han saae Geistlighedens Indkomster igiennem Forstørrelses Glas.

Offringerne ere ophørte idet nye Testamente derfor bør der intet offres til Præsterne. Et afsindig Beviis.

17

Det vilde være utidigt, at bestræbe sig med at blotte eller opdage det vilde, - vilde mavre og urigtige i denne faa sandsynlig,

falske Slutning. Men, naar Dekket er taget bort staar i steden for Vittighed en ildesindet, frievillig og egensindig Uvii denhed igien. Han slaar ogsaa om sig med Bibelens Sprog: Salige ere de fattige. Mon han har, skal vi troe? været sig selv mægtig, da han forpiinte og fordreyede disse Ord derhen, at Geistlighedens Indkomster skulde indknibes. Og,

hvi? har han forglemt de sidste Ord:

18

i Aanden, som tiener til de forriges Forklaring. Det er jo at læmleste, ja næsten at radbrække den hellige Skrift. Og hvem læser Bibelen stråledes —? Saaledes er han fuld af Vittighed og Ild, men en Ild, som meere brænder og blinder, end varmer og oplyser hans efter Foregivende elskede Fædreneland. Om han end meente det got, gjør han sig dog modbydelig ved saa falske Grunde. Man fatter Mistilliid til ham. Denne Mistilliid føder Agtsomhed ved de Grunde hvorpaa Angribelserne bygges.

19

og denne Agtsomhed finder saadanne Kien» detegn deels paa Ondskab deels paa Afmagt, at den Frugt Forfatteren haabede af sit arbeyde visner og forsvinder, og, at man maae skye ham som en Pseudo Philopatreia. Det var høyst ubilligt om Armod skulde gjøre Standen tung og foragtet (siger Forfatteren) og saa Lienier heroven for heder det anderledes. Christu Disciple vare fattige...; Deres Efterfølgere bør være ligesaa.

20

Det er at sige: De bør ikke være fattige og de bør være fattige. Saaledes kyste Judas og forraadte.

Dersom et Par Brude-Folk ikke kand undvære en 8 til 10 Rdlr. til Kirke Betienterne burde de ikke tænke paa

at gifte sig; thi hvad kand Følgen af saadan et Ægteskab være andet, end, at saadan en Familie bliver Staten til Byrde. Desuden har man ikke hørt nogen at lade sig afskrække fra Ægteskab formedelst Kirke-Udgifterne. Men dyre Tider, Skat-

21

ters Paalag, denne Klage lyder allevegne fra. Vi troer ogsaa at, dersom de fleeste Brudevielser blev helligholdte med meere Andagt og mindre Overdaadighed, skulde man ingen Aarsag finde hos de nu værende Brudevielser til Folkemægdens Aftagelse.

Det vilde blive for vidtløftigt at besvare Forfatterens Anmærkninger imod Geistligheden ved at undersøge hver Linie. Derfor maa dette være nok. Dog en Anmærkning: Forfatterens sidste Alle-

22

gorie om Æslerne, hvormed han kroner sit Værks Fortienester, er en skiændig og skammelig Bitterhed, som aldrig burde seet lyset. Det dybe, som skal ligge skiult deri, er af den Beskaffenhed at vi overlader dens Besvarelse til et vist Selskab ved gammel Strand. Er det hans Natur er han at undskylde, men har han forskaffet sig det ved Kunst og Fliid, tilgiver og beklager vi ham.

Trykt hos A. S. Stein.

1

Svar til Philopatreia angaaende De Geistliges Indkomster,

Philalethes.

Qvo causa melior, sorsqve deterior trahit, Inclinat animus, semper infirmo favens.

STAT.

Kjøbenhavn 1771, trykt hos August Friderich Stein.

2

3

Min Herre!

Jeg elsker det Mod og den Frihed, hvormed De forelegge Publicum Deres patriotiske Anmerkninger over de vigtigste Materier. De har Ret, at "Patriotiske Tanker intet nytte, saa længe de qvæles i Fødselen; de maae her frem for Lyset, Hvor de kan bedømmes, oplyses, imodsiges og forsvares; og da kommer det Nyttige frem med Sandhed." Denne

4

Tænkemaade gjør Dem Ære, og adskiller Dem fra de tillidsfulde Projectmagere, som klage over

Egensindighed og Vedhængenhed ved det Gamle, saasnart man ikke amager alle deres Indfald uden Prøvelse som Orakler. Den giver mig tillige det Haab, at i Fald De skulde finde nogle af mine Erindringer imod Dem grundede, De da besidde Patriotisme nok til offentlig at tilstaae, at Deres Nidkierhed i nogle Stykker har forledet Deres Indsigt, og til at viise for Verden, at De have ligesaa meget Mod til At igienkalde ikke nok overlagde Forslag, som til at sige ubehagelige og forhadte Sandheder.

Jeg antager mig Præsteskabets Sag imod Dem; men jeg er selv hverken Præst, eller Præsters Tilhenger. Jeg vil tale med Dem som Patriot, og sette alle forudfattede Meeninger baade for og imod Standen tilside. Og hvor ønskede jeg, Min Herre, at De havde gjort det samme, og ikke blottet Dem for den Mistanke, at De maaskee ikke vare i

5

Sen Fatning, hvori man bør være, naar man med Upartiskhed skal føre det Almindeliges Sag imod Geistligheden! De har betient Dem af nogle Vaaben, som man er vant til at ansee som Frietænkeres Vaaben: og hvor let kan man da ikke falde paa de Tanker, at det er meer de Geistliges Lære, end deres Indkomster, meer Religionen, end Staten, De have haft for Øyne! og hvilken Mark aabne De da ikke selv for Declamationer og Forkiættelser! Fra mig have De intet at befrygte for saadanne Vaaben. Jeg vil tale med Dem om de Geistliges Indkomster, som om en Statsmaterie. Vi ville betragte de Geistlige, for saavidt de ere nyttige Borgere i Staten, og sette al anden Betragtning tilside.

For at føre en ordentlig Strid med Dem, maa jeg bringe Deres Tanker i denne Materie til visse Hoved-Stykker; endskiønt det bliver dog fornødent at følge Dem næsten Skridt for Skridt, efterdi De har valgt et adspredt Foredrag, som bestaaer meer i vittige

6

Indfald, end i sammenhængende Beviis. — De bestriide tre Ting. 1. De Geistliges Indkomster selv, som ere for store. 2. Maaden at hæve dem paa, som er for bebyrdende for det Almindelige. 3. De Geistliges Antal, som ligeledes er for stort: og endelig legge De noget til om Deres Dragt, hvilket De dog selv ikke ansee for nogen Hoved-Sag.

"Den Geistlige Stand, sige De, er en umistelig Stand i et Land, men dens Indkomster ere i Almindelighed for store." Dette sige De, men Beviset finder jeg ingensteds. Af den Maade, hvorpaa De forklare Dem herover, bør jeg slutte, at De ansee de Geistliges Indkomster for store imod deres Arbeide. Thi De legge til: "det er fandt, en Arbeider er sin Løn værd, — men lønnen skal være proportioneret efter Arbeidet." Godt! det kommer altsaa an paa, af vi gjøre os det rette Begreb om de Geistliges Arbei-

7

de, og at vi siden treffe den rette Proportion imellem Arbeidet og Lønnen.

En Præst, vil De maaskee sige, præker engang om Ugen, sidder engang Skrifte, døber et Barn, vier et par Folk, kaster Jord paa en Død! Der har vi hans store Arbeide! Leg det tilsammen, det gjør neppe to Dage om Ugen, al den øvrige Tid er han ledig. — Men, Min Herre til at bedømme et Arbeides Storhed, maae man ikke allene tage Tiden i Betragtning, som udfordres til at forrette det; thi ellers vilde det blive et større Arbeide at sye en Klædning, end at udkaaste en vigtig Operations-Plan i Feldten, efterdi den sidste har kostet mangan stor og erfaren General mindre Tid, end Skræderen hans Klædning. De maa see paa den foregaaende Indsigt, som udfordres til Arbeidet, De maae see paa de baade naturlige og erhvervede Dueligheder, som Arbeidet kræver, naar det skal forrettes vel, De maae see paa Arbeidets Følger. Og i denne Betragtning

8

vil jeg skienke en Præst alle hans Ministerial Forretninger, og lade ham allene gjøre een god Prædiken om Ugen: han skal i mine Øine have gjort et større Arbeide i een Uge, end en Toldbetient, eller Postbetient o. s. v. i et heelt Aar. — De maae ikke sige mig, at mangan en Prædiken rystes af Ermet, hvori der ikke er sund Fornuft, end sige Spor paa overordentlig Duelighed; mangan en Præken, som ingen andre Følger har, end de en blød Canapee vilde have. — Her spørges ikke, hvor stort de Geistliges Arbeide i Almindelighed er, men hvor stort det burde være, naar der skulde forrettes til Gavns: og da vilde det i mine Tanker udfordre at en Geistligs Tid, for ved Læsning, Eftertanke, og Erfaring at danne sig til fin Post, allene som Prædikant.

Men, Min Herre, det var at gjøre sig et alt for indskrænket Begreb om de Geistliges Arbeide, ifald man vilde bedømme det blot efter en Prædiken, og nogle Ministerial-

9

Forretninger. Hvad holde De den Deel af en Præstes Arbeide for, som angaaer Sielesorgen? — Sielesorgen! — et uforstaaeligt Ord! — jeg burde have ventet det. For da at rette mig noget meer efter Dem, ville vi for

det første sette den Deel af Sielesorgen, som angaaer det andet Liv, tilside, og ikkun kalde det øvrige Opsigt over Sæderne. Nu paastaaer jeg, at ingen Stat ordentlig kan forvaltes uden saadanne Opsynsmænd, til hvilke den gemeene Mand ikke allene har en stor Fortrolighed, men for hvilke ogsaa en vis Ærbødighed, som Embedet selv maa opvække, er indprentet ham. For at understøtte det, som jeg har paastaaet, fordrer jeg blot, at De indrømme mig, at Krigs- Told- og Consumtions-Betienter allene ikke gjøre et Rige lykkeligt, og ikke forslaae til, enten at holde et oprørisk Folk i Tømme, eller at skynde et roligt Folk til sin Pligt. Vor næste Spørsmaal er, om da disse nødvendige Opsynsmænd over Sæderne bør være Geistlige eller Verdslige? — Godt, men førend vi søge Svaret til dette Spørsmaal, ville

10

vi først foreene os om dets Meening. Er Meeningen denne: om ikke med dette Opsyn over Sæderne kan være forbundet endnu en anden gandske derfra forskiellig Betiening i en og den samme Person; saa nægter jeg det lige frem, efterdi det eene eller det andet Embede vilde lide derunder. Men er Meeningen af Spørsmålet denne: om ikke en vis Grad af Hellighed kan meddeles den Verdslige, som kan lette ham hans Embedes Førelse? saa ville vi strax sige Ja, og endnu sette til, at denne Grad af Hellighed maatte bringes til den Høyde, at en Opsynsmand over Sæderne kunde endog for Folkets øverste tale Sandheden uden Frygt, naar alle andre tie.

"Naar dette er, som det bør være, saa ere disse Verdslige ikke andet end Geistlige i henseende til den eene halvdeel af Sielesorgen; og Striden kommer da maaskee kun an paa at bestemme Farven af deres Klædedragt."

11

"Lad dog engang de Herrer, som saa ubesindig tale imod den Geistlige Stand, lad dem dog engang komme i de Tilfælde, hvor de behøve den Geistliges Hielp. Lad Officieren efter et ulykkeligt Feldtog, for at completere sit Regiment; ile til sin Canton, hvor imidlertid Fienden har huseret rasende. Bonden har alt givet sit Yderste hen; han har intet tilovers, uden sine og sine voxne Børns Hænder. Hvad kan han vel tabe meer, om han modsetter sig Officieren, som vil fratage Ham hans Sønner? Det unge glathagede Ansigt skal i Sandhed ikke tvinge den hele Bondebye, end ikke med hans to Stivskiaeggede Under-Officers Hielp. Majestæts Straaler udfare ikke fra ham; og et par nylærte Eeder støde let paa et Par gamle, som ere ligesaa kraftige. Hvad vil nu den unge Herre begynde paa? — hente Hielp fra næste Landsbye. Men om denne jog ham bort med Knipler! o her er intet andet Raad, end hos Stædets Geistlige. Denne maae om Søndagen opmuntre sine Tilhørere af Guds Ord; forma-

12

ne dem, ikke at hænge deres Hierte ved det Timelige; bede dem at betænke, at den samme Gud tager, som giver; erindre dem at give Kongen hvad Kongens og Fædrenelandets er, selv de indfødte Undersaatte: og om — end Præsten ved saadanne fattelige Grunde ikke erholder nogen frivillig Tilstaaelse, saa forhindrer han dog en Opstand."

"Det behøves just ikke at være Kriig, for at den Geistlige kan Viise den store Indflydelse, han har paa sine Tilhøreres Hierter. Naar smitsomme Sygdomme bortrive dem deres Slegt og Venner; naar Syge, Vandflod, Ildsvaade, Hagel røver, bortfører, fortærer, ødelegger deres smule Eiendom; naar ethvert Hierte forsager, og Bettelstaven staaer næsten ved enhver Dør: hvem skal da gaae i Husene? hvem opmuntre og trøste? I Sandhed hverken Officieren eller Amts-Betienten. Begge vise sig i saadanne Omstændigheder næsten altid kun som en nye Straf af Himmelen; efterdi de, al Umuelighed uagtet, dog

13

inddrive det Sædvanlige. Hvem skal altsaa sette Mod i den bedrøvede Undersaat? Den Geistlige. Han maae gjøre Huusbesøgelser: Han maa tale: Guds Ord faaer i hans Mund Kraft og Eftertryk igien for de Bekymrede; thi de kan i saadanne sorigfulde Timer hverken læse, eller forstaae hvad de læse. Kun den Geistliges Foredrag skaffer sig efterhaanden Indgang. Bonden bliver opmærksom, og destomeer, jo ældre hans Præst er. Hvorfor skulde han ikke blive opmærksom? Den Mand taler jo med ham, som har døbt ham, som har beredet ham til Herrens Bord, som har viet ham, som i syge Dage har trøstet hans Forældre, hans Brødre og Slegtninge, hans Børn, ja vel ogsaa ham selv, som har været hos nogle af dem ved deres Sotteseng; kort, som ved alle hans Livs Hovedforandringer har været tilstede som en vigtig Person. O saadan en Mands Taler have Vægt hos Bonden. Den fornemste Raad, og Officeer kunne ikke skaffe sig den. Dertil kommer nu desuden, at Bonden ogsaa

14

tænker paa den anden Deel af Sielesorgen, og betragter sin Geistlige som den Mand, der bekymrer sig om hans arme Siels ævige Vel; hvilket han ikke tør vente af nogen anden Betient i Landet. Og hvorfor vilde vi tage Bonden det ilde op, at han lidt meer, end andre maaskee, tænker paa sin Siel? Kort, man maa ansee

Tingene, paa hvad Side, man vil, saa maa man altid tilstaae, at de Geistliges Stand bliver en af de meest fortienestfulde Stænder."

Jeg har beskrevet Dem en Præstes Arbeide i en Mands * Ord, som jeg fandt at have beskrevet det bedre end jeg kunde, og som jeg er vis paa, De vilde holde for Statsmand og Moralist nok til at kunne bestemme de Geistliges Fortienester i Henseende til det Almindelige. Hans Upartiskhed kan vel ikke komme i Tvivl. Forfatteren af

(*) Abr, vom Verdiensie. S. 374.

15

protestantiske Auto da Fé! bør ikke ansees for en overdreven Tilhænger af Geistligheden.

Nu kommer det da kun an paa, at udfinde det rette Forhold imellem Præsternes Løn og deres Arbeide. "Lønnen skal være proportioneret efter Arbeidet,, have de sagt. Arbeidet har De nu seet; hvad bør da ikke Lønnen blive? Men jeg vil ikke gjøre overdrevne Fordringer. Jeg vil holde mig til deres egne Ord. "Enhver Embedsmand i en Stat, sig De, bør være saaledes aflagt, at han kan leve anstændigt derved." Godt! meer fordrer jeg ikke for de Geistlige, end at de skulde kunne leve anstændig. Men hvad kalder man at leve anstændig? dette Udtryk er saa misbrugt, at det er vanskeligt at gjøre sig noget bestemt Begreb derom. Den, som i Gaar uden Uanstændighed kunde undvære Tiener, holder det i Dag for anstændigt at have en, og den, som i Dag lod sig Nøye med een, troer i Morgen, at Anstændighed kræver to. — Men

16

for dog at have noget Begreb om Anstændighed til at raisonnere efter, forlanger jeg allene, at en Præst i Almindelighed skal kunne leve ligesaa anstændig som nogen anden Embedsmand i Almindelighed: han skal kunne have de samme Bequemmeligheder, gjøre sig de samme Fornøielser, anvende det samme paa sine Børns Opdragelse o. s v. som nogen anden Embedsmand. Og nu holde De Præsternes Indkomster i Almindelighed for stor! Jeg troer, De skal finde, at i Almindelighed ere de Geistlige slettest aflagde af alle Kongelige Betiente. De behage at see til Landet, hvor det største Antal af Præster findes! Hvor mangan Regimentskriver, Amtsforvalter, endog Skovrider o. s v. skulde have Lyst at bytte i Indkomster med de fleste Kræfter paa Amtet? At der hist og her findes en og anden Præst, som har større Indkomster, end en og anden verdslig Betient, gjør intet til Sagen; men heelt imod heelt troer jeg altid, at Præsteskabet beholder det mindste. — Er det anderledes i vore smaa Kiøbstæder? Hvem gjør der den største Figur? Præsten, eller en

17

verdslig Betient ? Jeg troer, De vil ogsaa her finde Præsternes Indkomster i Almindelighed meest indskrænkede. I Kiøbenhavn, det er sandt, ere nogle Præstekald af store Indkomster. Men ere ikke ogsaa mange andre kongelige Betjeneringer der ligesaa indbringende? Hvorfor skulde en Kiøbenhavnsk Præst ikke have ligesaa gode Indkomster, som en Obervisiteer ved Toldboden? ere hans Forretninger mindre vigtige? eller er hans Familie Staten mindre rnagtpaaliggende?

Jeg har allene krævet de samme Indkomster til de Geistlige, som til andre kongelige Betjente. Men jeg kan med Rette kræve noget meer. Er det ikke de Geistlige, man bør vente sig Videnskabernes Opelskning af? Er det ikke dem, der baade selv bør dyrke Videnskaber, og opdrage deres Familie til at dyrke dem? Men Videnskabernes Dyrkelse udfordrer ikke allene et fra qvælende Næringsbekymringer befriet Sind: den kræver ogsaa en vis Bequemmelighed for at

18

kunne anskaffe sig de fornødne Bøger og Redskaber. — En Geisilig derfor, som vil dyrke Videnskaberne, har nogle Udgifter fleer, end Embedsmænd af andre Stænder, og burde derfor ogsaa have nogle flere Indkomster. — De klage selv et andet Sted over, at Viisdommens Dyrkere gaae nøgne. Hvorledes kan denne Klage bestaae med den Overflødighed, hvori De beskrive de Geistlige at leve? Eller hvad forstaae De ved Viisdommens Dyrkere?

„Det er ey sagt, sig De, at en Præst skal leve i Yppighed." Nej, Men den Grund, De give derfor, er hundrede Gange blevet brugt, og ligesaa mange Gange blevet afviist. „Christi Disciple vare fattige, ydmyge og arbejdsomme; deres Efterfølgere bør være ligesaa." Bør da Christendommens Lærere være de eeneste, som skulle efterfølge Christi Disciple i Dyder? eller bør ikke alle Christne være deres Efterfølgere? følgelig hør alle Christne være fattige. Deres

19

Beviis beviser formeget. Det gjør mig ondt, at De saavel her, som andre Steder har mistydet Skriften, naar

den anpriser Fattigdom, for at vise, at Kirkens Lærere bør være fattige. Seer De ikke den uendelige Forskiel, som er imellem Christendommens Lærere nu omstunder, og dem, som i de første Tider udbreedte Christi Lære. Disse forfulgtes af den Stat, hvori de levede og lærte, og kunde umuelig blive den Lære troe, som de skulde prædike, naar de alt for meget vilde see paa Velstand, Beqvemmelighed og Familie. Derfor kunde Fattigdom og Foragt for Verden ikke nok anprises dem. Vore Lærere beskikkes af Staten selv, de ere ingen Forfølgelser underkastede, som kunde sette dem i Fristelser, de ere fastsatte Borgere i Staten, som bør kunne ernære og opdrage en Familie til dens Beste. Hvilken Forskiel! —

„En Præst kan forrette sit Embede, om han ey holder Heste, Vogn, Kudsk, Tienere, og klæder sig i Silke.“ Det kan

20

han endda ikke, Min Herre! Heste, Vogn og Kudsk ere ganske fornødne for en Landsbyepræst, naar han ikke vil forsømme mange vigtige Deele af sit Embede; og for en Kiøbenhavns Præst blive de ogsaa en Fornøden» hed, naar han ikke vil leye Vogn, hvilket da vel kommer ud paa eet. Hvad Tienere og Silkeklæder angaaer, da ere de hverken meer eller mindre fornødne, til at forrette et gejstligt, end til at forrette et verdsligt Embede,

— Men den geistlige Stand udkræver Tarvelighed! — Udkræve ikke alle Stænder Tarvelighed, naar det Hele skal blive ved Velmagt? Jeg tilstaaer Dem, den geistlige burde foregaae andre Stænder i Tarvelighed, som i andre Dyder. Men lad ham gjøre det, faa længe han kan have Ære deraf! og gjør han det, faa lad os ikke straffe ham derfor! Det vilde være en usel Politik, at sette ham i den Forfatning, hvori han ikke kunde være yppig, for at nede ham til Tarvelighed.

— Desuden seer jeg ikke, hvorfor en Præst ikke kan indrette sin Begvemmelighed efter sine

21

Indkomster, og dog iagttage Tarvelighed. De vil dog vel ikke have alle Præster lige i Indkomster? Næsten skulde jeg troe det, efterdi De spørge, om en Præst ikke kan forrette sit Embede uden Heste, Vogn, Tienere og Silkeklæder. Men bør da Vilkaarene i denne Stand være meer lige, end i andre Stænder? Er ikke Subordination ligesaavel fornøden her, som i andre Stænder? Bør da ikke ligesaavel her, som andensteds være større og mindre Belønninger efter Fortjenesternes Forhold? Hvad skal opmuntre en Landsbyepræst til at erhverve sig de Fortjenester, hvorved han kan gjøre sig værdig til et Kiøbstedkald, eller et Præstekald i Hovedstaden, naar man vil sette en Kiøbenhavns Præst ned i Indkomster til den ringeste Landsbyepræst? Skal da al Spoer til Flid, Lærdom, Nidkierhed borttages af den geistlige Stand? Hvilken Ulykke, om ikke for andet, saa for Videnskaberne! Jeg forundrer mig, Min Herre! at da De skrive om de Geistliges Indkomster i Al-

22

mindelighed, De ofte tale saaledes, som om De havde Kiøbenhavns Geistlighed allene for Hyne. De tale om de fede Klokker- og Graver-Tjenester, og ville at man fra dem skal slutte op ad til Præsternes Indkomster. Men denne Slutning er ikke altid rigtig. De ville finde Underbetiente ved Kirkerne, som have større Indkomster end Præsterne selv, og derover bør De saa lidet forundre Dem, som om De finde mangt et Bud ved Collegierne, der har bedre Levebrød, end mangan der arbejder i Collegium selv. Men om ogsaa Slutningen var rigtig, saa kan den dog ikkun gielde om Kiøbenhavns Præster; thi hvor, uden i Kiøbenhavn, finde De Klokker- og Graver-Tjenester saa feede, som De sige?

De forarge Dem over de saa kaldte ellefte Juniispræster, og vil, at de skulle ansees som Beviis paa Præsternes fede Indkomster. „Man behage kun, sige De, at legge Mærke til ved de tvende Termins-Tider, og see hvor mange Geistlige Renterere her indpassere af Landsbyepræster,

23

om hvilke man kan sige, med Asaph: Deres Øyne blive borte for deres Ansigttes Fedme.“ — Deres Vittighed! Min Herre. En Mand, som eyer sand Vittighed, bør ikke tage sin Tilflugt til de falske. Men hvad Terminspræsterne angaaer, faa behage De kun selv at legge Mærke til, om ikke mange flere Landsbyepræste komme i Terminerne til Kiøbenhavn for at betale, som for at annamme Renter. Jeg tør sige, der i Siellands Stift ikke tælles over fire Præster, som ere Renterere, og disse ere det enten ved Arv eller Giftermaal. Men lad det endog være, at ligesaa mange tage, som give Renter. Over de sidste bør De ikke forundre Dem; thi en Landsbyepræst kommer under langt ufordeelagtigere Vilkaar til Embede, end andre Embedsmænd, og kan i Almindelighed ikke sette Boe under to tusend Rigsdaler; hvilken Kapital den største Deel maa forrente. Lad nu den anden halve Deel komme for at annamme Renter; faa er det jo ikke sagt, at deres Embeders gode Indkomster allene have gjort dem til Kapitalister; og om saa var, burde man da misunde dem det

24

meer. end andre Embedsmænd; allerhelst naar en tarvelig Levemaade havde giort ligesaa meget, som gode Indkomster? Men hvor mange kunne ikke faaet Kapitaler ved Giftermaale, eller ved Arv? og naar de først have faaet dem, skal de lade dem ligge døde og ustugtbare? bør de endog gjøre det som Patrioter? Det kan umuelig være Deres Alvor, at de Geistlige ikke bør eye Actier i Handelscompagnierne? thi hvad uanstændigt kan der være i denne Handel? Naar en geistlig Mand ikke vil kaste sine Kapitaler hen, eller lade dem ligge frugtesløse, maa han jo paa en eller anden Maade handle med dem. De maa ikke ansee vore Lutherske Geistlige med de Øyne, hvormed de Catholske fortiene ar anees. Disses Rigdomme ere ofte Staten til Byrde, samles paa det Almindeliges Bekostning, og udgisre en Fond, som er død for det Almindelige. Vore Geistliges Rigdomme erhverves ofte ved Vindskibelighed og Tarvelighed, de cirkulere i Staten, som andre Borgeres Rigdomme, de tiene til at opdrage Borgere for Staten, og komme ved de Geistliges Arvinger ud iblandt andre Stænder. — Aagerkarlene

25

iblandt de Geistlige forsvarer jeg ikke. Nederdrægtige findes i alle Stænder; men det er ubilligt at sverte en heel Stand for nogle Personers Skyld.

Jeg tænker ikke, min Herre! vi behøvede at gjøre Forslag til de Geistlige Indkomsters Formindskelse, om vi ogsaa holdt den nyttig for Staten. De vil nok formindskes af dem selv. Tidernes Dyrhed, den overhaandtagende Yppighed og Armod, tilligemed den tiltagende Lunkenhed i Religionen skulle formindske dem uden Hielp af Finanz-Forslage. Men jeg venter mig saa langt fra de store Fordeele af denne Formindskelse, som De lover dem, at jeg meget meer troer, at Vankundighed og Nederdrægtighed da først vilde ret opleve i den Geistlige Stand, og gjøre denne Stand til et Rov for Folk af den nedrigste Herkomst og sletteste Opdragelse.

De bringe nogle Gange Krigsstanden paa Bane, og synes at ønske denne Stand

26

de Indkomster tillagde, hvilke De vilde have de Geistlige fradrage. Ingen kan agte Krigsstanden meer end jeg: men jeg troer ikke, at store Indkomster er Middelet til dens Opkomst. Ære bør være Krigsmændens Drivefier, og ikke Vinding, som meer nedtrykker end ophøyer Sielen, og gjør den uduelig til store Foretagender. Og dersom Overflødighed er, som De selv siger, en Moder af Magelighed og Vellyst, saa er Magelighed og Vellyst ingen Stands Bestemmelse meer imod, end Krigsstandens.

Jeg har været vidtløstig ved den første af de Poster, som De behage at berøre; jeg kan flippe kortere fra de andre. Hvad De sige om den Maade, hvorpaa de Geistlige have deres Indkomster, er, det gjør mig ondt, jeg maa sige det, saaledes overlagt, at De synes at have ført det første det beste, som faldt Dem ind, til Papiret. „Geistlighedens Indkomster, sige De, hindre meget det Almindeliges Fremvæxt.“ Og nu Be-

27

viset for dette! „Skal et Par Folk giftes, strax trykke Præsternes og de andre Kirkebetienteres Udgivter. Skal er Barn døbes, en Død begraves, ligeledes.“ Men har Præsten ikke Forretninger herved, og er det ikke billigt, at de betales ham? „Ere ikke Brudevielser, Børnedaabe, og Jordspaaakastelse Embedspligter? Er der altsaa ikke aabenbare Uret, at jeg Stykkeviis skal betale dem for det, som er Følgen af deres Embede?“ Og jeg spørge Dem: Er der ikke en Dommers Embeds-Pligt at dømme? Er det altsaa ikke aabenbare Uret, at jeg Stykkeviis skal betale i Retten for hver nye Stevning, Indlæg, for hver nye Opsettelse; hvorved Rettens Betjentes Møye ikkun er en Følge af deres Embede? Kort: Er ikke al saa kaldet Rettens Gebyhr aabenbar Uret? — Er det ikke en Toldbetjents Embedspligt, at eftersee og holde Bog over de Varer, som oplægges? Er det ikke altsaa aabenbar Uret, at jeg maa betale ham Skriverpenge for at antegne det, som er en Følge af hans Em-

28

bede? — Uretten burde i disse og andre saadanne Tilfælde være endnu aabenbarere, end i Henseende til det, som betales de Geistlige for Embedsforretninger, efterdi i de første Tilfælde et bestemt og befalet hvad som skal gives, og det er en Nødvendighed at give det; men Loven befaler i Almindelighed, intet vist i Henseende til de Geistliges Forretningen, og det beroer paa enhvers Formue og Godhed at give Hvad han kan og vil. — Men disse Udgifter til Geistligheden trykke dog det Almindelige! — trykke da de andre ikke, til Kirkens Betiente, til Toldbetjente o.s.v.? og var det ikke lettere at faae Ret uden Bekostning, at drive Handel uden at besværes med Udgivter til Toldbetiente o.s.v.? — .

„Hvor staaer det skrevet, spørge De, at Præsterne skal opbære Tiender og andre Accidencer?“ Jeg kunde svare Dem: det staaer skrevet i Loven; men det er just det, De er misfornøyet med: De vil, at Præsten ingen Tiender, ingen Accidencer skal oppe-

29

bære. — Og hvad skal han da leve af? — „Jo! Præsterne burde have en staaende Løn. Alle Ofringer burde afskaffes. Ingen Embedsforretning betales, men al Opvarthning ved Kirken skee omsonst fra Præsten af indtil Graverne o.s.v.“ O ja! min Herre! det er let sagt; men væ den Finanzier, som vilde legge Haanden paa at udføre saadant et Forslag: han vilde snart ødelegge Kongens Kasse, uden at forbedre den Geistlige Stand. Jeg troer selv, at de fornuftige iblandt de Geistlige vilde være enige med Dem, at ønske, at de maatte have en fast Løn, dog at forstaae, naar denne Løn blev forhøyet efter Tidernes tiltagende Dyrhed; thi ellers tabte den Geistlige, som nu annammer sin meste Løn in natura. Jeg troer med Dem: at adskillige og adspredte Sportlers Inddrivelse volde Tidsspilde og Tankernes Adspredelse, som er høyst utienlig for studerende Mand, der bør bruge Tiden til andet, end at tælle Tiende-Næger, Gies og Høns.“ — Men hvorledes gjør man det, min Herre! at

30

de Geistlige faae en fast Løn, uden at trykke det Almindelige? Vil Kongen betale dem saa stor en fast Løn, at de kunne leve ligesaa anstændigt, som andre Embedemænd; thi der fordre De jo? vil Kongen befrie Bonden og Borgeren fra at ofre og tiende til Præsten, og godtgjøre denne sit Offer og sin Tiende i Penge? Godt! Bonden og Borgeren seer det gierne. Men kan Kongens Kasse taale disse de Geistliges Lønninger? det blev jo en nye anseelig Udgift for den; hvormed skulde den igjen stoppes? De vilde uden Tvivl dog, at Undersaatterne skulde betale til Kongen igjen, hvad de sparede at betale til Geistligheden?

- Men betænk, hvad De ønske! Er det

vanskeligt for Præsten at inddrive hos sine egne Sognemænd, hvad ham tilkommer i Tiender og Aecidencer; hvor Tusind Gange vanskeligere vilde det blive for de Kongelige Oppebørselsbetiente at inddrive det som Skat; om ogsaa denne Skat blev fat ned til Halvdelen af det, som nu erlegges til Geistligheden. Kort, Min Herre! Deres Forslag er fuld af

31

Urimeligheder; og jeg troer De vil finde, naar De overlægge Sagen ret, at der er ingen nemmere, og enten for Kongen, eller Lander mindre bebyrdende Maade, hvorpaa de Geistlige kunne lønnes, end den, som er indført. — Var der nogen Post i de Geistliges Indkomster, som jeg skulde ønske forandret, saa skulde der være i Henseende til Accidencerne for Brudevielser og Børnedaab, efterdi disse Ting ikke bør besværes, men snarere opmuntres. Jeg siger forandret; thi at ophæve denne Indkomst for ven uden noget Vederlag, fandt jeg dog betænkeligt, allerhelst i Kiøbstæderne, hvor de aarlige Hoytidsoffere aarlig tage af, og ere nu næsten bragte til frivillige Gaver. Jeg troer heller ikke, at det, som gives til Geistligheden ved disse Leyligheder, trykke saa meget, som hvad der gaaer, i sær paa Landet til de Giestebude og Smause, som saadanne Høytideligheder udkræver, hvilke paa mange Steder fortære Alterets Offer ti Gange.

32

De opholde Dem over de Penge, som gives Kirkens Betiente ved Communion og Skriftemaal, og kalde dem en Told paa Salighedens Midler. Dette Udtryk er forhadet, og burde ikke været brugt, naar De vilde ansees for at være upartisk; thi man giver jo dog ikke Penge for at tilstedes til Communion eller Skrifte. Man giver dem ikkun ofte ved den Leylighed, og deri finder jeg intet uanstændigt. Paa mange Steder have Præsterne deres fornemste Indkomster af deres Communicanter. Det er vist nok ikke den sikkerste Maade for dem selv at hæve deres Indkomster paa. Men man betage dem denne; og man skal paa mange Steder lade dem i den yderste Armod. Hvor mange Tienestefolk skulde aldrig betænke Kirkens Betiente, dersom de ikke engang om Aaret. maatte communicere, og ved den Leylighed lade sig see for dem, da mange saaledes undsee sig ved at gjøre dem Møye uden at viise nogen Erkiendtlighed derfor. — Men fordi jeg intet uanstændigt finder i denne Maade at hæve sine Indkomster paa, naar man ingen

33

sikrere kan udfinde, derfor forsvarer jeg ikke den uanstændige Skik, som bruges i nogle Kirker, at annamme Penge i Skriftestolen. Der er slet ikke Steder til at tage imod Penge, og jeg veed ikke rettere, end at det just af denne Aarsag er forbudet i vore danske Kirker.

De holde det forunderligt, Min Herre! "at læse i Aviserne, naar et Præstekald er ledigt, at man altid setter hos dets Indkomster, at ligesom Lønningen allene og en Gudstienesten var øyemedet af Geistlige Embeder." Og jeg, Min Herre! holder Deres ømme Samvittighed ved denne Leylighed meget forunderlig. Lønningen allene, det er sandt, bør ligesaa lidet være Øyemedet af Geistlige, som af andre Embeder. Men bør den dog ikke være det tillige? bør en Geistlig ikke ligesaavel, som en anden Embedsmand vide, om han forbedrer, eller forværrer sine. Vilkaar ved at søge og modtage et Embede? Havde han allene sin egen Person at sørge for, som de Catholske Geistlige, kunde det være ham ligemeget, i hvad Meenighed, under

34

Hvad Vilkaar han forrettede sit Embede: han fik vel sagt sit eget usle Livs Ophold. Men han har, eller vil og bør have en Familie at forsørge, og dens Velgaaende kan og bør ikke være ham ligegyldig. Det er desuden dertil fornødent, at Indkomsterne af et Embede vides, at den, som frem for andre holder sig for at have giort sig fortient til større Belønninger, kan vide at melde sig, naar et Embede bliver ledigt, hvormed hans udmærkede Fortienester kan belønnes. Imidlertid nægter jeg ikke, det var ønskeligt, at Geistlige Embeder, som alle andre vigtige Embeder, bleve tilbudte, og ikke søgte. Men hvor vil man vente dette Ønske opfyldt, uden store Forandringer? Saa længe alle Geistlige Embeder i begge Rigerne bør bortgives ved Forestilling af et eeneste Collegium i Riget, er det umueligt andet, end at de bør søges.

Jeg kommer til Deres tredie Post, De Geistliges Antal. „De Geistliges Antal er for stort, sig De. En Kirke kunde gjerne besørgeres med mindre end 3 a 4 Præster. Alle

35

andre Statens Embeder, blive besørgerede med langt ferre Betientere." Men have De ogsaa giort denne Beregning Nøye? hvad er det for Kirker De tale om, som kunde besørgeres med mindre end tre til fire Præster? De skrive jo dog om de Geistlige i Almindelighed; men af dette Udtryk bør jeg slutte, at De have Hovedstadens Kirker allene i Sigte. Men hvor liden en Deel udgjøre disse af Landets Kirker? og hvor liden Aarfag har man endog at besvære sig over de mange Præster der, naar man kiender Sogdenes Vidtløftighed og Forretningernes Mængde! Jeg troer, man kunde uden Skade afskaffe Froprækenerne i Kiøbenhavn, som andensteds; men jeg troer derfor ikke, man kunde afskaffe Froprækenspræsterne, uden at paalægge de andre Præster saa stor en Byrde, at Embedet vilde lide derunder. De maa stedse betænke, Min Herre! hvad jeg tilforn har erindret. Det er ikke giort med en Præken; men Sielesorgen, Sielesorgen er det fornemste, og det kan ved de fleste Kirker i Kiøbenhavn ikke bestrides med et ringere Antal af Præster. Holmens Kirke,

36

f. Ex. har de fleste Præster af alle Kirker i Kiøbenhavn, og dog veed jeg, at man formedelst det store Antal af Communicanter har maattet betiene sig til Skriftestolen af Leyepæster foruden Kirkens ordentlige Præster. — Saaledes seer det ud med Præsternes Antal i Kiøbenhavn. Men De behage, at gaae med Deres Anmærkninger ud paa Landet, som har det største Antal af Præster. De skulle her saa lidet finde 3 til 4 Præster til een Kirke, at næsten allevegne to, undertiden tre Kirker besørgeres af en eeneste Præst. — De bør altsaa regne om igien, Min Herre, førend De vil faae os til at troe, at Præsiernes Antal i Almindelighed er for stort.

Jeg kunde nu sige Dem Farvel, da jeg har besvaret Deres Hovedanmærkninger. Men jeg maae dog endnu legge to Ord til angaaende de Geistliges Dragt, hvilken De ogsaa ønske forandret, fordi den smager formeget, sig De, af den Catholske Suurdey. End ikke heri er jeg af Deres Tanker. Jeg holder det for nyt-

37

tigt, at enhver Stand havde sin egen Dragt: det vilde blive et stort Middel til at befordre Tarvelighed i alle Stænder, og Tarvelighed anstaaer jo Dog, efter Deres eget Sigende, den geistlige Stand i sær. Betag den Geistlige hans Dragt, og tillad ham at klæde sig som andre! han vil snart gjøre alle Moder med; thi han vil blive anseet for en Pedant, naar han ikke gjør det. Nu derimod veed man, at hans Dragt følger med hans Orden, og man har vant sine Øyne til at finde den anstændig og ærværdig. — Men Dragten er endnu knyttig til noget vigtigere. Den holder mangan, i sær ung, Gejstlig til Sædelighed, og Afholdenhed fra visse Fornøyer, hvori det er godt, at hans Stand ikke tager al den Deel, som andre Stænder. Han kan ikke lade sig see i uanstændige og liderlige Selskaber, hans Dragt gjør ham strax kiendelig. Det seer ilde ud, siger Almuen, at see en Præst i sin Dragt paa Viinhuuse, paa Balle, paa Comoedier. Jeg forsvarer ikke denne Almuens Tænkemaade; men jeg troer dog ikke, at det er nogen Ulykke for en

38

Præst, at han er nødt til at rette sig efter den. Lad ham klæde sig som andre Folk! han skal da kunne gjøre alting med, om han har Lyst; hans forargerlige Levnet skal langt fra ikke falde saa meget i Øynene, allerhelst i en stor Stad, som nu. Jeg kunde bestyrke dette med Exempler af en anden Kirke, hvor de Geistlige have en friere Dragt, og hvor jeg har seet, dem under deres Dragts Skiul ustraffet at begaae Liderligheder, som for længe siden skulde have skilt en Luthersk Præst ved Kald og Kiortel. — Jeg er derfor saa langt fra at ønske med Dem de Geistliges Dragt forandret, at jeg snarere kunde ønske befalet, at ingen Geistlig maatte lade sig see uden sin fulde Ordensdragt.

Endnu et Ord, Min Herre, til Afskeed. Jeg er ingen Hader af vel overlagte Forslag; thi Uden alle Forslag skulde vi endnu være Bester ligere end Mennesker. Men jeg troer tillige, at man i sine Forslag bør vel vogte sig for, at man ikke smigrer Tidernes Smag. Jo lettere man seer, at Forslagene kunde finde Ge-

39

her hos vore Tidaldrende, desto varsommere maa man være, og desto nøyere maa man overlægge den, forend man kommer frem dermed. Jeg Har den Ære o.s.v. **den 22 Januar. 1771. Philaethes.

40
1

**Pro Memoria til
philopatreias
fra
Mag. Johann Arnd Dyssell.
Den Kongelige nye Opfostrings-Stiftelse til
Beste.**

Sandbye i Lolland d. 5te Januarii 1771.

2
3

Sic videt ingratos, intabefcitqve videndo Successus hominum carpitqve, & carpitur una invidia.

En retsindig patriot er et saa ærværdig og elskværdig Menneske, at han aldrig har nødig under et opdigtet Navn ar skiule sig. Saa stor Tillid maae vi have til et veltænkende Publico, at det aldrig hader den, der af et velmeenende Hierte siger Sandheder, der har Grund. Saaledes

har jeg altid tænkt, og derfor ved mine patrio-

4

ske Afhandlinger altid paa vedkommende Steder været mit Navn bekiendt. Jeg vovede endog, som Patriot, kort Tid før Trykke-Frieheden blev givet, at give Publico mit Navn tilkiende, ved en Afhandling under Titul: Lovenes Efterlevelse & c. Jeg har deraf ikke sporet noget synderlig Had; thi der kom vel fra en Krog her i Landet en Replique fremkrybende, men videre mærkede jeg ikke til. Med en saa ædel Dristighed taler og skriver altid en god Borgere i en Stat, at han tør lade hver Mand vide, baade hvad der skrives, og hvo der skriver, Jeg faldt derfor i høyeste Forundring, da jeg i Adresse-Aviserne saaee een fremtræde for at handle om saa vigtige Ting, under et Grædsk Navn paa en Dansk Skueplads. Umuelig kunde jeg begribe Aarsagen til den Maske! en Mand, tænkte jeg, der kan sige os meget got og nyttigt i saadanne Ting, burde publice at æres i Steden for ar være skiult. Det er i mine Tanker en overdreven Indgetogenhed at skiule sit Navn, naar man intet siger eller skriver, som man har nødig at skiule for; er Hiertet got,

5

da maae ufeylbar Tankerne være gode, og gode Tanker bliver altid en Ziir for en Mand. —

Denne min Forundring kan jeg da ingenlunde dølgge for Dem, Hoystærede Hr. Philopatreias! thi da jeg fik Deres Anmærkninger for et par Dage siden i Hænde, fandt jeg ved Deres Giennemlæsning ikke noget, hvorfor De havde nødig at paatage sig er fremmet Navn; thi alt, hvad De siger, er jo af andre ligesindede sagt tilforn? Jeg anseer den sande Fordeel af Trykke-Frieheden for denne: at et opvakt Hoved, en munter Geist, en ferm Mand, en retsindig Patriot og god Borgere, kan nu snarere og uden smaae foregaaende Chiqvaner faae sit Skrift trykket, og derved gjøre sig baade fortient og bekiendt hos sine Lands-Mænd, og

naar dette er en redelig Mands Hensigt, da tænker jeg, at hans Navn bliver des kierkomnere for Publico; men skal Trykke-Frieheden tiene et Folk under opdigtede Navne, eller uden Navn til at igiennemhegle, belee, og underminere andre, da er der

6

sandelig ingen Ære ved at skrive; da kand ingen ærlig Mand vide sig sikker, da skulle Monnarcherne selv ikke blive forskaanede.

Bidende Satirer har aldrig udrettet noget got i en Stat: derom maae det vel hede som Boileau siger:

La Satire est un metier funeste,

Qui plait a quelques uns & choque tout le reste.

Det havde derfor efter mine allerunderdanigste Tanker, været meget got og fornødent; om hans Majestæt i Rescriptet om Trykke-Frieheden, havde ladet fette denne Vilkor: at enhver burde sette sit Navn under sit Skrift, lad saa Folk skrive sig trætte; thi en retsindig Underdan bør aldrig melde eller udgive noget public, som han ikke under sit Navn tør være bekiendt; ellers kan han letteligen blive en Æreskiendere, og det skadeligste Lem i en Stat. — Jeg undrer mig da, min Herr Philopatreas! saa meget mere paa Deres antagne

7

Maske, siden De giver sig ud for en retsindig Patriot. De Aarsager, som De i Fortalen giver dertil, kan jeg holde gyldige; dersom Deres Hierte er got, og Deres Mod ædelt, da tag Masken af!

Jeg har fundet i Deres Anmærkninger mange Sandheder, som ret tænkende Patrioter vil biefalde; alleneste, at De nogle Steder fattes den anstændige Klæde-Dragt, som skal gjøre Dem behagelige; i sær, maae jeg give mig den Frihed at sige Dem, ere de Svar, som De i Adresse-Contoires-Aviser har publiceret, og in specie No. 195., meget bittere og barske, Tonerne har vist skurret i alle fine Øren, og i begge er jo ikke det mindste reelle sagt, ja! der er slet intet sagt, uden bare grovt Klammerie; det er jo ikke saadeles, at en vigtig Sag skal afgjøres?

Jeg har endnu slet intet seet af, hvad andre har tilmeldet Dem; men vil alleneste i Følge Deres egen Indbydelse, forvente deres Re-

8

debonhed til at besvare de Indvendinger, som fra Geistligheden maatte indløbe. —

De forlanger en vis politisk Ligevægt i Indkomster og Leve-Brød! mon dette er mueligt? mon det var tienligt? Forsynet selv har aldrig delet hverken Lykkens eller Naturens Gaver lige ud til alle. Monarchernes Portioner ere ikke engang lige delet. Mon en fornuftig Regent i et lidet Rige vil ærgre sig over, at en andens er større, rigere og mægtigere end hans? Lad den store Styrere heri raade! det er Misundelse, der græmmer sig over flige Ting. Jeg setter, at min Naboe sad i et Brød paa tusind Daler, og at han var den største ignorant, det skulle ikke opvække Misundelse hos mig! en Lykke er det for ham. —

Den Ulighed, der er paa Leve-Brød, bliver en Drive-Fiæder til Æmulation at gjøre sig beqvem dertil! At dette ikke altid opnaaes, skeer i alle Riger. —•

Enhver bør aflegges efter sine Forretningers Besværlighed, det er rigtig! veed de og,

9

hvilke de ere? de burde have lagt dertil: efter Forretningernes Vigtighed! de tilstaaer mig, at Standen er umistelig! ja! naar de betragter Religionen, som en christelig Statsmand, saa indseer de vel, at den er den sikkerste og tryggeste Grundvold for en Regiering. Endog de falske Religioners Stats-Mænd indseer det; og hvor meget mere vor sande og helligste Religion opholder Regieringen, har de vel læst hos D. Masium i hans interesse princ. circa relig.?

Jeg taler ikke som purus putus Theologus, naar jeg forsikrer, at Geistligheden holder et Folk langt mere til Lydighed og Kierlighed imod en Regiering, end en heel Armee! Historien oplyser den Sandhed. Altsaa maae man endog politice regne Geistligheden iblant de vigtigste Embeder i en Stat; jeg kan derfor ikke begribe, at deres Indkomster, i Henseende til deres vigtige Post, ere for store.

At der er saa stor Forskiel paa Indkomster i Standen selv, er en Sag, som de indbyrdes kunde klage over; men ikke een uden for

10

Standen. Den Danske Geistlighed har Aarsag at takke Gud og deres velsignede Monarcher, at de ere over Hovedet rundelig forsynede! de maae og ufeylbar være i en utrængende Tilstand; om de med den nødvendige Frimodighed skal forkynde Sandhederne, og vise Nidkierhed imod Lasterne; hvad Høyagtelse kunde Embedet vinde ved en Betler-Munk?

At Standen er andre til Byrde, kan ikke siges med større Skiel, end om andre Stænder; Krigs-Standen, den Civile-Stand & c. er paa samme Maade andre til Byrde, i det de af andre skal underholdes; men er det ikke nødvendigt? Den Maade, paa hvilken Geistligheden underholdes, er mindre til Byrde end nogen andens; naar min Herre vil oversee Standens Indkomster, da maae det skee ikke Stykkeviis, men i det Hele. Den Mand, der sidder i det allerstørste Brød, er ikke mere sin Meenighed til Byrde, end den, der sidder i det Allerringeste, det er alleneste den Førstes Lykke at have flere, som contribuere til hans Underholdning, end den Sidstes. —

11

De maae ikke tænke, at jeg fegter for store Indkomster! med Tings Vidne kan jeg bevise, at der i hele Lolland neppe findes et ringere Sogne-Kald, end mit! og de maae troe, at jeg saavel som mine andre Ordens Brødre, bærer Statens Byrder, saavel som andre Stænder! de er maaskee ikke underrettet om, eller har tænkt paa Geistlighedens aarlige og publicke Udgifter. Jeg vil i Fortroelighed gjøre dem et kort Regnskab! En Mand, hvis Brød sandfærdig ikke er over 400 Rdlr., havde sidste Aar følgende Udgifter:

Embeds-Skat - - - - 40 Rdlr. Consumption, Folke - Familie- samt Stald-Stat - - - 18 - -

Fattig-Stat -----2-- Extra-Skat for 10 Personer 10 - Doctor-Skat - - - - - 1 - -

Landc-Modes Expenser - - 11 - Enke-Pension * - - - - go - -

Summa 112 Rdlr

12

Leg nu hertil Folke-Løn og andre uforbigiengelige Udgifter! døm saa retfærdig, og troe mig, at Geistligheden i Almindelighed ikke har andet, end det, som min Herre accorderer dem: anstændig Udkomme, og vel de fleste knap det; men meget faa overflødig! det er ikke nok at sige en Ting; men den maatte da bevises! min Herre skal sandelig ikke kunde fremføre uden meget faa geistlige Embeder, som kunde have Skin af overflødige Indkomster. Jeg tilstaaer dem, at nogle er langt bedre end andre; men mon det er en Uorden i en Skat, at et Leve-Brød i samme Stand er bedre end et andet? er det Uorden, at et Amtmandskab bringer mere ind, end et andet? at en Amts-Forvalter, en Herreds-Foged & c. kan have bedre Betiening, end en anden? i hvilken Regiering har saadan en accurat lige Deling sin Muelighed? er det ikke en billig Opmuntring, og tillokkende Drift, at en Mand i et ringere Brød kan have Haab om et

13

Vi maae dømmen om Mennesker, som Mennesker! tag alt Haab om sin Tilstands Forbedring bort fra et Menneske, hans Siel skal blive uvirksom; thi end ikke i Salighedens Sag har den Amor purus Sted, at vi skulleelske Gud, legge Vind paa Dyd, udstaae Vanskeligheder uden mindste Haab, eller Hensigt til os selv! det var Bourignons Tant, af det Slags anseer jeg ingenlunde Dem min Herr Philopatreas! ikke engang havde De skrevet Deres Anmærkninger, om De ikke havde gjort Dem det ringeste Haab om nogen Fordeel, i det mindste en Deel tolv Skillinger, eller maaskee Haab om en indbildt Hevn over nogen! — Thi, at jeg oprigtig skal aabne mine Tanker om Deres Person, der sandfærdig er mig i min Afkrog aldeles ubekiendt; da er min Giætning denne: at De er en gammel Sollicitant, som ikke ilde har anvendt Deres Tid, stræbt at pousere Deres Lykke af alle Kræfter; men maaskee Deres Blod har i de beste Aar været for hidsigt, og nu da Skiebnen er gaet dem imod, er det blevet for

14

rykt; nu er Deres Temperament colerico-melancholicum, dermed følger Knarvurrenhed, og Misundelse, som lettelig kan gjøre en Misanthrop. —

Forunderlige Skiebne! havde saadant et got Hoved strax blevet befordret til et stadigt Brød, da Havde han maaskee blevet et meget nyttigt Lem for Staten, men alvidende Forsyn! du seer og gjør dog altid det, som best er. — Aldrig skulle jeg troe, at en Patron nogensinde har afviist Dem med det Skriftens Sprog, som findes strax neden for Deres alleguerede. Salige ere de, som hungre og tørste; derfor sult og tørst philopatreas! ellers kommer Du ikke i Himlen, saa ubarmhjertig og vrangelig har vel aldrig nogen brugt et Sprog imod Dem! siig mig derfor i Oprigtighed, synes Dem ikke selv, at det Sprog: salige ere de fattige i Aanden, er ligesaa ilde udtolket og hentydet paa Geistligheden! havde de brugt en Tydsk Oversættelse, da kunde det været anseet som et Ord-Spil: salige ere

15

de geistlige Arme; men nu det er givet paa Dansk, da kan et Skole-Barn see en vrang Fortolkning, der smager af Ondskab! jeg tilstaaer, det er tungt at stride imod en haard Skiebne, og see andre, end og af langt ringere Færdigheder, ja! ofte store Drog at komme til Velstand, og selv at lide Nød; men her er jo en Gud, som styrer Alting, og vil prøve os? fald ind til ham med alvorlige Tanker, cher Ami! og lad Dem jevnlig aarelade for Blodets Skyld, saa hielpes De, hvilket jeg som en Ubekjendt, Hiertelig ønsker Dem! —

De bebreider Geistligheden Yppighed; men har De, som en Menneske-Ven fornuftig eftertænkt Sagen. Yppighed raabes der paa i alle Stænder, og Sagen er i visse Maader rigtig; men lader os fælde en retfærdig Dom. Mon ikke en bedre Smag, en anstændigere Levemaade, et artigere Væsen, en skikkeligere Omgang, en mere udvidet Kundskab & c., som er blevet vor Seculi Merke frem for de forrige Tider? mon ikke disse gode Egenskaber, gjør

16

Yppigheden i en vis Grad nødvendig. Monsr. Gouguet viser paa hundrede Steder i hans Origine des Sciences, at ligesom en Nation efter Haanden har forladt sit bondeagtige Væsen, saa har Nærhed, Ziirlighed og Pynt, som en vis Grad af Yppighed taget til! Denne Anmærkning tvivler jeg ikke paa, at De jo ved Deres gode Læsning har gjort! Voltaire handler ellers ret smukt derom. De har vel ogsaa gjort sig den Anmærkning, at ligesom en artig Omgang og smuk Opførsel tog til i de Høyere Stænder, saa udbredte den sig ogsaa til de mindre, følgelig ogsaa til en Nations Geistlige, og hvorfor ikke? en Geistlig vinder aldrig noget ved at være Sviinsk, eller urimelig i sin Klædedragt.

De har vel og gjort sig den Anmærkning, ved at læse Mosheims korte chinesiske Kirke-Historie! Pere Ricci vandt saa god Indpas, og saa mange christne i China, end og meget derved, at han klædede sig efter Hoffet; De har vel læst i vore Annales Ecclesiæ Danicæ, meget

17

om de gamle Præsters bondeagtige Levnet; mon deri ingen Yppighed var? See engang Annal. Pontopp. pag. 82. Tom. 3. Det kalder jeg ret Yppighed. Vilde de nu foredrage hines Levnet, for en af vore Tidens Geisiliges, der lever tarvelig; men klæder og fører sig net op? Officier-Sranden er nu en yndig Stand frem for fordums Dage; man kjendte ikke i Klædedragt en Officier fra en Skatte-Borger, uden paa et brutalt Væsen: Drukkenkab, Slagsmaal vare Mærkerne. Nu da Videnskab, Artighed og Propreté er dem egentlige, finder man i den Stand de elskværdigste Personer, det behageligste Sælskab! En vis Yppighed er her, endog over de fleestes Evne. Syndigt var det at klippe deres Gage: under Paaskud af Yppighed; de burde med Rætte have meere; gid der fandtes Raad til! — Med vor Adel er bet nesten ligesaa; jeg har kjendt i min Ungdom Adelsmænd, der levede, som Bønder i Klædedragt, og som Sviin i deres Huse; men bare derhos faa indbildte af deres sexten Abner, at ingen kunde nærme sig dem for en stinkende Hovmod

18

Nu seer man i Almindelighed større Ziirlighed; men mindre Hovmod. Hiin rige Adelsmand seer de i kostbar Klædning og prægrig Equipage at køre til sit Huus, der er ziirlig og proprement ameubleret; tænk ikke, at del er en stolt Paafugl; ney! vil de tale med ham; følg efter! mæld dem! gaae ind, han tager imod dem, som en Menneskeven, og beviser dem al anstændig Artighed. See! det er Tidernes og Sædernes Forandring! Hvem danner hine artige og indtagende Adelmænd? er det ikke de studerede, som mestendeels henhører til, stammer ud, eller kommer i den geistlige Stand! Forestil dem nu en Student, som fra Ungdommen af selv har havt en god Education; kommer tidlig, som Informator ind i et fornemme Huus, har bestandig den Lykke at conversere sine Overmænd, en anstændig Frihed bliver ham naturlig; mon saadan en, naar han kommer i den geistlige Stand, kan aflegge en Munterhed, en Artighed, en Ziirlighed, en Propreté i Klædedragt, som han fra Ungdommen af er tilvant? det vilde endog være en lastværdig Omskiftelse. —

19

Geistligheden henregnes i vore Lande til Middelstanden (vi forlange ikke den Rang, som de catholske Geistlige har) det er nu' aldeles ikke rart, at en Præst befrier en Rangs-Persons Datter, hvorved Geistligheden allieres med mange fornemme Huse, og ved lykkelige Partier sættes i Stand til at give deres Koner nogenlunde de Vilkor, som de havde i deres Forældres Huse; hvis det ikke skeede; gjorde jo en Rangs-Perfon ubilligt imod sit Barn, om han gav hende bort til en slettere Tilstand? det er sielden et Kalds blotte Indkomster, men andre lykkelige Tilfælde, der gjør en Præst velhavende, og imod hver tiende af dette Slags, findes sandelig hundrede, der med megen Besværlighed, ja! Bekymring maae slaae sig igiennem.

Alt dette maae tages i en retsindig Overvejelse, førend vi bebreider Geistligheden Yppighed, og hvor den Eftertanke bruges, der bliver en Silkekiortel en Bagatelle til at tage et Argumente af. Det er jo ogsaa til vore Fabriquers Fordeel? Silke er nu saa almindelig,

20

at jeg tør ubeseet vedde, at Monsieur Philo- patreias slider Silke; jeg vil ikke raabe: Yppighed; om han saa end var af den allernederste Stand. Jeg tilstaaer, at en kunde være Præst, ja! Biskop uden silke Klæder; men han kan og være det, og undertiden bør være det i Silke-Klæder. — De allerførste Biskoper har vel ikke saa lige vidst af Silke at sige; thi jeg finder i Historien om en stor og berømt Biskop i Frankerige, der var saa slet forsynet med Lærred, at han skriver til en Ven i Norden at forskaffe sig et loddet Skind til at gjøre Haandklæder af. Alt dette er Tidernes Omstændigheder,

hvori enhver fornuftig Christen, geistlig og verdslig bør skikke sig. — Om Biskopen i

Kiøbenhavn vilde komme til Hove i en sort Vadmels-Kiøl, og et par Træeskoe, det vilde være et latterligt Optog, og gjøre meere fra, end til Guds Ære, kort sagt: at en geistlig Mand lever overeensstemmende i oconomisike Ting med sine Tider, strider ikke imod Huus Tavlen; thi dersom Herr Philopatreias bærede mig med sin Beføgelse, og jeg ikke bød ham en

21

skaal kaffee, og til Aften et Glas Viin til et Smørebrød, eller jeg nægtede ham en skikkelig Seng til Natteleye, da vedder jeg, at han vilde bruge Huus-Tavlen imod min Opførsel. —

At en Præst, i sær paa Landet, kan undvære Vogn og Heste, er sagt uden al Grund, og den maatte være Landet og Byernes, samt kirkernes Beliggenhed slet bekiendt, der paastaaer det; kunde jeg end gaae til Kirken; hvem vil befordre mig til syge og sengeliggende? hvo vil age mit Korn til og fra Møllen? — Skal det hentydes paa en lukt Vogn, da giver Forordninger mig Lov dertil, saavel som en anden af Middelstanden, naar jeg har Evne dertil; og, er Veyen slem, nødes jeg saavel som andre at bruge fire Heste. —

At forekaste Geistligheden i dette Fald Apostlernes Equipage er latterligt; hines umiddelbare Kald, samt de Tider og Steder de levede paa, udfordrede en anden Oeconomie; Herr Philopatreias bruger her en Røveres, Argument, som mødte nogle Geistlige til

22

Hest, og tager Hestene fra dem paa samme Grund, sigende: Vôtre maitre n'a Jamais eu de eavalerie! pied á terre! fauvezvous! —

Naar Forsyner beskiærer en Geistlig Lykkens Gaver, bør han bruge dem, som andre fornuftige Mennesker, hvad forbyder ham da at ene en Actie hvad Octroy det er? Jeg arver efter en Paarørende et Actie Brev, skal jeg rive det i stykker, blot fordi jeg er Præst? mon ikke Eommercien beforders ligesaavel med mine Penge som en andens?

Om Rigdom altid gjør et feedt Ansigt, veed jeg ikke, jeg tiender mange fede Folk, hvis Casse er i magreste Tilstand; det skal ikke fortryde mig, om Philopatreias er saa hyldig Baade i Ansigtet og Pungen, at han kunde argumentere fra sig selv; endskiønt Satzen dog ikke Holdt Stik; thi mangel en Capitalist maa slæbe paa et svagt og udtæret Legeme med større Besværlighed, end paa sine Penge-Punge; enhver enten han er geistlig eller verdslig maae vel

23

nøyes med den Ansigts Skikkelse, fom Hans Natur giver; jeg stræber at forebygge Baade Magerhed og Fedme ved et maadeligt Levnet, og jævnlig Bevægelse, om Vinteren ved min Dreyerbænk, og om Sommeren ved Havedyrkning; men holdt! maaskee det er ikke heller anstændigt efter Auctors Dom? da fast alle andre menneskelige Forretninger bliver efter Hans Tanke uanstændige for en Præst! Der var en Tiid, da et magert og blegt Ansigt skulle være Igienfødselsens Kiendetegn; derpaa blev blege Ansigter en Spotte-Glose for Præster, man gjorde endog Viser om Hvide-Løgens Præster; nu skal feede og røde Ansigter tiene til at spotte dem, o latterlige Eenfoldighed! man maatte baade lee og græde over saa daarlige Domme. — Der rinder mig i Sinde salig Luthers muntre Indfald, da en vis stor Stad i Tyskland forlangte af ham at foreslaae en Candidat til en Vacance, men var meget kræsen i Valget, saa sendte han er stort Billede, hvorpaa en Præst stod afmalet med Hosskrift: at saadan maatte de nøyes med, indtil der fandtes en levende af deres Gout.

24

Jeg skulde ikke tænke, at Philopa- treias ved Termins Tiderne er Betient ved en af Byens Porter, siden han saa sikkert mælder om de mange geistlige Rentenerere, som ved den Tiid kommer ind; havde han anmeldet de mange Lybekere og andre udenlandske Kiøbmænd, som ved de Tider besøger baade Kiøbenhavn

og alle Kiøbstæder i Dannemark,

for at indkræve Penge, det havde man troet, og det har større Indflydelse i Landets Handel; men om geistligheden har det ikke Skin af Rimelighed! det maatte være en mægtig Capital, hvis Renter kunde paalegge en Mand, om han eyede nogle, selv at gjøre en Kiøbenhavnsk Reise! mere troligt er det, at mange fattige Præster ved den Tiid maae ind til Byen for at betale Renter, og stille deres Creditorer tilfreds. —

I Anmærkningerne mælder og Auctor, al Geistligheden ikke anvender deres mange ledige Timer godt nok; de skriver ikke nok; jeg vil tilstaae dem min Ven! at en Deel af mine Ordens Brødre kunde fortiene den Bebreidelse;

25

men vi maae ikke overile os i vore Domme! veed de og alle en Præstes Forretninger! veed de den Besværlighed, som en Deel have med deres Forretninger! alle have ikke eens Færdigheder; Naturens Gaver ere ulige! en Mand behøver længere Tiid til sine Meditationer, end en anden. Der er vel den som enten i Førstningen af Mangel paa Øvelse, eller Mangel paa Bøger og Læsning, maae meditere det meeste af en heel Uge paa en Prædiken, og det et ikke den blotte Prædiken der forefalder! —

Det samme gielder ogsaa, naar her paastaaes, at Præsterne skulle skrive mere! alle har ikke Gaver dertil; thi hvor er den Stand, hvor hvert et Lem besidder store Talents? der ere tusinde brave og dydige Mænd, som just ikke skriver Bøger! det er heller ikke altid godt at Skrivesygen gaaer for vidt! mange har Færdigheden; men ikke Lyst til at skrive, helst i vore Tider; thi hvad en Præst fremkommer med, er det sielden til Maade! skriver han i Theologiske Materier, da heder det: Verden kunde gierne und-

26

være dette Skrift! heri er intet skrevet, som man jo vidste! skriver en Mand i politiske og oeconomiske Sager, da heder det: en Præst bør blive ved sin Bibel; en geistlig bør ikke blande sig i Ting uden for hans Stand, og hvad vil Auctor paa den gallei med sligt meere. —

De fortæller os Monsieur! at de har talt med en, Præst, som var vankundig i alle Videnskabers Deelee! jeg kan just ikke give alle Præster ud for høylærde; men saa stor en Vankundighed, som de fortæller, hører der dog Beviis paa. Il faut prender les gens, ou ils font prenables. De har maaskee ikke givet sig ind i en Theologisk Samtale med ham; thi umelig kan den eenfoldigste Præst være saa dum i den saliggjørende Kundskab, at han saa elendig skulde fortolke og hentyde Skriftens Sprog, som de har gjort Monsieur! der er jo ikke sund Sands, langt mindre et sandt Ord deri. Naar en ikke paastaaer at glimre som en Polyhistor, hvilket de affecterer i deres Tillæg, da føres en Mand ubillig uden for sin Cirkel! naar jeg vilde mælde,

27

at jeg virkelig har talt med en Dommer, en Civil Betient, en Officier, ja! med mangen høy Herre, som ikke har havt mindste Indsigt i Mathef. Metaphyf. Phyfica, Geograph. Hiftor. Logic. & c. & c. ikke engang har de havt Indsigt i

$X^4 \pm 2X^2 Y$.

Monsieur forstaaer mig nok, den Grund-Videnskab, hvad tykkes dem vel? hvor ublue var min Tænkemaade; om jeg deraf vilde dømme dem fra Forstanden, og tage et Argument til at spotte og bagtale deres heele Stand; thi det er aabenbar deres Hensigt, med en Mands Vankundighed at sætte en Klik paa den heele Orden. Naar de vil dømme upartisk, i fald de selv har Indsigt i alle Videnskabernes Deelee, maae de og enhver tilstaae, at den Danske Geistlighed i Almindelighed aldrig har været mere oplyst, bedre moraliseret, levet honettere, lagt sig mere efter Videnskaber, eller viist større Flittighed, end og i at skrive, end i vore Tider, og den lykkelige Fremgang i Kundskab og Sædelighed maae nu indrømmes alle Stænder. —

28

Præsternes Indkomster, der sandelig er langt under deres Beregning Monsieur! Har opvakt hos dem en Misundelse, og denne Har igien paa det kiendeligste forvildet deres Tanker, saa at de kommer mig for saadan, som de selv afmaler sig i Adresse-Avisen No. 195 (jeg kan ikke bruge beqvemmere Billede, end deres eget) som en Hest omgiven med en Sværm Myg; derved er han bleven Løbsk, løber over Bierge og Dale, og standser ikke i sin Fart, førend han styrter, saa vild løber de med deres Tanker.

Præsterne, siger de, faaer Betalning for visse Deelee af deres Embeds Forretninger, og dette er aabenbar Uret, at man stykkeviis skal betale dem for det, som er Følger af deres Embede. Hvor uretellig sættes her en aabenbar Uret? er ikke denne Betaling en Deel af deres Løn? og paa saadan en Maade, som den beqvemmeste, har Regjeringen fundet for got at give dem deres Underholdning; er det en aabenbare Uret? lad os engang gaae hen til en Ret-

29

rens Betient, og forlange at han f. ex. skal holde en Auction eller anden Forretning, vi ville sige ham: at der er hans Embeds Pligt, og derfor skal han gjøre der for intet, thi det er aabenbar Uret at betale Stykkeviis for det som er hans Embeds Pligt! hvad mon han ville svare os?

De gaaer videre i den Forvirring og paastaaer, Saligheds Midlerne selges for Penge, og siger: bør vel Sacramentets Administration koste Penge? o! Skam at legge Told paa Saligheds Midler! cher Ami! tænk Sagen bedre efter! Sacramenternes Administration bør skee ved visse dertil beskikkede og lovlig ordinerede Personer. Disse kan ikke leve af intet; men maae underholdes til Religionens og Publici Tieneste. Nu har Forfædrene fra første Tider af, heele Meenigheder og siden Regenterne, Holdt den Belønnings Maade for den beste, kan det kaldes at legge Told paa Saligheds Midlerne? vi ville atter gaae hen til Justits - Betienten, og spørge: koster ikke Rættens Administration hos

30

eder Penge? han svarer vist nok: Ja! vi siger videre: det er aabenbare Uret. Han vil maaskee i Sagtmodighed svare: kiere Venner! Kongen som har sat mig til en Tiener for Publico, har tillagt mig visse Sportler, som skal erlægges ved Rettens Administration: thi hvorledes kunde jeg ellers underholdes? vi siger derpaa: o! Skam at legge Told paa Rettens Pleye! og at sælge Retten for Penge! hvad mon han da ville svare? med Rette kunde han sige: I gjøre de dummeste Slutninger, og vise tillige, at i ere Løgnere, Bagtalere og Bespottere af den Mayestet, som har forordnet det saa ledes. —

Herr Philopatreias spørger: Hvor staaer det skrevet, at Præsterne skal oppebære Tiender og Accidencer? Dersom jeg tænkte, at Spørsmålet kom as Vankundighed, da kunde jeg fylde heele Blade med Beviis. Man har alleene at eftersee Geistlighedens Bevillinger fra Reformationens Tid og fra Souverainitetens Tid igientaget mange gange, og confirme-

31

ret fra en Konges Tiid til en anden, endogsaa af vor nu værende allernaadigste Konge, og stedse ved mange igientagne Forordninger, samt i Loven bekræftet; den der vil kuldkaste dette Beviis, maae være en trodsig Underdan! vores Rettighed til Tienden er ellers ældre og ligesaa grundet, som deres, der haver Kongens og Kirkens Tiender. At Bonden nogle Steder af slette Gemytter chicaneres ved Tiendens Ydelse, er vel ikke at nægte; men derimod kunde vel optankes Midler og eftertrykkelig Straf. —

Saa længe der skal tiendes til Kongen, Kirken og Præsterne, kan der aldrig optænkebedre Maade at yde den paa end in natura, og aldrig ønsker Bonden selv anden Maade, da alle andre Maader enten i Penge eller reent Korn, altid vil løbe ind til Bondens Tab og-Besvær. —

Men pofito, at Præsterne hverken skulde have Tiender eller Accidencer, hvoraf skulde de underholdes? Philopatreias svarer, at

32

de burde have en fast Løn! Men! maatte denne faste Løn i Penge ikke ogsaa komme fra Bonden og Almuen? hvor meget meere vilde den ikke derved besværes, end ved nærværende Maade at underholde Lærerne, nemlig ved Jordens Afgrøde og lidet, (altsammen frivilligt) i Penge, skulde Bonden til visse Terminer udrede en reen Penge Summa til Præsten, hvor vanskeligt ja! fast umueligt ville det blive ham. Man seer, hvor vanskeligt det er ham at skaffe de reede Penge, hvormed hans andre Skatter skal betales! hvo skulde garantere Præsterne disse Indkomster, at de ikke, naar Bonden feilede, skulde crepere med Kone og Born; skulle Bonden søges derfor ved Lov og Dom, eller promte Udpantning; hvilke idelige Stridigheder vilde da forefalde, og hvor snart vilde da Bonden ruineres, naar han fik Doms og Indførsels Bekostninger, som nye Byrder; skulle Proprietairen være Præsten ansvarlig derfor; det var ubilligt, de staaer i Ansvar og Caution nok for de øvrige Bondens Afgifter; skulle Kongen af sin egen Casse gjøre Udleg til saa stor en Sum-

33

ma, som Geistlighedens Levebrød kunde gjøre, det vilde falde ham baade besværligt og alt for vidtløftigt! han maatte da igien hæve det, som Præsterne nu nyder! han fik derved saa mange flere Betientere at lønne, og Bonden fik flere Plage Fogeder! hvad var saa vundet enten for Kongen eller Folket? der kunde komme Krigs Tider, da Kongens Casse ikke var i Stand til Udlæg, hvoraf skulde da Præsterne leve?

For lang Tiid siden og ofte har vi vel hørt, at dette daarlige Forslag har været paa Bane; men vore milde og retfærdigste Konger har stedse indseet de Ulæmper, som deraf vilde flyde, stridige baade imod Retfærdighed, og Statens Velfærd. Har end ofte en avindsyg Aand paastaaet, at alle Vanskelighederne kunde, som hiin Nodus Gordins opløses ved en Alexanders Sverd, saa er dog stedse slige Anslag forkastede af den Retfærdighed og Viisdom, der er de Danske Monarcher medfødt! De have ved de mildeste Belønninger viist, at De skionner paa Geistlighedens Hengivenhed til det

34

Kongelige Arvehuus! Hvor er det Rige, hvis Geistlige har lignet, end sige overgaaet os i Troeskabs Pligter imod vore Regentere? ja! vi tør legge til, i Nidkierhed for en reen Lærdom og et ustraffeligt Levnet?

Lad da en nidsk Geist, en misundelig Seraph bagtale vor Stand, og af en enkelt Persons Skrøbelighed, ja! (jeg vil tilstaae) virkelige Feyl, søge at beskiette den heele Orden! vi foragte det! vi skiælve ikke for den Throne, hvorpaa Kirkens Foster-Fader sidder! de gamle, de graaehærdede i vor Orden velsigner den unge Christian, hvis Olde-Fa-

ders Fader har beskikket dem i Embeder, og de yngste iblant os ønske: gid han overleve os, og vise den Naade imod vore Børn, som han med Haand og Segl har forsikkret hver Mand i den geistlige Orden! —

Bitterhed imod nogle af den Stand har drevet Philopatreas til at udgyde over hele Standen Beskyldninger af de gro-

35

veste Laster uden at anføre et eeneste Beviis, eller fornuftig Slutning, som Grund til Beviis! Nævn deres Beviis Monsieur! men, hvor tør de det, da de ikke tør nævns deres eget Navn? blotte Beskyldninger, bittre Tanker i en usammenhængende Stiil gjør ikke Sagen! saadanne Grunde gjelder alleene hos den Bagvaskere, der tænker:

Audacter calumniari femper aliquid hæret. —

Bagtal og Lyv med Dristighed,

Der hænger altid noget ved!

Misundelse over Standens nødtørftige Indkomster har drevet dem Monsieur! til at skumle paa Geistlighedens Rigdom, Overflod, Vellyst og Yppighed; men giv os herpaa grundige Vidnesbyrd!

Fordi Herr Niels Secher i Aarhus Stift til Udbyeneder i Gierlew Herred, bortdør for et par Aar siden, og efterlader sig et par Tøn-

36

der Guld; derfor er det ligesaa ugrundet, at alle Præster ere Capitalister, som jeg vilde sige: fordi Herr Christopher Fiord i Riber Stift, til Jerndtved i Giøring Herred, gik et par Aar for sin Død virkelig om og betlede i Jylland, Fyen, og Holsteen, for sit Kalds Ringheds Skyld; derfor ere alle Præster i betlende Omstændigheder! lutter falske Domme! og af saadanne er deres heele Charteque sammensat! —

En fin! Geistligheden anseer deres bittre Blade, (at jeg skal nærme mig til deres Lignelse om Myggene) alleneste som et Stik af en Bie, dens Braad har vel en Art af Forgift, som gjør ont; men er bog ikke dødelig.

—

Det gjør os vel ont, at en lumsk Hadere under et fremmet Navn vil anfælde os; men hans Forgift skal dog ikke skade os; thi vi have en Gud i det Høye, som dømmet retfærdig, og en Jordisk Gud, der ikke agter paa Bagtalere. —

1

Philoaletheias Grundige Anmerkninger over

Endeel af det,

Philopatreias

har skrevet om

Geistlighedens Indkomster

i

Dannemark og Norge.

Kiøbenhavn 1771.

Trykt hos H. I. Graae, boende ved Gammel Strand.

2

3

Hoc primum: nec fi miserum Fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemqve, improba finget • • • • •
impius ex quo

Tydides, fed enim fcclerumqve inventor Ulyffes, Fatale agresfi facrato avellere templo Palladium, cæfis
fummæ Cuftodibusarcis,

Corripuere facram effigiem, manibusque cruentis • • • Talibus infidiis, perjuriqve arte Sinonis

Credita res; Virg. Æneid.

Iblant andre nyttige Læreregler, min Præcepror, en gammel og vel studerer Saxer, gav mig, var følgende ogsaa Een: Ikke mange, men gode, Bøgers flittig Læsning, gjør en vel studeret Mand. Denne Regel har siden stedse lagt mig i Hukommelsen. Tiden er, i mine Tanker, alt for kostbar at anvende paa flette Bøgers Igiennemlesning. Dog kan jeg ikke med Sandhed aldeles fritage mig fra Nysgierigheds Skrøbelighed. Da Philopatreias kom frem paa Skueplads-

4

sen, drog til sig alle Tilskuernes Øine, og fyldte alle Ørne og Munde med et stort Opraab, lystede det ogsaa mig at see dette Phœnomenon. En Ven, isom i et Sælskab mærkede min Lyst, smilede og tilbød sig at ville laane mig denne rare Piece; ventelig vidste han, jeg ikke kiøber nogen Bog, førend jeg har læst, og kiender den, og værdiger den et Sted iblant mine Bøger eller ei. De fleste Tanker som ved Igiennemlæsningen indfandt sig hos mig, seer jeg nu, har været tilfældige med andre retsindige og rettænkende Læsere, hvilke ved Trykken har ladet samme komme for Lyset, og altsaa i den Deel forekommet mig, og betaget mig den Møie, at samle og forfatte dem i Pennen. Hvad Handelen angaaer, da har den Veltænkende Philodanus saa grundig og vel besvaret Philopatreias, at det maatte synes overflødigt at ville oplyse tydeligere eller anderledes Nexum Rerum.

Procuratorerne, som synes maatte være meest udsatte for Philopatreias farlige Pile, trænger allerminst til mit Forsvar, gid jeg lige saa lidet nogensinde maatte trænge til deres. Den Classe forsvarer sig uden Tvivl nok selv. Ved denne Lejlighed erindrer jeg mig en snosk Critique, som jeg engang hørte af en oprømt norsk Bonde om Studentere: De godt Folk sagde han, kan 100 Sprog og 1000 Skielm-

5

stykker; og da jeg sagde: det skulde han dog ei sige; thi iblant dem findes dog endeel redelige og christelig sindede; svarede han: Skielmstykkerne, forstaae de rigtig nok, men jeg har derfor ei sagt, at de just bruger dem alle.

Angaaende Geistligheden, hvis Brød Phiopacreias mener er for stort, og deres Klæder for lange; holder det altsaa fornøden, saaledes at skiære deres Brød, at det Efterdags ei mere skulde mulne, samt saaledes at klippe deres Klæder, at Møll ei meer skulle gjøre dem skade, besynderlig neden til. Fornemmelig mener Philopatreias at de norske Præster, af hvilke endeel har Menfal, og endeel beneficerede Jordegods, har alt for fede Stykker. Ligesaa forarger han sig over, at en Biskop, en Hofpræst, en Stiftsprovst, og maaskee et Par andre Geistlige i Kiøbenhavn holder Vogn og Heste, da dog hverken jeg eller andre, som ei plages af

Misundelse, seer eller finder derudi noget forargeligt, meget mere jeg holder det for anstændigt, billigt og tilbørligt, at disse Høiærværdige Mænd, som beklæde saa anseelige Æretrin i en Kongelig Residentz Stad, ere noget distingverede fra en Landsbye Præst, som uden Opsigt kan kiøre til Sogns paa en Fiælevogn. At see en Bisp eller Hofpræst med saadan Eqvipage at komme til Hove, vilde være temmelig spectaculeur, ja Byens Dren-

6

ge torde geleide de ærværdige Mænd afsted med Triumph. Saadant Optog lyster dog vel Philopatris ikke at see, jeg ikke heller. Vel tilstaaer jeg, at de store Herrens Propheter og Apostler, gik omkring i Skindpelse, og dog heder det: Verden var dem, ei værd Ebr. II Cap. Følgelig vare disse af Verden ringe og foragtede Guds Mænd større og betydeligere, end vore Tidens Geistlige; Men, min kiære Philopatris, de veed vel det bekiendte Axioma: Diftingvendum eft inter Nunc & Tunc. Man maa gjøre Førskiel paa nu og da. Hine levede in Ecclesia plantanda ☉: paa en Tid da Guds Kirke skulde plantes; disse in Ecclesia plantata, Da Guds Kirke for saa vidt er plantet. Hine havde et guddommeligt Creditiv, i hvis Kraft de kunde i nogle Aar tillukke Himmelen, at der ei kom en Regndraabe paa Jorden, slaae deres vanroer Fiender med Spedalskhed og Blindhed, omvende hele Vandkar til Olie, opvække de Døde, udslukke Ildens Kraft, stoppe Løverne Munden & c. In Summa; gjøre større Gierninger end Over Hyrden selv. Joh. 14 Cap. 12 v. Disse høie guddommelige Gaver oprettede mere, end noksom, deres simple Levemaade og udvortes uanseelige Dragt. Naar vore Tidens Geistlige havde, de samme Gaver, da tilstaaer jeg, at de hverken behøvede Ager eller Eng, Tiende eller Offer, men kunde

7

9

undvære det altsammen; ja de vilde da ei engang være med disse jordiske Sydsler bemøjede; Men saa længe de fattes dette forbemeldte store Creditiv, da er fornøden, de bliver i deres nu værende Circul, saa de i det udvortes pro tempore ere uforstyrrede, og i Fred og Roe, nyder den Underholdning og Løn pro labore; som vore Viise og christelige Konger engang har dem tillagt og bestemt. Dersom Philop. ei indseer den store Nytte, Geistligheden gjør Statten i et Land og Rige, beklager jeg sandelig af Hiertet hans store Blindhed; dog saa star-blind maa en saa stoer og dristig Reformator vel ikke være! Seer han derimod den Nytte og Tieneste, Geistligheden gjør Kongen og Publico; da er hans Skrift saa meget mindre at undskylde. Jeg forbiegaaer Hoved Nytten og Øiemedet af en Læreres Pligt og Embede, som er, at lede og føre Siele til Christum og hans Rige; Dette torde maaskee være Philopatris og andre som ere Ejusdem farinae, alt for stort et Paradox, om ikke en Spot eller Latter. Dog paa den store Aabenbarelses Dag, naar Hierternes skiulte Tanker skal aabenbares, og enhver skal faae Løn efter sine Gierninger, staaer Philopatris vel den Sag med mere uden Difpyt at see. Hvilken fornuftig Hedning, meget mindre en Christen, nægter, at en Religion i et Land er jo højst fornøden, saa fremt

8

Sikkerhed paa Gods, Ære og Liv skal bestaae Ulysalig den Regent og Øvrighed i et Land, hvor ingen Religion er mere at finde! De hedenske Præster indprenrede jo Almuen om Gudernes Venskab og Vrede, Belønning og Straf, for at opmuntre de føielige og bøielige til at øve Dyden; derimod for at afskrække, om det var muelig, de Vanartige, fra Lasternes Vey. Til at naae dette Maal, har vel unægtelig den christelige Religion, som den fuldkomneste af alle, og som indeholder den allerhelligste Morale, Fortrinet for alle Religioner under Solen; den Sandhed behøves ei at bevise, nægtes og ikke heller af nogen, uden af aabenbare Guds Bespottere, og dem svarer man med det bekiendte gamle axioma. Contra prima principia negantem, non eft difputandum. Det synes, som philoparreas ei erindrer, eller maaskee ei behager at erindre sig, de store Tienester Geistligheden, har gjort og gjør Staten, saa vel i Freds som Krigs Tiber. Jeg vil nu ei tale om, at mange af deres Børn, som har opofret sig til Krigen, har, til Landets Forsvar og Ziir, viist sig som tappre Soldater, ere, for deres Helte Opførsel og Manddoms Bedrifter blevne ophøjede fra et til andet Æretrin. Ligesaa lidt vil jeg opholde mig ved, hvorledes adskillige af de Geistlige selv, har i paakommende Nøds Fald, besynderlig i Norge, i egen Person gjort Fienden

9

anseelig Afbræk. Jaen ægte Kierligheds Drift til Kongen og Fædrenelandet har kommer endog saa Præstekoner til at spille Fienden de prægtigste Rouler og fortræffeligste Stratagemata, til Stæders Befrielse, Landets Nytte og det almindelige Beste. Den for sine Skrifter berømmelige og bekiendte Hr. Jonas Ramus, som var Præst, om jeg ret erindrer til Nordelhaug paa Ringe Riget, havde en Kone, som med sin store Snildhed og Klogffab opholdte, og eene hindrede en fiendlig Oberst og hans hele Regimente, fra at indtage og plyndre Kongsbergs Sølvværk; Mig synes denne Juditte fortiente at staae iblant Heltindernes Tal. Dog dette ere ikkun partieularia og beviser ei det ganske, som er hvorledes Geistligheden har gjort og gjør Konger og Lander anseelige, ja store, Tienester i Fred og Feide. Bærer ikke Geistligheden saa vel Byrden som Bonden og Borgeren? Ere de vel frie for almindelige og extraordinaire Skatter og Paalæg? Nei! de har jo

i de 2de sidste Aar af deres Kalds Indkomster betalt (foruden Extra Skatte og alle andre Skatter) 10 pro Cento, altsaa 2 Rdlr. meer end den Civile Stand, af hvilke de fleste Classer har sluppet med sex pro Cento. Har Monfr. Philop. været paa Amt- og Regimentsskriver Stuerne & c. og der af Regnstabs-Berienterne ladet sig forevise hvor mange og store Skatter det hæderlige Præsteskab aarligen deponerer i Kongens Casse? En ærlig Revisor

10

og retskaffen Fiscal er dog saa billig og paa det eene Blad anfører en Betienres Indtægt, og paa det ander Blad Udgiften. Havde Pyllop. gjort dette, vilde han bleven anseet for en bedre tænkende Patriot Beed vel Philop. hvad Onera og Afgifter til Kirker, Skoler, Hospitaler, Enker i Kalder & c. der hæfter paa de fleste Præstekald saa vel i Dannemark som Norge? Derom tvivler jeg storligen. Havde Philop. vidst, eller vilder vide saadant, og først derom erkyndiget sig hos troeværdige Mænd, da havde han nok skrevet mere moderat; ja maaskee, naar han havde seet og vidst saavel Præsternes i Stæderne som paa Landet, deres paa Intægt og Udgift Balance Regning, havde han fler ikke skrevet Geistligheden til Præjudice. Hvad mener Philop. om de vanskelige og besværlige Extra Skatter, Mandtaller med sine maamdige Af- og Tilgangs-Lister Præsterne paa Lander nu i 8 Aar har været bebyrdede med at forfatte? har de dermed ikke som tro Betientere (Skiøndt der synes at være uden for deres Stand og Embede) troligen med all Hørsomhed og vigilance tient Deres Souveraine? Mig synes jo. Kan han vel, min kiære Philop.! sige mig, hvorledes denne Skat paa Landet kunde væreren bleven inddrevet, og igien af Oppebørsels Betienterne paa behørlige Stæder aflagt, uden største Confusion, og 1000de Klager, uden ved Præsternes Hielp

11

og deres Accuratesse! Hertil har den høie Øvrighed fundet Præsterne beqvemme, tienlige ja uomgiengelig fornødne. De ere paalagde 10 Rdlr. Straf for hver Person i deres Menighed, som kan overbevises dem formastelig at være udeladt af Mantallet, og 100 Rdlr. om de udebliver med samme over den dem foreskrevne Tid. Hvad Møie og Uleilighed, hvad Skriven og Arbeide, Strippen og Omløben, mener min Hr. Philop. dette ikke foraarsager de gode Præster paa Landet! De mange Fortrædeligheder og Chichaner, som mangen Præst af en malicieus Forvalter, en egennyttig og trættekiær Foged og Oppebørsels Betient jevnlig maa døie, vil jeg ikke berøre; det ville blive ligesaa vidtløftigt som kiedsommeligt. Imidlertid maa dog Præsten taale, at Extra Skatten for 3. 4 à 5 Maaneder bliver hos Bønder, Huusmænd og Indsider, under Udpantning og Straf NB. om Juule-Paaske- og Pindse-Aften inddreven; Følgerne heraf, og hvad Præsten maa savne i sit Offer paa Høitiderne, veed Philop. ikke; har og ventelig aldrig drømt derom. Ere ikke dette Uleiligheder og Byrder som deres Formænd aldrig har vidst af? Hvad Soulagement har vel Præsterne paa Landet for all denne besværlige Tieneste, da de maa være Skatte-Betientere & c. Mangen fredelig og gammel Præst gav gierne noget anseeligt, om han maatte være

12

forskaanet for denne ubehagelige Commission, som foraarsager ham saa betydelige Uleiligheder, og som oftest største Ugunst af sin Meenighed; thi alle ville gierne være frie, og meener, det staaer i Præstens Magt, og beroer allene paa hans for got befindende; og det Principium veed Fogderne, som inddriver Skatten, ret mesterlig at indprente Almuens Mand, Præsten ei til liden Præjudice; Alle disse Uleiligheder uagtet, maa dog Præsten for sin egen Person, Hustrue og Børn naar de ere over 12 Aar, og Tiunde betale aarlig 1 Rdlr. og har ikke engang en Dreng eller et Betler Barn, som han af Medlidenhed har taget til sig, frie, ja mere; har desuden den meste Tid været ansat til Forhøielses Skat, og med andre, at betale for de Fattige og Uformuende i hans Sogn. Har den kiære Geistlighed da ei været haardere medtagen, og deres Byrder svarere, end deres Medborgere? Mig synes jo! Og dog har de aldrig hverken murret eller knurret, klynket eller klaget, men med all Taalmodighed baaret Dagens Byrde og Hede. Langt mindre tænkt paa nogen Uvittighed, men med all hørsomhed efterkommet sin Konges Ordre og Befalning. Tænker han maaskee, min kiære Philop. at det blotte blinkende Sværd, hængt over deres Hoved, skulde her være Mobile Pimum til den hele Machines Bevægelse og ordentlige Gang? Tænker han saa, tænker

13

han vist nok feil. Nei en høiere Haand, et ypperligere Baand, en kraftigere Drivefier: En christelig, en sand, en ægte, ei en masqveret eller fingeret Religion, det gyldene Samvittigheds Baand, imod hvilket den hele Verdens Bygning og Vinding ei opveier, torde her, uden tvivl, være Causa Primaria. Den lærer, minder og tilskynder dem daglig in omnibus actis, at være Konger, Førster og de høie Heredømme underdanige; Ja som de der ere satte til til at være Hiordens Exempler, foregaae deres Menighed, med Fredsommeligheds, Lydigheds og Underdanigheds Exempel, samt troelig at gjøre Bønner og Forbønner for dem som ere satte i Høihed og Ære, at vi NB. vi andre som ere udenfor Geistligheden, og befinder os enten i Militair, Borger eller Bondestand, maatte leve et stille og roligt Levnet med Ærbarhed og all Adstadighed.

Nærmer Fienden sig, og udstikker os sin Blodfahne; Meener du da min kiære Philop. at Præsterne ere skudfrie, eller Libertiner & pondus inutile terræ, Jordens unyttige Byrde, som du og dine? Vel ere deres Strids

Vaaben ei kiødelige. 2 Cor. 10 Cap. 4 v. dog maa Philop. vide, at enhver retsindig Jesu Christi Stridsmand, strider som en Epaphras altid for eder i Bønnen. Colos. 4 Cap. 13 v. i fredelige, besynderlig i truble Tider, da

14

Krigs Luen raser i Landet. Det er og vitterligt, at vore christelige danske Konger, saa ofte de have været foruroligere af deres Fiender, har befalet, ja trolig anmodet Præsterne, daglig at stride med dem og for dem og hele Landet, i Bønnen, hvorom og en Paulus fordem saa trolig bad sine Romere. Rom 15 Cap. 30 v. Hvad Israel udrettede, saa længe Mose med opløftede Hænder, bad og stridede med Gud i Bønnen, kan sees. 2 Mos. B. 17 Cap. 11 12 v. Den Retfærdiges Bøn formaaer meget, naar den er alvorlig, Jacobi 5 Cap. 16 v.

Hvad Herrens troe Tienere, som staae i Gabet for Herrens. Vrede paa Nødens og Stridens Dag, har udrettet i Krigs Tider, torde maaskee være mere, end hele Armeer har bragt til veie. Dog hvorved? kanskee Bønnen, Guds Paakaldelse, Herrens Ord, Gudfrygtigheds Øvelse, ja den hele christelige Religion Er i Philopatris Øine og Tanker Grimaser og Narerier og meget unyttigt Tøi; følgelig er denne Tieneste, Geistligheden efter sit Embedes Pligt, gjør Kongen og Landet i Krigen, ikkun Phantasterie og Drømmeværk; Altsaa i hans Tanker ikkun daarligt at anføre saadan Tieneste; Thi maa jeg anføre noget af saadant, som Philop. kan med bægge Hænder tage og føle paa, efterdi hans Sentiment er grovt og ret masivt.

15

Kan de vel nægte min gode Philop. at jo Præsterne i Krigstider maa anskaffe Mand og Hest, Havre, Høe og Straae, ja Penge efter yderste Kræfter og Formue, saa vel som Bonden og Borgeren? Om denne Sandhed kan man sige: Nemo, nisi cæcus, non vidit. Dette Argument vil dog Philop. hverken spotte eller belee; thi her merrer jeg, han kan lukke Øinene til og føle sig for med Hænderne, om Geistligheden da gjør Staten nogen Tieneste eller ey, og om Geistlighedens Antall er for stort eller for lidet naar her skal contribueres til en kostbar Krig at udføre. Alt hvad Philop. vil sige hertil er: Det er jo Præsternes Pligt, som i de fredelige Tider har høstet og nydt Landets Gode. Dette tilstaaer og bifalder Præsterne med mig, Philop.! uden mindste Dispytte.

Hvor kostbar Præsternes Huusholdning, besynderlig nær omkring Kiøbstederne er, veed neppe Philop.; En Mand, som ei kommer længer ud paa Landet, end til De nærmeste Tracteer Huuse, og ei til Præsterne, af hvilke han dog kunde faae en og anden nyttig og paalidelig Efterretning og Oplysning, maa man have undskyldt, om han ei veed, hvad der udfordres til en stoer og vidtløftig Oeconomie i en Præstes Huus.

16

Imidlertid er det alt for vist, at en Præst, som har Avling, maa i det mindste holde et Par Karle, og en Dræng til at kiøre Plougen, fløtte og vande Heste, og maa give enhver Karl 30 Rdlr. foruden at betale Extra Skat for ham; og dog kan saadan kostbar Karl, hverken gjøre Ploug eller Harv, ja neppe en Rive, alt saadan Gaards Redskab maa Præsten lade Hiulmanden gjøre. Men see! dette er just Vand paa Philop. Mølle. Var det altsaa ei best vil han svare, at Præsterne bleve skilte ved deres Avling saa ophørte jo all denne Bekostning, Klynken og Klagen. Dette er jo mit Project. Paa denne betydelige Sætning, seer jeg at fornuftige og rettænkende Mænd, i deres, mod Philop. udgivne, Anmærkninger, temmelig grundig og vel, allerede har svaret; altsaa betaget mig den Umage at svare derpaa; thi vil jeg have min Læser henvist til bemeldte udkomne Piecer; Saa meget vil jeg sige, for at explicere mig med faae Ord: Af to onde og uomgiængelige Ting, udvælger enhver Fornuftig det minste Onde, og, som han i forveien tydelig seer, vil have de minste skadelige og farlige Følger. Præstegaards Avling er unægtelig en Præst paa Landet en Byrde, og foraarsager ham mangan urolig Time; Men at see sig og Efterkommere i Embedet, skildt ved Avling, Tiende, smaa Redsler, Mensalig Offer, vilde have langt farligere og værre

17

svitter; og troe mig, min kiære Philop.! denne Lægedom blev langt værre end Sygdommen selv. Men jeg maa gaae igien tilbage, hvor jeg slap.

Hvad Indgreb den bedrøvelige Qvægsyge gjør i Præstens smaa Redsler, fornemmelig hans egen Huusholdning, indseer enhver lettelig. Hvad mener han, min kiære Philop.! En stoer og vidtløftig Præstegaard, som maa kiøbes for Præstens egne Penge, og paa hans Pung aarlig holdes ved lige, koster? Dog paa denne Depense, saa vel som det hele lange Register af Udgifter, en Præst paa Landet har at bestride, har Philop. ikke tænkt, dermed vil han ei være bemøiet; det er ei hans Sag; hvorfor skulde han vel plage sig med en fremmet Byrde! Den Projectmager er mig en artig Politicus! Nei det er ei Geistlighedens store og mange Udgifter og Byrder, som trykker og plager Philop., men det er Præsternes og Geistlighedens altfor store Indkomster, som smerter og plager ham, Disse vil Philop. afklippe, at Præsterne ei af Fedme skal miste deres Syn.

Dog! maaskee det er en puur Kierligheds Drift til Fædernelandets Beste, og en Patriotisk Nidkierhed for at see Rigets Giæld i en haft betalt, og Kongens Casse, som siges at

være udtømmet, bragt i Stand. Forholder det sig saaledes, gjør jeg og enhver, som har sadt Pen til Papier imod Philop., ham aabenbar, ja største Uret, og har Aarsag at bede ham Hiertelig om Forladelse. Men jeg og enhver som har dristet os til offentlig at modsige ham, samt mange 1000 Retsindige med os, som hører og læser hans hellige, men grundfalske, og til Rigets og Stattens Ruin og Fordervelse sigtende, Project, ere forvissede om,. Himmelen skee Ære! at vi har Gud som det alseende Øie, og Philopatreas egen Samvittighed (i fald der er nogle Rudera eller mindste Stump af hans Samvittighed endnu tilbage, det jeg dog troer; thi er den end, brændemærket, som en Apostel har sagt, veed jeg dog, den er endnu ei opbrændt) paa vor Side, som bevidner, at hvad som har bevæget ham til at forfatte, og i Pennen udtrykke sin Kierlighed til Fædernelandet under det rare Navn Philopatreas, ingenlunde forholder sig saa i Sandhed, men meget mere den blotte Ondskab, Fiendskab, Had og Misundelse mod Geistligheden; Det et soeleklart af det heele Skrift. Hvad Fortræd de kiære Folk har gjort ham, siden han er dem saa bitterlig fiendsk, veed jeg vist ikke.

At han vil stille Præsterne, saa vel ved deres Præstegaards Avling, som Tiende og Mensal-Gaarden, røber ligesaa tydelig hans Misun-

delse og Ondskab, som store Vanvittighed og slette Indsigt i det politiske. Det synes som han aldrig nogensinde har lest den besynderlige og ret mærkværdige Antægnelse, som staaer i 1ste Mos. Bog om den store, kloge, viise, gudfrygtige, redelige og Indsigtsfulde Stads-Minister, som den store Konge Pharao fandt værdig og dygtig til at forestaae og regiere det hele Egypti Land, en Joseph. I de 7 frugtbare Aaringer anlagde han allevegne i Riget Magaziner, og fyldte dem med Landets Grøde; da de 7 Hungers Aar kom, og Undersaatterne begyndte at lide Nød, aabnede Joseph Magazinerne, og lod de Trængende faae Korn for Penge. Pengene bragte han, som en troe og ærlig Skatmester, rigtig nok i Kongens Casse; Da Undersaatterne ei længere og mere havde Penge at kiøbe Korn for, maatte de give ham deres Heste, Asner, Øxne og Fæe; denne Mængde blev altsaa lagt til Kong Pharaos Stutterie, Meieri, og anden Tieneste. Hungeren blev ved: den stod paa, som man veed, 7 Aar. Trang og Nøden blev følelig stoer over hele Landet. Livet er kiert, og hvad giver man ei til Priis for at beholde og opholde det! Ei Guldet er saa rød, det gives jo for Brød. Hungeren i Landet, drev altsaa Folket at komme igien og sige til Joseph: vi vil ei dølgge for dig min Herre, at ei allene Pengene ere borte, men og Fæet, som vi eiede, er kommen til min

Herre; vore Legemer (NB. de vare endnu ei vaarnede) og vore Agre ere allene tilbage. Hvi skulde vi døe for dine Øine? - - - Kiøb os og vor Jord for Brød, og vi med vor Jord vil være Pharaos Tienere; giv os Sæd, at vi maa leve og ikke døe - - Saa kiøbte Joseph all Egypti Jord til Pharao, og Egypterne solgte hver sin Ager, fordi den Hunger var svar over dem; og Landet blev Pharaos. Men hør og see nu, min kiære Philop.! om du ellers kan see, den merkelige Exception, som Guds Aand, der har holdt i Mose Pen og Haand, da han skred denne mærkelige Historie, sætter derhos. Allene Præsternes Jord kiøbte han ikke; thi Præsterne havde deres beskikkede Deel (Sc. den dem tillagde Jord) af Pharao, og de aade deres beskikkede Deel, som Pharao havde givet dem; Derfor solgte de ei deres Jord. 1 Mos. 47 Cap.; og i det 26 v. i samme Capitel heder det endnu en gang: Allene Præsternes Jord blev ikke Pharaos. Mener du ikke, min gode Philop.! at denne Viise Stads-Minister (thi du maa vide, han havde foruden en naturlig god Forstand, en Viisdom, som var ham given her oven fra, tog altsaa i sine Stads Maximer ei feil) indsaae langt bedre end baade du og jeg, om vi havde været der, hvad som kunde endog i Fremtiden være Statten gavnlig eller skadelig! Havde han endseet det som godt, og Riget nyttigt, at Præsternes

Jord havde blevet lagt under Kronen, det havde vist skeet. Pharao havde givet ham fuldkommen Magt at gjøre og lade, som han selv best syntes, og fandt for godt; Men hvad som er allermeest betænkeligt i denne Act, er, at Præsterne vare hedenske Afguds Præster; følgelig duede deres Religion kuns lidt; Altsaa kunde Joseph ei gjøre sig nogen Samvittighed over at stille disse Bachi Præster ved deres Jord. Hvad var da som holdt Joseph tilbage fra at gjøre Dette Skrit? Intet uden Stads Raison. Han saae, at Religion i et Land, og de, som skal indprente Undersaatterne den, for at holde dem i Underdanighed og Tømme, er uomgiængelig fornøden; Deraf følger, som en Fornødenhed, at noget fast og ubevægeligt henlægges til deres Løn og Ophold, noget som Tyven ei kan løbe af med, eller en Fiende slæbe og bortføre med sig. Jorden bliver ubevægelig. Her seer vi hvor lang Tid, og hvor mange 100de Aar det er siden man fandt, efter fornøftige Stads Regler, for godt, og Statten tienlig, at give og tillægge Geistligheden Jordegods, ubevægelige og faste Eyendomme i Landet til Ophold og Løn.

Men nu at tage Philop. ved Haanden og vandre med ham igiennem nogle, ikke 100de, men 1000de Aars Historier, for igiennem nesten alle Circulis at vise ham Spor og Kiende-

tegn paa denne Anmerkning lige indtil nu, vilde blive Labor Herculeus. Hvad synes du dog, ret alvorlig talt, min gode Philop.! om denne Anmærkning? I Viinglassene paa Viinkjælderne har du vel ikke seet den; paa Jomfrue Huusene, har du ikke heller hørt den; I dit 5 Kort staaer den ikke heller. Nei den staaer i den Oprigtiges Bog, den ældste Rolde, der findes denne min tagne Anmerkning. I denne Bog burde Philop. læst, førend han gjorde sine dristige og utidige projecter, saa vilde han fundet en langt trygere og ypperligere Veiviser, ja en Veiviser, som hele Helvedes Porte ei kan forstyrre, eller kuldkaste; Men den Bog merker jeg Philop. kiender kun lidet, og endnu finder langt mindre Smag udi; Derfor feiler han saa haandgribelig og skammelig i alle sine Sætninger. See! de forkastede Herrens Ord, hvad Viisdom skulde de da have. Jerem. 8 Cap. 7. v. maaskee en jordisk, naturlig, ja diedelsk. Jac. 3 Cap. 15 v.

Mener du ikke; min gode Philop.! at vor dyrebare Monark, vor elskelige og kiere Landets Fader, vil, som en David, confulere denne Herrens Bog, og bruge den, som sine Raadmænd, for derefter at indrette sit Regimente, paa det han engang! kunde see sine Lande og Riger i en blomstrende og lykkelig Stand? Ja jeg haaber det; David befandt

23

sig saa vel ved at randsage Herrens Ord, at han siger: Jeg er bleven klogere end alle de, som lærde mig; thi dine Vidnesbyrd have været min Betænkning. Jeg er bleven forstandigere end de gamle; thi jeg haver bevaret dine Befalninger, dit Ord er en Lygte for min Fod, og et Lys paa min Stie. Psal. 119. v. 99. 100-105. Derfor nedfløde Vandstrømme af hans Øjne, naar han saae og tænkte paa, at der var Mennisker omkring ham, og i hans Rige, som ikke agtede eller holdt Herrens Lov. Psalm. 119. v. 136. Tænker du, min gode Philop.! naar vor kjere og dyrebare Konge læser og randsager i dette Herrens store Liggendefæe, dette herlige Skatkammer, han jo vil selv efterslaae, og finde denne min Anmærkning, med mange flere endnu langt herligere Annotata, som den Viisdoms og Vittigheds Aand, der vil opholde sig ved og om hans Throne, og være hans Raadgiver og Vejleder, vist vil anvise ham. Saae du, mm Philop.! Hvorledes det alseende Øje har sin guddommelige Tilsyn med sin Salvede, du og dine ligesindede dristede sig da aldrig til at fremkomme for Hans Majestets Aasyn med Projecter, som er Landet og Staten skadelige, allene for at faae, om der var mueligt, det onde og misundelige Hjertes Ønske opfyldt. En hellig Skræk og Forfærdelse vilde holde dig tilbage med saadan

24

forgiftig Suurdei. Har du maaskee af Naturen en medfødt Ondskabs Dumdristighed, til at fremkomme med saa aabenbare upatriotiske Projecter, da see dog og troe tillige, at der findes de, som har endnu saa megen Frimodighed tilovers, at de tør bære dir Portrait frem i Lyset, og uden Zitren og Banghed sige Dig Sandhed, og Textens Meening med sin rette Forklaring.

Jeg har allene berørt og mældet om Geistlighedens, besynderlig paa Landet i Dannemark, deres mange og svære Udgifter, som først og for alle Ting maa af deres Kalds Indkomster udredes, og, Naar samme ere dragne fra deres Indtrader, skulde Philop. neppe troe, uden han havde seet det hos troeværdige Mænd, hvor liden en Summa der bliver til overs for Præsten til det man kalder Velanstændighed. Til Velanstændighed, hører jo de Ting og den Udkomme, at en Mand ei er bebyrdet og plaget med sin Stand, men har det, hans Station udkræver. En Betler var kun lidet tient med, meget mere ilde daran, om en Konge gjorde ham til Ridder, og ei gav ham det, som hørte til saadan høi Ære-Tittel. Baade Betleren og Standen vilde ikkun desto mere blive derved prostitueret. Men hertil vil Philop. svare mig: En Præst, besynderlig paa Landet, staaer jo ei i Rang-

25

Forordningen, følgerig kan han ei beraabe sig paa sin Stand, som den, der maatte udfordre store og kostbare figurer. Got! jeg kan dog ei troe, Philip, vil, at Præsten med Hustrue og Børn skulde spise ved fine Domstiqvers Bord. Nei, vil Philop. svare, det har jeg ikke sagt; det behøves ikke; lad Præsten længe nok sidde med sin Kone og Børn ved sit eget Bord i et andet Kammer, og spise sin Mad i Fred og Roe; Men hvor staaer skrevet, at Præsten skal holde Herre-Taffel? Hertil vil jeg svare min gode Philop.: Nogle uforsøgte, som ei har lært den Konst endnu, at indrette Udgift efter Indtægt, har vel nu og da saaledes rager afsted, men de har neppe seet sig om, førend de har staaet i Classe med den giældbundne Svend, og ere siunkne i Gield op til begge

Ørne; aft vero, una hirundo nonfacit ver o:

En Svale gjør vel ingen Sommer. Af et eller andet Exempel kan og maa dog ei all Resten dømmes. Men mueligt, Philop. dømmes, som Poeten skriver: accipe nunc Dardanaum insidias, & crimine ab uno disce omnes! o: Hør engang deres Bedragerie, og naar du kiender en slet Person iblant dem, kan du slutte dig til, hvordan all Resten man være. Men her er den Regel falsk, og gielder hverken om Præst, Borger eller Bonde.

Skal, som sagt, en Mand svare Kongen og hver Mand sit, da vær forsikret om,

26

min kiere Philop.! en Præst paa Landet slipper nok at holde Herre-Taffel. Omstændighederne vil nok lære ham de fleste Dage i Ugen, efter Ordsproget, at spise af samme Gryde som hans Folk. Jeg troer, man uden Møie skal kunde tælle de Dage, der sees Viin paa en Landsbye Præstes Bord, naar man undtager en gang, Kirke-Patronen, Biskoppen eller Provsten, kommer for at visitere, eller og for at besøge Præsten; Og da troer jeg dog, Philop. er saa raisonabel og tilstæder, en Landsbye Præst har et Glas Viin til disse hæderlige og ærværdige Mænd. Boestab vil man ei berøre; jeg troer det er tarveligt og simpelt nok hos mangen Præst, og skal ei for sin Prægtigheds Skyld, opvække nogen Forargelse. Vær vis paa, hvor der er Leergulv i Præstens Sovkammers, daglige, saa vel som i hans Stoerstue, der skal man ei støde sig paa forgylte Lampeter paa Væggen.

En Præst med Hustrue og Børn, burde dog vel ogsaa, efter Velanstændighed og Billighed endog i daglig Klædedragt, være noget distingverede fra en Bonde, og hans Kone. De sidste kan med all Reputation, og uden deres Stands Forkleinelse gaae i en Skindpels som er baade varm og let, og dog ei kostbar. En Præst og hans Kone sømmer det ikke ret synderlig, men enhver vilde ansee det som no-

27

get der strider imod Velanstændighed, og en Præstemand ei convenable. Monne altsaa ei en standsmæssig Dragt, hvor tarvelig den end er, udfordrer dog nogen depense om Aaret; Og hvorfra skal den vel komme! Monne ei fra samme Kilde, hvoraf de andre Udgifter skal bestrides? Derpaa har Philop. ikke tænkt; Derimod er Præstens lange Kiøle ham anstødelig og til Forargelse. Den er ham alt for lang, og burde maaskee klippes af ved Knæerne, at den kuude ligne en Kofte: Om det skedde, veed jeg dog ikke, om den geistlige Stand blev derfor ærværdigere, og Guds Ord, som Præsten forkynder, derover meere begierligt og behageligt. Den Sag mener jeg, er res diaphora ∴ en ligegyldig Ting, og gjør hverken fra eller til Hovedsagen. At en reformert, saa vel som en tydsk Præst og Theologus, i en sid og sort Kappe; en svensk Præst i en Kofte, og en dansk Præst i en lang Kiøle forkynder Christi Evangelium, gjør intet Schisma i Lærdommen. Dog synes mig, og uden tvivl mange christelige sindede ligesaa, at den danske Præstedragt, lad være den just ei er den allerbequemteste, er dog ret ærværdig, velanstændig, og ganske behagelig. Jeg seer med ligesaa stoer Fornøielse en Præst i en smuk Præstekjøle overtragt med en reen og hvid Mæsseskjorte staae for et Alter, som jeg seer en Assessor eller Dommer i Højesteret iført en romersk Ridderdragt og en rød Fløiels

28

Kappe. Denne, som for en Souverain Throne afsiger Retfærdighed og Dom, klæder den røde lange Fløiels-Kappe, ret godt; Hin derimod som forkynder Fredens Evangelium, og uddeeler Guds Huuses gode Ting, klæder i mine Øine en hvid Messeskjorte uden paa en sort og fodsied Præstekjøle, samt en smuk og reen Krave om Halsen ligesaa angennem og behagelig. Jeg seer ei paa denne Dragt noget Harlekindagtigt, som i mindste Maade med Føie og Billighed kan opvække Latter, eller foraarsage Forargelse, veed altsaa ei hvad Fortræd denne uskyldige Dragt har gjort Philop., siden han vil have den afskaffet og forandret. Dog saa snart Philop. kan fremvise en, ikke efter sit grillenfænger Hoved, men en Facon, en Model og Mynster, modtaget og annammet af Gud selv, som for dum en Mose, der fik Beskrivelsen af Gud, hvordan den Ypperste Præst saavel som Levitterne skulde være klædte; da vilde enhver Præst, ligesom det ogsaa var hans Pligt, strax og ufortøvet lade Philop. gjøre sig saadan en, Himmelen selv behagelig, Præstedragt. Imidlertid maa man dog med Tilladelse spørge: hvad gavner eller stader, en lang eller kort Præstekjøle Kongens Caffé eller Philop. Pung? Slet intet. Udfordrer da denne Dragt nogen Reformation eller Forandring? Aldeles ikke! Hvo veed, om ikke Philop. er bleven vred paa denne

29

uskyldige Dragt, fordi han ei er bleven værdig at gaae i en lang Kiøle, og derfor vil vise sin Hævn. Høit hænger hun, og ubehagelig er hun, sagde Ræven i Fabelen, da han er naaede til Rønnebær-Klasen. Over disse Reben Sager havde jeg nær glemt at melde om den Depense, som udfordres til en Præstes fornødne Bibliothek; lige saa vist, som det er, at en Haandværksmand behøver Reedskaabe, og undertiden ret kostbare og dyre, lige saa vist er det, at en Præst behøver gode Bøger, og de falde gemeenlig dyre. Sandt er det: Bønnen er Nøglen til det theologiske Studium, dernæst en idelig og flittig Læsning. Det er daarligt at anskaffe sig et stort og kostbart Bibliothek, allene for at pryde en Veg i et Studeer-Cammer, uden at læse dem; Saaledes staaer vel mangen Bog 20. 30. ja 40 Aar, uden at Eiermanden veed engang dens Indhold. Men som sagt, en Præst behøver Bøger; En Landsbye Præst kunde gjerne behøve at købe Bøger aarlig for 30 Rdlr., det blev 10 Rdlr. af hvert Høitids-Offer, og der skal dog neppe hans mange andre Udgifter taale og tilstæde ham Imidlertid henstilles gode Bøgers Indkøb og Læsning til enhver christelig Præstes beste Indsigt og Leilighed; jeg understaaer mig langt fra ikke at give det hederlige Præsteskab Formulam Methodumqve Studendi.

Denne vigtige Forskrift vil den store Læreme-

30

ster selv give dem; I mine Tanker studerer den Præst, nyttigst, opbyggeligst og best, som flittig randsager og læser i Herrens Bog. Es. 34 Cap. 16 v. 1 Tim. 4 Cap 13 v. Hvo dette Ord følger, vildfarer ei, har Lutherus sagt.

Men hvad siger du, min gode Philop.! om den christelige, den saa høit fornødne, nyttige og sømmelige Education, en Præst, et saa betydeligt Membrum af det borgerlige Societet, skylder Gud, Kongen, og Landet at give sine Børn, som inden en kort Tid, bliver enten nyttige eller skadelige Membra iblant den Slægt, som herefter skal komme og opstaae! En Præstes Embede, de mange og idelige Mandtallers Forfattelse, Huus Sydsler & c., flyer en Præst andet at tage vare, end at tælle Lam og Giæs hos Bonden, som Philop. spot-viis siger; og tilstæder ham ei selv, hvor gierne han vilde, at læse for sine Børn; thi maa han, naar Børnene bliver 4 à 5 Aar gamle, begynde at holde Informator til dem. Hvad mener man, denne Depente i 10 à 12, ja ofte flere Aar vel udfordrer? Maaskee just Mangel af dette har været, min kiære Philop.! deres Sorg, og er siden bleven deres store Fortræd. Qvo femel imbuta recens etc. Den Smag som først kommer i Karret, vil længst blive ved.

31

Nu skulde vi, min gode Philop.! tilsidst gjøre en liden Lyst Tour til de norske Klipper, foe at see om de kiære Præsters Kald og Levebrød er for stort og for fedt. Men jeg frygter, Philop. vil undskylde sig med at hans

Pung ei tillader ham en saa lang og kostbar Lystreise. Nu vel an! jeg tilbyder ham frie Reise. Med Tankerne kan man uden Penge reise meget; I et Par Minutter kan man vandre all Verdens Riger igiennem; Ja det som mere er, i et Øieblik fare baade til Firmamen» ter, og Afgrunden. En ypperlig Egenskab af den os givne uddødelige Siel, og et hærligt og kraftigt Beviis paa dens aandelige Væsen! Med denne Eqvipage vil vi, min gode Philop.! reise til Norge. Det meeste jeg frygter for, er, at jeg skulde være saa uhældig, og tabe min Philop. paa de fatale Veie og Reiser de fleste norske Præster har til deres Annexer, 3, 5, 7, ja somme Steder 10 à 12 Mile over Morads, Vand og Strømme, Bierge og Dale, som omvexles med hinanden. Man hører der desværre undertiden, at baade Præsten og Kløkkeren (Sognedegne har man ikke i Norge, det er et Ministerium og Collegium, som allene har sir Sæde i Dannemark) ere paa deres Reiser ynkeligen omkomne, ja med dem hele store Baade fulde af Almuens Folk 30 à 40 i Taller.

32

Skulde jeg saa uhældig-viis forlore Philop. paa denne Rerse, var det jo ret harmeligt Men alvorligt talt: Havde den gode Philop. erindret sig, eller forestillet sig denne store Uleilighed, han vilde aldrig misunde de norske Præster det, dem benificerede, Gods; Ei heller statueret, ' at saa vel Præsternes Antal, som deres Kalds Indkomster befindes alt for stort.

Dette tilstaaer man Philop., at i Aggerhuus Stift findes endeel gode og behagelige Kald, men hvad vil en Situation af 12 à 16 Miile sige imod 300 Miiles Klipperige Strækning, som temmelig ligner de Alpiske Bierge. Dog min Agt er ei at gjøre en Norriges Beskrivelse. Jeg vil kun sige: Havde Philop. conditioneret som Amanuenfis hos en Biskop i Aggerhuus-Tronhiem-Bergen- eller Christiansands-Stift, en halv Snees Aar; fulgt med sin Principal paa Visitats, fra et Kald til andet i Stiftet, ladet sig af gamle og troeværdige Præster, saavel som af de gamle Documenter, som hist og her forvares i Kisterne, som staaer i Kirken eller Sacerftiet, erkyndige om et Kalds Indtægt, og de Donationer, som ere skienkede enten af Kronen eller private Folk til Kirkens eller Præstens Nytte; havde Philop. siger jeg, haft denne Kundskab om de norske Kalds Vilkor og Beskaffenhed,

33

kunde man have raisoneret med ham, som en fornuftig, kyndig og erfaren Mand, som skrev hvad han vidste af Erfarenhed, forvisset, at det han skrev var sant og paalideligt; Men nu driver jo Manden om, som et Skib, der hav mist Compas, og Seil, Roer og Anker. Saadant ulyksaligt Vrag maa jo alle Øjeblikke staae Fare for at støde an paa Klipper og Skiær; Her nødes jeg efter den borgelige Pligt at tage Philop. som en blind Mand ved Haanden, at jeg ikke ganske skulde tabe ham i de norske Labyrinter; Veed han vel, min gods Philop.! hvor mange Mensal- og benificerede Gaarder, enhver af de norste Præster har? Dette Spørsmal gjør ventelig Philop. med eet stum. Jeg faaer selv at besvare Spørsmaalet kortelig. Somme har noget, andre lidet, og de fleste Præster slet intet. Hvor af kommer denne store Ulighed? Af en skiult Direction. Philop. veed neppe, at meget og maaskee det betydeligste af det faa kaldede benificerede Gods, som de norske Præster har, er dem ved Testamenter og Gavebrev tillagt og givet af velgiørende Folk, paa samme Maade, som visse Legata., og Stipendia, der erelagde til Universiteter, Collegia, Skoler, Kirker, Hospitaler og Klosterne. Paa denne Maade er nu en fuld Gaard, nu en øde Gaard, nu en Plads, nu 1., nu 1/2 Skippund, nu 1/4ding, nu en Hud, Skind, & c. snart med, snart

34

uden, Byxel, og Fæste - Rettighed af en Mand, i et Sogn eller andet, ved Gavebreve lagde til Kirker og

Præsternes Indkomster, in Summa : Denne Articul at forklare, ville blive det famme, som at udvikle Genealogia Deorum, og give enhver sin Stamtavle; og maaskee et fremmet Tungemaal for Philop., Der er vel at tvivle paa at Philop., nogensinde har læst saadanne Testamenter og Gavebreve, som ere henlagde i Stifts-Kisterne, Capitler, Kirker og Sacristier til sikker Forvaring lige fra Reformationens Tiden. Ei at tale om, at en og anden Formuende Præst, som ei har efterladt sig Hustrue, Børn eller Familie, har testamenteret endeel af sine Eiendomme til Kirken, og endeel til at forbedre sine Eftermænds Indkomster i Kaldet. Havde Philop. læst nogle af saadanne Documenter, og seet de græsselige Maledidelser, som Giveren i Testamentet ønsker over dem, som borttager, berøver, eller i nogen Maade forvansker saadanne Eiendomme fra dem, og det Brug samme er tiltænkt, og giver; da troer jeg, hvor haarhietet end Philop. er, at Haaret vilde styrle og reise sig op paa hans Hoved, og Lysten havde uden Tvivl forgaaet ham til at projectere, at Præsterne i Norge vel kunde og burde undvære deres benefic. Gods. Tænker han vel, min kiere Philop.; at en saa from og mild, en saa retfærdig og naadig Monark,

35

som vor kiere Konge er, vil, af deres løse og umodne Project, bevæges til at fratage Geistligheden i begge Riger, hvad hans salige og viise Forfædre, de danske Konger, enten i Tiende eller Jordegods, har til deres Ophold og Løn tillagt dem? det være langt fra! ja det som endnu mere er: Mener du vel, min gode Philop.! at en christelig og rerfærdig Konge vil tage fra en Guds Ords Tiener, en geistlig Mand, det som ikke han, Sc. Kongen, men private Folk har givet ham? Nei! Nei! Min gode Plilop., saadant er infam baade tænkt og skrevet, og passer sig paa den nedrige og Ondskabs fulde, men ingenlunde paa en retfærdig og naadig Konges Faderlige Tænkemaade! Saadanne Tanker ville være Milioner Mile langt fra hans Sind. Vor dyrebare Monarch vil befæste sin Throne, ja blive stoer og elsket af sine tro og kiere Undersaattere, formedelst Retfærdighed, Naade og Sandhed, men ingenlunde ved at følge Philop. uchristelige og skadelige Project. End mere, mener du vel, Philop., at en Konge, som har saa stor Aversion for at udøse Blod, ja som saa nødig underskriver end ogsaa en Misdæderes tilbørlige og velfortiente Døds Dom, at et saa ømt og Faderligt Hierte, siger jeg, vil have de overmaade græsselige Forbandelser over sin Throne, og hans Børn, som i den tilkommende Tid engang stal bestige samme?

36

Dog, mig synes allerede at høre paa denne Sætning , et Echo af Spotternes Svar, som siger: Saadanne Forbandelser, som maatte findes i ovenmeldte Testamenter og Gavebreve, ere vel ei andet end fulmina bruta, og ere ei mere farlige, end nu omstunder den pavelige Bulle. Godt! Men hør, min gode Philop., lyster du og andre dine ligesindede at have paa dit Hoved, en redelig og velmenende, ja hvo veed om ikke, en i Herren salig hensoved Mand, hans Forbandelse over dig, fordi du, i hans Tanker, vil nedbryde, og forstyrre i Guds Israel; Da vil jeg paa mine Knæ frabede mig saadanne Forbandelser; Men med Glæde vil jeg tage imod, ja agte mig det for en Lykke og Naade, at nyde en christelig og sand Troende, døende Mands Velsignelser over mig og mit Huus. Nu skiemter jeg ikke, langt mindre phantaserer, men ædrueligen skriver betænksomme og sandrue Ord. Maaskee du vil Philop. komme til at sande mine Ord i den sidste Døds Stund og Time. Viisd. B. 4 Cap. 20 v.

Jeg havde, Herrens Navn være benedidet! en retsindig og gudfrygtig Fader, og fik, tillige med hans andre Børn, en christelig, og efter min Faders Vilkor og Stand, sømmelig og velanstændig Opdragelse, men, som Arv, ei en Skilling. Derimod har den Velsignelse,

37

Han lyste over mig i sin sidste Døds Time, og den jeg endnu erindrer, trængt sig indtil Sielen, fulgt mig daglig hidindtil Skrit for Skrit, og ikke er af hans Ord ere faldne paa Jorden. Har Verden ei glemt eller forsømt, ar fylde mit Bæger med Maræ Vand og Galde; det har dog altid blevet mig en Saligheds Kalk, som jeg med Taksigelse har kundet optage. Psal. 116. v. 13. Jeg har aldrig savnet hverken i det aandelige eller legemlige, Trøst, Raad, Hielp og Udkomme, meget mere fundet rigeligen altsammen; og jeg har stedse troed, troer endnu, at det er en Frugt af min Sal. Faders mig givne sidste Velsignelse. Hvorfore mener du Philop. at den vanartige og vantroe Esau græd saa bitterlig da han faae, at han gik glip af den sidste Velsignelse han ventede sig af sin Fader? Jo fordi han ventede og vist troede, at hans sidste Velsignelse vilde blive ham langt fordeelagtigere, end den forventede Broderlod af Arven. Derudi tog han ikke heller fejl. i Mos. 27 Cap. 38 v.

Hvorfor tilstædde Gud ikke den Spaamand Bileam at forbande Israels Menighed? Hans Forbandelse havde jo ei andet været, end Skyer uden Regn, Torden uden Virkning? Nei Bileam maatte, five nolens, five volcns, enten han vilde eller ikke, velsigne Guds Israel, lad være han derover paadrog sig

38

Kong Balaks Vrede og store Unaade. 4 Mos 23 Cap. Hvorfore anfører Herren siden paa adskillige Steder denne Handel, og henregner den til en af de store Velgierninger, Naades og Barmhigheders Bevisninger, han havde gjort imod Israel, nemlig at han forekom, ja paa en miraculeus Maade afværgede Bileams

græsselige Forbandelse? vide. 5 Mos. B. 23 Cap. 5 v. Josv. 24 Cap. 10 v. Nehem. 13 Cap. 2 v. Mich. 6 Cap. 5 v. Sagen er sandelig vigtig og værd at efterlæse. Endnu et merkeligt Exempel falder mig ind: Da Josva efter Herrens Befaling havde med skarpe Sverd ihjelslaget Jerichos Indbyggere, og opbrændt Staden med Ild, soer Josva og sagde: Forbandet være den Mand for Herrens Ansigt, som opstiger og bygger denne Stad Jericho! Naar han lægger dens Grundvold koste det ham hans Førstefødde, og naar han setter dens Porte, koste det ham hans yngste Son. Josv. 6 Cap. 26. v. See dette var det Segl, Josva satte under Documentet. Monne dette Segl holdt Prøve, eller foer hen med Veier og Vind? Nei vi læser 1 Kong. 16 Cap. 34 v. Opfyldelsen udført med følgende Ord: I hans, Sc. Kong Achabs Dage, bygde Hiel den Beth-Eliter Jericho (han har ventelig tænkt, at Josvæ Forbandelse vilde ikke sige meget) Men hedder det: det kostede ham Abisam hans førstefødde Søn, her han lagde dens Grundvolde, og Segub

39

hans yngste Søn, der han satte dens Porte Efter Herrens Ord, som han havde talet ved Josva Nuns Søn. Her seer du, min gode Philop., at saadanne oprigtige Mænds Forbandelser har noget andet i sig, end Pavens Bulle.

Men her seer jeg, at denne min Anmerkning er bleven noget vidtløftig; dog ei aldeles imod min Villie; thi jeg maa sige den kiære Læser, at, naar Philop., forledet enten af Vanvittighed eller Ondskab, Gud veed, maaskee en Blanding af begge Dele, vil bringe Forbandelse, geleidet med Børne-Børns Suk og Taarer, over Kongens Throne, saa søger en Philodanus, en Philo-Cleresias, en Antiphilopatreias, en Philoaletheias, med flere, som har skrevet imod Philopatreias, af yderste Kræfter som troe Patrioter, at afvende all Ulykke og Fortræd fra sin Konges Stoel og Throne, men derimod at stadfæste og lyksaliggjøre hans Regimente, og tilvende ham den himmelske Velsignelses Dug, hvor ved hans Riges Spir og Septer maatte blomstre, Kongen selv slaae Rødder, voxer og udbredes som et Ceder Træ paa Libanon, under hvis Grenes Lye og Skygge, hans tro Undersaattere i alle Stænder maatte, som Himmelens Fugle, boe og bygge, ja formeres med Fryd og Glæde, som Sand ved Havets

40

Brædde. Synes ikke min kiære Læser, at Philop. er en rar Patriot? Svarer han ikke godt til sit Navn? Viser han ikke tydelig hvad Kierlighed han har til sit Fæderneland, som vil forstyrre den almindelige Rolighed og Fred; gjøre mange 1000 Brødløse, bringe dem i Foragt, om ikke til Bætler Staven, føre Forbandelse over en Konges Throne? Er ikke dette den rette Ulysses og Ulykkes Fugl, som under en saa deilig Masque saa dristig tør trine op paa Theatrum, og udsprede iblant den eenfoldige og lettroende Almue, et Skrift af saa onde Desseins, som vilde, i fald han naaede sit Ønske, som Gud vel i Naade afvender, have saa bedrøvelige Følger, ja maaskee langt flere og farligere, end de, der allerede ere lagde for Dagen.

I alle christelige og rettenkende Folkes Øine, vil den Person ei mere foritene Navn af Patriot, meget mere ansees som en veritabel Diabolist, eller som jeg seer en anden i sin udgivne Piece translaterer hans Navn: Pseudo Philopotreias, v. en falsk, en forestilt og fingeret Kierlighed til Fædernelandet; følgelig synes mig, en anden brav Mand har ikke taget feil, naar han circumscriberer Philopatreias til Philokakias ☹: Kierlighed til Ondskab.

41

Hvad de norske Præstekald paa Landet, for Resten i Almindelighed angaaer, da bestaaer vel deres fornemste og største Herlighed derudi, at en norsk Præst er ei udsat som et Maal for en malicieux Forvalter, en udhungret Ridefoged, en uretfærdig Forpagter, og en samvittigløs Herremands Chicaner; som har lukket Øinene paa saa: manges brave Præst i Dannemark, og bragt ham mange Aar for Tiden til Graven. En norsk Præst slipper at skrive Suppliqver om Riis-Qvisterne, hvormed han skal indhegne sin Have og øvrige Eiendom, men kan, uden at give Skovridere, Skov-Fogder & c., Udvisnings Penge, og dyrt nok betale en Rulte-Riis, sende sine Folk til Skoven, om han har nogen, for at hugge det fornødne Brænde og Giærsel, ja andet mere; Kort sagt: Han disponerer med fuldkommen Frihed og ubundne Hænder sin Gaards Eiendom, og kan gjøre sig de Herligheder, som derved findes, saa nyttig, som han best veed og kan; dependerer af ingen, undtagen Biskoppen og Amtmanden; og sandt at sige, da er dette en uskatteerlig Herlighed; Thi Frihed er uden Tvivl en af de største jordiske Lyksaligheder; og denne troer jeg har været, og er vel endnu, de norske Præster mere misundt end deres Kalds Indkomster selv. Hidindtil har det været Norges Lyksalighed, at Landet ei har været

42

plaget med mange Herregaarder, og Baarne-Rettighed; gid der og aldrig af disse Blod-Igler og slaviske Trældom, nogensinde maatte blive besværet.

For Resten veed enhver, som har nogen Kundskab om de norske Kald, at, som de har sine Herligheder, har de ogsaa sine store Byrder og Besværligheder. De allerfleste har residerende Capellan, som nyder af Sognepræsten 100 á 130 Rdlr. som aarlig Løn, foruden en Mensal Gaard at boe paa, samt 2de Offerdage af

Menigheden. De ovenmeldte 100 Rdlr. maa dog Sognepræsten af Kaldets Indkomster udrede; og endda undertiden taale; at hans Capellan, om han er af et maae deligt Gemyt, insinuerer sig hos Menigheden paa sin Sognepræstes Regning. Og dog bliver dete et Necessarium quid, en Nødvendighed, som ei vel kan blive anderledes, formedelst de mange Anexer og lange Kirkeveie, da der blev en Sognepræst umueligt, i Høst og Vaar, og i de korte Vinterdage, allene selv at forrette der altsammen.

En Præst i Dannemark anskaffer allene i Krigstider en Soldat, og Stykhest; derimod maa en Præst paa Landeti Norge, hvor lidet Kald han end har, udrede endog i Freds-

43

tider, en Soldat; er Kaldet større, maa Præsten anskaffe en Dragon og Dragonmæssig Hest; og er der et Kald, som ansees for et af de beste, maa han udrede 2de Dragoner og 2de Heste; En Uleilighed og Byrde, som undertiden bliver betydelig nok.

Hertil kommer og, at en Præstes Familie i Norge er gemeenlig stærkere og talrigere end Præsternes i Dannemark; Thi, naar en dansk Præst har 3 á 4 Børn, seer man Stuen fuld at vrimle af Børn hos en norsk Præst; hvilket ingenlunde kommer af Nationens Geilhed, som jeg engang hørte af en vis dansk Mands Mund i et Compagnie; men af den kolde og sunde Luft og Clima, som føder er sangvinsk-colerisk blandet Temperament, hvis Natur, efter Physicorum Meening har en stærkere vim Multiplicandi, end den raae og seie danske Clima, som føder den blotte Phlegma, hvilket for det meste ere de Danffes, besynderlig den gemene Mands, Temperament; Da nu Gud saaledes velsigner de norske Præster med et Huus fuldt af Børn, (Børn ere dog Herrens Gave, og David siger: din Hustrue skal blive som et frugtbart Viintræ paa Siderne af dit Huus; dine Børn, som Olieqvisten omkring dit Bord. Ps. 128.) udfordres da ikke mere til 10 á 12 ja undertiden flere

44

Børns Underholdning, og Opdragelse, end 2 á 3., det seer vel enhver; In'Summa: Den evige Viisdoms alvise Indretning paa Jorden er Heel forunderlig; Det heder om Israels Børn, da de sankede Manna i Ørken, at en sankede mere, og en anden mindre, men, da de maalte det i en Omer, da havde de ikke til overs, som havde sanket meget; og den NB. fattedes ikke, som havde sanket mindre; de havde sanket hver faa meget, som han kunde æde. 2 Bos. B. 16 Cap. 17 18 v.

Nu min kiere Philop., skal vi reise videre og længere omkring i Norge, eller skal vi vende tilbage? For min Deel havde jeg nok Lyst endnu en gang at tale med de gamle ærlige og brave Nordmand, saa vel af geistlig som civil Stand. Jeg er vis paa, naar de fornem, jeg handlede og omgikkes dem ærlig og redelig, de vilde bevise mig alt got, og give ung paalidelig Oplysning om adskillige Præsters Adkomst til sit Gods & c. ja uden Tvivl vise mig mange rare Antiquiteter; Men mig synes, at Philop. har alt tabt Lysten til at reise videre; maaskee han frygter, der kunde endnu være flere ligesaa farlige, om ikke farligere Klipper at bestige endda, hvorpaa jeg har ført ham op; At bringe ham i flere Labyrinter vil jeg ikke, og endnu mindre føre ham paa vild Græs, eller

45

tabe ham efter mig i et Moras. Jeg seer, den arme Mand er ligesaa, ilde heran paa Biergene, som i Dalene; der bliver ham derfor radeligft, at vende om igien til det jevne Land, og efterdags aldrig mere udæske og opfordre de 3 Dele af 2de Rigers Indvaanexe imod sig til Strid, Kom den Krig ihu og prøv den ikke mere. Jobs 40 Cap.27. v.

46

1

Philaethi Patriotiske over Hr. Philopatrias

Afhandling

om

Geistlighedens Indkomster

Skrevet i Danmark 1771.

Kiøbenhavn,

Trykt hos L. N. Svare, boende i Skindergaden, og findes sammesteds til Kiøbs.

2

3

O Tempora! O Mores!

Hr. Philopatreas vilde tillade, at jeg, der, saavel som han, er af Stand en Laicus, gjør nogle Patriotiske Anmærkninger over hans Afhandling om Geistlighedens Indkomster. Er han en sand, og følgelig Sandheds elskende Patriot, saa er han ikke allene beredvillig til at besvare Indvendinger, men endog at tage mod Overbeviisning.

Hans Afhandling forestiller os ham, som en Mand af Talens, men bevæger os tillige at ønske disse, geleydede af bedre Indsigter, og understøttede allevegne af Retsindighed, Sandhed og Erfarenhed.

Vi seer heraf, at Patrioten (ikke Patriotisme) undertiden kan tabe Sandhed af sit Følgeskab.

Hr. Philopatrens skriver og beskylder, uden at bevise, forudsætter falske Grun-

4

de, og gjør urimelige Slutninger: gjør Forslag, uden at vise deres Muelighed. Alt dette er ingen Kunst.

Han angriber ikke allene Geistlighedens Indkomster, men alle ting, indtil deres Klædedragt, ja indtil deres naturlige Legems Dannelse, og det ofte paa saa uanstændig en Maade, som ingen fornuftig og retskaffen Patriot kan billige. Det kan derfor ikke feyle, at jo Dette Skrift maae af alle Veltænkende Gemytter fortiene samme Dom, som et andet, formodentlig af samme Suurden, nylig har offentlig faaet i Frankrige; (Vide Reichs Post-Reuter No. 200) thi det er ikke allene i sig selv høyst ubilligt, men endog Utilladeligt for enhver privat Person, paa saadan en Maade offentlig at behandle en heel Stand i Riget.

Skrivemaaden beviser Med temmelig Vished, at hans Bevægelses-Grunde hertil ere tagne af Had, enten mod enkelte Personer af denne Stand, eller maaskee mod Standen selv. Vel erklærer han, for under dette forgyldte Vehiculo at indsnige sin mediterede Gift i Gemytterne, at han ikke angriber Standes men har al Ære for den og de Retskafne derudi; han kunde ikke andet, uden at ansees for aabenbare ublue; imidlertid synes denne Erklæring ikkun at være en formummet Jacobs

5

Røst, efterdi han alt for ofte fremviser Esaus lodne og grumme Hænder.

Uret synes dog den Mistanke: At Forfatteren skulde have, med Juliano Apostaro, taget sine Marimer af de hellige Ords Mistydning, for at undergrave Religionen selv. Ney! Dette kunde ingen Patriot, men allene den afskyeligste Forræder mod sin Konge og sit fæderneland.

For at bevise disse Anmærkningers Rigtighed, vil jeg med korte Trin følge Forfatteren, Fod for Fod.

Han skriver dag. 30: Christi Disciple vare fattige, ydmyge og arbeysomme: Deres Efterfølgere bør være ligesaa! Om Apostlerne er dette ævig sandt: Ligesaa, at deres Efterfølgere bør, som de, være ydmyge og arbeysomme, men hvormed vil han bevise, at de og bør være saa fattige? Apostlerne skulde være den gaske Verdens Lærere; dertil blive deres ißige Efterfølgere i Lære-Embedet ikke kaldede: De første havde, formedelst deres almindelige Kald, ingensteds hiemme, og enhver af dem maatte derfor nødvendig kunde sige: Omnia mea mecura porto! Men de sidste har deres visse bestemte Menigheder og Boepæle. Den Herre Christus sender ikke

6

nu omstunder Lærere enten med Apostoliske Privilegier, saasom at helbrede de Syge, rense de Spedalske, opvække de Døde & c. eller med den Apostolisk-Instrux: I skal ikke have Guld, ey Sølv, ey Kobber i Eders Belter; ey Taske til at reyse med, ey heller to Kiortle, ey heller Skoe, ey heller Stav & c. Vi lever i andre Tider. Desuden var saavel Apostlernes, som deres Menigheders Fattigdom paa den Tid en naturlig Følge af Kirkens udvortes Tilstand; thi de levede under Forfølgelse og in Ecclesia pressa; men da Kirken fik Fred og Religionen under Constantino Magno blev etableret ved Love, og Geistligheden i Følge heraf en regleret Rigsstand, saa var det fornødent, at samme, saafremt den ikke tillige med Religionen selv igien skulde gaae til Grunde, maatte anstændig forsørges, som ikke kunde skee, uden paa Publici Bekostning. Saaledes har Sagen, igiennem saa mange Aarhundrede, indtil denne Dag været anseet, og det skulde i disse oplyste Tider blive høyst anstødeligt, om en Præst vilde med Kameelhaars Klæder og et Læder Belte om sin Lend marchere i en cynisk Prydelse giennem Dynd og Morads, fra et Sogn til et andet, for at handle og forrette de hellige Ting. Jeg troer derfor, at det nu omstunder er lige uanstændigt, enten en Præst klæder sig i Vadmel eller i Silke, ligesom der ogsaa er, tvertimod Forfatterens Dom, aldeles for-

7

nøden, at en Præst holder Heste, Vogn og Kudsk, saafremt han skal forrette sit Embede, ikke allene i Hoved-Sognet, men ogsaa i Annexet, hvortil han har ofte ikke allene en lang, men tillige ond vey. Vil ellers Forfatteren føre de Apostoliske Tider tilbage, og saaledes gjøre sin Slutning gyldig, saa falder han med. det samme i sin egen Dom, og der samme dumme og giftige Principium, som den Statsmand, der efter hans Beretning pag. 16, skal have sagt: At Borgerne skulde udmattes saa længe, indtil de bandt deres Skoe med Bast; thi han vil jo og de Geistlige skal være fattige, og følgelig fornødres til ligeledes at binde deres Skoe med Bast; ja han siger i Grunden alt det samme, som den ommeldte Stats-Mand; thi skal Lærerne nu omstunder være saa fattige, som Apostlerne, hvis Efterfølgere de ere, saa bør, i Følge af denne Slutning, ogsaa Borgere og Tilhørere i Almindelighed være fattige, thi saa vare de allerfleste, efter alle Historiers Beretning, af Apostlernes Tilhørere: Saa burde endnu baade Lærere og Tilhørere forfølges, saavel som de, fra et Sted til det andet. Saaledes falder da Forfatteren, som sagt, i sin egen Dom over hiin Stats-Mand: Graver en Grav for andre, som han tillige selv falder i.

8

Han sætter pag. 31 som en klar og beviist Sandhed at Geistlighedens Indkomster ved Copulationer, Begravelse og Barnedaab. meget hindrer der almindeliges Fremvæxt og Giftermaals Formerelse! Men har Hr. Philopatreas først, som han burde, undersøgt disse Indkomsters Beskaffenhed? Jeg veed af mange brave Folkes troeværdige og tillidelige Beretning, og hvorom Publicum selv kan vidne, at disse ere saaledes: Ved Copulationer i Kirken ofres Præsten af Brudfolk, efter deres Tilstand, en 10 Sk., en 15 Sk., en 24. Sk., eller en 2 Mk., men af de allermeest Formuende en Krone, og dette saavel i Kiøbstæderne, som paa Landet. Fremdeles ved Barnedaab ofres aldrig af Forældrene selv, (nemlig uden for Kiøbenhavn) men allene af Fadderne; og af disse tilsammen, naar de ere af de nedrige Stænder, kan Præstens Offer ongefær beløbe til 1 Mk., 24 Sk., 2 Mk. og høyt 2 Mk. 8 ß. Endelig for Jords Paakastelse og Begravelse gives aldeles intet paa Landet, men allene i Kiøbstæderne en liden Kien-Delse efter enhvers frie Villie: Nu vil jeg lade enhver dømme, om disse Indkomster kan hindre det Almindeliges Fremvæxt, eller med hvad Grund nogen, som kiender de menneskelige Tilbøyeligheders Styrke, kan sige, at de standser Ægteskabs Formerelse? Jeg vedder, tverimod Hr. Philopatreas, saa høyt, som

9

han vil, at deres Afskaffelse ikke i ringeste Maade skulde forøge Copulationernes Tal. Ney! her ere andre Anstøds-Stene, og maaskee til deels Chimære, saasom Erfarenhed i Provincerne lærer, at faa bliver ugifte, som vil giftes.

Disse Forretninger ere vist nok Pligter og Følger af Præsternes Embede, lig som de frievilige Gaver, som derved gives, deres ved loven befalede og, assignerede Embeds-Løn, saa Forfatterens Raisonement herom pag. 32. af sig selv bortfalder. Men Skam og ævig Skam, at han formaster sig til at kalde Dette en Skam og aabenbare Uret, hvad saa mange af vore store og vise Regentere har ved offentlige Love forordnet! Her maatte en Abisai, Zeruja Søn, vel spørge: Hvorfor skal denne døde Hund bande min Herre Kongen?

Hr. Philopatreas gjør meget vel, at han i en Hast forbigaaer Bigt-Pengene; thi denne Beskyldning er saa incurieux, at han ikke engang kunde faae et Skin for den, saasom disse aldrig enten tages eller gives i nogen Dansk Kirke, men han har dog, ved at nævne dem, tænkt: Interim haret!

Dog her maae jeg træde et Trin tilbage, for Nøyerere at besee Patrioten fra sin 31te Si-

10

de, hvor Han aabner os et Perspectiv til sin Gemyts Beskaffenhed. Et Sted, som jeg, af Bluefærdighed, havde

nesten besluttet at forbiegaae, og kunde med al Rette, efterdi det til al Lykke indeholder faa grove Usandfærdigheder, som den hele ærbare Verden, ved første Øyekast, kan paa en overtydende Maade indsee: Han gjør der, muelig for at forblinde Publici, ja de Allerhøyestes egne hellige Øyne, den falske og uredelige Slutning: Efterdi Klokker- og Graver- Tienester ere saadanne fede Stykker, at deres Besiddere i en Hast blive Capitalister, saa skal man kuns dømmen neden fra og op ad, da skal Regningen let være giort! Ja! min Herre: dog kun efter Regulam Falsi. Man fatte kun hans Slutning: Han vil sige: Har en Klokker og en Graver saa meget, hvor meget mere maae da ikke en Præst have! Han kan, efter Connexionen, ikke her forstaae andre Klokkere og Gravere, end de Kiøbenhavnske; men at hans Slutning skal gielde fra disse, endog til alle andre Præster, uden for Kiøbenhavn, faavel paa Landsbyerne, som i Kiøbstæderne, det forklarer han udtrykkelig i det følgende; men just derved blotter han tillige Dens Ugrund og Svaghed saa aldeles, at den ikke fortienet ringeste Besvarelse; thi hvor finder vel Hr. Philopatreias, uden for Kiøbenhavn, ikkun en eneste Præst, enten paa Landet, eller i Kiøbstæderne, hvis Kalvs

11

Indkomster kan sættes i Lighed med nogle Klokke res og Graveres i Kiøbenhavn? Dog for at give sin bundløse og urimelige Slutning et Skin, om muelig, af Sandhed, bestyrker han samme med opdigtede Exempler: Man betragte, skriver han, med Opmærksomhed, hvor Mange Geistlige Rentenerere ved de 2de Termins-Tider indpassere i Staden af Landsbye-Præster! men hvor mange? Udi de Danske Stifter ere uden for Kiøbenhavn ongefær 1000 Præster: Han behager nu, og han bør, om han vil agtes for en redelig Patriot, bevise, hvor mange af disse kommer for at kræve Rente, hvilket, saavelsom deres store Capitaler, han overkydende kan see af Stadens Pante-Protocoller. Uden Tvivl maae Hr. Philopatreias ved de 2de Terminer enten have seet igiennem et Poluoptrisk Glas, eller hans Øyne være onde, og, efter Asaphs Ord i hans Mund, blevne borte af Fedme og Opblæelse.

Strax derpaa aabner han Theatret med et endnu hesligere Stykke: det er den krybende Forestilling om Kiøbsteds-Præsterne saaledes: Skulde alle Jøder, som ere Kiøbsteds-Præsternes Commissionairer, tale Sandhed, da lærte man at kiende mange indviede Aagerkarle! Beviis, min Herre, hvad De skriver, eller denne Anklagelse skal i det upartiste Publici Øyne passere for falsk og infam! Give, vore

12

Christeligte Jøder vilde tale Sandhed! thi da havde han i dets Sted skrevet: Udi ingen af Norges Kiøbstæder, og i saare faa af Dannemarks, maae, efter Lovene, opholde sig Jøder, med hvilke Præsterne, om de end vilde, kunde aagre. Jeg kiender mange Kiøbsted-Præster i Provincerne, men meget faa, som ikke snarere behøver at laane af Jøder, end aagre ved Jøder.

Hr. Philopatreias spørger, pag. 33. (jeg kan neppe troe af Uvidenhed) hvor staaer skrevet at Præsterne skal oppebære Tiender og andre Accidencer? Hertil svares i al Korthed: Udi Kongens og Landets Lov med de udtrykkeligste Ord! Paa samme Side forsikrer han, at have kiendt den Præst, som ey kunde tale et sundt Ord i nogen Videnskabernes Deel, men dog besad saadan Færdighed i Korn-Metrien, at han vidste paa et Haar, hvor mange Byg-Korn en Top maalet og en strøgen Skieppe indeholder!

Har Hr. Philopatreias ikke i bittre Hensigter selv fingeret saadan en Præst, men virkelig kiendt ham, faa har han dog ingen Merite deraf, at han paa den Maade ogsaa offentlig udraaber en Mands Mangler, som Regieringen har betroet et offentlig og vigtig Embede. Imidlertid maae denne Mand været ret færdig i Cubiq-Regningen: Dette er ogsaa en sund og nyttig Videnskab. Dog, dette

13

tilsidesat, har Hr. Philopatreias, mueligt med Flid, glemt tillige at berette os, om denne Mand var duelig, eller ikke, til, efter Apostlernes Exempel, at prædike det hellige Ord og Sandheder til Gudfrygtighed i Eenfoldighed og Guds Retsindighed! var han dertil duelig, saa var han og en velskikket Præst. Naar Paulus undtages, tvivler sig høyligen, at nogen af de øvrige Apostler har kundet, efter Forfatterens Mening, tale et sundt Ord udi nogen af de nu brugelige Videnskabers Dele, og dog vare de Apostler. Vel Forfatteren, om han havde vidst enten mindre eller mere, og brugt det bedre; thi da skulde han aldrig have sat Pen til Papiir, for at vanære sig selv, sine Medborgere og sit Fæderneland!

Disse af et ondt Hierte opdigtede Exempler skulde nu, efter Forfatterens bittre Hensigter, bevise, eller rettere indbilde Publico, om muelig, Gejstlighedens saa høyt opskruede Overflødighed og Yppighed, samt bevæge ham, som en oplyst og nidkiær Patriot, til ret alvorlig, som jeg vist troer, at ønske deres Indkomsters Formindskelse, da man vist, siger han, skulde finde flere lærde, skjønt (her tager han igjen til sit Sprog) færre fede Præster! saa forblindet er denne Mand af sine Passioner. Her vil han dog have Anseelse af en Philosoph eller politisk Medico. Cessante causa, cessat

14

Effectus. Geistlighedens overflødige Indkomster skal, efter hans Systema, være Aarsagen til deres foregivne

Yppighed og Fordærvelse! De maae derfor, efter hans kloge Raad, formindskes; thi for, som han skriver, pag. 34, skal Hovmod, Gierrighed og Vankundighed neppe uddøe af den Geistlige Stand! Han er da den Hercules, som veed at udrydde disse Hydres. Men vist bruger Hr. Philopatrias atter her er bedrageligt Forstørrelses-Glas. Hvor mange, endog tarvelige Præster, kan han nævne i hele Dannemark, som mærkelig har beriget sig, blot af deres. Kalds Indkomster? Vel findes her og der nogle god? Sognekald paa 5, 6 og 700 Rdlr. (forstaae i Provincerne) men har de ikke ogsaa, som oftest, deres proportionerede Byrder, og hvad ere disse faa desuden at regne mod det store Antal af dem, som giver deres Besiddere enten en ganske knap og maadelig, eller neppe den nødtørftige Udkomme; hvorføre daglig Erfarenhed lærer, at fattige Candidati, som kommer til Embede, og ikke tillige kan gjøre fordeelagtig Partie, maae gemeenlig deres hele Leve-Tid sukke under en besværlig Gield. En sliq Ulighed i Kalds Indkomsterne synes en sund og retfærdig Politique ogsaa at udkræve, paa bet baade sær fortiente Mænd kan forfremmes og belønnes i en Stand, hvor ingen anden udvortes Æres eller Forfremmelses Grad ere; saa og Lønnen svare til

15

Arbeydet; thi jo rigere Kald, jo større Arbejde, helst i Kiøbstæderne, hvor jeg kiender de Præster, som ofte ere saa besværgede med Embeds Forretninger, saavel Geistlige som Verdslige, dem paalagde ved Mandtaller, Tilsyn, Regnskaber & c. at der bliver kun faa Timer tilovers for dem selv (*). Fedede disse Geistlige Embeder deres Besiddere saavel, som Forfatteren vil forestille os det, da er det Høylig at undre, hvi forlegne Personer af de fornemmeste Stænder ikke træde ind i denne, ligesaavel her som andensteds, ikke allene i de Roman-Catholske, men endog nogle Protestantiske Lande, saasom vitterligt, i Engelland og Holland, hvilket og har sin store Nytte, som Erfarenhed paa de Steder lærer. Hr. Philopatrias tilstaaer selv pag. 35 (hvilket og er incontestable) at den Geistlige Stand gjør et stort Lem paa Statens Legeme! skal da dette store Lem allene misundes sin Næring, vansmægte og vanzire Staten.

Hvor

(*) Mangen en Præst, som vel kan have grundige, men ikke hurtige Sinds-Gaver, har som oftest nok at gjøre i sit Embede, naar han lader sig det være angelegen, fra en Prædike-Dag til anden, saa han har liden eller ingen Tid tilovers, langt mindre megen, som vel enhver forstaaer, der kiender Naturen, og de menneskelige

16

Hvor kan han og opholde sig over, om en Bispestoel som beklædes af den fornemmeste Undersaat i denne Stand, er saavel salareret, som et Generalat i en anden og Collateral Rigsstand? Skal Bispen igen Recompense have for det ham i saa mange Henseende paalagde store og vigtige Ansvar? Der findes vel adskillige maadelige og bemidlede Præster, men som har erhvervet beres Midler enten ved Arv eller Giftermaaleog denne Slags Adkomst vil Hr. Philopatrias dog vel ikke have afskaffet: Disse Midler flyder og omsider gemeenlig tilbage i de verdslige Stænder.

Men naar nu en Præst enten ved Arv eller Giftermaal har erhvervet Penge, er det da bedre for Staten at han indmurer dem, eller ruger over sin døde Skat, end indskyder dem til public Circulation i et offentlig og octroyeret Handels Compagnie, hvorved han ikke videre selv agerer? Bør Præsten derfor kaldes Kiøbmand? Skulde ved sliq beskafne Omstændigheder Geistlighedens Indkomster endda mærkelig formindskes under det de nu ere, saa maatte dette Skridt sandelig have meget skadelige Følger for det Almindelige; thi deraf vilde flyde, at sielden andre, end de af den ringeste Pøbel, ambierede Geistlige Embeder. Hvad Ære og Nytte var derudi for Staten? Neppe skulde denne Stand mere give til de andre

17

Stænder saa mange brave og af Fædernelandet velfortiente Mænd, som hidintil. Maaskee Hr. Philopatrias selv har denne Stand at takke for sin Oprindelse, eller i det ringeste, for en stor Deel af sine Kundskaber og Duelighed.

Dette forudsat, kommer Touren nu til mig, at sige: Cessante Causa, cessat Effectus!

Efterdi Geistlighedens Indkomster langt fra ikke ere saa uhyre, som de forestilles:

Efterdi deres Formindskelse Derfor skulde have slige Følger, som in Summa sagt:

Saa følger, at mærkelig Formindskelse Derudi langt fra ikke vilde døde, men snarere føde Gierrighed, Hovmod og Vankundighed i denne Stand. Jeg troer med Vished, at Disse Laster mindre skulde uddøe deraf ved alt for trange Indkomster, end ved maadelig udvortes Velstand. De Geistlige bliver dog altid, hvordan end deres Lykkes Tilstand er, ligesaa skrøbelige Mennesker, som andre: De bær det dem betroede Liggendefæe i skrøbelige Leerkar: Er det da at undre, eller bør man ophæve sig derfor over dem, om den almindelige menneskelige Fordærvelse ogsaa undertiden yttre sig hos dem i menneskelige Feyl? Ja er

18

det ikke et ret Bizarrerie, naar saadanne Folk, som giver alle deres egne mere fordærvede Sinds Bevægelser Tøylen og sig selv Frihed til al Ondskab, dog ere de meest skarpsynede og strængeste Argi i at dømme og fordømme de Geistliges Ufuldkommenheder, eller og ofte haarde nok til at paadigte dem de Feyl, som de ikke har.

Standen selv maae da være en Torn i deres Øyne, ja en af de hellige Engle skulde derfor ikke engang være saadanne anstændig og til Maade.

Enhver, som er noget bekiendt og erfaren, saavel i Fædernelandet, som i andre protestantiske Lande, maae og tilstaae, at her findes, i Proportion af Tallet, vel saa mange lærde, brave og duelige Mænd i den Geistlige Stand, som andensteds; men at de ikke brillerer med at udbrede ved Skrifter deres Videnskabers Lys, kommer, som vitterligt og forhen anmærket, undertiden af deres Forretningers Mængde, oftest af de flestes Uformuenhed til at bestride de dertil Udfordrede Bekostninger, deels ogsaa fordi Videnskaber nu omstunder skal afhandles i levende Sprog, men det Danske Sprogs Grændser strækker sig ikke engang til Elvstrømmen; endelig ogsaa (hvilket vel er Hoved-Aarsagen) fordi Natio-

19

nens herskende Tilbøyelighed til alt det, som er fremmet, gjør, at intet, i hvor got det end er, smager i Fædernelandets Sprog. Hvor mange gode Manuskripter ere ikke af disse Aarsager blevne utrykte fordømte til Kræmmerhuse, eller og trykte, har til Forleggerens store Tab maattet paa Bogladerne blive til Orme-Føde.

Om da nu den Geistlige Stands Feyler og Mangler ere saa Klippe-store og øyensynlige, at den har fortient et saa haardt Angreb, derom maae det ganske upartiske og Veltænkende Publicum dømme.

Om og de Geistliges Tal i Dannemark er for stor, eller om der udfordres et større Tal til Lære-Embeder, end til andre Statens verdslige Betieninger, derom maae andres Indsigter og Erfarenhed decidere. Dette veed jeg, at Sogne-Folkene ved hver Menighed ikke ere samlede i en snever Cirkel, men adspredte, forstaae paa Landet: Det er og vist, at til mange Sogne kald ligger et og undertiden tvende Annexer, ligesom og, at i Tydskland og andensteds ere proportionaliter er langt større Tal af Geistlige, end her i Dannemark.

Jeg vil herved allene mærke det Stats Paradox, som Forfatteren, midt i sin Pane-

20

gyriq over Geistligheden, laver indflyde saaledes pag. 36. Den militaire Stand, siger han, er allene den, hvor ey Tallet lettelig kan blive for stort! Dette synes tvertimod alle Staters Erfarenhed og almindelige Klagemaal, som gaaer derud paa, at intet saa meget besværger og udmatter den, som de alt for mange talrige og paa bestandig Sold staaende Troupper! Dette Klagemaal er vel og uimodsigelig sandt. Det var derfor vel grundigere og tillige nyttigere for det Almindelige, at de Militaires Tal, som tiener for stadig Sold, særdeles de Gemene, blev saa indskrænket som mueligt efter Conjuncturerne, og de beholdne, da bedre lønnede. Krigsstanden er vist en Ærestand; men skjønt den maae leve i Ære, saa kan den dog ikke leve blot af Ære. Imidlertid er det dog vist, at Ære maae ansees og være denne Stands fornemmeste Løn, deels fordi intet andet kan saaledes, som den, encouragere Helten, eller i nogen Maade synes æquivalent for Livet og andet, som han opofrer til Fædernelandets Sikkerhed og sin Monarks Tieneste, deels og fordi ingen Stat er i Stand til anseelig at lønne en bestandig talriig Armee. Dette skal og vor store Konge Fridericus 4tus, af høysaligste og glørværdigste Ihukommelse, have erkiendt og ofte sagt.

21

Disse Maximer iagttages i nogle, endog mægtige Stater.

Derhos maatte dog, formedelst uformodentlig paakommende Tilfælde, altid underholdes et fornøden Antal af brave og erfarne Officers, med en vel øvet og bevæbnet Landmand, samt altid i Beredskab en vel forsynet Flode, saasom vore Øers og Provincers sikkerste Værn; thi omendskiønt Krigsstanden i Freds-Tider synes den Vankundige ikke allene til ingen Nytte, men og meget mere til Besvær, saa er det dog en vel prøvet Sandhed: Tempore Pacis de bello cogitandum.

For Resten vil jeg hertil endnu sætte denne korte Anmærkning: Ligesom den Soldat, der allene kan encourageres formedelst Penge, ikke er at forlade sig paa, saa gjør og en alt for stor Sold, om den ellers var muelig, ham blød og vellystig, hvilke Egenskaber ere tvertimod denne Stands Bestemmelse. Jeg veed ellers ikke, hvorledes Hr. Philopatreas vil komme ud med sit Finance-Regnskab? Han vil paa den ene Side have Told og Consumption enten nedsat eller ophævet, og tillige paa den anden baade Geistligheden salareret, som det synes, af Statens Casse, og Militien anseelig forstørret, samt bedre lønnet. Hvad Saldo skal heraf udkomme?

22

Nu kommer jeg omsider til det Forslag, hvortil Forfatteren vil synes egentlig at sigte, og som han, naar saa i Sandhed var, kunde have fremsat uden Omsvøb og bittre Satirer, og derhos passeret for en god Patriot. Nemlig dette Forslag: At Præsterne skulde have en fast og stagende Løn! Jeg er forsikret, at alle Retsindige iblandt dem ønsker dette, naar den kuns blev saaledes, at de kunde have deres fornødne og tillige anstændige Udkomme, hvorom ingenlunde kan tvivles under en saa naadig, retfærdig og viis Regiering, som meget vel kiender og skiønner paa den Geistlige Stands og dens anstændige Opholds saavel Nødvendighed, som dens, lige ved andre Stænder og til alle Tider beviste uforanderlige Troskab og allerpligtskyldigste Hengivenhed mod Fædernelandet og det Kongelige Arvehuus. Skulde derimod Brødet blive dem for knap skaaren, følgelig fornøden Nærings Sorg trykke og adsprede deres Gemytter under saadan Forandring, da skulde de, foruden forhen benævnte Følger, snart blive et Maal, enten for Medlidenhed eller Foragt, ligesom nu for en ond og blind Misundelse. Er Standen umistelig, som den unægtelig er, saa bør den og saaledes holdes, at brave Folk kan have Lyst at indtræde i den.

23

Hr. Philopatreas forestiller sig vel, uden Tvivl par Force, at være af samme Tanke; men da han alligevel overalt ringer Storm-Klokken, for at saae De Geistliges af ham saa særdeles forstørrede Indkomster formindskede, som dog sandfærdig og vitterlig ere anderledes, end jeg forhen har afskildret dem, saa maae man billigt tvivle om hans Ords og Tankers Overeenstemmelse, med mindre her sættes, at han ikke har vidst bedre.

Dog dette Forslag maae være saa got, saa smuk og Velmeent, som mueligt, saa maae her dog for alle Ting spørges: Hvorfra skal denne Fond komme, og hvorudi bestaae, hvoraf Geistligheden kan saaledes salareres? Derefter har man forhen sagt forgiæves, naar dette samme Forslag har været under Betragtning.

At legge Skatter paa, for at tilveyebringe det, som nu udkommer af frievillige Gaver, skulde neppe fortiene Tak af Publico; thi al Tvang er besværlig og forhadet, helst hvor man ikke er vant dertil: Staten kan vel hæve Præste-Tienden, men denne vil befindes ikke allene utilstrækkelig til immediato, at lønne det fornødne Antal af Lærere, men endog umuelig at ligne, som en Penge-Afgift, paa Almuen, saaledes, at alle skeer eens Ret; og at forpag-

24

te den bort til de Høystbydende, skulde ligeledes have de skadeligste Følger. Vel kan ingen af Tærestænderne, den Geistlige saa lidet, som Øvrigheds- og Militairstanden, vedligeholdes uden Besvær for det Almindelige, og dog ere de, saa fremt Staten skal bestaae, uforbiegængelige fornødne (helst de tvende første) til alles Lyksalighed, det er, timelige og ævige Velfærds Befordring; men jeg er derhos aldeles forvisset, at Forsøg og Udfald skulde bevise, at den Maade, paa hvilken Geistligheden nu lønnes, er den billigste, letteste og beqvemmeste, saavel for Regieringen, som Undersaatterne, ligesom den og er af saadan Ælde, at den kan hiemle sig Hæld til, saavidt jeg i en Hast erindrer, fra Constantini Magni Tider, og har conserveret sig igiennem ham mange Aarhundrede, og under saa mange store, gode og vise Regentere, som alle har kiendt Den for tienligst, endog her i vort kiære Dannemark, hvor den i alle Henseende er at ansee som en hellig Stiftelse, der Testamentviis er beskikket af fremfarne høylovligste Konger, disse Religionens og Statens Heroiske Grundleggere og Stiftere i disse Riger, og siden stadfæstet ved alle offentlige Love; thi de indsaae meget vel, hvor let alle andre Kilder til Geistlighedens Forsørgelse kunde, formedelst Tidernes Vanskelighed, udtørres til Religionens og Fædernelandets ubodeligste Skade. Denne

25

Maade er og derefter bleven høytideligen confirmeret af een Regent efterlanden ved Deres Regierings Tiltrædelse, og tilsidst af vores nu regierende allernaadigste og priisværdigste Monark. En Politique, som saa længe har holdet Stik, maae nødvendig legitimere sin fuldkomne Gyldighed.

Ligesom nu ingen maae rykke et privat Menneskes lovlige og fuldmyndige Testament, saa holder jeg det saa meget mere betænkeligt og af farlige Følger, at vilde, uden uomgiængeligste Nødvendighed, foretage nogen Hoved-Forandring i Stiftelser, som ere saa gamle, saa autoriserede, saa stadfæstede og forsikrede; thi alt det er farligt, som paa nogen Maade svækker Fidem & Auctoritatem Publicam, eller den Tillid, som i en vel indrettet Regiering bør være mellem Regenten og Undersaatterne. Hvad vilde vi tænke, om vi kunde forudsee, at Efterkommerne i de følgende Aarhundrede vilde gjøre Forslag til at kuldkaste eller omstøde de herlige Stiftelser, som vores allernaadigste Konge i sin endnu korte Regierings Tid allerede har gjort til sil store Navns uødkelige Ære? Skulde ikke dette gjøre endog enhver privat Person bange for at stifte noget Got for de efterfølgende Slægter. Naar derfor Forfatteren, uanseet alt dette, endda fordrister sig til at angribe Manglerne, som han kalder det, i den Geist-

26

28

imod virker Troeløshed, Forræderie og Rebellion: Hvad Sikkerhed for en Regent, at han lader sine talrige Armeer og Undersaatter sværge sig Huldskab og Troeskab, naar Religionen ikke binder deres Samvittigheder. Hvad Ret og Retfærdighed bliver da tilbage i Landet? Exempel herpaa kan ellers det gamle Rom give os: Saa længe den Afgudiske Overtro havde Overhaand og behærskede alles Gemyttrer, stode alle, som een Mand og Muur for Republikvens Sikkerhed: Alle stridede pro Aris & Focis; thi en vildfarende Samvittighed forbinder ogsaa; men saasnart nogle Philosophiske Talere og pralere, saasom Cicero og andre, begyndte offentlig at bespotte Overtroen og Afguderie, følgelig at gjøre den, skjønt falske Religion foragtelig i Folkets Øyne, saa bleve snart alle Baand løste; Troeløshed, Partier, Vold og idelige Rebellioner styrtede omsider denne mægtige Republikve i yderste Afmagt og Ødeleggelse, samt derefter skilte en Keyser efter den anden fra Liv og Krone.

Men, som sagt, for disse forgiftige og forræderske Hensigter vil vi friekiende Forfatteren, og efter Kærlighed snarere haabe, at han ikke har meent det saa ilde. Thi han kan enten være bleven overvældet af visse Lidenskaber, eller selvbedragen af falske Beretninger, eller, og hans Erfarenhed i Landet strækker sig,

27

29

som det synes, ikke langt uden Kiøbenhavns Bolde.

Skulde da min Skrivemaade fortørne, eller synes at imputere ham for meget, da maae han forlade mig det, og derhos betænke, at han selv har angivet en saadan Tone.

Gud er mit Vidne, at jeg ikke kiender ham, eller veed, hvo og hvordan han er.

Jeg er ikke af de Erudite, skjønt oplært ved en Erudit og Geistlig Gamaliels Fødder-Jeg agter heller aldrig at blive Pave.

Kan Hr. Philopatreias og Publicum alligevel finde af disse Linier nogen Oplysning og Overbeviisning, skal dette opmuntre mig (om Tid og Leylighed dertil gives) til ligeledes at vove nogle Anmærkninger over hans tvende første Anmærkninger. Jeg har ikkuns nu foretaget mig dette med den sidste, saasom jeg har indbildet mig, at hine skulde præambalere for denne, gjøre den angennem og skiule noget af dens Bitterhed og Hensigt.

Jeg holder ellers for, at alle politiske Polyhistores, der vil omstøbe alle Ting, maae nødvendig være mistænkte, efterdi dog ens Kræfter, Indsigter og Erfarenhed ere i saa

28

30

Fald langt fra ikke tilstrækkelige nok til et, end sige til alt.

Onde Raadgivere har altid været en Pest for det menneskelige Kiøn: Ikke allene den verdslige, men endog den hellige Historie giver os derpaa de sørgeligste Exempler. Hvor ulykkelige vare ikke Aчитophels onde Raad for hans Konge, hans Prins, hans Fæderneland, saavelsom ham selv. En Haman blev allene selv qvalt i sine.

Jeg troer derfor ganske tillidelig, at alle, eller dog i det ringeste de fleste, af slige efter Prøve og Forsøg mislingede Projecter, vil blive tilsidst relegerede til Ariostes Maanetal, hvorfra neppe nogen Astulphus mere henter dem tilbage.

Den gode Hr. Philopatreias har vovet sig paa er vidtløftig Hav, hvor der ere mange for ham endnu skiulte Klipper og Skiær, og hvor hans Compas har øyensynlig alt for mange Misviisninger: Drister han sig endda til at vilde styre det saa kostbare Stats-Skib, da gyser det i mig, som selv er med inden Borde: Frygt og Bævelse betager mig, fordi jeg med Vished i saa Tilfælde forudseer det sørgeligste Skibbrud, hvorudi han styrter Staten, sig selv, mig og alle redelige Landets Børn.

29

31

Skulde nu alligevel Hr. Philopatreias af dette lade sig forbitte, gav han derved ikkuns en slet Formodning om sine Hensigters Retsindighed; men skulde han endog vilde mishandle mig, som han enten selv eller ved andre har ladet mishandle en anden Censor udi den No. 193. af Adresse-Contoires Aviser, saa kunde jeg vel tie og tænke, som en gammel Philosoph, da han paa en ubehøvlet Maade blev begegnet, men jeg vil hellere svare med den Allerviseste: Haver jeg talet ilde, da beviis, at det er ont, men haver jeg talt vel, Hvi slaer du mig.

Dannemark, den 4 Jan. 1771.

Philaletus.

30

1

Betænkning
over
den saa kaldede Philopatreias.
Kiøbenhavn. Trykt i det Kongl. Univ.
Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverske.
og findes sammesteds Tilkiøbs.

2

3

Man har i Dannemark neppe Exempel paa, at noget Skrift er udkommet, der har havt saa mange

Modstandere, som den saa kaldede Philopatreias, der har umaget sig med at skrive om Handelen, Rettergang og Geistlighedens Indkomster, da dog den Mand formodentlig ikke har havt saa ond en Hensigt, som han igiennemhegles for, men enhver seer lettelig, at han ikke har havt den Oplysning og Indsigt, som behøves til saa vigtige Ting at foreslaae.

4

Vel har iblant andre Herr Dyssel meget grundig resuteret ham angaaende Geistligheden, men mig synes, at der endnu mangler, at han og lige tænkende burde noget Nøyerere overbevises: Om det var til Nytte, at Landsbye Præsternes Revenurer kunde indrettes saaledes: at alle Landsbye Præster fik en vis Løn, og alle lige meget, samt om Bonden derved kunde have Fordeel og mindre Udgifter end hidindtil?

Denne Sag synes mig ikke Nøye nok er besvaret, og til den Ende vilde jeg herved undersøge ey allene, hvorudi Revenurerne bestaae, men end og de Vanskeligheder, som vilde møde, naar den nu værende Indretning blev forandret;

Naar man da undersøger, hvori Præsternes Indkomster bestaae:

1. Præste Tienden, som mange formeener, burde erlegges af Bonden enten i Korn eller Penge, derimod har jeg at erindre følgende:

a) Tiendens ulige Beskaffenhed; en Byes Tiende kand være bedre end en anden, ja

5

i enhver Bye kand hos hver Bonde være Forskiel paa Tienden, Een kand have giødet sin Jord bedre end en anden, Een kand have oprøddet mere Jord end en anden af samme Hartkorns Størrelse, følgelig kand give mere for sin Tiende end en Anden; En Bonde kand nu have en veldyrket Eyendom, om nogle Aar kommer en slet Besiddere, som ey giøder Jorden tilgavns, og fordærver Eiendommen, saa den ey kand betale halv saa meget i Tiende, som nu, følgelig er det ganske uvist at fastsette, hvad Bonden i Korn eller Penge skal erlegge for Tienden;

b) Naar Misvext paakommer, hvoraf skal Bonden betale Tienden; naar Kornet falder i Priis, kan Bonden ey betale for Tienden det halve, som paa nærværende Tiid;

c) Der ere mange Bønder, som Præsten ey kan overlade sin Tiende formedelst Uformuenhed, og derfor nødes til at tage den i Kierven.

d) Skal Bonden levere Kornet, i steden for Tienden, til neste Kiøbsted, er Bon-

6

den ey dermed tient, thi at kiøre Kierven hiem, terske Kornet af, reengjøre det, og derefter kiøre det til Kiøbmanden, og have Disput med ham om Reengjørelsen og Maalet, vil han hellere levere Kierven, som den falder, end udstaae alle de Besværinger;

c) Naar Bonden forøder Kornet, eller ikke kand betale Tienden med Penge, hvor skal Præsten faae sin Betaling; skal han have sin Betaling i Amtstuen, og selveier Bonden ey kan betale, taber Kongen, er det en Proprietair Bonde, kan det ey paabyrdes Proprietairen at erlegge samme, da han uden des ofte maa betale Kongens Skatter for Bonden;

f) Kommer der Krig paa, og Kongens Casse ey kan gjøre Forskud, maa jo Præsten med Familie sulte;

Af ovenanførte sees jo klarlig, at det er den rigtigste Maade, som det nu er indrettet, thi Præsten faaer, hvad ham tilkommer, giver Gud megen Afgrøde, faaer han meget, giver Gud liden Afgrøde, faaer Præsten lidet, saa at ihvordan det end gaaer, skeer hverken Bon-

7

den eller Præsten nogen Fornærmelse saadan, som det nu er indrettet; og blev det forandret, var det visselig Bonden til større Byrde; Nu paa et par Aar har Kornet været i høy Priis, men Aarsagen er, Bonden har mistet sine Creafurer ved Qvægsygen, har liden Giøde, og dog pløyer og faaer, som sædvanlig, hvorved Afgrøden ey kan være saa giftig i Kornet, som det pleyer, og det verste er, at ved det at Qvægsygen coutinuerer, kan man ey vente, at Afgrøden bliver bedre, og at hverken Kiøbmænd eller Proprietairer har synderlig Forraad, saa man maa frygte for verre herefter.

2. Angaaende at gjøre alle Præstekalde i Dannemark lige, har jeg for en 30 Aar siden haft under Hænder et Forslag, hvori blev anført, at det Contribuerende Hartkorn i Dannemark bestod af 320095 Td. Hk. og naar man anslog hver Tønde Hk. for Korn og Qvægtiende samt Offer for 4 Mk. blev det beregnet paa 972 Sogne Præster, var det til enhver - - 224 Rdlr.

Naar hver Herregaard gav i skeden for Offer aarlig 12 Rdlr. blev det til hver Præst - - 10 Præstegaardene vilde han have

8

solgt, saaledes at kiøberen skulde betale til en nye Præstebolig af Grundmuur 500 Rdlr. og til Præsten de 333 Rdlr .4 Mk. som han har givet for Præstegaarden; og dernest, at betale aarlig af Præstegaardens Hartkorn for de tre Tiender og Afgifter for hver Tønde Hk. 6 Rdlr. Den, der kiøbte Annex-Gaarden, skulde betale den sædvanlige Landgilde, og for alle 3 Tiender 16 Mk. af hver Td.

Hk. aarlig, hvilket han beregner saaledes: at hver Præst derved kunde faae en Afgift af 40 Rdlr.

Summa til hver S. Præst 274 Rdlr.

Aarlig.

Naar man nu efter dette Project fradrager de aarlige Expenser, Folkeskat, Enke-Pension Folkeløn og andre Skatter, saa kunde en Præst neppe have 200 Rdlr. aarlig at leve af, Sognefolkene blev belastet med at holde Præsteboligen ved lige, saa og, siden Præsten ey kunde holde Hest og Vogn, fik Sognefolkene at befordre ham til Annexerne og de

9

syge, hvilken stor Last var ikke det for Bonden, og hvor slet blev da ikke Embedet forrettet.

3. Skulde i saa fald en Præst med Familie leve af 200 Rdlr. aarlig paa Landet, og kiøbe alle Ting til Livets Ophold i de dyre Egne, da man veed, Bonden selger sine Vahrer lettere i Kiøbstæden end paa Landet, saa var jo Præste-Embeder et saare ringe Levebrød, og denne saa høystfornødne og respectable Geistlige Stand meget tabte af sin Anseelse; de vittige Hoveder vilde tabe Lysten at studere, og følgelig fik vi slette Præster, den Ungdom, de skulde oplære, vilde da faae liden Kundskab og Oplysning, og naar det skeede, vilde vist

Ugudelighed tage Overhaand;

Hvem der kiender Landet, veed, hvormeget Bonden har forbedret sig i sin Opførsel, siden Kong Christian 6 H. I. lod oprette Skolerne i almindelighed paa Landet, og lod Confirmationen indrette, da man nu ey seer saa mange liderlige og vankundige Bønder, som tilforn; hvor stor Nytte det er for et Sogns Indbyggere, hvor der er en dyg-

10

tig og habil Præst, som i Liv og Lærdom er ustraffelig, og stedse underviser deres Tilhørere, kand de best dømme om, som boer paa Landet, men naar Præsterne saa usel bleve aflagde, maatte Lysten til at arbeide forgaae dem, allerhelst Præster har gjerne mange Børn, og skal de have Nærings Sorig, vil det foraarsage slette Følger;

4. Præsterne har ved deres Antrædelse kiøbt Præstegaarden, sadt dem i Stand, anskaffet det fornødne til Besetning og Avlings-Drift, saa de fleeste er derover kommen i 12 a 1500 Rdlr. Giæld; dette kan de neppe afbetale deres Livs-Tiid, og dog gjør Philopatreias dem saa rige, da han dog maatte betænke, at de fleste Præster, som har noget, faaer det enten ved Arv eller Giftermaale, og visselig ikke af deres Indkomsters Oplæg;

5. Philopatreias anfører saa meget om Præsternes Offer ved alle Leyligheder, men han kan være vis paa, at Bonden indretter sit Offer efter Tidernes Omstændigheder; saa at Bonden, siden de nye Skatter kom paa, og Qvæget dør for ham,

11

giver han Præsten Aar efter Aar mindre Offer, som Bonden selv har fortalt mig, saa at Præsten ligesaavel føler Afgang i sin Indkomst, som andre Stænder, og i visse Maader mere.

6. Anfører Philopatreias, at somme Præster har for meget, og andre for lidet til Indkomster; Mangen en Præst i de skarpe Egne i Jylland kand bedre udkomme med 150 a 200 Rdlr. aarlig end i de fede Egne med dobbelt, thi har han mindre Indtægt, har han og mindre Udgift, og hvorfor skulde alle i denne Stand frem for de andre Stænder have lige meget, naar en ung Præst ved et ringe Kald destingverer sig ved sin Lærdom og Opbyggelse, er det en at tvivle paa, at jo vor Allernaadigste Konge skienker ham et bedre Kald, og naar det skeer, ligesom ved den civile og militaire Stand, hvor enhver efter Fortjeneste skal forfremmes, saa er det jo en høy nødvendig Sag, at saadanne velfortiente Præster bliver forfremmede til bedre Præstekalde, hvilket ikke kunde skee; naar alle Præstekalde vare af lige Indkomst;

12

7. Naar man betænker, hvor høy nødvendig den geistlige Stand er for det almindelige, og hvad Ansvar en Præst har, og den Flid han stedse bør anvende, om han vil redde sin Samvittighed, saa, naar det er en retskaffen Mand, bør man ey misunde ham sin anstændige Ophold, da andre Stænder ey har det Ansvar;

Dette er min Betænkning om den Sag, og haaber, at Philopatreias selv kan deraf erfare, at Præsternes Indkomster ey kan indrettes paa en bedre Maade end hidindtil; Jeg troer meget gjerne, at de fleeste Præster ønskede, at de havde allene en Gaard at beboe med Have, Græs og Foder til to Heste og to Kiør, og de øvrige Indkomster i rede Penge, hvorved han blev befriet fra en vidtløftig Huusholding, og Agerdyrkningen at oppasse; men da det ey er gjørlig, uden at besvære Kongens Casse, eller at paalegge det almindelige det, som vilde blive dem besværlig at udrede, saa seer enhver upartisk, at den nu værende Indretning med Præstens Indkomster er den allerbeste.

Hvad Philopatreias anfører om Processer, da er det alt besvaret af andre,

13

dette har jeg allene at tillegge, at det var at ønske, at vores Processers Maade allernaadigst blev anordnet efter den Plan, som Kongen af Preusens Gerichts Ordnung, efter hvilken alle Processer i et Aar igiennem alle tre Instancer kan til Ende bringes; thi for det øvrige ere vore Love faa ypperlige, som neppe noget Land kand fremvise.

Hvad Philopatreias anfører om Handelen i sine Afhandlinger, da finder jeg ikke nogen nye Forslag deri videre, end hvad den brave Herr Lütken i sine oeconomiske Tanker, og andre brave Mænd alt længe tilforn har udgivet; jeg for min Part er af den Formeening, at Engelænderne og Hollænderne har alt for lang Tiid siden bemægtiget sig Handelen; de har Penge og Credit, de kan ved at omtuske deres Vahre paa faa mange Stæder give lettere Priis end vi, haver deres Skibs Fragter lettere, kand og lade sig Nøye med mindre Pro-Cento til Fordeel end vi, saa at den Sag er en saa let at iverksette, som Philopatreias forestiller sig;

Skal Handelen, saa vidt jeg ved mange Aars Forandringer har erfaret, komme til

14

nogen Fuldkommenhed, vil det (skee ved fri Handel, moderat Told og Fabriqvers Anleggelse i de smaa Kiøbstæder ved Søen, paa det vi kunde holde Priis med fremmede.

Dannemarkes fornemme Indbyggere har den Vandheld, at de, som har noget til beste, anvender store Penge paa udenlands Galanterier og de saa kaldede Nips, og som Moden forandres 3 a 4 gange om Aaret, saa gager derfor store Penge ud af Landet, uden allermindeste Nytte; maatte sliq Overdaadighed komme af Moden, og paa Klædedragten ey skee saa ofte Forandringer, blev store Capitaler i Landet, som nu gaaer ud for Bagateller;

Denne tærende Gift for Landet kand ikke forandres, uden de Fornemme vil afskaffe saadan unyttig Stads og al Overdaadighed; Saasart det skeer, følger alle efter; Thi Dannemarkes Indbyggere har den Passion, at de ringere retter sig i deres Klædedragt efter de store, ligesom og i Spise og Drikke, saa alle Forbude og høy Told kand ey hielpe; Men Overdaadigheds Afskaffelse af de fornemme er det reneste Middel at bringe samme til Fuldkommenhed;

15

Dannemarks Indbyggere har stor Aarsag at indskrænke sig fra at kiøbe fremmede Producter frem for i forrige Tider, da her tilforn indkom aarlig i Landet nogle Tønder Guld for Jydske Stalstude fra Holland, Brabant, Hamborg og flere Stæder, nu har Qvægsygen ødelagt den største Deel, det øvrige fortæres i Kiøbenhavn og Holsteen; Hvor det er giørligt, har de indrettet Hollænderie, hvis Producter dog alt fortæres i Landet; af Korn føres lidet til Norge imod at føre Trælast, Jern og tør Fisk tilbage, Heste og Hopper ere i ringe Priis; Det skjønnne Aalborg og Limfiordens Fiskerie er utrolig aftaget, saa det nu, frem for i forrige Tider, lidet indbringer; Svin er det eeneste, som i stor Mængde udføres, og er i god Priis; Vore Fabriqver kand endnu ey give saa ringe Priser, at Vahrene med Fordeel uden Riget kand afsættes; Følgelig er Handelen med vore egne Producer meget liden frem for i forrige Tider; Naar da ovenanførte overveyes, sees, hvor vanskelig det er

at giøre Forslage til Handelens Istandsettelse i Dannemark.

16

1

Philopatreas tredie Anmærkning om Geistlighedens Indkomster, med

andre nye Anmærkninger

formeeret

og

fra Landet indsendt af

P. B. G.

— — — En qud discordia cives Perduxit miseros! — VIRGIL.

Kiøbenhavn,

trykt hos Paul Herman Höeäe 1771.

2

3

Erindring.

Efter saa mange imod Philopatreas udkomne Besvarelser og Igiendrivelser maatte vel dette Svar synes overflødig. Tvende Ting, meener jeg dog, kan enten billige eller dog undskyldte mit Foretagende; nemlig; 1) At disse Anmærkninger, langt fra at være taget af andres Arbeyde, har baade været forfattede og til Trykken færdig, førend noget Stykke af de andre Besvarelser vare mig bekiendte; men ere ved en uventet Forhindring hidtil fra Pressen opholdet. 2) At der mueligt kan være levnet noget af de forrige Forfattere til Philopatreas Besvarelse, helst da ingen, det jeg veed, har igiennemgaaet alle hans Sætninger, hvoraf nogle befindes endnu at have yndest hos visse endog

fornuftige Folk. Da jeg nu allene har holdt mig

til det Stykke om Geistligheden, og ikke ladet nogen, Deel af samme Stykke blive ubesvaret, formodes det, at disse Blade vil endnu kunde finde Læsere, og, om de skulde indeholde noget godt, det da ikke foragtes, fordi brave Mænd har fornuftigviis kundet falde paa en og anden Tanke med mig, og have kun ved en hændelse forekommet mig i at faae deres Tanker ved Trykken bekiendtgjorte.

Forfatteren.

4

Philopatreas

tredie Anmærkning

om

Geistlighedens Indkomster.

Isti funt Mores hæ nostri Temporis Artes; Vox est Jacobi, Manus est immanis Esavi. *)

Efter mine ringe Tanker bør enhver Embedsmand i en Stat være saaledes aflagt, at han kan leve anstændig derved; Men at han,

*) Forfatterens Overskrift klinger noget ufordeelagtig for Geistligheden. Nøsten er Jacobs, men Hænderne ere Esaus. Dog man kan ey vide tilvisse, om han vil have den anvendt paa Geistligheden, eller paa sin efterfølgende Afhandling. Imidlertid frygter jeg i første Fald, at han ved en saa tiilig yttret Bitterhed har betaget sig selv den Fordeel at vinde den Stands Agt og Tillid, som han vil reformere; En Sag, som ved al slags Reformation i en Stat bor iagttages.

5

andre til Byrde, skal leve overflødig, er en stor Ubillighed. En vis politisk Ligevægt er høystnødvendig i en Stat. Vel bør enhver aflegges efter sine Forretningers Besværlighed, men den eene Stand bør ey beriges, og den anden mangle. (a)

Den Geistlige er en umistelig Stand i et Land, men dens Indkomster ere i Almindelighed for store. Det er sandt, en Arbeyder er sin Løn værd, og man skal dele med den, som lærer i Ordet; men Lønnen skal være proportioneret efter Arbeydet, og Deelingen nogenledes lige. (b)

(a) At det er den Geistlige Stand, som her meenes, er klart nok af det følgende: Om denne Stand just beriiges ved andres Mangel, bliver vel status Controversiæ eller Strid-Spørsmålet i den heele Sag. Philopatras synes med Magt at ville have dette forudsat; thi ingen upartiisk og skiønsom Læser skal finde noget Beviis derfor i hans Afhandling; Mueligt Beviset er glemt, eller opsat til en anden Gang. Det samme kan da paa lige Grund forudsattes om enhver baade Høyere og ringere Embedsmand; men vi lever og skriver i en Tid, da Beviser og ikke ugrundede Fordomme eller opsnappede Rygter bør gjælde.

(b) Saa længe Religionen er, eller maae agtes for umistelig, bliver vel dens Tienere, de Geistlige, ligeledes.

Derom lader det ikke til, at Philopatr. vil gjøre Dispute; Men naar Geistlighedens Indkomster synes ham i Almindelighed for store, da

6

Det er ey sagt, at Præesterne skal leve i Yppighed; Vor Huustavle lærer langt anderledes. Christi Discipler vare fattige, ydmyge og arbejdsomme; deres Efterfølgere bør være ligesaa, (c) En Præst kan forrette sit Embede,

maae hans Kundskab derom være alt for indskrænket, grundet maaskee paa nogle visse ham bekiendte eller fortalte Exempler; Hans Sætning vilde langt fra været bleven almindelig, om han havde erkyndiget sig i Provintserne, hvor det de fleeste Steder forholder sig tvertimod. At Deelingen bør være nogenledes lige, bliver en anden Sag.

(c) Forfatterens Morale om Ydmyghed, Tarvelighed, Arbejdsomhed, er gandske smuk og opbyggelig saavel for den Geistlige, som for enhver anden Stand. Kuns det Indfald om Christi Disciplers Fattigdom, hvori de Geistlige og skulle efterfølge dem, riimer sig ikke med hvad Philopatr. strax efter melder om en anstændig Udkomme, og den Ubillighed, at Armod skulde gjøre den Geistlige Stand tung og foragtet. Han maatte erindre sig, at hiine Kirkens første Lærere levede jo under Jødisk og Hedensk Regiering samt tyranniske Forfølgere, da ey allene Fattigdom, men og Landflygtighed, ja Livets Forliis maatte være den visse Lod for Christendommens Bekiendere. Vel for vor Tids saavel Geistlige som Verdslige Christne, at Religionens Bekiendelse ey skal koste saa meget. Dog hvad opholder jeg mig med at besvare et af de nedrigsttænkende forslidt og udpidsket Indfald. Philopatr. kan ikke have meent det alvorligt, og han behøver ikke at igiendrive, hvor han har giendrevet sig selv.

7

om han ey holder Heste, Vogn, Kudsk, Tiener, og klæder sig i Silke; Deres Stand udfordrer Tarvelighed; deres Exempel opmuntrer ligesaa meget som deres Tale. Det var høyst ubilligt, om Armod skulde gjøre Standen tung og foragtet; Ney, en anstændig Udkomme er tilbørlig, men en overflødig skadelig. Overdaadighed føder Magelighed, Vellyst, og ofte Hovmod; men Maadelighed er Dueligheds og Arbejdsomheds Moder. (d)

(d) Meget vel kan man være en god Præst og forrette sit Embede, uden just at føre en fornemme Eqvipage (det er dog vel det Forfatteren sigter til, thi blot at holde Heste og Vogn, kan og maae endog en Bonde paa Landet); ligesom det derimod er en slet Følge, at gjøre alle dem til slette Præster, som deri kan have noget for andre. Men det er Yppigheden hos de Geistlige, Forfatteren vil have afskaffet. Det er Tarvelighed han vil indskjærpe dem. Ja det var ønskeligt i alle Stænder, om Tarvelighed kunde indskjærpes og Yppighed indskrænkes; dog jeg tør deri love en kraftigere Virkning af vise og skarpe Love, end af at beskue til Opmuntring forarmede Geistliges Optog: Men det er kun de Geistliges Yppighed, der støder Forfatteren, og hvormed? Med at holde Heste, Vogn, Kudsk, Tiener, og klæde sig i Silke. Smaa Ting, som Almuen gaber ved at see, men af skjønnsomme Folk, der vide Levemanden og Tidernes Medfør, ansees med største Ligegyldighed. Det er

8

Geistlighedens Indkomster hindrer meget det Almindeliges Fremvext. Skal et par Folk giftes, strax trykke Præsternes og andre Kirkes Betienteres Udgifter; skal et Barn døbes, en Død begraves, ligeledes. Det er ey allene en Hinder i Ægteskabs Formeereelse (en vigtig Post i et Land) men i andre Deelee et Besvær, at man ved ovenanførte Leyligheder skal betale ey allene Kirkens Præster, men Klokkere, Gravere og den heele Forsamling. (e) Hvoraf kommer det, at

saadan de Geistliges Yppighed Forfatteren vil Have indskrænket, og hvorved? Ved at knibe Indkomsterne, at de Geistlige ey skal blive for rige, ret ligesom det altid er Riigdom, og ikke oftere en for alle stænder fælles Varité, eller hos nogle indbildt Fornødenhed, der virker nogen meere Yppighed i vor Tid frem for i vore Forfædres, endog ofte under maadelige Vilkaar; ja ligesom der ikke kunde gives andre Veye til Riigdom og Midler end ved et Præste-Kalds Indkomster, og hvad hindrede da en Geistlig, saavel som enhver, at opføre sig efter Evne. Med alt dette priser jeg Tarveligheds Dyd, men ønsker den tillige udbreedet blandt alle Stænder; thi om den Moralist, der alleene prædiker derom for Geistligheden, kunde jeg snart tænke med Philopatr. i sit Balsprog Vox est Jacobi; manus est immanis Esavi. Røsten er Jacobs; men Hænderne Esaus.

(e) Mon ikke Philopatr. her skulde skride til at give os et Beviis for, at den Geistlige Stand er den, der

9

Klokker-og Graver-Tienester ere saadanne feede

bruges ved andres Mangel. Det hedder jo i en ret decisiv Tone: Geistlighedens Indkomster hindrer meget det Almindeliges Fremvext. Hvoraf skal dette beviises? Af Udgifter for Børnedaab, Begravelser, Brudevielser. Jeg

behøver neppe at melde det enhver jo veed, at deslige Udgifter er en frivillig Gave og kan ikke forbinde eller trykke nogen over Evne; Men hvad er det der forbinder og trykker over Evne? hvad hindrer det Almindeliges Opkomst og tillige Ægteskabs Befordring? (en Sag, som Forfatteren med Rette anseer vigtig i et Land) Det er langt andet, end lidet Offer eller Gave til Præst og Degn; det er tunge Skatter og Paalæg; det er den fordærvelige Pragt og Overdaadighed fra de Stores Palladser til Bondens Straaehytte; det er dyre og vanskelige Tider; det er de ringere Stænders Undertrykkelse og Udsuelse af de riigere og mægtigere. Alt dette er nok til at hindre det Almindeliges Fremvekt. Dette har fornuftige oekonomiske Skribentere lagt Mærke til, dette har Philopatr. selv i sin første Afdeeling om Handelen og dyre Tider bemærket; hvorledes har han da i saa faa Blades Mellemrum glemt sig selv, for nu at vælte Skylden paa Geistligheden? Men det falder dog saa meget i Øyne, det skeer med Ectat og Ceremonis at en Præst tager et par Daler paa Alteret i Skilkingeviis, i det Sted en anden i anden Stand udi den dybeste Stilhed stikker en Tutte eder flere til sig perfas & nefas, og endda vel tør synes med stor Nidkiærhed at vogte over det Almindeliges Fremvekt.

.. -- -- manus hæc immanis Esavi.

10

Stykker, at deres Besiddere i en Hast blive til Capitalister? Man dømmen neden fra og op ad, saa er Regningen let giort. (f)

Man behage kun at legge Mærke til ved de 2de Termins-Tider, og see, hvor mange geistlige Rentenerere her indpassere af Landsbye-Præfter; om hvilke man kan sige med Asaph: Deres Øyne blive borte for deres Ansigtens Fedme, (g)

(f) Hvad her meldes om Klokkere og Gravere, maae nok være Hoved-Staden meent; thi paa Landet veed man ikke af Capitalister i slig Stand at sige. Men at dømmen neden fra og op ad, vil udgiøre en Regning tvertimod den Forfatteren mener; Han er slet oplyst om den Geistlige Stands Forfatning, og ligesaa slet berettiget til at bedømme dens Indkomster, naar han ikke veed, at endog et Præstekald i Hoved-Staden ikke opveyer i Indkomst mod mangan Klokker-Tieneste; og hvad skal da dømmes om Sogne-Kalde paa Landet, at jeg ey skal melde om Capellanier, der har de ringeste Indkomster. Hvor let og net har da ikke Philopatr. giort denne sin Regning.

(g) Jeg tager intet Partie med de af Forfatteren ommeldte Geistlige Rentenerere og Aager-Karle; dog mindst vil jeg bekymre mig om deres Ansigtens Feedhed eller Magerhed. (Et fedt Indhold i et patriotisk Skrift.) Have de ellers Ret til det de indkræver, er jo deres Ærinde lovligt; hvis ikke, kan de staae i Classe med mange andre, saavel viede som uviiede, fede og magre Aager-Karle.

11

Skulle alle de Jøder, som ere Kiøbstæd-Præsternes Commissionairer, tale Sandhed, da lærte man at kiende mange indviiede Aagerkarle. Saadant er tvertimod det hellige Ords reene Lære; det hedder jo: Salige ere de Fattige, thi Himmeriges Rige er deres, (h) Og at en Cameel

(h) En sindriig Forfatter, som jeg vil troe Philopatr. er, behøvede vel ikke at opkaage en saa fattig Spotteglose fra den Hedenske Juliani Tid. Det er bekiendt, at denne Keyser og det Christne Navns afsagde Fiende, misbrugte dette Bibelske Sprog til at spotte de Christne i deres da værende Trængsler. Han, som en Hedning, kunde undskyldes i at fordreye fordre Bibelens Sprog til vanhellige Klygter; men Skam og Synd, at en Patriotisk Skribent i en Christen Stat vil, tør og kan saaledes misbruge Guds Ord. Af alt det Philopatr. i disse Blade har skrevet, er der intet, der giver en fornuftigtænkende slettere Begreb om hans enten Forstands eller Hiertes Character, end denne afsmagelige Klygt tilligemed den foranførte om Disciplernes Fattigdom; Jeg havde selv, naar ey dette var, anseet ham for en betydelig Person, som jeg nu har Møve for at troe. Vidste jeg, det var af Eenfoidighed, vilde jeg lære ham, at det første af de anførte Sprog taler ey om en Fattigdom i det Timelige, men i Aanden, om han endda vidste hvad det er. Og at i det sidste Sprog egentlig sigtes til en Indgang i den Christen Kirke fra den Jødiske Vantro, hvortil kan legges dette, at de her omtalte Riige, det vanskelig kommer i

12

kan lettere gaee igiennem et Maale-Øye, end at en Riig kan komme i Himmelen.

Ere ikke Brudevielser, Børnedaab og Jordspaaastelse Embeds-Pligter? Er det altsaa ikke aabenbar Uret, at jeg Stykkeviis skal betale dem for det, som er Følger af deres Embede? (i) Bør vel et Sacraments Administration koste Penge?

Præsterne burde have en staaende Løn. (k)

Guds Rige, kaldes i et andet Sprog de som forlade sig paa Riigdom. Saaledes kunde hans og andres Uvidenhed om disse tvende Sprogs rette Meening afhielpes. Men er Ondskab og falsk Vittighed Skyld deri, vil

jeg kun henvise ham til en Hedensk Poet, for at lare at anføre hellige Ting paa rette Tid og Sted.

Nec Deus interfit, nifi dignus vindice modus

Inciderit. Horat.

(i) Gives der ikke Sportler i andre Embeder, som dog have en vis Løn eller staaende Indkomster. Er det der Ret, hvorfor da her Uret? uden maaskee fordi det skulde skee noget meere uformærkt, og ikke saa aabenbar, som nyelig er erindret. Hvad Forfatteren siger om Sacramentets Administration, som koster Penge, og siden om Penge for at tegnes samt Bigt-Penge, er noget, ham uden Tvil nok bliver besvaret hvor saadant bruges. Her paa Landet, og jeg troer overalt paa Landet, veed man ikke af deslige Sportler.

(k) Vi kommer nu til Hoved-Sagen, hvorum det gielder, og hvis Iværksættelse skal hæve alle Uordener

13

Alle Offringer (thi vi leve jo i der nye Testamente) burde afskasses; Ingen Embeds-Forret-

i den Geistlige Stand: Præsterne burde have en staaende Løn. Alle Offringer (der skal nok her sige det samme som Offer til Præsterne) maae afskaffes; Thi NB. vi leve i det nye Testamente. Atter en vigtig Klygt! Derfor bør ey offres ved Brudevielse, Barnedaab & c. Et svagt Beviis, som røber sig strax, naar det kun høres! Men præsterne burde dog have en staaende Løn: Godt, Hr. Philopatreias! det lader sig nok end engang høre, og jeg troer, der ere de Præster, der enten ønskede det, eller dog ikke kunde tabe derved, naar ellers Lønningen blev anstændig. Men hvad skal det være for en Løn? hvorfra skal den komme, og med hvad Vished? hvorledes skal den deeles, i hvad Proportion til Arbeydets, Stedernes og derved følgende Levemaaders Ulighed? Disse Puncter burde en patriotist Skribent have beskeedentlig undersøgt, i Stedet for at udraabe i en yndig Tone, som et Løsen i Krigs-Tid: Præsterne bør have en staaende Løn, Offringer afstuffed; Vi leve i det Nye Testamente! Skulde ellers dette Forslag (som i sig selv og under visse Vilkaar ey gandske fortjener at forkastes) blive nogen Tid regarderet paa Høyere Steder, kunde de sunde Tanker, Philopatr. andensteds yttre, (thi det gaaer med hans Skrift, som Martiales siger: Nusquam est liber ubique malus) her finde Sted. Foran har han sagt: Det var høyst ubillig om Armod skulde gjøre Standen tung og foragtet, og i sin første Afhandling pag. 14. En Lader bør aldrig hænge

14

ning betales, men al Opvartning i Kirken skee omsonst, fra Præsten af indtil Graveren; og da vedder jeg, vi skulde see fleere Brudepar endnu. Den fattigste Tiener maae jo betale Klokkeren Penge, naar den lader sig tegne til Communion. O! Skam at legge Told paa Saligheds Midler! Jeg forbigaaer Bigt-Penge med meere. Det lader forunderligt at læse i Aviserne, naar et Præstekald er ledigt, at man altid sætter hos dets Indkomster, ret ligesom Lønningen allene og ey GudsOrds Tienesten var Øyemeedet af geistlige Embeder. (1)

Brød-Kurven for høyt for sine Børn og tienere; thi de forhungrede og udmattede kan ikkun liden Gavn gjøre. De Geistlige ere da og Regentens Børn og Tienere, hvis Tieneste og Troeskab bør være ham ligesaa kjær som andre Stænders, ja jeg tør vel sige, hvis Exempel og gode Formaninger har stor Virkning og Indflydelse paa den meenige Hobs Troeskab og Hengivenhed.

(l) Philopatr. her anbragte Morale kan nok have vigtighed; men den kunde gjerne tillige med hans Forundring været sparet, naar det betænktes, at det samme lader sig og paa sin Maade sige om civile Embeder og Vacancer derved. Ikke blot Lønningen, men Patriotisme eller Kongens Tieneste bør være Hoved-Øyemeedet for baade civile og militaire Betientere; dog støder ingen fornuftig sig over, at enhver efter Meriter og Embedets

15

Videre: Hvor staaer det skrevet, at Præsterne skal opbære Tiender og andre Accidentser; (m) og til hvilken Skade for Landvæsenet er ey

Vigtighed har tillige Hensigt til Løn og anstændig Udkomme. Hvorfor er det da ikke en Geistlig Candidat tilladt, NB. som ellers finder sig beqvem til Lære-Embedet, og ikke just af Armod eller Fortvivelse søger den første den beste Leylighed, at erkyndige sig om Levebrødets Beskaffenhed, helst hvor han ved sine velfuldbragte Studeringer kunde med lige eller større Fordeel have gavnet. Staten i en anden Stand, hvis han sig dertil vilde applicere. Misbrugen veed man ellers vel ved Geistlige Embeders Ansøgninger, hvilke ved noget langt andet burde hemmes, end ved en Avis-Artikels Forandring. Men i det følgende vil snart røbes en u-ædel Hensigt i Philopatri. Morale, som er at forringe Præste-Standens Vilkaar i Almindelighed til Trang og Nedrighed. Saaer dette ham an, befrygtes, at Præste-Kald turde blive en Tilflugt for Fattigdom og Uduelighed til andre Ting; ja vi ville herefter faae ligesaa lærde Præster, som vore Landsbye Degne og Skoleholdere nu for den største Deel ere. Og det er jo Præsterne, som Philopatr. siden anpriser det nyttige Arbeyde at udbrede Videnskabernes Lys; men dertil hører jo Indsigt, til Indsigt Bøger, til Bøger Penge, at jeg ey skal melde om andet, (m) Man kan snart sige hvor det staaer skrevet, nemlig i den Danske Lov, som er grundet

paa Guds Lov og Retfærdighed. Saa længe den øverste Magt ikke deri har gjort Forandring, have Ved-

16

det beneficerede Gods, hvormed Præsterne i Norge ere aflagde.

Jeg forsikkrer, jeg har kiendt den Præst, som ey kunde tale et sundt Ord i nogen Videnskabs Deel, men tillige besad saadan Færdighed i Korn-Metriem, at jeg troer, han vidste paa et Haar hvor mange Bygkorn en topmaalet og en strøgen Skieppe indeholder, (n)

Vi seer jo, at geisilige Mænd eye Actier i Handels-Compagnie. Hvad har de der at bestille? Ere saadanne verdslige Sysler for dem, og skal en Præst være Kiøbmand? (o)

kommende uden mindste Skrupel berettiget sig af disse Indtægter, helst det ingensteds saae andre for sig. Nu ved da Philopatr. hvor det staaer skrevet; men det som er tvertimod, vide vi staaer skrevet til Efterretning i Philopatr. trebie Anmærkning.

(n) En artig Fortæling, om den skal sigte til at beskierme Geistligheden. Manden fortiente uden Tvil at være bleven Medlem i et Agerdyrknings-Sælskab (thi til dette Studium opkræves jo baade Geistliges og Verdsliges Fliid i denne vor oekonomiske Alder.) Videnskab maae han dog have besiddet i Cubic-Regning, og hvo veed om ikke i den experimentale Physik, og meget andet did henhørende. En Apologie, der svarer til Fortælingens Vigtighed.

(o) Der findes blandt Geistlige nogle bemidlede, som og blandt anden slags Folk; Disse maae søge saa

17

Var det ikke smukkere for dem, som studerede Mænd, at de anvendte den megen Tid, som er tilovers fra Embeds-Forretning, paa at udbrede Dels de Theologiske, deels andre Videnskabers Lys? (p)

vel som andre, de sikkerste og paa lovlige Maade fordeelagtigste Veye til at udsætte deres Midler; De bliver derfor ligesaa lidet til Kiøbmænd, som andre, der gjøre det samme. Maaskee Philopatr. gjør det ikke, jeg ikke heller, som kan have sine gyldige Aarsager.

(p) Nu er jeg næsten færdig til at give Philopatr. fuldkommen Ret. Vist sømmede det Præster at anvende deres frie Timer paa Studeringer. Smukkere klæder det og dem som gjøre det end andre, som ere af anden Smag, og have andre Sysler. Philopatr. har mueligt dømt om de fleeste Geistlige, sær paa Landet, af sin foromtalte Regnemester i Korn-Skieppen; Han kan sikkerlig troe, der findes just i Afkrogene blandt Landsbye Geistlige mange, og fleere, end man i Hovedstaden gemeenlig troer, som elske og dyrke Videnskaberne, ja vilde bringe det videre deri, naar de Opmuntringer og Leyligheder gaves dertil, som ønskedes. Til Studeringer hører gode Bøger; hvor en offentlige Bibliotheker ere, hvor ey Evne til at have selv en god Bog-Forraad, hvor ingen Leylighed til lærd Omgang, der er al Fliid næsten forgiæves. Liden Opmuntring giver det og til at skrive noget, sær i den Theologiske Videnskab, som dog maae være Præsterne meest bekiendt og vigtig, naar et øyensynlig Tab ved Bekostningen ligesaa meget afskrækker mange, som Lyst og Duelighed vel ellers kunde tilskynde dem.

18

Bleve ikkun Geistlighedens Indkomster formindskede, da ville vi vist finde fleere lærde, skjønt ferre seede, Præster; men saa længe en Biskops-Stoel er bedre end et Generalat, og et Sognekald bedre end en Oberstes Charge, da vil neppe Hovmod, Gierrighed og Vankundighed uddøe af den Geistlige Stand, (q)

(q) Heri bliver vi neppe saa eenige som i det forrige. Jeg maae høylig tvile om, at Indkomsternes Formindskelse vilde give os fleere lærde og duelige Præster. De turde derved snarere tabe Mod og Duelighed. De udmattede, sagde jo Philopatr. nylig, kan ikkun lidet Gavn gjøre; dette gielder om hver Stand og Embede, og nok saa meget om den Geistlige, som om nogen anden. I den Stand behøves især at være nogenlunde utrængende, for at have Mod til at beegne med Sandhedens Vaaben ey allene de ringe Syndere, men og de fornemme og mægtige, som ofte ved Riigdom og Overmagt beskytter sig for al anden Tiltale. Men hvorfor har Philopatr. ikke med et Ord berørt en vigtig Post, som dog fornemmelig gjør meget til de Geistliges Duelighed eller Uduelighed? Det er deres Vocation til Embedet. Turde han ikke, siden dog Skrive-Friheden har udrustet hans Pen, sige os reent ud, at i denne høyst vigtige Sag hersker paa nogle Steder den største Uorden, saa længe et Præste-Embedets Besættelse ofte blot allene kommer an paa Patrons Caprice og en Favorites Nederdrægtighed, da begge om Embedets Førelse har lige got Begreb. Turde han ikke

19

Jeg har al Ære for Standen i Almindelighed, og for de Retskafne i Særdeleshed. Jeg veed, der gives mange

lærde, flittige og duelige Mand, men tillige og mange udelige. Som sande Patrioter kan de første ey modsige Billighed, og de sidstes Modsigelse vil en blive betydelig.

ønske den nu værende Indretning bragt i bedre Orden, eller og foreslaae os Geistlige Seminariers Oprettelse, hvor enhver Candidat kunde vide sin Tour efter Alder og Duelighed til Befordring, og overalt det elendige Sollicitant-Væsens Afskaffelse, hvor det nu ved hver forefaldende Vacance maae hedde

Occupet extremum featies, militurpe relinqvi. Turde han ey lade Biskoperne, som de rette Tilsynsmænd i Kirken, og andre Theologi have noget meere at sige ved Kirke-Embeders Besættelse, i Stedet for at opholde sig over de førstes Indkomster. Ney, at indknibe de Geistliges Leve-Brød skal gjøre det godt altsammen; men om andre Stænder hører man stedse, at Velstand og Formue skal befordre Flittighed, Patriotisme, og alt hvad der kan kaldes godt. De Sogne-Kalde, Forfatteren ellers taler om, maae være nogle faa bekiendte store og importante, og dermed beviises i det høyeste intet andet, end at Præsters Leve-Brød paa visse Steder kan være alt for uproportioneret, og at en Deel kan have Aarsag at klage som Poeten:

Et faciamus idem, non mereamur idem. Mart.

d. e.

Vi maae gjøre det samme, og dog ey nær fortiene

det samme.

20

Skulde jeg ved disse patriotiske Tanker paadrage mig Geistlighedens Had, gjør det mig ondt. Ingen uden den Egennyttige kan hade mig derfor, og hvo som vil være bekiendt for den Character, maae frit ud vise sit Had. (r)

Den geistlige Stand udgjør et stort Lem paa Statens Legeme; følgelig er den, saavelsom alle andre Stænder, et Øyemaal for Patriotens Betragtninger. Det er ey Standen selv, men Feylene i dens Indretning, jeg angriber; og Angrebet skeer just fordi Mangelen er alt for øyensynlig.

(r) Jeg troer og ikke, at de retskaffene Geistlige kan finde sig beskiæmmede ved Philopatr. Anmærkning. Deres sande Ære af og i deres Embede bliver altid uforkrænket; Pnilopatr. og andre maae enten paa Skrømt eller alvorlig forsikre dem om sin Æresbeviisning (thi man troer i vor Tid ikke blindt hen alle Slags Complimenter.) Baade som Patrioter og som rette Geistlige kan de dog meget vel modsige Philopatr. hvor han har feylet, eller ikke nok bestyrket sine Satser. At hade ham derfor, var ubilligt. Han drives dog af en patriotisk Iver til at forbedre de udelige Lemmer i en betydelig Stand; men om hans Forslag befindes aldeles ubeqvem til saa vigtig et Maal, og han selv ustkkket til saa stor en Reformation (der altid har udfordret store Genier og største Forsigtighed) vil hans faa Blade, hvorved saa stort et Værk skulle afgjøres, hellere med Medlidenhed end Had blive

21

Endnu maae jeg erindre med et par Ord: De Geistliges Antal er alt for stort. En Kirke kunde gjerne besørgeres med mindre end 3 a 4 Præster. Alle andre Statens Embeder blive besørgerede med langt ferre Betientere; Og naar der ere for mange Lemmer i en Stand, kan der lettelig blive Mangel i en anden. Naar nu Lemmerne i den geistlige Stand bleve ferre (som de gjerne kunde være) kunde Overskuddet gjøre Tieneste i en anden Cirkel. (s)

(s) Her have vi da et nyt Forslag, men Skade, det er kun med et par Ord og uden mindste Beviis fremsat; De Geistliges Antal er for stort. En Kirke kunde gjerne besørgeres med mindre end 3 a 4 præster. Veed Forfatteren ikke at saadant er allene i store og talrige Meenigheder, hvor der efter deres Størrelse og Forretningernes Mængde haves 2 eller 3 Præster, sielden flere, og Erfarenhed viser at de alle kan have nok at bestille, hvor Forretningerne rigtig ere reglerede? Synes ham da at ville have færre Forretninger, og da spørges hvilke ere til Overflod? Han betænke dog vel, at en Præst der iagttager sine Pligter, har mange fleere Ting at bestille end ugentlig at holde en Prædiken; han kan have meget at oversee og tage vare til, baade Unges og Gamles Opbyggelse, endog i et lidet District, hvor langt meere i et større? Men det var dog godt i Philopatr. Tanke, at der blev et mindre Antal af Præster, følgelig større Sogner for de overgivende at besørge. Derved kunde blive Overskud til andre

22

Der bør altid være en Balance imellem Mængden og Belønningerne i enhver Stand. Den Militaire er allene den, hvor ey Antallet lettelig kan blive for stort. Give, der kunde udfindes nogen Udveye til deres bedre Belønning! Det var er værdigt Arbeyde for tusinde Patrioter (t) thi deres Character udfordrer Udgifter, og deres Eye er i Krigstider Giærdet for alle andre Stænders Sikkerhed.

Stænder; Derved sparedes Løn og Indkomst til mange, som nu ere; Derved kunde nydes og profiteres meget for een og anden af andre Slags Folk. Kirkerne og Meenighederne kunde dog nok besørge. Ja sandt; de kunde og besørge derefter. Forslaget er nyttig og godt for saa meget, jeg veed ikke hvad, allene ikke for Hoved-Sagen.

(t) Ønsket er gandske patriotisk og godt. Philopatr. har forhen sagt sin Betænkning om den Geistlige Stand, og det kan ikke fornærme den Militaire, at man om den gjør sig omtrent samme Betænkning. Der gives i den Militaire Stand mange brave, fornuftige og dydige Mænd, men og mange lastværdige Daarer. Lad gierne udfindes Middel til denne Stands bedre Belønning, dog at Philopatreias tvende Grundsætninger derved ikke glemmes. 1) At den eene Stand ey bør beriges, og den anden mangle. 2) At Overflødighed ey hos de ufornuftige og uduelige skal føde Vellyst og Hofmod. Er dette nu at befrygte i en Stand, har man vel lige Føye til denne Frygt i en anden,

23

At komme til Præste-Standen igien, da troer jeg, de Fornuftige deri ville selv være eenige med mig i at ønske, at de maatte have allene en fast Løn; Thi adskillige og adspredte Sportlers Inddrivelse volder Tidsspilde og Tankernes Adspreedelse, som er høyst utienlig for studerede Mænd, der bør bruge Tiden til andet, end at tælle Tiendeneger, Giæs og Høns. Desuden trække saadanne verdslige Sysler Sindet og Hiertet for meget hen til Verden og dens Fordeele. Men at tiene Gud og Mammon paa engang, er ey mueligt, (u)

(u) Vi komme nu til Præste-Standen igien, efter en liden Omvey hos Militair-Standen; og sandt at sige, vi havde der intet at bestille. De Herrer Officerer fornærmes jo i ingen Maade ved Præsternes Indkomster, ligesom disse ey heller ved hiines. I dette Stykke synes mig at finde hos Philopatr. nogle sunde og gode Tanker, men os noget, som kan behøve Besvarelse. Studerede Folk, d. e. saadanne som og virkelig elske og dyrke Studeringer, finde saa ofte Forhindringer og Sinds-Adspreedelse ved disse anførte og andre Verdslige Sysler. Jeg har iblandt saadanne kiendt de Geistlige, som ofte har taget Skade i deres Fordeele, har baade vidst det og taaet det, for ikke at adspreed Tankerne fra deres Studeringer ved slige Bekymringer. Dog jeg sætter just ikke deri nogen stor Merite, thi hvad man skal leve af for sig og sine, bør man efter Muelighed opagte, og Ordsproget har stedse sin Rigtighed:

24

Hvad om vore Lutherske Præster bleve tagne paa samme Fod, som de Reformerte, i Henseende til Løn og Embeds-Forretninger? Hvad om de lignede dem i Ceremonier og Klædedragt? Mon det var utienligt, og mon ey fornuftige Præster vilde bifalde det? Og mon ey vor Ordens-Dragt med endeel andre Ceremonier smage endnu for meget af den Catholske Surdey? Dog, dette er ingen Hovedsag, men kun en ligegyldig Ting. (v)

Non minor est virtus, qvam qverere, partatucri. Men skulde vel deslige verdslige Bekymringer kunde forebygges ved en fast Løn? Levnetsmidler og andre Fornødenheder kommer jo dog ikke i Huuset af sig selv. Meget kan behøves, sær paa Landet, som en Landmand kan avle eller tillegge hos sig selv; men om han trænger dertil, kan ofte ikke faae for Penge. I saadanne og andre Landsbye Omstændigheder troer jeg ikke Philopatr. til den Indsigt, han jo behøver meere Oplysning, for at bestemme hvoraf Folk paa Landet skal leve. Overalt bør han som Moralist betænke dette, at det Menneskelige Hierte er stedse bedrageligt. Hvor det ikke forud har faaet Smag paa noget bedre, vil det altid i enhver Levemaade finde Anledninger nok til verdslige Sorger og Mammons Tieneste, og end meere, naar Trang eller knap Udkomme synes at gjøre det til en Nødvendighed.

(v) Hvad vore Kirke-Ceremonier angaaer, da er her ikke Sted til at anføre det lærde Theologi har beviist, at de ere uskyldige, og tiener til Sømme-

25

Skulle jeg heri have feylet i en eller anden Deel, tvivler jeg ey paa Oplysning fra saa erudit en Stand; og er jeg altid Redebon at besvare de Indvendinger, som herimod kan gøres. (x)

lighed og Orden i Guds-Tienesten; men det er saa: For de reene ere alle Ting reene. Det samme kan og næsten siges om den Geistlige Ordens-Dragt, hvorved dog i det mindste sees intet usømmeligt, forfængeligt og forargeligt, eller som smager af daarlige Nyheder; men dette sidste er og maae være en Bi-Sag. Hoved-Sagen bliver, at Standen og Embedet handthæves ved sin tilbørlige Værdighed, at Sandheden ey hemmes i sin Fremgang, naar Embedet befaler at tale; men Frygt, Trang og Undertrykkelse skulde friste til at tie. Kort sagt, at Lærerne kan udøve deres Pligter uden Suk med Frimodighed og Glæde.

(x) Det er dette Tilbud, der har anlediget mig til disse upartiske Anmærkninger. Jeg har intet paadigtet Philopatr. som jo indeholdte i hans Skrift, og kan være hans Meening; hvorfor jeg hellere har vildet herved indrykke Skriftet selv, og følge det med Anmærkninger heel igiennem, end ved afbrudte Stykker deraf gjøre ham og hans Arbejde forhadet. Hvad andre have skrevet imod ham, gaaer mig ikke an, som jeg og ikke til denne Tid, dette skrives, har slet noget deraf. Sandheds og Billigheds Undersøgning, og ikke andres Tanker

eller Myndighed, har været mig for Øyne; og er jeg lige med Philopatreias bereed baade til at modtage Indvendinger og besvare dem.

26

Hvad jeg ellers iblandt saa forskellige Domme tager mig den Frihed at dømme om Philopatreias, er dette: Han har alt for let vildet blive færdig med den Geistlige Stand og sin Anmærkning over den; en Stand, han dog kalder erudit nok til at besvare ham, og som han altsaa skyldede den Agt, at have umaget sig noget meere for at frembringe noget fuldstændigt, der kunde udfordre og fortiene ligesaadan Besvarelse. Lad end være noget sandt og got i hans Piece, det nægtes ikke, dog intet andet, end hvad der ved en flygtig Discours i ethvert Sælskab kan iblandt andet slet Løn indløbe: Sunt bona mixta malis. Men at ville omstøbe en heel Stand og tilmed (hvad dens fleste Lemmer angaaer) en lærd Stand, allene ved et par Blade, bestaaende af nogle løse penfées uden Orden, af egenmyndige Decisioner uden Beviiser, synes alt for cavallierement tilværks gaaet; at jeg ey skal melde om misbrugte Bibelske Sprog, uden for deres sande Meening, som kunde vel anderledes characteriseres.

Hvem for Resten Philopatreias er, en fornemme eller ringere Person, er ikke hos mig kommet i Betragtning, bekymrer mig ey heller at udgrandske; ligesom det og ikke kan være ham angelegen, om jeg enten er en Geistlig eller Verdslig. Nok, at jeg er en Ven af enhver Stand i Staten, og især af de Lemmer i alle Stænder, som frygte Gud, ære Religionen, samt elske deres Næste og Fædreneland.

1

Prestens Lære-Digt i Anledning af Philopatreias Anmærkning: om Geistlighedens Indkomster

med vidtløftige dog ey overflødige Roter,

Gud forhindre hver Prest fra at vandre paa Bileams Vey faa skal selv Prophetens Lyst at forbande udbrede Velsignelse over Standen.

4de Mosebogs 22de og følgende Capitler, confereret med 2den Petri 2 Cap. 14, 15 Vers, og Aabenbar. 2 Cap. 14 Vers.

Nullibi 1771

2

3

Skjælv Præsteskab i sær! Philopatreias truer Den Stand med Undergang — see, hvilken Helt fremstaar! —

Alt vakler Rettergang; — Proprietairen Gruer; — (1.) Hvad Under da, hver Prest snart faaer sit Bane-Saar?

Men hvo er denne Helt! der frek sig saa formaster, At taarne sit Olymp' blot (2.) af Beskyldninger, Stolt vittig klavrer op, og Løgn paa Ondskab kaster, For at bestorme Dem, som Himmelen Har kiær?

(1.) Vor vittige Polyhistrio har (foruden sin sidste og værste Anmærkning om Geistlighedens Reduction, der

visselig kroner Verket) skrevet tvende forudgaaende sprenglærde Stats-Marimer, hvis Qvint-Essents er: At faae Rettergang ophævet, og Herremanden lemlæstet.

(2.) Denne Allusion hensigter til den bekjendte Fabel om Titanerne eller Jordens Børn, der opkastede det store Bierg Olympus af mange sammenvæltede Bierge for derfra at bestorme Jupiter.

4

Vanartig Bie! der ey som Bien Honning trekker Af giftig Urt, men Gift selv af den søde Skrift. (3.)

Du Skrift-Fordreyer! trods din Mester Sathan frekker', Der mod Guds Tieneren udspruder Avinds-Gift.

Men Gud! — Du throner høyt, og leer ad dem Dig

spotte

I dem Du sender. — Du — fordærve skal hver een,

Der stolt og Ond sig tør mod Herren sammenrotte,

Ja Du bevarer vist Din egen Øye-Steen (4)

Forræder, blues da! — som troer: til Statens Ære Og Tarv det tiente, om den Stand meer Indpassskeer,

For

(3.) Vor smule Keiser (i det mindste i Projectmagernes Rige,) spotter de Geistlige, ligesom den affaldne Keiser Julianus fordum de Christne, med selv Christi Ord: salige ere de fattige, og flere misbrugte dyre Skriftens Sprog; og ligesom Fristeren til Frelseren Mathæi 4de udelader: paa dine Veye, saa glemmer og Philopatrias i dette saa ilde anvendte Sprog i Aanden ude (Math. 5. 3. v.) eller dog forandrer I til De (Lucas 6te 20de vers—) At jeg skal fortie hans Sophisterie om Disciplenes Fattigdom; ret som den Herres Christi Sendebud nu omstunder enten med Peder knude gjøre Mirakler, eller med Paulo Tælte; eller som om Vi ligesaa lidet som Apostlerne vare Lemmer af Staten, og derfor uberettigede til anstændig Udkomme; eller som om Meenigheden endnu var sindet som fra Begyndelsen, at bære alting frem for Apostlernes Fødder — — ney vor blot vittige Forfattere driver endog Spot med Offringer, og vil aldeles have høytids Offer og Accidenser Afskaffet.

(4.) Zach. Proph. 2det Cap 8 vers. Conf. Ps. den 105, det 14 og 15. vers, gjører mine Propheter intet ondt.

5

For hvilken Verden saa kun ringe Agt vil bære, Som ved meer Velstands Savn sig meer foragtet seer. (5.)

(5.) D. Eachards the Grounds and the occasions of the contempt of the Clergy and Religion — her spørger den engelske Forfatter: „ kan den Geistlige ey ligesaavel ligge paa Fiær som paa Straae, og er han derfor strax vellystig, lad, blødagtig? — og taber han vel alle himmelske Naadegaver, fordi han har en Spare Skilling tilovers til Livets Beqvemmelighed, ja vel og en god Bogs Anskaffelse?— eller er han strax stolt, yppig, hovmodig, fordi hans Huus just ey staaer paa Krykker, eller fordi Skorsteenen rager een Alen høyt over Straataget? — Hvordan kan vel en Mand i et poenitents-Kald opdrage sit heel eller halv dosin Børn? — hvilken Klædepragt! naar hans Velærværdighed i Aar kiøber sig en gammel vendt Prestekiol, for ad Aare at spare sammen til et par nye Buxer? — hvor vel sømmer det sig for den, der i Dag staaer for Herrens Alter, at han i Morgen selv skal staae paa sin Mødding at bryde paa? — Ja hvilket Syn! at skue den Guds Mand komme trækkende med sin eeneste melancholske Koe? eller see ham kiørende paa een blød men melet Mølle-Sæk, eller siddende paa en Kurv, hvori nogle Ender eller et par kalkunske Høns indspærres, hvis røde Hoveder stikke frem under den canoniske Kiortel? - - kan vel sligt Optog bestaae med meenighedens tilbørlige Ærbødighed eller blot middelmaadige Agtelse for Standen? Men uagtet Geistlighedens kummerlige Vilkor at ville paastaae: ovenmeldte at være overdrevet, eller dog sliq Forhold ingen nødvendig Følge af deres Tvang, er at modsige Fornuft saavel som Erfaring, saavidt D. Eachardt - og jeg vil taknemmelig lægge til: at det saavel er Dannemarks Ære som og maaskee vigtigste Fortrin fremfor Engeland, den bedre Forfatning og Befolding med Geistligheden; men dette sande Gode misunder Philopatrias ey blot Standen men Staten.

6

Da Prest maae Meenighed besvære, ja forsømme, (6.)

Fordi han en utrængt sit Kald kan forestaae;

(6.) Her maae igien min Engelskmand tale. „ Hvormangen Præst (siger han) maae for sit Huusfuld Børns skyld (der ey kand leve af Texter og Dispositioner) paa en utaalelig viis leve af sine Tilhøreres Maade; og

nedlade sig til Nedertrægtighed, der nødvendig viis maae gjøre ham forhadet og foragtet? — ja den Præst, der maae borge sig frem, og neppe fra Prædikestolen af tør kaste sit Øye paa nogen af Meenigheden af Frygt for at treffe een Creditor, og som formedelst Pengetrang end ikke tør see sin Degn frit under Øyne, hvor kan vel en saadan Prædike med Eftertryk og Frimodighed? Og latter et andet Sted heder det i denne Andleednig. „Man skulle før med Rette fordre Trøst og Opmuntring af en Mand, der plages paa eengang med Gigt, Podgegra og Steen, end vente opbyggeligt ordentlig Fordrag af en beknyttet Præst, der mod Enden af Ugen lister sig hen for at Studere i en skummel Afkrog, hvor han foruden Concordansen og sin troe Postill, har en (dog kun saa liden) Bibel, at den umelig af egne Kræfter kan blive liggende opslagen for ham. — Istæden for Boghyller ziirees Væggen med et Reeb, en Øre og en Saug, der til at forekomme Præstegaardens totale Ruin, er ophængt nest ved den Mørke Gluk eller Vindue, hvorfra Presten midt i sine fordybede Betragtninger maa holde Øye med de befrygtede Exfeqverere fra Amt-Stuen, og hver Minut adspredes med ængstlig Nærings Sorg for Mad til paa Søndag. — etc. hvad Under? legger derfor D. Eachard til mod Slutningen af sin Bog (der hvorvel Trykt til London 1670. passer sig dog alt for meget paa Philopatreas Forslag net op 100 Aar efter) hvad Under, siger min Engelskmand, „ Om den Geistlige i Fortvivelse forlader sin Mørkhedens Bolig, hvor Mad og Drikke sielden kommer, for at ombytte med Lysere og Lystigere Steder, hvor begge Deeles findes i Forraad? Men her maae han, der ikke Bander selv, tangs høre paa dem, der gjøre det; og hvorvel han gjør

7

Og Tiende-Yder vil ved Tab for seent bedømme (7.)

sig Samvittighed over at lade den Forlørne gaae hen i Synd og Fordervelse, saa staaer han dog Fare, ved at Prædike Ordet i Utide, at gaae sit Søndags Maaltid qvit; da en blot alt for alvorlig Mine til en al for kaad stor Herre let kand stille vor Geistlige ved Livets-Lyst og Baade. — Saa beqvemmer alt for manges sig for Kummer, til at helliggjøre med deres Præste Nærsværelse de Vanhelliges Forsamling, hvorved Lauget først kommer i sin rette Es, og naar Presten griber til Glasset, kalde de ham Hr. Magister, byde ham Drikke frit, og lade Skaalen gaae rundt.

(7.) Forslaget (med mindre man forud setter Vold og Uretfærdighed) det billige Forslag til Tælningens Ophævelse; og Tiendemaadens forandring er: at 1, 2 a 3 Vangeskifter, som gemeenlig udgiør 3, 6 a 9 Aar, sammes bevislig oppebaarne Tiende i Straaet ungefær anslaaes til Afgift i Skieppen efter Aaraangen, derpaa sammenlægges, og med 3, 6 a 9 divideres, hvorefter Aarlig Sæde afgift i Skieppen bestemmes. - Eller hvert Aars Tiende i Straaet, Hvis ungefære Afgift af Traven i Skieppen var udregnet, kunne efter hvert Aars Cappitels Kiøb anslaaes i Penge, og een proportioneret penge Afgift af den sammenlagde Penge Sums beløb for Fremtiden Aarcig fastsettes — enten Grunden udviides eller indskrenkes, forbedres eller forverres, kort enten Tiendetageren eller Tiendeyderen derved vinder eller taber. — O hvor dette glimrende Project synes men det er Og alt — thi ved Følgerne lide saavel den ydende som nydende Part begge Skade. 1. Hvad mere ubilligt? end naar Jorden giver rigelig sin Grøde, og Sæden følgerigen Gelder mindst, at Tiendetageren da ey eene faaer mindre end ellers sin Rettighed efter Tælningen, men derhos dette lidet anseelig formindsket ved Sædevarenes formedelst rig høst forringende Priis? dog langt gruseligere 2 Fald! naar Agerne, for Exemempel: giødes, men med Blod, og Jorden ey Dyrkes men vel fortrampes af Heste, at Tiende yderen ligefuld

8

Forandring indbildt Ondt vist værre gjøre maae (8.)

Skulle erlegge sin bestemte Afgift i Sæd eller Penge. — Dog ey blot i denne værste Fald, men selv ved mindste forefaldende Misvext, hvilken kiv da imellem Præsten og Decimanterne! og formodentligen fik han sin Betalning, naar all Verden først var udbetalt, Ja blev udsadt den visse Bebreydelse af en Mammons Dyrker, hvis Præste Sek bliver aldrig fuld, og hvis Hierte hænger ved Verden, den usle Verden! som kun de Verdslige troer sig eene berettiget til at elske. Til Beviis spørges Philopatreas: Hvi han, som en Viisdommens Søn skal gaae nøgen? en anden Sag er det med Daarligheds Prædikantere.

(8) Langt mindre Vanskelighed har det formeente Onde med Tælningen, hvorved knap Afgiften føles, og skeer ey med Ulyst og Tvang (som om det første blev til Paalæg og Stat) men med desto større Lyst jo meer haves at yde; eftersom det tilmed skeer paa den beqvemmeste Tiid og Maade, til Sikkerhed for Lageren og Lettelse for Giveren; med mindre begge Parter sinde sig tient med frivillig Accord, som hverken Herskab eller Andre i saa Fald med List eller Vold bør torde forhindre — Dog møder een Indvending mod Tælningen, nemlig Sinkelse og Tidsspilde, thi alle andre Misbruge, ere ved de viise Forordninger temmelig forebyggede; Men og denne Sinkelse kan forekommes—vel er jeg hverken Lovgiver eller Projectmager, men vil dog frililigen nævne een af mig brugelig Maade til uden al Tab at spare Møye for mig selv, samt vinde Tiid for mine Sogne.Mænd. — Dagen for Tælningen foresige de, som forlange talt, hver Aas i Vangen efter dens Beliggenhed, samt hvor mange Skifte eller Agre der indeholdes i Aasene, og hvilke blant Byemændene der have forskiellig slags Sæd i deres Skift, eller og udyrkede Agre i Aasen? denne Opskrift forelæses og bejaes af dem; hvorpaa neste Morgen tidligen (før Tælningen ellers kunde begyndes, hvor Regen skal endelig

udtages) vælges een af ofte en heelsnees Bymænd, for hvilken i et par Timer aftælles (hvilket for hver i sær af Flokken ey

9

Og Levi-Slægt, hvis Arv var — og bor maaskes være — Blot god Opdragelse (9.) skal vorde Udyds Rov Naar Mood, Lyst, Tiid og Raad betages Dem som lære Børn Bøger Embed selv faaer viige Hungers Lov.

A 5 Da

forsigtigviis kunne skee ringere end et beeilt par Dage med een Tæller, og flere kan sicldcn skaffes, helst naar flere Byer paa een Dag fordre talt) har nu den der tælles for rigtig efter sin Angivelse, saa staae de alle til troende, og da det imidlertid lakker op ad Formiddagen, saa det er tienligt at kiøre ind, saa giver man mig net op min Andeel, Hverken paa beste eller værste Sted, men (efter at have forbeholdt sig Sædekorn og lidt mere) hvor jeg for resten vil have det. — Hvorved og al Tvist om det løse, der kaldes Slud, og i min Egn er fast meer end det bundne, falder bort, siden jeg tager de mig tilkommende Neger med deres tilhørig løft paahyllede Slud og intet videre. 2 har derimod den, som blev talt for, I eller flere Neger at yde i Tiende over sin Angivelse, saa have alle forud samtykt: at give lige saa meget over deres angivne Tal imod Regress til den, der blev greben i Tiendesvig; hvorved altsaa Tælleren kan viide sig tryg, og ingen fornærmes uden Fornærmeren, som lærer Selv og de andre med at angive ærligt een anden Gang. — I øvrigt treffes som tiest Accord, saa har jeg for Exempel i Aar af 90 Decimanter ikkun annammet en halv snees Traver

Byg in Natura.

(9.) Tilstaaer vi, hvorvel uden tilstrækkelig Grund, at Præsten skal kun fødes ey feedes; saa bør man og tilstaae os: at præstebørn, denne Videnskabernes plante Skole, bør (som et Seminarium til duelige Borgere i alle Stænder for fremtiden) arve noget mere end blot qvitercde Regninger i det mindste vid og Dyd; men kun dette erholdes ved god Opdragelse, hvilken igjen fordrer Bekostning — I mangel af at kunne anvende noget paa vore Børn, bebreider endog Bapisten den gifte protestantiske Geistlighed, at det var fuldt bedre med Kloster Munken

10

Da først skal Prestemand til nærig Kiøbmand vorde, (10.)

Ja nedrig Pranger, Al hvis Vid kun Vinding blier. Sult Hyrden! det vist faaer undgiælde dine Hiorde — Elsk ham! saa troe han staaer, naar Leye-Svenden flyer.

Og hellig Preste-Dragt, hvad hialp den at forandre? Best Tarveligheds Skiul den lange Kiortel er,

at henleve ugift, end at Prestebørn til Standens Vanære ofte for Armod nødes at staae bag paa mangel maadelig Herres Charet, eller kiøre hans Heste. — leg til: hvor mangt eet Prestebarn, der reent forfalder, ja vel og offentlig afstraffes for slige Forbrydelser, som de vel neppe skulle grebet til, om en de forarmede Forældre før Tiden havde maattet slaae Haanden af dem. — O skam dig, Philopatreas! der selv til Statens Tab søger at skade endnu ufødte Slægter.

(10) Men vor Preste-Dadler opholder sig og over at, Geistligheden eyer Årtier — — O var dette kun sandt om ret mange, da var det vist godt. — Hvortil? til at en Prest ey skulle ligge en Skielm i sin Grav, og til ved Godgiørenheds Beviis at legge Vegt til vor Barmhiertigheds Præken, helst hver Stodder som kommer til Byes spørger allerførst: hvor boer presten? men de skulle før bande end takke, om man afspiiste dem med en spotviis saa kaldet Preste-Daler, nemlig den Høyestes Velsignelse. Confer. Jacobi 2 cap. 16 vers. Dog fik Philopatreas os vort lidet formindsket, hvo kunne da gjøre vel og meddeele? Ja da nødtes vist hver Prest med eller uden Skumlerens Forlov at afgive virkelig Kiøbmand, og for Trang nedlade sig til at drive Forprang med baade Heste og Stude, og (som vel før er feet) med Jagtpidsken under Armen paa offentlig Market kikke hver Hest i Munden og maale Studen mellem Hornene, da en slags Nødvendighed i de kummerlige Kald (saasom paa Vesterkanten i Jylland) gjør Presten mod sin Lyst meer stubeviis og hesteklog end Prangeren, ja nesten saa kyndig paa al slags Handel som Philopatreas selv.

11

Ja Lasters Skrek, (11.) Nu flux kan Prest ved Natten

vandre

Til Syge trygt fordi udmerket Dragt han bær.

(11.) Herpaa tiener til Beviis mangt et Selskab af Lastefulde, som betages af en vis Ærefrygt, naar den geistlige (kiændelig ved sin Ordens Dragt) træder frem; da ofte den drukne vorder ædrue, den frekke feig, og Spotteren taugs. — Hvilket dog meest giælder om den gemeene Almue, der ey endnu have tabt al

Ærbødighed for den Mand, dertaler i Guds Sted; thi den finere Deel, som ofte opholder Sandheden i Uretfærdighed, de forstumme vel neppe? men meget meere ansee for et Kald: at bande des Høyerer, just fordi Presten kom til. — Dog lad ham end hverken i lang eller kort Kiortel kunde bedre disse Forhærdede, saa tiener dog hans Ordens Dragt ham selv til Hinder fra at tage alt formegen Deel udi visse Slags Forlystelser, saasom Viinhuse, Ball, Comoedier, hvor han formedelst Habiten falder alt for stærkt i Øynene. — Og hvorvel jeg i vor muntre Tids Alder er i største Forlegenhed med den autoriserede Forklaring: hvor ;Dants, Spil, Comoedier, Kroergang, kaldes altid Synd i sig selv, men om Helligdagene dobbelt Synd. Saa holder jeg derfor dog ey for pedanterie og Overtroe: at den Giestlige afholder sig fra Ball og Masquerade, Opera og Comoedie. — Dog borttag Prestens lange Kiortel! hvad gjælder? der findes den lætsindige i vor Orden, om hvilken i det mindste fortælles: at de afkaste Aaget, sigende: der ligger presten her staar Manden; og hvilke altsaa ubehindret og uden al Blussel skulle rekke Samfunds Hænder til Youngs muntre og modige Centaurer, som med elastiske Spring hoppe hen over al Dyd og Ærbarhed, og træde Lov og Evangelium med Fødder — spørg selv den værdige Philaleth (der saa vel svarer til sit Navn af Sandheds Elsker, og hvis saa syndige som sindige Svar for Geistligheden Philopatreas selv med al sin Spotte-Viid knap tør vove sig ved at modsige, og ingen Upartiist kan nægte sit fulde Biefald) han

12

Men Penge Løn, helst eens for Alle, hvad kan være Meer uviist? — thi just nu Ulighed Lighed voldt; Forskiæl gav Skiællig Løn Fortienester til Ære (12.) Vend op og ned! saa mindst fortient mest Løn erholdt.

vidnee: at have kiændt meer end Een blandt disse Geistlige, efter hvilke Projectmageren vil have vor lange Kiortel reformeret, der ved sin mindre udmerkete Dragt frit har udøvet slig Forargelse, der forlængst skulle skilt en Luthersk Prest ved baade Kald og Kiortel.

(12.) At net op Ulighed i Indkomst udgjør langt meer proportioneret Lighed end om alle fik eens, dette er klart i meer end een henseende. Saaledes for Exempel faaer den, der boer Dør om Dør ved sin eene Kirke, ey just saa rig Indtægt af sin liden Meenighed, som den der er forefadt tvende folkerige vidtløftige Sogne; men saa har hiin igien mindre baade Udgift og Møye. — Saa er og Tienden, som den væsentligste Indtægt for Landsbye-Presten, ey slet saa indbringende paa udpiint Herremandsom paa Kongens-Gods; men saa oprettes atter dette Tab ved anseeligt Offer og adskillig Høflighed af de Herskaber og andre Folk af Stand som findes i Proprietair Prestens Sogne, isteden for mangan Kongens Prest paa høyt en Møller nær har forresten lutter Bønder til Sognefolk. — Og er disse Kald endda iblandt noget større end hiines, saa er og i de fleeste Egne en ganske anden og mindre bekostelig Levemaade. Fremfor nær ved Hofferne eller i Staden: Hvorfor og Presten yderst i Provintserne før efterlader sig lidet i sit ringe Kald, end den mavre Philopatreas seede Prester i de dem misundte store — Slig Forhold da mellem Møyen og Lønnen, og selv Forskiæl paa Egn og Levemaade, Indtægt og Udgift, ophæver temmelig den formeente Ulighed paa prestekald, naar Mangler og Fordele lige veyes, og Sagen fra alle Sider skues. — Imidlertid er og bør stedse være nogen Forskiæl i den geistlige saa velsom verdslige Stand; saaledes er det unægteligt bedre at være prest til Holmens fremfor til Anholtes Meenig-

13

Og Penge i et Land, hvor Penge er saa rare, Ja læt ved Krig og Nød kan vorde rarere, Saa tabes strax — og meer i Tiden — saa staar Fare: At tiene uden Sold tidt Herrens Tienere. (13.)

hed; men mon og ey en Wöldike, Hviid, Bildsö, Hee, være gandske andre Mænd end Presten paa Anholt, Som Holberg i sin Peder Paars characteriserer? og hvi skal den geistlige Stand allene favne Fliids Opmuntring og Dyds Belønning? — Af disse Grunde er da Beviist: at Liggjørelsen i Indtægt just skulle forvolde den fornærmeligste Ulighed for de meest fortiente af Geistligheden, hvilke man i saa Fald kom til at aflægge med at vorde Hospitals Preste, hvorvel de formedelst dem betroet større Pund, og forhvervet meere Duelighed) vel kunne have Lyst at virke i en mere udviidet Cirkel, saafremt ey mindst Møye (efter vor umvedne Viises Forslag) fik meest Løn. (13.) Vort delphiste Orakul har og yttret et Ønske, men ey viist Mueligheden, at Forskaffe Presterne penge til vederlag for deres nu in Natura hævende Indkomster. — Men herved tabte i ald Fald alle Prester; thi hvo skulle holde Dem skadesløs? Tiende-Yderen vil og kand ikke: og var vel Kongen tient med at gjøre det? saa maatte han i det mindste igien lade oppebære Geistlighedens Offer og Accidensier Sæde-og Qvæg-Tiender, med videre; De som nu skulle inddrive alt dette burde jo ey lønne sig selv, som burde de altsaa lønnes for Møyen? her gik jo allerede en stor Deel af Indtægten bort: — Men endda hverken kunne eller skulle De, enten saaledes lempe sig efter Bondens Leylighed, eller bringe nær det ud, som naar Presten selv in Natura hæver og best mueligt bruger sin Indtægt. Dog lad første Tab ey komme i Betragtning, hvad enten Presten skulle, eller Kongen ville lide det, og give Enhver fuldkommen Penge-Værdie — men det bliver stedse den ældste og største Indvending mod nok saa skadesløs og proportioneret Pengeløn; thi visse 100de Rixdalers Indkomst for-

14

Ey nævnes Siele-Sorg, til Spot det maatte tiene, — Og Prækener, de jo af Ermet rystes ud? —

Men verdsligt Bryderie og Skriverie, skal eene Prest gjøre sit og alt, og tiene Skat og Gud, (14.)

slog langt meer for et Aarhundrede siden, og vil i Følge af den overhaand tagende Yppighed forslaae langt mindre om nok et Aarhundrede, da derimod Indtægten in Natura stedse stiger med Overdaadigheden. Og selv i de verste Fald kan Presten under værende Forfatning leve, om ey saa rundelig saa dog saa tarvelig, da Jorden stedse faaer dyrkes, alleslags Liv-Vahre tillegges, Brudefolk vies, Børn døbes med videre, hvoraf Presten stedse faar sin Andeel; da derimod Vederlaget i Penge let torde udeblive, naar de almindelig Pengekilder udtømmes eller fortørredes, og selv Kongens Casse desformedelst blev tom. — Best derfor at Votere med Borgemester Bremenfeldt: ey af Lyst til at forblive ved det Gamle, men fordi den Gamle Tiende maade (§ 7 og 8) er beviist: at være mindst skadelig og meest tienlig for saavel Kongen og Staten, som Bonden, Borgeren og Presten. —

(14.) Var denne Ondskabs-Martyr værd at overbevise: om hvad Uret han gjør Giestligheden, naar han vil formindske Dem Lønnen, som han kalder alt for stor i Forhold til Deres Arbeyde; saa ville Jeg just ey bede ham veye Siele-Sørgerens Ansvar og Møye, thi det forstaaer han sig vel kun lidt paa? men som en politisk Atlas, der med sin Kiempehaand holder hele Staten i sin Ligevegt, burde han dog nedlade sig til at betenke: at Sogne-presterne saa villigen som pligtigen forrette adskillige Verdslige Sysler til Statens Tieneste, saasom Attester, Sundheds Sedler, Indberetninger, Regnskabs førelser. Tabeller, Mandtaller, og saa videre; og just nu, vi udi Extra Paabud liggorte med de Verdslige, skjønsom glædes ved vor virkelig tunge Pligt Extra Skatten betreffende, see saa er Philopatreas Øye ondt fordi Kongen er os god, og saa bebreides vi af denne frekke: at have for lidt at bestille og formeget at leve af; Ja han udla-

15

Og deres Løn endda som altfor stor indskrenkes?

Ja nogle settes af som overflødige? —

Og dette Kirke Ran saa til Armeen skiænkes? Filoupatreas skiælv ved slig Forgribelse!

der sig paa een Maade: som ville han drage fra Biskop Stolene og lægge til hans Generalater, da dog ingen Bisp har fierde Parten til Indtægt af det en General (der dog ey var en Helgen hvor fanst. han kaldte sig) efter Rygtet har til Pension alleene — saa trues og Sogne-Presten med Afdrag for at lønne Obersten; ja han vil endog have nogle af Presterne reduceret; for (som det synes) dermed at recrutere Armeen. — Hans egne Ord „ere disse: bleve ikkun Geistlighedens Indkomster formindskede, da ville Vi vist finde flere lærde skjønt færre fede Preste; men saalænge en Biskopsstoel er bedre end et Generalat; og et Sognekald bedre end een Oberstes Charge, da vil neppe Hovmod, Gierrighed. Vankundighed uddøe af den geistlige Stand. pag. 34. Vi ville nu springe over den Sladder. om al den Ære han har for Standen i Almindelighed; thi Philopatreas Agtelse udgjør vist nok Standens Foragt; ligesom al hans Spottevid, Fedmehad, beskyldninger og Vanære, gjør Geistligheden virkelig Ære men pag. 35 lægger han nok saa kiændelig partist til: „De Geistliges Au» tal er alt for stort, en Kirke kunne gjerne besørges med mindre end 3 a 4 Preste, & c. og pag. 36 naar nu Lemmerne i den geistlige Stand bleve færre (som de gjerne kunde være) kunde Overskuddet gjøre Tieneste i en anden Cirkel; den militaire er alleene den, hvor ey Tallet lættelig kan blive for stort — O! Hvilken Galimathias! — — Dog siden vor lærde us — us, som han selv kalder sig pag. 43, praler sammesteds at forstaae 12 adskillige Tungemaal, saa faaer jeg end engang bede ham hente Svar hos D. Eachardt, hvor han saaledes udtrykker sig. „Jeg kiender mange blandt de verdslige, der gemeenlig faare beknytted for

16

Ak fæle Følger, som hver Biis med Redsel skuer Hvor Smag og Vid og Dyd og Fromhed lide skaar Naar Sædelighed man med Geistlighed forkuer Da rase Laster frit nyt Barbarie opstaaer.

Dog hvad: om sligt til Tab ey blot for Staten bliver Men Hovedet? — thi hvo var meer Monarkens Ven? Hvo præker? Keyseren, det ham tilkommer, giver! Hvis Skyld? hver Borgers Skiød tryg Seng for Keyseren.

Hvis Raad sin eene Søn og sidste Skiærv erlægge;

At yde, lyde, hvad Guds Billede paabød. —

„Geistlighedens indvortes Siæle Tarv; og des Aarsag ret af Hiertet ønske dem en gandske liden Deel i det timelige, af Frygt de ellers maatte staae Fare for at liide skaar i det aandelige; — dog tænker Jeg: de kunne gjerne spare sig denne Kummer, siden Hendrich den 8tende dog saa dybt har ydmyget Standen; thi da han kom i Udstand med Paven ved sin Dronning Catharines Forskyndelse, lod han sig selv udraabe for Kirkens Overhoved, aabnede saa Døren for alle Munke og Nonner, og bragte derved over for 25 tønnder Guld af geistligt Gods til sig — og til Slutning lægger D. Eachardt til. Jeg vil just ey smigre mig med det søde Haab: At alle de store Indkomster, Kirken har mistet, skulle gives den igien; thi saa dydige Dage opleve vi vel neppe. — Jeg vil og — lægger han strax til — ey her tale stort om de forrige Kon gers og Parlamenters Almagt, eller tvistes med nogen: om alle Hendricher af Verden, med samt deres mægtige Parlamenter, have havt Magt at

anvende til andet Brug det, som eengang er henofret Gud og hans Tieneste? —

17

Mon Amtmand, Striidsmand, tidt kun spæde Herrer begge,

Mon de til Krigstiid vel Fortvivlelse afbrød? (15.)

en Prest ved Herrens Ord best Thronen kan betrygge. Kun Skriftens Bud og Trøst hver Pligt gjør sød og let. —

Hvi skal den Stand, hvis Lyst er efter Eed at bygge Regentens, Rigets Vel, fortrykkes? — er der ret?

(15.) Denne Betragtning læste Jeg for en halvsnees Aar siden paa det stærkeste forestillet i et da nyt udkommen Tydsk Skrift af Hr. Abt, von Verdienstbetitler; der ey blot gjør sin Forfatter men selv Tydskland Ære; hvilket Jeg dog (af mangel paa Raad til at kunne kiøbe nye eller gamle, smaae eller store, smukke eller lærde Verker) ey selv har i Eye — men til min Trøst fandt Jeg dog et Interresant Stykke deraf anført af førnevnte Philaleth, Hvoraf Jeg intet Ord her vil afskrive, for at nøde min Læser selv at læse dette saa sagtmodige som friemodige Svar til Philopatreias. — hvilket først læst, saa er — — om just ey alle de smaae Piecer, der ere udkomne i denne Anledning, og hvor uliige de end ere, dog alle Have den beste Hensigt — - saa dog denne min Læredigt nesten overflødig. I det mindste har Jeg ey skrevet saa frie for al Passion fom Philalethes; men Prestens Læber har dog høgt at bevare. Sandhed, og nesten er

18

Viid! medens Prest er Prest, er Liv Vagt kun Parade;

Men hæv Religion! saa dræber Vagten først. (16.) Døm nu Monark! — hvem vil Philopatreias skade, Om de fornærmes, hvis Indflydelse er størst?

Selv

Jeg af de Tanker: at Enhver (paa mig selv nær) vil og bør holde mig min Nidkiærhed ja vel og Heftighed til Gode, da der hør skarp Luud til Philopatreias Hoved.

(16.) Denne Sats har den saa gode som store Gellert udført, i een (af den hældige Lodde oversadt Fortælling i Biekuben No. 16.) hvis Overskrift er: Prindsen og den fromme General; hvor hiin, som just er ingen Den af Religionen, i følgende Udtryk ongefær tiltaler den værdige Christne Helt:

O Printz!

Hvor for vil du min Troe med saadan Tale plage,

Og mig, mig arme Mand i Liv og Død betage All Trøst? hvad har jeg gjort, som dig fortørnet har? Slet intet, sagde hin, du est en tapper Mand, Min allerbeste Underdan,

Din fromme Overtroe jeg kuns ey lide kan,

Giv denne over: „Ney, jeg den ey overgiver.,,

19

Selv er jeg Prest; (17.) mit Navn, dog kun forseiglet, følger;

Ey heller, om jeg dig befaler det? „O Rey

Det er imod din Pligt; Gud ene er og bliver

En Herre af min Siæl, al Verdens Fyrster ey. „ Men om jeg af dit Liv nu skulde Herre være?

Det er du og; var Generalens Svar,

Jeg det i mange Slag for dig jo vovet har,

Nu vover jeg det for Guds Ære.

O Daare, raabte han, om ingen Gud var til?

Om jeg, at ingen er, dig nu bevise vil?

Jeg da ey efter Dyd, men Laster vilde tragte,
Og, var der ingen Gud, ey nogen Konge agte;
Ja, du forsikret være maae,
At mange tusende, som tænke ligesaa,
Udi din Krigs-Hær skulde være;
See, Printz, det flyder af din Lære! „

(17.) I Anledning af denne Bekiendelse faaer Jeg lidt nærmere udlade mig for min Helt, at han ey skal tælle mig blandt

20

Asfaphs feede prester, hvis Øyne blive borte for deres Ansigttes Fedme — — ney Philopatreas!

mine Øyne ere alt for store dertil, tilmed besidder jeg den væsentlige Fuldkommenhed: at være Skind-Mager; ja jeg har endog for ret at vinde din Agtelse, du løyer lige Fedmehader! giort mig den Umage at maale mig trindt omkring, og da udgiør mm heele Peripherie blot 27 Tommer i Omkreds; kort: jeg er saa tynd, som du Philopatreas, eller en anden forsulten Autor; der uden enten Kald eller Pund, Pligt eller Indsigt, griber til Pennen blot fordi Maven knurrer. — Efter denne givne Oplysning haaber jeg alsa: du frit lader mig, eller mit visse Bud, indpassere først i hver sidste Maaned i Aaret, uden at beskyldte mig for at være blandt de indviede, Aagerkarle, der have Mastapie med Jøderne; hvilket jeg desuden holder for en kun poetisk Fiction i din hvorvel prosaiske Anmærkning; modtag imidlertid Udfordringen i det smukke Brev til en Høy Herre ,og nevn frit, Du Frietaler! hvem og hvor disse Preste-Jøder ere? men viid i al Fald: at een ærværdig Prestemand veyer op mod et heelt Helvede fuldt af Uværdige — — dog Jødebeskyldningen angaar just ey Landsbye-Presterne; thi disse, seer Du kortsynede, reyse flokkeviis ind til Terminerne, for (som Du siger) at tage Rente af deres feede Kalds Overskud. — Ja, umgekehrt so wirt ein Schuh daraus — thi medens vi endnu skrive 1700, seer jeg for min Part ingen rimelig Udvey at drage til Byen i dette Ærinde, men vel tvertimod for at give Rente af een anselig Debet, hvorfor jeg paa Legem

21

Det Bispen aabne! om min Konge det befaldt - (18.) og Siel nær har sadt alt i Pandt, og Caution aparte. Ey at nævne en ubetydelig mindre Capital, som min Ven for dum paanødte mig paa mit ærlige Ansigt, men just til denne sidste Termin (ventelig af Frygt: Philopatreas ville giere Rabat i mit virkelig gode Kald til lidt Zulage for en Fændrik, og at min Ven som Creditor fik lide derunder) pludselig opsagde mig, hvor tarvelig jeg end lever og hvor ordentlig jeg end betaler, blot fordi jeg er Prest,

(18.) Nu kunne jeg uden eet Ords Tillæg ende mit Blad, anbefalende Gud sine Tieneres Sag, og mig Selv Læserens upartiske Omdømme; men da et Par af mine Venner i dette heele Lære-Digt intet Ord have haft at erindre uden mod Maaden at være mit Navn bekiendt, den de (uden dog at kunde forklare sig) fandt underlig; saa bør jeg lægge eet ord til for at vise Grund til mit Forhold. — Aldrig kan vor Viise Monark see sin Majestet fornærmet

ved den velgrundede Tillid hver Undersaat har til ham: at han selv prøver alleting og vælger det beste; — følgelig nedlader sig til at høre: hvad endog den allerringeste af landets Børn har til sin og sines Brødres Frelse at skrive, før heele Standens Skiæbne bestemmes: — Altsaa maaskee allernaadist værdiger selv mit ringe Blad blot eet Øyekast. — Men under saa stort eet Haab om den blotte

22

Jeg vældig tale bør; — kun Trædskhed sig fordølger Bort feig Forsigtighed! hvor det Guds Ære galdt.

Muelighed, hvor streed det ey mod min allerunderdanigste Ærefrygt for Regenten at fortie mit i Øvrigt umagtpaaliggende Navn? og hvor burde det dernest vedborligere meldes: end hos min forefadte Øvrighed? — hvor det uden nogens Hinder rimeligviis bør henligge til min og enhvers ubekymrede Forglemmelse — — men nu skriger den sig saa let forhastende Hob anført af Philopatreas hvilken Stolthed! Presten tør haabe at vorde læst af Kongen! — — dog Philosophen sparer mig Svaret: hvi skulle han vel ellers skrive? skulle han klopfægte for at forlyste Pøbelen? eller feide for at hævne sig paa Philopatreas? begge Deelee vare alt for uselt for en Prest. — Tilmed frietager denne Linie Forfatteren for al Mistanke at ville misbruge Trykkefriheden til nedrig Skumlen eller fornærmelig Vinding, thi der er Forskiæl paa ordentlig Egenkiærlighed og skiden Egennytte — Derimod skulle Skriftet roses eller lastes som Presten var ung eller gammel havde Venner eller Frender til om Han uvist havde sadt sit Navn paa Titelbladet. — I øvrigt vil jeg tilsidst tiene Philopatreas med et godt Raad: at han ey befatter sig med ordentlig at igiend rive de imod ham anførte uimodsigelige Grunde:

men med stiltiende

23

Foragt forbigaaer denne min Lære-Digt med samt dens Noter, og stolt trøster sig ved hans Mesterstykke om Æslernes Klagemaal over ham, og anseer mig som en Myg i hans Hestehale, der forgiæves kand standse hans modige løb, som han erklærer i Adresse Avisen dog skulle han endelig ville svare noget, da gjør han best i at ridiculere med at have faaet tilsidst et Svar endog paa Riim og forresten blot declamere over nogle Exclamationer og aftvungne Æretitler imod ham; saa var det og ey utienligt: at udpille visse Udtryk, der for ham, og hver som tænker nedrigt, helst uden for deres Sammenhæng, maatte klinge alt for myndig:, eller for den Partiske synes egennyttige; heraf kunne han som en vittig Sophist dygtig bevise: at just Prestens Digt var Beviis paa Presternes Stolthed og Giærrighed: Endelig bevidner jeg i al Sandhed: at jeg af mit Hierte vender Ordsproget om, og blot hader Forræderiet i hans Skrift, dog uden at hade Forræderen, som jeg hverken har hørt eller spurgt: hvo er? men jeg er

skrevet paa Kongens Geburtsdag.

1771.

Geistlig Patriot.